

НОРМЫ КАМІЧНЫХ ПАВОДЗІН

Раманы

Эміль Гакл

МІНСКІЙ ПАВІТРАНЫ

The translation was supported
by the Ministry of Culture
of the Czech Republic

ЧЭШСКАЯ КАЛЕКЦЫЯ

ЭМІЛЬ ГАКЛ

НОРМЫ КАМІЧНЫХ ПАВОДЗІН

Раманы

*Пераклады з чэшскае
Вольгі Патапавай,
Сяргея Смятрычэнкі*

ЛОГВІНАЎ

Серыя заснаваная ў 2006 годзе
Куратар серыі *Сяргей Смятрычэнка*

ISBN 978-609-8213-29-4

Copyright © 2003 Emil Nakl

Copyright © 2010 Emil Nakl

© Вольга Патапава, пераклад на беларускую мову, 2018

© Сяргей Смятрычэнка, пераклад на беларускую мову, 2018

© Logvino literatūros namai, 2018

ПРА БАЦЬКОЎ І ДЗЯЦЕЙ

Чую тапкі з нейкага абсурднага калідора,
што вядзе да майго сэрца.

Фэрнанду Пэсоа

Бачачы слёзы ў яго вачох, ніхто туды не хадзіў,
таму ён у той пустыні два леты ў самоце жыў;
і калі тройчы за дзень гучаў з каплічкі звон,
казалі: Ах, гэта звоніць сумны маладзён!

тэкст на старым дрэварыце

Павільён з пінгвінамі

– Да каго, кажаце? – павярнуўся вухам да мяне дзед на вахце, але нават не зірнуў, бо нешта старанна рэзаў і раўняў на замасленай паперы.

– Да спадара Бэнэша, – паўтарыў я.

– А хто гэта?

– Ён у вас працуе.

– Ну дык набярыце яго, – дзед прысунуў да мяне тэлефон, не паглядзеўшы на мяне нават цяпер.

– Салют, тата, – сказаў я ў смярдзючую слухаўку.

– Здароў, слухай, можаш мяне там пачакаць? У мяне экскурсія, вызвалюся ад сілы праз гадзінку, ідзі мо пакуль на змей паглядзі.

– Добра, – сказаў я.

Дзед сунуў у рот кавалак зеленаватага сальцісона і пачаў яго энергічна перажоўваць.

Я дайшоў да павільёна з пінгвінамі і ўвайшоў унутр. Чорна-белыя птушкі маршыравалі ў шэраг адна за другой па бетонным краі басейна. Потым адной нешта стрэліла ў галаву, і яна бокам плюхнулася ў ваду. Астатнія ў імгненне вока пападалі за той першай і нейкі час насіліся пад вадой як няспраўныя саманаводныя тарпеды. Калі адзін з пінгвінаў вырашыў выскачыць з вады – астатнія павыскоквалі за ім, выстраіліся ў ладны шэраг, і ўсё пачалося з пачатку. Кожны раз аднаму нешта прыходзіла да галавы на долю секунды раней і – плюх, яшчэ перад тым, як ён кранаўся паверхні вады, туды ўжо ляцелі ўсе. Яны паўтаралі гэта безупынку цэлую гадзіну, што я там прастаяў. Я б спакойна мог назіраць за імі і наступную гадзіну, але быў час вяртацца.

Бацька стаяў нерухома перад кабінкай вахцёра, і хоць на дварэ ўсё яшчэ было лета, на ім быў балоневы плашч і абтрапаная фуражка, якую ён называў “прынец Генрых”. Бацька ўжо пару гадоў быў на пенсіі, а ў заапарку працаваў экскурсаводам для падзарабку; ён вадзіў школьныя экскурсіі, наведнікаў з Усці-над-Лабэм і тэматычныя заезды галандскіх пенсіянераў, за тыя пару манет цярпліва апавядаў ім пра марскіх ільвоў ды антылоп гну і чакаў, пакуль яны надурацца ля павільёна з малпамі. Я аж спалохаўся, як за гэтыя пару тыдняў ён яшчэ больш пасівеў.

– Салют, – сказаў я.

– Ну здароў, – адказаў ён, глядзячы пры гэтым кудысьці па-над кароны дрэваў.

– Што новага? – спытаўся я.

– Новага на свеце нічога няма ўжо два мільярды гадоў, толькі варыяцыі на тэму вуглярод, вадарод, кісларод і азот, – адказаў бацька.

І мы пайшлі на шпацыр. Гэта значыць, мы абышлі Тройскі палац, перайшлі па мастку, з якога я сплюнуў у густую, павольную влтаўскую ваду, прайшлі праз Імператарскую выспу і дайшлі да наступнага мастка, з якога бацька пусціў цягучую белую сліну ў густую, павольную ваду суднаходнага канала. Потым мы ўвайшлі ў Стромаўку.

Чаму экіпаж “Курска” не мог сам пакінуць падводную лодку

– Слухай, а што ты заўсёды пытаешся, што новага, – кажа ў такт хадзе бацька. – Гэта ж такое пытанне, што цяжэйшага на свеце не знойдзеш! Калі б ты спытаўся, як я маюся, я б ведаў, як...

– А як ты маешся?

– Паршыва... Хоць новае ўсё ж такі ёсць: нядаўна ў нас згубіўся арангутан. У нас цяпер на практыцы студэнткі, дык адна з іх, відаць, як насіла корм, то не да канца зачыніла клетку, карацей, арангутан знік. Мы пачалі яго шукаць, перагледзелі ўвесь заапарк, кожны закуток, кожны кусцік – нідзе нічога. Дырэктар нават у паліцыю званіў, але паліцыя яго адшыла, і мы шукалі далей. І толькі на пачатку трэцяга дня, калі мы ўсе ўжо зусім страцілі надзею, да нейкага Тонды Сінёра, які рыхтуе для малпаў корм, дайшло, што калі ён два дні таму адбег у прыбіральню, то пакінуў на сталё адкаркаваны літровік віна, і што цяпер бутэлька там усё яшчэ стаіць, але пустая, і ён з яе не піў; тады на ўсялякі выпадак яшчэ разок прагледзелі склеп пад той бакоўкай і там яго знайшлі. Наш даражэнькі арангутан залез пад кучу драўнянай воўны і спакойна спаў; дык яго пабудзілі, узялі кроў на аналіз і вызначылі, што віно выпіў ён... Халера, спадзяюся, дажджу не будзе...

Мы гулялі па Стромаўцы. Паміж газонамі кружылі на роліках падазрона загарэлыя, коратка стрыжаныя шчуплякі гадоў пяцідзсяці. Па траве гойсалі сабакі. Хоць было яшчэ толькі чатыры, вокны намесніцкага бельведэра на ўзгорку зьялі ўключанымі люстрамі.

– Калі мы пойдзем вунь той сцяжынай, пройдзем праз той тунэль і залезем наверх, то дойдзем акурат да “Каралеўскага гадавальніка”, – сказаў я.

– А што мы ў ім будзем рабіць?

– Гэта карчма.

– Ааа, дык пайшлі. Я не ведаю, дзе яна там, дык хоць даведаюся, – сказаў бацька. – Тады, як ад нас уцёк шымпанзэ, мы яго таксама ніяк не маглі знайсці, а што паліцыя? Ёй да гэтага й справы не было, затое калі ім пазваніла нейкая баба з Троі, што на даху дому насупраць танчыць і скача ўдрузг п’яны мужык, і няхай яны з гэтым што-небудзь зробіць, бо гэты мужык разаб’ецца, дык яны туды прыляцелі адразу ж. І што ты думаеш? Аказалася, што гэта ніякі не мужык, а наш шымпанзэ, баба ўжо дрэнна бачыла. Гэта было штосьці – як яны яго лавілі і вярталі назад у клетку, неба-раку! Чапляцца да людзей – гэта паліцыя можа, а як трэба штосьці зрабіць для беднага зверца... Папугаяў, слухай, крадуць! І што робіць паліцыя? Хоць мураша, трэба сказаць, яны нам тады вярнулі...

– Якога мураша?

– Ды ты ведаеш тую гісторыю.

– Не ведаю, раскажы.

– Я ж табе ўжо расказваў. Не расказваў? Як знік той вялікі жалезны мураш. Ну, што стаіць на газоне, як ісці наверх да мядзведзяў. Знік – і з канцамі. І раптам не-дзе праз год прывозяць – знайшлі ў адным наркапры-тоне. Не тое каб яго надта шукалі, проста выпадкова натыкнуліся падчас аблавы. Нібыта быў у іх схаваны дзесьці ў дрывотні, дзе яны калоліся, а потым яны гэ-таму мурашу маліліся ці што... Так ці інакш, ён увесь быў размаляваны фарбамі, без растваральніка і дра-цяных шчотак мы б не справіліся.

Бацька спыніўся і надоўга спыніў погляд на нейкай чараціне, што расла на беразе багністага азярца.

– Во бачыш... – прамовіў ён.

Чараціна злёгка пагойдвалася. На баку з яе тырчэла цвёрдая карычнева-зялёная шышка. Па нерухомай паверхні азярца скакалі з месца на месца вадамеркі. Удалечыні загуў цягнік.

– Ведаеш, што гэта? – запытаўся бацька.

– Нейкі трыснёг, – сказаў я.

– Трыснёг... Гэта аер!

– Магчыма.

– Не магчыма, а дакладна. Аер, альбо *akorum*, альбо плюшнік, паходзіць з паўднёвага Кітая, сёння ў нас расце паўсюдна, але толькі дзякуючы таму, што яго сюды завезлі татары.

– Угу.

– Яны выкарыстоўвалі аер, каб спраўдзіць, ці вадү можна піць.

– Угу. А як?

– Ну як, спачатку прыязджаў авангард, выведнікі. Яны кідалі ў вадү карань аеру, потым пару дзён чакалі – у тыя ж часы ніхто нікуды не спяшаўся, – а калі аер пускаў карані, дык гэта для іх было знакам, што вада добрая. І толькі потым падцягвалася арда і магла спакойна працягваць нішчыць і забіваць, таму аер часам называлі *татарскай травой*. За Чынгісханам у кожнага сапраўднага татарына з сабой быў кумыс, вяленае мяса і аер!

– Я некалі з адным знаёмым варыў абсэнт, і акрамя палыну, маруны і іншых зёлак мы туды дадавалі сушаны аер, але з ім трэба было вельмі асцярожна, бо ён такі горкі, што перабівае абсалютна ўсё, – узгадаў я.

– У цябе ўсе твае гісторыі заўсёды зводзяцца да дзвюх тэмаў, – уздыхнуў бацька. – І як на смак было?

– Шчыра кажучы, жахліва.

– Во бачыш, – сказаў бацька.

Потым мы няспешна, па ўкрытых лісцем сцежках, падняліся наверх да “Каралеўскага гадавальніка”. Мы адчынілі дзверы і ўвайшлі ўнутр. У памяшканні сядзела пару наведнікаў. Толькі мы прыселі, як да нас падбег афіцыянт.

– Нам па піве і што-небудзь паесці, – сказаў бацька, выцягнуў з партфеля стос пакаменчаных выразак і працягнуў іх мне. – Гэта для цябе...

Гэта была чарговая порцыя газетных артыкулаў. ШТО АДБЫВАЕЦЦА ПА-ЗА МЕЖАМІ СОНЕЧНАЙ СІСТЭМЫ; ТАК, Я БЫЎ САПРАЎДНЫМ ШПІЁНАМ; НАВУКОЎЦЫ АДКРЫЛІ НОВЫ ВІД КАЛЬМАРАЎ; ЧАМУ ЭКІПАЖ “КУРСКА” НЕ МОГ САМ ПАКІНУЦЬ ПАДВОДНУЮ ЛОДКУ; ЖАНОЧЫЯ ПАПРОКІ ГЕНЕТЫЧНА АБУМОЎЛЕННЫЯ І СТРАЧАНЫ БЛЯСК КЛАНАВІЦ ВЯРТАЕЦЦА. Я ўзяўся за Кланавіцы.

– Толькі там забыліся напісаць, што ў Кланавіцах меў вілу знакаміты кампазітар Дворскі, – каментываў бацька праз зацёрты край меню. – У гэтай віле ён за тры сотні, праўда, яшчэ даваенныя, у Вацэка, якога запрасіў туды на вячэру, купіў “Цыганку”, а калі потым тая “Цыганка” стала шлягерам, Вацэк, кажучы, ірваў на сабе валасы, ды толькі што ён ужо мог зрабіць... Прынамсі, мой бацька так сцвярджаў, хто ведае, ці яно і праўда так было. Ён вельмі любіў такія вось гісторыі пра мільянераў, як хтосьці дзесьці шчасце здабыў... Але адзіны сапраўдны мільянер, з якім ён пасля вайны ў Кланавіцах кантачыў, быў нейкі Папез, у таго ў Пршыкапах, здаецца, была абутковая фабрыка, а по-

тым яшчэ Пучэлік, яму належаў лікёра-гарэлачны за-
вод, памятаеш: Пучэлікаўскі лікёр “Шчасцейка”? Не-
калі быў вельмі папулярны напой...

– Пучэліка я памятаю, такі згорблены дзядок у ка-
пелюшы і доўгім паліто! Ён яшчэ хадзіў з такім абцёр-
тым да чарнаты бамбукавым кійком і мо кожны трэці
крок вось так тыцкаў ім перад сабой у паветра...

– Калі ты нарадзіўся, яны ўсе ўжо былі дзядкамі.
І Мільдарф, і Фадргонц, і Рылэк, але гэта былі хутчэй
нуварышы, якія здуру ўчас не ўцяклі; сапраўдным
мільянерам быў толькі Папеж і вось гэты Пучэлік.

– Рылэка я таксама памятаю! Гэта такі тоўсты вя-
сёлы дзядзька з вялізнай галавой!

– Каб жа ты яго не памятаў, калі ён да нас праз
дзень хадзіў спрацацца, што было б, калі б камуністы
не выйгралі...

– У яго шчокі былі як гарбузы і на галаве ён насіў
прыгожую вышываную цюбецейку, а калі смяўся, за-
ходзіўся так, што ажно задыхаўся!

– Гэта праўда, толькі гэта была не цюбецейка,
а звычайная вязаная шапка, зміеўка, з такім зігзагам
як у гадзюкі... Ён быў стары сокал, патрыёт-фізкуль-
турнік, а ў дадатак яшчэ й стары алкаголік, але цябе
чамусьці любіў, называў цябе Чарль.

– Не Чарль, а Чарльз, – сказаў я.

– Ага... Слухай, я не ўзяў акуллары, можаш мне тут
прачытаць?

– Так, у іх тут ёсць гуляш, – я ўзяў у рукі замусоле-
ную пластыкавую папку, – але гуляш, пэўна, не... што
далей...

– Што там было першае?

– Гуляш.

– Калач?!

– Гуляш!!!

– Не трэба адразу так злавацца. Гуляш. Не, не буду.
Што там далей?

– Далей – адбіўная з бульбай.

– Ну, пасля гэтага можна адразу ў труну класціся!

– Потым – сегодынскі гуляш, далей – нейкая джुльбастыя...

– Джульбастыя. Слухай, у нас яе зусім не ўмеюць гатаваць. Гэта балканская страва, а тут абазвалі джульбастыяй, а пададуць якія-небудзь чэвапчычы...
Адно што і іх тут таксама ніхто не ўмее гатаваць...

– Далей нейкі д'яблаў канверцік.

– Што?

– Д'яблаў канверцік, – у мяне пачаў дрыжаць голас.

– Прабач, я стаў кепска чуць, ну сёння й стравы!..
А што такое д'яблаў канверцік?

– Адкуль я ведаю, проста д'яблаў канверцік!

– Слухай, ты яшчэ горшы халерык за майго бацьку, ён таксама цяпець не мог, калі ў яго хтосьці пра штосьці пытаўся...

Бацькаў голас у такіх сітуацыях не бывае надта ўцвелены, але сваёй частатой ён дакладна ўпісваецца ў прамежак паміж звычайнай размовай і сваркай. А горш за ўсё тое, што ў дадатак ён набывае нейкі публічны, дэманстрацыйны характар. Большасць наведнікаў мімаволі напружваецца. “Не галёкай, халера!” – колькі гадоў ужо хачу сказаць свайму бацьку, але кожнага разу гэтыя словы праглынаю.

– Потым тут яшчэ ёсць філе, – кажу я.

– Філе! – гарлае бацька на ўсю залу і з бодем глядзіць на аблокі за акном. – Хоць бы парупіліся напісаць, якое філе...”

– Якое філе! – кажу я пад стол. – Рыбнае!

– Вядома ж, рыбае... – прамаўляе бацька з усмешкай, – але скуль мне ведаць, што гэта за рыба? Ці гэта мінтай, або марскі акунь, або гэта хек, ён жа мерлуза еўрапейская, *merluccius merluccius*, а можа, зубатка звычайная, па-англійску *catfish, anarhichas lupus*... Але не важна, хутчэй за ўсё гэта будзе нейкая траска, траска звычайная або плямістая...

– Напэўна.

– Не трэба злавацца, я вазьму гэтае філе.

– Я не злуюся, – кажу я ў акно, кроў стукае ў мяне ў скронях і ўсё скача перад вачыма. Афіцыянт прыносіць філе.

Бацька адразае кавалачак:

– Не трэба на мяне злавацца, я проста хачу ведаць, што ем, і калі я гэта ведаю, дык магу з’есці, па сутнасці, што заўгодна... так, гэта траска... толькі з сардынаў і са шпротаў я вымаю касцяк, некаторым гэта можа падацца смешным. І яшчэ я не ем валлёвую залозу ў птушак, а ўсё астатняе – ем.

– Я не злуюся. Я дык бяру тое, што мне даюць, і ўсё.

– Але ж і я таксама. Калі я быў у Галандыі, дык нам прынеслі такі дзіўны агурок, фаршыраваны рыбай, і да гэтага яшчэ соус бешамель. Усе гэта цішком вярнулі і толькі я з’еў, ды яшчэ з якой радасцю! Толькі агурок быў не надта вялікі, дык я сабе ўзяў яшчэ сухога рысу замест дабаўкі. І там быў нейкі японец з Токіё, ён усё стаяў і здаля мне ўсміхаўся. Я думаў: што яму трэба? – а ён усё ўсміхаецца. Урэшце падышоў да мяне і кажа: “Вы ясцё сухі рыс? Вы гэтакі ж, як і мы, мы таксама ямо сухі рыс, не таму, што мусім, а таму, што нам так больш да спадабы!”

Пасля гэтага бацька ўзяўся за ежу. Я між тым праштудзіраваў, чаму экіпаж “Курска” не мог сам

пакінуць падводную лодку. Больш за ўсё мяне зацікавіў, як гэта звычайна бывае, схематычны накід, на якім па паверхні плылі розныя караблі, што на непамерна тоўстых кабелях спускалі розных вадалазаў, робатаў і мініятурныя падводныя лодкі, а пад імі на глыбіні, у глеі, ляжала пахмурная цыгара з раскурочаным перадам.

– Ведаеш што, я тут падумаў... – бацька адклаў нож і відэлец, – і зразумеў, што мне ўсё маё жыццё скардзяцца розныя людзі: жанчыны, Івана, Ружэна, усе. А я не магу ўспомніць, каб я хоць некалі некаму паскардзіўся...

– Я не скарджуся, – агучыў я першую дурноту, якая прыйшла мне да галавы.

– Цяпер не, але я памятаю, калі ты разыходзіўся з гэтай, як яе, з *Мартай*, дык я мусіў уліць у цябе некалькі стопак джыну, каб ты хоць крыху ачуняў, бо ты быў зусім ніякі.

– Слухай, прайшло ўжо васьмнаццаць гадоў, ці колькі, – прамовіў я.

– Мо й так, але мне людзі скардзяцца дзень пры дні!

– Можаш таксама некаму паскардзіцца, – прапанаваў я.

– Табе лёгка сказаць, але ж я нават не ведаю, як гэта робіцца.

– Трэба проста ўздыхаць і наракаць, але так, каб урэшце было зразумела, што ты хоць трохі вышэй за ўсё гэта.

– Гэта я апошні раз спрабаваў, калі пачынаў хадзіць з тваёй маці. Скардзіцца можа малады, гэта яшчэ пройдзе, але калі пачынае скардзіцца стары, дык яму самы час смальнуць чым-небудзь у каршэнь...

У пыле вуліцы за прыядчыненым акном працокалі туфлікі. Мы абодва паглядзелі ў той бок. Па тратуары ішла дзяўчына ў чырвоным швэдрыку і выдзімала з жуйкі бурбалку. Гэткая Івэта або Ілона. Бурбалка ў яе атрымалася надзвычай вялікая; нарэшце яна лопнула і абляпіла ёй левую шчаку.

– Я б якой маладой дзеўцы адшкадаваў са сваёй пенсіі нават тысячы тры, абы толькі яшчэ хоць раз у жыцці як след памацаць цыцкі! – сказаў знянацку бацька. Ён сказаў гэта вельмі гучна, ды яшчэ ў момант, калі ў карчме настала акустычная яма. Некалькі наведнікаў паднялі галовы.

– Яшчэ піўка, спадарове? – прыбег афіцыянт.

– Дайце нам дзве гарэлкі, – сказаў бацька, нават не зразумеўшы, што хвіліну таму ён мне якраз паскардзіўся.

Мы чаркануліся.

– Людзі тут, слухай, разбэшчаныя, – працягваў бацька. – Вось у Югаславіі штодзённай ежай былі жганцы, гэта такія выцягнутыя жоўтыя галушкі з кукурузнай мукі, і да гэтага – нейкая падліва ці сыр, тварог, альбо шпik, альбо іх яшчэ робяць салодкімі, але ў аснове – гэтыя жганцы... Калі мы жылі ў Заграбе, дык унізе пад нашым домам была тэкстыльная фабрыка, а перад ёй быў такі доўгі газон, і на тым газоне штодзень апоўдні сядзелі рабочыя і абедалі, я паглядаў на іх з акна, бо сярод іх бывалі сімпатычныя кабеткі, а мне было во-сем ці дзевяць. І гэтыя рабочыя ўвесь час елі адно і тое ж: кукурузны хлеб, а да яго – цыбуля, некаторыя, але нямногія, мелі яшчэ і шпik. І елі гэта пастаянна, штодня, цэлы тыдзень і цэлы месяц! Рабы ў Старажытным Егіпце, што працавалі на будоўлі пірамідаў, меліся яшчэ горш, тыя не елі нічога, акрамя праснакоў, цыбулі і піва.

– Ну, далей на ўсход некаторыя людзі яшчэ меней патрабавальныя, – кажу я. – У Індыі існуе секта шаванадынаў, якую ўжо тысячы гадоў цкуюць, а яна жыве і квітнее, дык гэтыя шаванадыны ўпотаі збіраюцца на берагах Ганга, паблізу пахавальняў...

– Цікава, пра якую брыдоту я яшчэ даведаюся...

– Нічога арыгінальнага, карацей кажучы, яны харчуюцца чалавечым мясам, якое пры пахаванні кідаюць у ваду, яны вылоўліваюць яго і ядуць, зрэшты, яно ўжо запечанае, але таксама, як правіла, папсаванае і згілае, гэта ім якраз і да спадабы, бо яны робяць гэта з рэлігійных матываў, а калі матывы рэлігійныя, то ніякая брыдота не можа быць завялікай.

– Я б да іх таксама мог падацца, бо ў мяне праз мой жоўцевы пухір строгая дыета: мне можна толькі варанае і печанае без тлушчу... А што “Авіяцыя”, яшчэ купляеш?

– Купляю, – адказаў я, – але ўжо хіба па звычцы, хоць часам там трапляецца нешта цікавае, напрыклад, летась выйшла манаграфія “Ki-44 Shoki”... Ці пазалетась?

– Я ведаю, табе заўсёды падабаліся пачварныя самалёты.

– Але Ki-44 Shoki – не пачварны самалёт!

– Магчыма, але табе падабаліся пачварныя самалёты... А больш за ўсё ты любіў “Спарвіера”.

– Так, мне падабалася, што ён гарбаты, як стары жабрак, што ў яго тры прапелеры і што ён увесь нейкі такі наіўны. Але гэта я яшчэ зусім малы быў!

– Дзе ж малы? Калі мы апошні раз ішлі па лесе да Оўвалаў, ты яшчэ любіў “Спарвіера”, а гэта было гадоў дзесяць таму, ты ўжо не малы быў...

– Якая розніца, ну добра, хай так, я люблю “Спарвіера”, – махнуў я рукой і чарговы раз падзівіўся, чаму менавіта гэта заўжды так выводзіць мяне з сябе.

– Гэты “Спарвіера” быў неблагі самалёт, – выйшаў бацька на ўжо тысячу разоў ходжаную сцэжку, – рухавік у яго, можа, не самы моцны, як і ва ўсіх італьянскіх самалётах, але як тарпеданосец ён зарэкамендаваў сябе больш чым добра, асабліва з улікам таго, што гэта была даваенная змешаная канструкцыя... І “Піпістрэла” ўжо на свае часы быў нішто сабе самалёт. Ведаеш, што па-італьянску значыць *pipistrello*?

– Ведаю.

– Ну так, кажан. Ты чаго такі змрочны?

– Ну бо ты ўвесь час мяне павучаеш.

– Я ўвесь час павучаю?

– Пастаянна.

– Цікава, і як гэта праяўляецца?

– Кожны сказ або пачынаецца, або заканчваецца тым, што ты мне нешта тлумачыш!

– Ага, бачыш... Дык гэта, відаць, у мяне нейкая такая манера...

– Вось толькі які пасля гэтага можа быць дыялог!?

– Дыялог – гэта ілюзія, усе людзі ў свеце хочуць па магчымасці безупынку балбатаць пра сваё!

– Я ў гэтым не ўпэўнены.

– Бо ты яшчэ не зусім дарослы.

– Ты мне гэта кажаш ужо трыццаць гадоў.

– Дык гэта трыццаць гадоў праўда.

– Так, яшчэ дзве, – кажу я афіцьянту.

У гэты момант у памяшканне ў ярка-зялёнай касусе ўвайшоў Турбан, усіх павітаў шырокім жэстам, хоць на яго ніхто нават не зірнуў, абапёрся на стойку і пачаў разглядаць публіку. Дабраўшыся вачыма да

мяне, ён сказаў: “Здароооў”, – і праявіў тэндэнцыю адарвацца ад стойкі, але потым заўважыў бацьку і застаўся на месцы. Турбана я ведаў з часоў, калі я бываў на Летнай.

– Ну так, “Спарвіера” ты любіў, – ківаў далей бацька, – табе заўсёды падабаліся самыя пачварныя самалёты, кароткія і брухатыя, – Henschel-123, Fiat CR.42, Wildcat, Hellcat, Bearcat, потым яшчэ гэтая пантофля з двума хвастамі, F7U Cutlass, яе ты ўвогуле абагаўляў... Мне, напрыклад, падабаўся “Маскіта”, вось гэта быў мой ідэал!

– “Маскіта” выглядае як вібратар! Як ён можа падабацца? – кажу я.

– Проста гэта самалёт з моцнай *аэрадынамікай*, з чыстымі й мэтавымі формамі!

– Мне гэтыя формы, што імкнуцца спадабацца ўсім, падаюцца непрыстойнымі, тады ўжо сапраўды лепш “Спарвіера”, – ува мне бярэ ініцыятыву запальчывы нячысцік, які раней ці пазней прачынаецца ўнутры кожны раз, калі я вяду дэбаты са сваім бацькам.

– Я ж гэта і казаў! – каментуе бацька.

– Я люблю самалёты, якія нечым выбіваюцца з шэрагу, якія ўжо з погляду не такія нудныя. Гэта як з жанчынамі.

– Менавіта. Хоць я й не вельмі разумею гэтае тваё параўнанне.

– Ну, жанчына цікавая тады, калі яна, па-першае, валодае сабой, а па-другое, калі яе трохі пашпыняў лёс, мне так здаецца, – я стараюся сцішыць голас, бо бачу Турбана, які паспеў перасесці за стол ля акна. Кожны раз, калі я сустракаюся з ім поглядам, ён адразу ківае, маўляў, усё добра. Ківае і пры гэтым па-шальмецку пасвіствае скрозь зубы.

– У гэтым я з табой не магу пагадзіцца, – кажа бацька.

Гэта я ведаю... – мармыча нячысцік. – Табе заўсёды падабаліся такія!.. Я памятаю тваіх халодных краляў!.. Тваіх маляваных манекенак!.. Гэтых вучоных рагатух!.. Гэтых фіфаў з казінымі пысамі!.. Картавых!.. І ўвогуле, дзе цяпер дом у Кланавіцах!?. Прафукаў!.. Прапіў!.. Не былі б мы цяпер з голай задніцай!.. Гэта я ведаю!..

– Ну, не важна, – кажу я ў стол. – Карацей, з якой-небудзь гламурнай цёлкай з “Пентхаўзу”, з дурной размаляваной мадэллю я б нават за адзін стол не сеў! І з самалётамі тое самае, я проста люблю, каб у канструкцыі былі бачныя нейкія высілкі, супрацьстаянне, кампраміс, нейкае развіццё! Напрыклад, як у поршневых “Карсараў”, асабліва ў F4U-5 альбо AU-1, вось гэта былі прыгожыя самалёты на вяршыні магчымасцяў эры прапелераў, сямсот кіламетраў за гадзіну, чатыры дваццаціміліметровыя гарматы, і пры гэтым ніякай банальнай аэрадынамікі. Супер!

– У “Карсара” крылы, як у чайкі, пераеханай машынай, – буркоча бацька, які трымаецца прынцыпу, што ў дэбатах бакі заўсёды павінны мець супрацьлеглыя пункты гледжання, – дый сямсот – слаба веру, максімум шэсцьсот пяцьдзясят, ма-ксі-мум!

– Пяцёрка была трохі павольнейшая, – я канчаткова даю ўцягнуць сябе ў дыскусію на галоўную мужчынскую тэму, адрэналін якраз на падыходзе, дый злёгка паскораны пульс ужо не абвергнеш. – Але AU-1 разганяўся да сямісот на трох тысячач!

– Ну, не ведаю... У кожным разе, “Тандэрболт” у M-версіі быў хутчэйшы як мінімум на сто кіламетраў, з тым самым рухавіком, толькі ўпырск вады быў адразу ў цыліндры і іншы турбакампрэсар!

– Ну, не на сто, мо на якіх пяцьдзясят, але якім коштам! Па-першае, колькі гэты наварочаны рухавік служыў? А па-другое, “Тандэрболт” выглядаў як пень з крыламі!

– На зямлі – магчыма, але ў паветры ён быў шыкоўны... У канцы вайны я неяк ішоў у Заграбе па вуліцы, і раптам чую страшэнны гул, гляджу, нічога не бачу, а потым нізенька над дахамі праляцеў “Тандэрболт” і паліў з усёй зброі, а як ляцеў нізка, дык вакол мяне паўсюль падалі на брук гільзы, усё звінела, і адна ўпала проста перада мной; я калі яе ўзяў, абпаліў сабе руку, такая яна была гарачая, – бацька паглыбіўся ва ўспаміны. – Я хачу сказаць, што потым ён узняўся ў неба і кружыў вакол вакзала з такой лёгкасцю, быццам гэта быў якісьці сярэбраны птах, проста лунаў, хоць важыў сем тон... Але самы першы самалёт, які я ўбачыў у вайну, гэта быў нямецкі “Дарнье-17”, які называлі “лятучы аловак”. Калі ён ляцеў у небе над Заграбам, а югаславы стралялі па ім з гарматаў, свяціла сонца, неба было блакітнае, а я глядзеў з балкона, як за ім цягнуліся такія маленькія хмаркі ад гранатаў, і думаў: дык гэтая вайна зусім не страшная! Але потым усё стала інакш, калі пачалі лятаць саюзнікі, хваля за хваляй, – бацька адпіў піва.

А я між тым назіраў, як на нас паглядае Турбан. Як ён з упэўненасцю карчомнага рокера са стажам стареца здаля здагадацца, пра што мы гаворым. Як грызе зубачыстку. Як жмурыць вока. Як паварочваецца да нас усім целам, упакаваны ў сваю касуху, аздобленую незлічонай процьмай маланак і кішэнек. Магчыма, пайсці ў “Гадавальнік” было не самай лепшай ідэяй.

– А аднойчы чарговы раз загула сірэна, – працягваў бацька, – маці якраз дапякла курыцу і несла яе

на стол, мы ўжо нават не бегалі ў сховішча, бо амерыканцы звычайна толькі ляталі. І тут раптам проста над намі з'явілася калона бамбавікоў, і ляцелі яны нізка-нізка, гэта былі бэ-дваццаць шостыя “марадзёры”, з цудоўнай аэрадынамікай; паветра вось так пульсавала, наш бацька, нікога не чакаючы, скочыў з тэрасы ў кусты, і ў гэты момант азваўся дакладна такі самы гук, як калі з грузавіка высыпаецца шлак – гэта ўжо ляцелі бомбы. А калі ўсё скончылася, дык у даліне пад намі гарэла тэкстыльная фабрыка, паўсюль быў дым, у нас павыбівала шыбы, а твая бабуля ім услед гразілася і ляялася, бо ў яе курыца ўпала на дыван.

– Ведаеш, я дык памятаю, што ўсё маё дзяцінства мы елі адных кур, а на сняданак – аўсяную кашу, і часам яшчэ такі торт з карлаварскіх вафель, вось ён быў выдатны.

– Маеш рацыю, але ён мусіў прынамсі два дні адстаяцца.

– Ага! Каб стаў гумовы! – сказаў я і прыкмеціў, як Турбан ківае на знак згоды. Ківае і ўжо зусім не перастае жмурыць вока. Хоць з пяці метраў ён не можа чуць ані слова.

– Ну так, пад канец маці ўжо гатавала без ахвоты, але ў Югаславіі яна рабіла процьму страў, – сказаў бацька.

– Але ж ты казаў, што ў вас у асноўным былі гэтыя кукурузныя галушкі, – запырэчыў я і вымушаны быў зноў назіраць, як Турбан чарговы раз заківаў. Гэта пачынала мяне нерваваць.

– Ну не зусім, – прамовіў бацька. – Наш бацька быў яшчэ той гурман, асабліва ён любіў марынаванага тунца з міндалём альбо вараных лангустаў, проста так з цыбуляй, і каб былі палітыя свежым аліўкавым

алеем; тады я гэтага есці не хацеў, бо ўжо з вушэй лезла, а сёння мне плакаць хочацца, як толькі гэта прыгадваю... Яшчэ ён любіў фаршыраваную курыцу з палентай, эх, што гэта былі за куры! Маці тапіла з іх тлушч; тут з гэтага смяюцца, але курыны тлушч, намазаны на хлеб – ад яго мяне за вушы было не адцягнуць – ён гэткі ж лагодны як гусіны, але ў яго такі спецыфічны смак, можа, яна да яго яшчэ што дадала, не ведаю, – у бацькі падскочыў кадык.

– Я памятаю, як мяне першы раз у жыцці нешта здзівіла – гэта калі дзед вылоўліваў з рыбага супу вочы і высмоктваў іх, – кажу я.

Турбан ад акна размашыста падняў куфаль, як бы гаворачы, маўляў, не ведаю, пра што там у вас базар, але калі б вы з гэтым барадатым старым раптам пасварыліся ці што, дык я б з прынцыпу быў хутчэй на тваім баку.

– О так, гэта ён любіў, – кіўнуў бацька. – Але я табе хацеў сказаць пра нешта іншае, якая мая маці той раз была смелая... Перад нашым домам быў такі лужок, і на гэтым лужку штоночы збіраліся біцца п'яныя з піўнухі, што была там побач; гэта ж таксама трэба было прыдумаць – жыць ля піўнухі... Яны кожнага разу страшэнна раўлі, але не так, як тут, у Чэхіі, там пасля кожнай бойкі заставалася на зямлі мінімум тры-чатыры чалавекі, паколатыя нажамі, і яны там усю ноч стагналі, хрыпелі, лаяліся і крычалі адзін на аднога, але раніцай, на дзіва, ужо нікога не бывала, толькі бацьку даводзілася бясконца адмываць траву ад крыві. Колькі разоў было як у нейкай казцы: выбягае, напрыклад, з піўнухі мужык, лаецца, бяжыць кудысьці, праз хвіліну вяртаецца з вось такім кінжалам у руцэ, а насустрач яму выходзіць такі малы з вусікамі,

яўна ўсташоўскі агент, бо ў руцэ трымае такую кароткую чорную берэту, і кажа яму бескампрамісным тонам: “З дарогі!”, але таму малому ў гэты момант як трэсне нехта ззаду дубінай па галаве, той валіцца, яны са смехам адбіраюць у яго пісталет, пачынаюць паліць у паветра і знікаюць у цемры... Але да чаго я ўсё гэта кажу... Адночы яны там зноў вось так кідаліся адзін на аднога з нажамі, і тут твая бабуля страціла цярдзенне, выйшла з дзвярэй і крыкнула: “Сціхніце ўжо нарэшце, у нас тут дзіця малое спіць, зараз жа перастаньце, бо выйду і мала вам не падасца!”

– Па-чэшску?

– Па-харвацку, зразумела.

– А якое малое дзіця яна мела на ўвазе?

– Ды мяне... Мне ўжо было дзесяць, але маці заўсёды жыла нейкім сваім ідэалам справядлівасці, яна мела на ўвазе, што *цалкам рэальна* недзе там магло б спаць нейкае малое дзіця – і што тады? Бацька, як убачыў, што маці ўжо гатовая выйці да гэтых людабойцаў, спалохаўся і пабег шукаць свой пісталет, у яго быў падпольны маўзэр-дзвятка, але ён, як быў расхваляваны, не мог яго знайсці, а калі знайшоў, дык не мог знайсці патроны, і пакуль ён здолеў зарадзіць пісталет, яны ўсе паўцякалі, бо сітуацыя была такая ірацыянальная, што яны спалохаліся... Туды нават паліцыя хадзіць баялася, але твая бабуля наляцела так неспадзявана, што яны кінуліся наўцёкі.

– А ўласна, чаму вы пасля вайны вярнуліся ў Чэхію?

– Ну бо бацька ў апошні год вайны пайшоў у армію Ціта; фабрыкант – і не даў сябе адгаварыць! Ён уключыўся ў супраціў у складзе *трынацатай пралетарскай арміі*, як заўсёды падкрэсліваў... Але калі вайна скончылася, дык зноў пачаліся арышты

і расстрэлы, бо вялікі сябар Ціта зводзіў рахункі, спачатку гэта закранула былых чэткаў, манархістаў, а потым камуністы ўзяліся ліквідаваць іншых камуністаў, як заўсёды і ўсюды; яно усё паўтараецца, бо сам прынцып не мяняецца; адзінае, чым падзеі адрозніваюцца адна ад адной, гэта іх інтэрпрэтацыя. А гісторыя Балканаў – пахмурная і патэтычная, як нямецкая опера, гэта вам не жарцікі, там кроў цячэ ракой, адсечаныя галовы валяюцца па вуліцах і тут жа побач танчаць людзі і грае аркестр.

– Чорт яго ведае, можа, так яно і лепей, чым той затарможаны шэры цырк, што адбываецца тут.

– Ты можаш такое казаць толькі таму, што не ведаеш, як гэта, калі ўнізе на вуліцы камусьці рэальна пераразаюць горла альбо калі ў цябе на вачох вешаюць усю сям'ю разам з дзецьмі... Пра што гэта ты пытаўся?.. А, чаму мы вярнуліся... Ну, там адразу пасля вайны пачалася нацыяналізацыя. Бацька, хоць дзякуючы свайму ўдзелу ў супраціве і меў нейкія прывілеі і мог сваю фабрыку прадаць, то-бок не страціў абсалютна ўсё, але яго ўсё гэта ўжо дастала. У яго была ідэя, што ён вернецца ў Чэхію і са сваім стрыечным братам Вільдам адкрые гальштучную фабрыку, ён больш ні пра што не мог гаварыць, толькі пра тое, як у іх з Вільдам будзе *маленькая гальштучная фабрычка*, і як нарэшце ён заживе спакойна. І мяне адправілі ў Прагу адразу ў сорок пятым, мне страшэнна не хацелася, а як жа, я хацеў вучыцца ў марской акадэміі... Ну, а бацькі прыехалі за мной следам у сорок восьмым, яшчэ праз два гады бацьку пасадзілі, а я пайшоў працаваць на фабрыку.

– Гм, ну так.

– Вось-вось. Кажуць, што людзі вучацца на сваіх памылках. Не, ніколі не вучацца, асабліва тут, у Чэхіі.

Вось і бацька хацеў сюды вярнуцца дзеля гэтай сваёй вясёлкавай ідыліі, пра якую ў Югаславіі ўсе чэхі толькі і гаварылі, бясконца ўздыхалі, уяўляючы, як зноў будзе файна, калі прэзідэнт Бэнэш са сваёй Ганай вернуцца на Пражскі Град, а яны змогуць замовіць сабе кілбаскі і плэзэньскае піва, а потым пойдучь на шпацыр па Стромаўцы... І Ян Масарык, ды і Чэрчылль, не дазваляць, каб Сталін... і гэтак далей.

– Чэрчылль – гэта было адно з першых слоў, якія я запомніў з дзяцінства. Чэрчылль і Хрушчоў.

– Ну так, гэтага хапала, бацька з маці вечна спрачаліся пра палітыку. Але першае слова, якое ты сказаў, было *tata*, гэта я помню добра, бо твая мама праз гэта цэлы дзень са мной не размаўляла, ёй было неяк крыўдна.

– Пра гэта я не ведаў.

– Скуль табе ведаць, табе ж толькі год тады быў... Пра што гэта мы гаварылі?.. Ага, мой бацька! Карацей, яго ўжо тады ўсё стаміла, ён пачынаў у Югаславіі яшчэ ў дваццатыя гады, і спачатку двойчы ці тройчы страціў абсалютна ўсё і мусіў пачынаць з нуля, перш чым нараэшце ўхапіўся... Яго ўсё стаміла.

– А чаго ён увогуле вырашыў паехаць у Югаславію?

– Ён быў найменшы з чатырох дзяцей, з якіх трое былі браты, вось і атрымаў ад бацькі грошы, каб стаць на ногі, і паехаў шукаць шчасця. Ён хоць і нарадзіўся ў маёнтку, але што толку, калі ён быў самы малодшы? Вось і атрымаў грошы ды пайшоў, у тых часы быў такі звычай... А чаму ў Харватыю? Праўду кажучы, дакладна я гэтага не ведаю, але ў тых часы шмат чэхаў так рабіла. Напэўна, там было больш магчымасцяў.

Я падняўся, каб схадзіць у прыбіральню. Пры гэтым зачэпіў партфель, партфель зваліўся набок, з яго выпаўзла кніга.

– Бач ты, што гэта ты чытаеш? – нахіліўся бацька.

– Я не чытаю, проста нашу з сабою.

Я прайшоў праз залу і збочыў у калідор да прыбіральняў. Толькі я паспеў устаць над ракавінай, як тут жа побач паўстаў Турбан, ён глядзеў на кафлю на сцяне і гучна жаваў. Зблізу я заўважыў, што ён ужо таксама не хлопчык, негледзячы на ўсе завушніцы, ланцугі, маланкі і хвост. І калі з яго прыбраць усе гэтыя элементы маладосці, перад намі адразу ж з’явіцца насаты й пузаты падстаркаваты дзядзька.

– Хто гэта? – спытаў ён.

– Гэта – бацька.

– Вы што, разам на піва ходзіце?

– Ходзім.

– І часта?

– Можа, раз тыдні на тры.

– З бацянем?

– І што?

– Ды не, нічога... І што, вы з ім вось так проста трындзіце?

– Вось так проста. Хоць гэта і мае свой адмоўны бок.

– Бач ты... І што, пра баб таксама гаворыце?

– Так, крыху.

– Слухай, а можна мне да вас на хвілінку падсесці?

– Мы ўжо збіраемся ісці.

– Ды я на хвілінку, я тут чакаю Іржы, вечарам у “Сламніку” будуць граць нейкія гурты з поўначы...

– Прабач, Турбан, але не сёння.

– Ну не дык не... Няўжо рэальна твой баця?

– Так.

Калі я вярнуўся, трасучы мокрымі рукамі, бацька гартаў кнігу, круціў галавой і ўголас зачытваў:

– Якім бы пытанне таямніцы рэчаў ні было, яно, безумоўна, вельмі складанае, альбо, калі яно, наадварот, вельмі простае, то гэта – такая прастата, якой мы не ў стане ўбачыць... Слухай, але ж гэта зусім немагчыма зразумець, гэта нейкая філасофія ці што, гэтую высокую літаратуру я ніколі не любіў...

– Я таксама, але часам гэта адзіная магчымасць, каб не застацца аднаму, – сказаў я ціха.

– Мне ў апошнія гады, акрамя навуковых публікацый, цалкам хапае Гашака, Шэкспіра і дэтэктываў, уласна, мяне ўжо і Шэкспір выводзіць, але некаторыя яго рэчы па-ранейшаму геніяльныя...

Толькі не дэкламуй, маліўся я ў думках. Толькі не цяпер!.. Не тут!.. Толькі не Шэкспір!.. Не трэба!.. Маўчы!..

– Якім пустым, і нудным, і нікчэмным

Здаецца мне парадак свету! Дрэнь!

Брыдота! Гэта – дзікі сад, які

Расце у карань, плодзіць пустазелле,

І толькі... – пачаў бацька дэкламаваць ненатуральна высокім, пранікнёным, і да таго ж трохі пісклявым голасам.

Ціха!.. – крычала ўсё ўва мне. Маўчы!.. Хрыстом Богам прашу!.. Не галёкай!..

– Век вывіхнуўся. О пракляты лёс,

Навошта ты мяне сюды прынёс

Лячыць хваробы часу! Пойдзем разам...

Я кісла ўсміхаўся і адчуваў на сабе погляды ўсіх прысутных. Наплюй на іх, раўло ўсё ўва мне, якая табе да іх справа, ты сядзіш тут з бацем і баста. Дзед нажлукціўся і вярзе лухту, казалі яны, гэта нармальна, але што гэта з ім за хер? Нейкі підар? Наркот? Дэбіл? Я ўбачыў Турбана, які з другога канца залы паказвае мне ўзняты ўгору вялікі палец, маўляў, я з табой.

– Можа, хадзем трохі пройдземся? – прапанаваў я.

– Можам і прайсціся, – сцішыўся бацька. – Але калі мне рабілі аперацыю падстраўнікавай залозы, дык я вельмі нават з задавальненнем прачытаў Джойсавага “Уліса”, якога мне прыцягнула ў бальніцу Іва. Я яе папрасіў прынесці нейкую вельмі тоўстую кнігу, маючы на ўвазе штосьці накшталт Мэлвіла альбо Віктора Гюго, або і Кіплінга я б ахвотна перачытаў праз столькі гадоў, але Іва ўсё вырашыла па-свойму: яна выцягнула ўсе тоўстыя кнігі, паглядзела на іх і паклала ў торбу самую тоўстую, а гэта якраз і быў “Уліс”, якога ў мяне хтосьці пакінуў... Не ты выпадкова?

– Не я, мой “Уліс” дома; я яго пачынаў чытаць разы два ці тры, але кожны раз кідаў дзесьці на пяцідзясят старонцы.

– А я дачытаў, і чытаў я яго так уважліва, як нічога і ніколі ў жыцці, бо тады я думаў, што гэта, можа, апошняе, што я чытаю на гэтым свеце! Я смакаваў кожнае слова, не скажу, каб я штосьці разумеў, але ў той момант мне было ўсё роўна... Гэтая так званая мастацкая літаратура – яна перш за ўсё для тых, хто ў жыцці і з жыцця нічога не мае, для такіх небаракаў. А астатнія, тыя, у каго ёсць здароўе і грошы, успрымаюць яе толькі як лёгкую, хоць і трохі нудную, забаву перад сном.

– Гэта праўда, – сказаў я.

– Апошнім часам, калі я знаходжу ў паштовай скрынцы хоць нейкую паштоўку альбо нават квітанцыю, то я так радуся, што прачытваю ўсё слова за словам, бо ў гэты момант ясна бачу, што яшчэ жыву...

Свет

Мы выйшлі з шынка і падняліся да намесніцкага палаца.

– Ну, куды цяпер? – кінуў бацька, углядаючыся ў дробныя зубчыкі мікрараёнаў на гарызонце. За ўзгоркам, усыпаным выбеленымі кубікамі панэльных дамоў, ланцугом цягнуліся хмары.

– Лепш за ўсё назад у Стромаўку, калі ты не супраць.

– Я не супраць, галоўнае, каб дождж не пачаўся, – сказаў бацька, адгарнуў каўнер, намацаў у кішэні пачак “Marlboro”, з трэцяй спробы запаліў цыгарэту і цяпер трымаў яе перад сабой, як свіння костку, выдыхаючы дым насустрач масам цёплага жнівеньскага паветра, што напаўзала з даліны.

Мы сышлі ўніз і пашыбавалі па травяным жолабе парку. Нарэшце мы дабраліся назад да ракі і скіраваліся ўздоўж берага да Падбабы. Мы крочылі па роўнай і пустой вуліцы За электрастанцыяй. Злева ад нас шумеў гадавальнік, а справа білася аб каменне брудная вада суднаходнага канала. Кáчкі старанна веславалі лапкамі супраць плыні. Качары ганарліва матлялі гожымі сіне-зялёнымі дурнымі галовамі. Чайкі падзеўбвалі кавалкі рагалікаў, што гайдаліся на вадзе, і кранутых слізюдохлых шчуроў.

Раптам нам у нос шыбануў канцэнтраваны, густы пах.

– Наўрад ці гэта проста мыш, – прамовіў бацька.

Мы адчувалі, як гэты жудасны смурод абвалоквае нашы слізніцы. Як ён проста прыляпіўся да іх. Мы паскорыліся, каб хутчэй мінуць гэтае месца.

– Я зірну, што гэта можа быць, – вырашыў я з чыстай цікаўнасці.

– Ды кінь дурное, хадзем ужо.

– Ідзі, я даганю, – адказаў я, набраў поўныя лёгкія паветра і зрабіў некалькі крокаў назад. Над хмызняком віравалі клубы мух. У хмызняку чарнеўся скрутак рубероїду, закіданы дошкамі і галлём. Унутры скрутку было штосьці бясформеннае. У прыцемку нетраў скрутку я ўбачыў нешта, што, маючы крыху фантазіі, можна было прыняць за швэдар, наматыны вакол злепленанага цёмнага валосся, але з гэткам жа поспехам гэта магла быць (а бадай што й была) поўсць нейкай жывёліны. Я павярнуўся і дагнаў бацьку, які крочыў павольна і разважна.

– Ну што? – запытаўся бацька.

– Мабыць, нейкі сабака.

Хвіліну мы ішлі моўчкі.

– Пад канец вайны, калі бомбы ўжо скідвалі на сам Заграб, яны сям-там траплялі ў жылыя дамы, а таму як завалы не паспявалі разбіраць, то вось гэтак смярдзелі цэлыя вуліцы, гэта ўжо было проста немагчыма вытрымаць, з той пары я такое і не люблю, – сказаў бацька.

– Зразумела.

– Але ж людзі прызвычайваюцца да ўсяго, калі гэта цягнецца дастаткова доўга, але вось што мне сніцца да сёння, дык гэта адзін выпадак з года, думаю, сорак трэцяга... Аднекуль я тады вяртаўся, памятаю, што і для тых мясцін было досыць спякотна. І калі я ішоў праз адну плошчу ў Максіміры, гэта за пару кварталаў ад цэнтра, то адусюль раптам з’явіліся грузавікі, а на іх – вайскоўцы; людзі адразу пачалі ўцякаць, толькі не было куды, і вось так нас усіх, хто там тады апынуўся,

пахапалі і паставілі да сценкі. Я стаяў у самым канцы і ўбачыў, што адразу за мной, над самым тратуарам, – прыадчыненае падвальнае акенца, дык я прысеў і хутка туды пралез, я быў худы, мне ж было трынаццаць ці чатырнаццаць, а потым прабегаў праз падвал, і калі вылез з другога боку дому, то якраз пачуў з плошчы залп з вінтовак, такі моцны залп, што на ўсёй вуліцы вокны зазвінелі. Але я не пра гэта хацеў... Найгорш было тое, што на той вуліцы, па якой я ўцякаў, проста пасярэдзіне, была куча цэгля, і на гэтай кучы, на самым версе, ляжала застрэленая аўчарка, выпадковасцю гэта быць не магло, яе застрэлілі яўна зблізку, дакладна вось сюды ў галаву, і мне здавалася, быццам яна ўсміхаецца. І толькі ў той момант я заплакаў і бег ужо да самага дому; бацькам я пра гэта ніколі не раскажыў...

– Гэта былі немцы?

– Тыя вайскоўцы? Ды якія немцы... усташы... Немцы паводзіліся яшчэ больш-менш прыстойна, а ўсташы такое з людзьмі тварылі, што тут у гэта, можа, ніхто і не паверыў бы, але ўсё гэта з часам неяк забываецца. Толькі таго застрэленага сабаку я не забуду ніколі, ён і цяпер стаіць у мяне перад вачыма.

Нейкі час я назіраў за мыскамі сваіх і бацькавых ботаў, як яны пракладаюць сабе дарогу праз лёгкае і пустое паветра. Як там і сям падбіваюць каменьчык. Як гэты каменьчык каціцца. Як стукаецца аб бардзюр.

– Адзін знаёмы мне раскажыў, – раптам успомніў я трохі недарэчы, – што, калі ён быў у Расіі з альпіністамі дзесьці на Цянь-Шані, на нейкім ледавіку...

– Дзе?

– Цянь-Шань.

– Цяпер гэта ўжо даўно не Расія, думаю, гэта Кыргызстан, гэта верхняе адгалінаванне масіву, які

пераходзіць у Гімалаі, потым там Гіндукуш, а там на-
версе, літарай У, Цянь-Шань...

– Халера, ну хай сабе, але тады гэта яшчэ было
ў Расіі!

– Ну добра... І што?

– Ну, калі яны ішлі праз той ледавік, то набрылі на-
версе на такую расколіну, на глыбокую прорву, і з гэ-
тай прорвы ім біў у нос проста пякельны смурод. Гэта
ім падалося дзіўным, але яны пайшлі далей. А ўнізе
пад тым ледавіком яны знайшлі падземную раку, якая
выцякала проста з-пад лёду і была такая цёплая, што
ў ёй можна было нармальна купацца. Дык яны там
паабгледзеліся, і каля самага таго месца, адкуль яна
выцякала, знайшлі нешта заматанае ў анучу, здаля
было не зразумела, чалавек гэта ці не, а яны асабліва
і не хацелі высвятляць, бо на адзін дзень гэтага было
б ужо занадта: на версе той смурод і тут вось гэта...
Але нічога, на наступны дзень яны дайшлі да нейкай
базы, а там сядзелі рускія з ратавальнай службы і гу-
тарылі пра тое, што ўжо тыдзень шукаюць адну сям'ю,
якая згубілася ў гарах. Тады хлопцы расказалі ім пра
той смурод на версе, а яны казалі, што раніцай пае-
дуць туды паглядзець і што ім трэба будзе паказаць,
дзе гэта. Вось яны паехалі, знайшлі тое месца, адзін
туды спусціўся, а калі яго выцягнулі, ён быў увесь зя-
лёны, кажа: “Так, яны там усе, уся сям'я!” “А чаму ж
такі смурод моцны, калі там адзін лёд?” – пытаюцца
ў яго астатнія. “Бо там падземная рака, і яны напалову
ў вадзе, выглядае жудасна, – кажа той рускі. – Трэба
будзе ўзяць болей гарэлкі, калі будзем іх выцягваць”.
Потым яшчэ той Гонза, які мне ўсё гэта раскажаў, аб-
мовіўся ім пра другі труп там, ля падземнай ракі. Дык
яны спусціліся і туды, спыніліся, адзін з ратаўнікоў

падышоў бліжэй, цюкнуў палкай, сплюнуў, вярнуўся і кажа: “Гэта проста каза, на сёння ўсё, вяртаемся!” І калі яны ўжо сядалі, той Гонза пайшоў яшчэ адліць і апошні раз зірнуў на тую здыхляціну, і толькі цяпер, калі ўбачыў яе з іншага ракурсу, заўважыў, што ў казы тырчаць боты...

– Рускія, што ты хочаш, – паківаў галавой бацька. – У нас у лабараторыі калісьці на практыцы быў адзін Міця, і вось ён забіваў паддоследных трусаў, проста браў труса, утыкаў у яго іржавыя нажніцы, пераразаў яму артэрыю, потым падымаў за ногі, а сам запальваў папяросу і спакойна чакаў, пакуль з яго выцеча кроў. Я калі гэта пабачыў, пачаў на яго крычаць, а ён глядзеў на мяне і ніяк не мог дацяміць, што мне не спадабалася. І гэта быў доктар навук, адукаваны чалавек, але ж рускі... А гэты твой знаёмец – ён што, альпініст?

– Не, ён проста ўсімі магчымымі спосабамі спрабуе пакончыць з жыццём, а яму ўсё ніяк не ўдаецца.

– Ну, кожны, хто сапраўды хоча, рана ці позна пакончыць.

– Мабыць, так.

– Дарэчы, у апошнія дні няўзброеным вокам цудоўна бачныя адразу і Марс, і Юпітэр, і Сатурн з Венерай, – кажа бацька, – а з нашай перспектывы Марс, Юпітэр і Сатурн могуць досыць блізка падысці адзін да аднога. Ёсць нават меркаванне, што калі нарадзіўся Хрыстос, то гэта была зусім не камета, а якраз гэтыя планеты ў кан’юнкцыі. Калі так, то неба тады мусіла свяціцца нішто так сабе!

– Напэўна, – кажу я, задуменна разглядаючы мыскі бацькавых і мыскі сваіх ботаў, каменьчыкі, траўку, што выбіваецца праз шчылінкі ў асфальце, выкінутыя талоны на праезд. Потым зноў мыскі ягоных ботаў

і мыскі сваіх. Ты з бацем на шпацыры, на дварэ над-
вячорак чацвярга, жнівень, ты на белым свеце; і гэта
ўжо ніколі не паўторыцца, – прамовіў нейкі бадзёры
каментатар у маім нутры.

– “Козел” апошнім часам сапсаваўся... – сказаў
бацька.

– Я “Козел” не піў гадоў дзесяць, – кажу, – але
ў прынце я ўсё больш разумею, што піць можна
амаль любое піва, калі яго робяць сумленна: “Сміхаў”,
“Бэнэшаў”, “Мешчан”, “Лоўны”, “Крушавіцы”, любое,
але пры гэтым няма гатунку, які нельга было б сапса-
ваць, калі перасычаць яго вуглекіслатай і захоўваць
абы-як, і калі не чысціць трубка.

– Мабыць, так, – адказаў бацька, – хоць, вядома,
“Плзэнь” – гэта “Плзэнь”. Можаш крыху прыпаволіць?
Нешта мяне апошнім часам ногі падводзяць.

Павольным крокам мы мінулі паўразбураныя
муры. Павеці. Агароджы. Спартыўныя пляцоўкі. Гаро-
ды. Жывыя платы. Склады. Тэнісныя корты. Бярозы.
Лістоўніцы. Карпусы нейкіх інтэрнатаў.

Уздоўж плоту насустрач нам ішлі дзве шырака-
плечыя спартыўныя красуні, недалёкія бялявыя ат-
леткі з фігурамі, якія спакойна маглі б быць аздобаю
Рэйхстага. У гэты ж момант ад інтэрнатаў данесліся
страшэнныя віскі і лямант. Шторка ў акне адхінулася
і з нутра пакоя бландзінкам шырока заўсміхаліся два
чорныя твары. Дзяўчаты ім весела памахалі, прайшлі
праз брамку і збочылі да інтэрната. У іх былі моцныя,
рэльефна натрэніраваныя ногі. Было ажно чуваць, як
у іх плёскаюцца каляровыя сокі з тэлевізара. Як у іх
б’ецца гарачае бычынае сэрца. Негры проста ў акне
пачалі свой шалёны танец: “Улала-улала... уджа-джа,
уджа-уджа-джа... улала, улала, эээ!”

– Куды каціцца свет... – сказаў панура бацька.

З ляску над спартыўным комплексам азваўся птушыны спеў.

– А ці ведаеш, што гэта? – спытаўся бацька.

– У сэнсе?

– Што гэта за птушка спявае?

– Не ведаю, – сказаў я безуважна. Бо мае думкі луналі вакол гіганцкага гарпуна з Зэманавага фільма пра барона Мюнхгаўзэна, таго гарпуна велічынёй з транспартны самалёт, які праглынутыя кітом маракі заўважылі толькі тады, калі ён уварваўся да іх унутр скрозь кітовыя рэбры. Я думаў пра тое, што пры ўсёй наўнасіці гэта – дакладны вобраз таго моманту, якога я чакаю, колькі жыву на свеце. Моманту, калі прарвецца катаракта звычайкі, калі нарэшце здарыцца нешта, нешта. Зразумела, што я не дачакаюся. Ніхто не дачакаецца. Бо ўсё, што ўрэшце здарыцца, у той жа момант возьме на сябе рысы абыдзеншчыны. А мозг, гэтая задаволеная жывёліна? Гэты гаспадар-размазня? Гэты інтэлігенцік? Гэты Оскар Уайлд маёй галавы? Ён, заўважыўшы новае і незнаёмае, адразу ж адмаўляецца гэтым цікавіцца. Жыццё вязе тваю задніцу, як аўтобус з кіроўцам, якога разбіў інсульт, але мозг да гэтага можа дадаць толькі: О-ла-ла! Але ж! Глядзі ты!

– Ды як жа не ведаеш, – бацька скіраваў палец у бок ляску.

– Не ведаю, – сказаў я безуважна.

– Цінь-цень-цінь-цень, ты не можаш не ведаць, цінь-цень-цінь-цень-цінь-цень! – завёў бацька, як тыролец, высокім голасам, і адна са спартсменаў здзіўлена азірнулася на яго.

Трэба прызнаць, што некалі ён вучыў мяне разпознаваць птушыныя галасы. Некалі мы разам папа-

хадзілі па лясках, я і мой невыносны бацька. Наваградскія горы, Есэнікі, Кршываклатчына, сухія сасновыя бары за Мельнікам, чорныя ельнікі вакол Прагі, бярозы і дубы за Кладнам, піскацівыя альхоўнікі ўздоўж Бэроўнікі.

– Пячураўка, – кажу я без ахвоты.

– Ну так, пячураўка-ценькаўка!

– Хадзем, – кажу я, бо раптам убачыў, што мы стаім роўна пасярод дарогі, бацька – таму што слухае пячураўку, а я – таму што стараюся ўхапіць адну з тых дурнот, якія раяцца ў маёй галаве, а здаля да нас у клубах пылу набліжаецца грузавік.

Мы мінулі стары закінуты вапнавы заводзік. Прайшлі па мастку над чыгуначнай каляінай. На хвіліну прыпыніліся і глядзелі ў яр, на дне якога пад апалым лісцем і галлём знікаў іржавы выгін рэек. У яр, выгрызены дынамітам у тлустай і сыпкай гарадской скале. Цень-цінь-цянь-цень, – ценькала на ўзгорку за нашымі спінамі пячураўка-ценькаўка.

Потым мы, кожны з цыгарэтай у руцэ, увайшлі ў сэрца Бубэнча. Прастора, абмежаваная размаляванымі гаражамі, збуцвелымі катэджамі і навюткімі рынкамі з бэ-ушнымі аўтамабілямі, што раскрылася перад намі, называлася вуліца Канцылярская.

Няхай жыве маршал Ціта!

– Ага! – сказаў бацька, убачыўшы прасторны цагляны будынак складанай формы, які па баках вартавалі два голыя коміны і да якога мы памалу набліжаліся. Гэта быў аб’ект пад нумарам 6, дом, што выглядаў як турэцкія лазні ці як санаторый для эксцэнтрычных багаццяў, або, хутчэй, як габсбургскі філіял узнёслай тыбецкай Паталы, а ў рэальнасці гэта была звычайная гаўначыстка, былая ачышчальная станцыя сточных водаў.

Калі мы апынуліся проста перад будынкам, бацька спыніўся і доўга яго разглядаў.

– Нечым мне гэта вельмі нагадвае “Востраў мерцвякоў” Бёкліна, – сказаў ён ціхім голасам.

У гэты момант дзесьці далёка над небасхілам расступіліся цяжкія кроквы хмараў і з іх выслізнула чырвонае, слізкае, моцна прыплюснутае сонца, якое выглядала так, быццам бы ўжо не магло і не хацела быць цэльным. Быццам бы збіралася вось-вось расшчапіцца на два, на чатыры, на восем, на некалькі дзясяткаў і соцень сонцаў. Над ракой матляліся белыя чародкі чаек.

– Ведаеш, цяпер я прыпамінаю, – сказаў бацька, зняў прынца Генрыха і выцер лоб, не зводзячы вачэй з гаўначысткі, – што мая маці не надта хацела вяртацца ў Чэхію, гэта хутчэй бацька, і яны праз гэта сварыліся... Яна абагаўляла Ціта, бо той любіў сырыя аліўкі, як і яна, і любіў хадзіць у белым.

– Ціта быў харват?

– Харват, але перадусім ён быў сэлфмэйдмэн, як казалі б сёння. Вось так. Дый наш бацька ім таксама

захапляўся, яму здавалася, што Ціта адзіны, хто зможа выгнаць фашыстаў з Балканаў, і ў гэтым ён не памыліўся, таму і падаўся да яго, вось толькі ён забыўся, што спрадвеку на свеце адно зло праганяецца другім... Ён верыў, што Ціта – моцная фігура, ілюзіяніст, такі сабе белы слон. Што ён у нейкім сэнсе таксама своеасаблівы капіталіст, для якога самым галоўным будзе зыск, – гаварыў бацька і няўхільна глядзеў на гаўначыстку, сілуэт якой рысаваўся на фоне ўсё больш густога неба.

– Але ён усё роўна – не пара нашым мясцовым агентам гестапа, якія потым напраткі падаліся ў дзяржбяспеку, а адтуль – ва ўрад. Ці не? – сказаў я, назіраючы за сонцам, якое рэзка разлілося па небасхіле, не раўнуючы разбітае яйка, а потым заскочыла за ўзгорак. І я бачыў больш, чым калі яшчэ, а менавіта: што нас раз і назаўжды пасадзілі ў шэры непразрысты шар, поўны дыму, лайна і смеху. Людзі, Зямля, Космас і мы, дзеці. Шаблоны, меркі, шуфлядкі і вагі. Прастадушнасць без межаў. Наша мова толькі: так, так, не, не. Ха-ха.

– Што-што? – спытаўся бацька.

– Нічога, я не падумаўшы сказаў.

– Прабач, я глядзеў, ці вунь там не баклан, але бачу, што не... Ці Ціта не пара? Спачатку хіба што так, але ж па пачатку ніколі не скажаш, якім будзе канец... Уласна, я хацеў расказаць пра нешта іншае, у вайну кожную ноч над Заграбам лятаў партызанскі кукурузнік, хутчэй за ўсё нейкі рускі “Палікарпаў”, але інакш, як *Smrdešćij Martin*, яго не называлі, і ён кожную ноч скідваў адну-адзіную бомбу, бо ў яго б больш не ўлезла, і, вядома ж, ніколі не трапляў куды трэба, а бомба падала недзе ў лугах ці як максімум на казіны хлеў... Ці мо гэта ўсё ж такі баклан?.. Але мая маці

была ў захапленні, яна штодзень чакала ля акна, калі ён зноў прыляціць, што немагчыма было не пачуць, бо ён гудзеў дакладна як швейная машына, і як толькі маці чула ўдалечыні выбух, яна гукала: “Няхай жыве маршал Ціта!”, зачыняла акно і ішла спаць. Ціта ў твая часы, пэўна, яшчэ *маршалам* сябе не называў, але для маці ён ім даўно быў... Мне здаецца, што бацьку гэта не падабалася чыста як мужчыну, ну, што маці так абагаўляла Ціта, ён яе, па сутнасці, раўнаваў... Ну што, цямнее. Хадзем далей?

І мы пайшлі. Дарогай мы абгаварылі звычайныя тэмы. Колькі можа максімальна важыць *Architeuthis dix* і ці шмат іх блукае ў глыбінях акіяна; што лепей: смажанка толькі з сыраежак, у крайнім выпадку з апенек, альбо туды мае сэнс дадаваць яшчэ пару маслякоў; далей, што паганкі – гэта зло, пра гэта няма што і гаварыць, і хто з нас дваіх насамрэч іпахондрык.

– У мяне быў сябра, Ірка Філэк, – кажу я, – і апошняя дзесяць гадоў ён мне за півам заўсёды казаў: “Не будзь дурны, схадзі да доктара, гемарой – гэта не жарты. Ён як покнецца, схопіш заражэнне крыві і амба! Схадзі, пакуль не позна!”, і ён штораду даваў мне візітку нейкай доктаркі Нахцігалавай, якая магла зрабіць эндаскапію і да якой ён тады хадзіў сам, у яго былі нейкія праблемы са страўнікам. Урэшце гэтых візітак у мяне дома назбіралася штук дзесяць. Потым я гэтага Ірку доўга не бачыў, праз нейкі час мне нехта сказаў, што ён на нейкай аперацыі, потым я яго зноў некалькі месяцаў не бачыў, а нядаўна раптам знайшоў у паштовай скрынцы запрашэнне на паховіны.

– Колькі яму было? – ажывіўся бацька.

– Гадоў трыццаць пяць. Вось. А апошнім часам мяне неяк непакоіць страўнік і...

– Гэта табе ад мяне перадалося; колькі сябе памятаю, у мяне заўсёды была схільнасць да язвы, – сказаў бацька.

– Ну, дык я і падумаў, мо машыне пара на тэхгляд – і тады яна мяне яшчэ крыху павозіць...

– Якой машыне?

– Ды вось гэтаму целу... Карацей, тады я сабраўся і пайшоў да доктаркі Нахцігалавай. “Добры дзень, я Бэнэш, – кажу. – Мне параіў звярнуцца да вас Ірка Філэк, але пакуль я збіраўся, ён памёр, таму я нават не ведаю, ці дарэчна на яго спасылацца”. – “Вы ведалі Іржы?” – узрадавалася доктарка, між іншым, рэальна шыкоўная жанчына, цёмнавалася, чарнавокая, а да таго ж неверагодна прыемная, і адразу ж падала мне руку. “Ведаў”, – кажу. Тады яна прапанавала мне крэсла і замест таго, каб пытацца, што мяне непакоіць, хвілін дваццаць успамінала са мной Ірку, розныя выпадкі і ўсё такое, я нават зусім забыўся, дзеля чаго прыйшоў, пакуль гэтая доктарка-прыгажуня раптам не ўздыхнула: “Я ведаю, Іржы быў вельмі прыемны чалавек, але яго ўжо, на жаль, немагчыма было выратаваць”. – “Што, запусціў, пэўна?” – не мог я супакоіцца. А яна адказвае: “Запусціў... Я б сказала інакш. Хутчэй гэта былі такія імклівыя метастазы, што калі мы яго разрэзалі, то ўнутры ўсё выглядала, быццам хтосьці ў брушную поласць наліў кіслаты, па сутнасці, страўніка ў яго ўжо не было...”

– Ты ж ведаеш, яны да гэтага ставяцца, як да булак у краме, а што ім застаецца? – бацька прыспешыў крок. – Дык а з табой што?

– Нічога асаблівага, запхнула мне трубку ў страўнік, слёзы з мяне пры гэтым каціліся як з кракадзіла, а яна ўбачыла, што ў мяне нейкая анеўрызма, ці што...

- Анеўрызма?
- Ну нейкая кіла, нічога сур’ёзнага.
- Чакай, нічога сур’ёзнага... Якая кіла?
- Кіла страваводу.
- Але ж... кіла страваводу, якая дакладна? Аксіяльная? Ці якая?
- Адкуль я ведаю!
- Я не разумею, як можна пайсці да доктара і толкам не распытаць, што з табой... Ты што-небудзь прымаеш?
- Лекі.
- Якія?
- Не ведаю.
- Ты не ведаеш, якія прымаеш лекі?
- Ну бляха, тата, мы ж не ў доктара ў кабінце, я табе гэта зусім не дзеля таго расказваю!
- Але ж гэта важна...
- Магчыма, але ж мы гэта цяпер не вырашым. Божа, я табе гісторыю расказваю!
- Ну добра, раскажвай...
- Ну, раз ужо я туды прыйшоў... А зрэшты, якая розніца...
- Ды раскажвай, я цябе слухаю...
- Карацей, раз ужо я да гэтай доктаркі дайшоў, – таратору я абыякавым, трэснутым голасам, – то я падумаў, што было б добра ў яе запытацца і пра мой гемарой, а яна кажа: “Гэта не праблема, гэта мы сёння лечым амбулаторна, проста яго перавязваем, і ён з часам сам адвальваецца, ну, пахваліцеся, што там у вас...” Я зняў штаны, яна прадзьмула мне там усё нейкай дэзынфекцыяй, паглядзела і кажа: “Ага, гэта ў вас само не адваліцца, як доўга гэта ў вас?” – “Дваццаць гадоў”, – кажу. “Трэба будзе выдаляць хірургічна,

і чым раней, тым лепш”, – кажа доктарка і так далікат-
ненька пастукала па маім гемароі пальцам, а ў мяне ад
гэтага адразу так устаў, як ужо даўно не ўставаў. Вось
так я там тапырыў на яе сваю задніцу і марна стараўся
прыдумаць, як зрабіць, каб яна нічога не заўважыла...
Салідны канфуз атрымаўся!

– Ну дык, – усміхнуўся бацька, – я табе нават зай-
здрощчу, мне б яна магла стукаць па чым хочаш, а тол-
ку... Пойдзеш на гэтую аперацыю?

– Не ведаю.

– Чакай, што значыць *не ведаю?*.. Пра штосьці ж вы
мусілі дамовіцца!

– Ды пайдуду, недзе пасля Новага года.

– А яно баліць, калі ты гэта...?

– Не баліць.

– А кроў ідзе?

– Не ідзе.

– Чакай, не ідзе кроў? А гэта ўвогуле *гемарой?* –
трубіць бацька на ўсю вуліцу, і ўквэцаны карантыш
у спяцоўцы, які за два метры ад нас якраз выйшаў
з абабітых бляхай дзвярэй нейкай майстэрні, здзіў-
лена змераў нас поглядам, а па другім баку вуліцы
міма праехала парачка раварыстаў у стракатых аэра-
дынамічных шлемах. Брунэтка ў вузкім камбінезоне
таксама глянула на мяне круглымі карымі вачыма.

– Ну часам так, – кажу я ціха.

– Што часам так?

– Часам кроў ідзе. Але давай зменім тэму.

– Цяжка з табой. Што ты ўсё такі *напружаны*, я ж
проста спытаўся...

Над выгінам Влтавы паўстаў цёмны ўзгорак Баба,
схілы якога ашчацініліся старымі чарэшнямі, падоб-
нымі да курыных лапаў. Міма нас сунуліся драўля-

ныя агароджы, за якімі буялі хмызы, нейкія сцябліны, крывыя кусты парэчак, валяліся дзіравыя бакі. Вытыркаліся пафарбаваныя ў шэры колер канструкцыі, пазначаныя папераджальнымі шыльдамі з маланкай, паламаныя ізалятары.

– Ты заўсёды кажаш, што я люблю гаварыць пра хваробы, – працягвае бацька, – але калі я ляжаў у бальніцы з нагой, дык я наадварот стараўся думаць пра ўсё што заўгодна, толькі не пра хваробу, бо мяне лячыў такі доктар Ізмалчаў, а ён, скажу табе, зусім не цырымоніўся. Прыйшоў да мяне адразу ж у першы дзень, паглядзеў на мяне вось так праз свой чорны чуб, гэты чорны чуб у яго ледзь вочы не закрываў, гэта ў іх, ведаеш, такая нацыянальна прычоска, а тады кажа...

– Чыя нацыянальная прычоска?

– Ён быў балгарын, я не сказаў? Балгарын, які тут вывучыўся і застаўся, і ўвогуле можна было б сказаць, што цалкам прыемны малец, калі б толькі ён мне ў першы ж дзень пасля агляду не сказаў: “Ну што, спадар Бэнэш, як ваша нага? Яе давядзецца ампутаваць, ведаеце пра гэта?” А я так страшэнна напалохаўся, што не мог вымавіць ні слова, толькі кіўнуў. Урэшце, дзякаваць богу, усё абышлося, а калі мяне выпісвалі і я ўжо быў супакоіўся, гэты Ізмалчаў кажа: “Да пабачэння, спадар Бэнэш, ваша нага перажыла, вы, пэўна, рады! Мажце яе, беражыце сябе, мала хадзіце, і я вам зычу, каб яна ў вас папрацавала яшчэ хоць гады два!” Тады я зноў перапужаўся: “Гады два! – кажу. – А потым што?” – “Потым будзем рэзаць”, – сказаў Ізмалчаў і на гэтым мяне выпісаў. Вось бачыш, прайшло ўжо восем гадоў, а я ўсё хаджу, не асабліва берагу сябе, цягаюся па лясках, а нага трымаецца! Вось і вер пасля гэтага дактарам!

– Да іх варта ісці, толькі калі ўжо з ложку ўстаць не можаш.

– Дакладна, мой знаёмы Чэнда Лабурда, калі яму было пяцьдзясят дзевяць, з’ехаў з глузду і закахаўся ў трыццацігадовую дзеўку; надумаў, што яму трэба пластычная аперацыя, каб ёй падабацца! Я яго папярэджаў, што гэта можа мець розныя пабочныя эфекты, але Лабурда – нічога, сабраўся і пайшоў, і за дзікія грошы падцягнуў сабе твар. А праз шэсць тыдняў вярнуўся і пачаў абурацца, што раней ён галіўся двойчы на тыдзень, а цяпер мусіць галіцца двойчы на дзень, бо калі яму ўсё гэта нацягнулі вось так праз сківіцу, дык цяпер у яго шчаціна пачала расці і за вушамі. Ён яшчэ да ўсяго такі смугляк, а вусы з барадой у яго ўжо зусім сівыя, дык яму нічога іншага не застаецца. Бо калі не паголіцца, на яго пастаянна ўсе зіркаюць, таму што шыя ў яго тады выглядае, быццам цукрам пасыпаная...

Так размаўляючы, мы дайшлі да месца, дзе Канцылярская ператвараецца ў звычайную вуліцу. З прыбярэжнай пустэчы нечакана вырастаюць два шэрагі абшарпаных камяніцаў, якія праз нейкія дзвесце метраў зноў абрываюцца, а потым ужо толькі трава і каменне. Скрозь надвячоркавае паветра на нас патыгнула мачавінай, вільготным тынкам і смуродам спляснелых ботаў у калідоры.

Што ў жыцці новага

– Бач ты, я тут ніколі ў жыцці не быў, – сказаў бацька здзіўлена, – тут нават выглядае, як не ў Празе... Хутчэй так, быццам гэта здымачная пляцоўка “Мёртвых вачэй Лондана”!

– Гэта вельмі спецыфічны раёнчык, – падтакнуў я. – Я гэтай дарогай ішоў з год таму і ўспомніў тады, што недзе ў гэтых мясцінах жыве адзін мой знаёмы, і мне да галавы не прыйшло нічога лепшага, як запытацца пра яго ў трох абколатых цыганоў, якія тут цёгаліся. “Ну так, такі вялікі, Франта або Лойза”, – кажуць. “Не, гэта не ён, майго знаёмага завуць Павел”, а яны на гэта: “Ну так, Павел, такі вялікі, хадзем з намі, мы табе пакажам, дзе ён жыве”; і я, як прыдурак, папёрся з імі ў нейкі дом, каб не падацца няветлівым, ну ведаеш, каб не абразіць тых, хто хоча табе дапамагчы... А яны яшчэ ўнізе занялі такую пазіцыю, што адзін пайшоў перада мной, а двое за мной, і вось так мы патупалі па вузкай вінтавой лесвіцы, выглядала так, быццам мы караскаемся ўнутры гіганцкага слімака. Я ўжо тады амаль адчуваў нож у нырках. І вось той спераду раптам спыняецца, глядзіць на мяне і кажа: “А ты што, не баішся?” “Не”, – адказваю, а сам прыкладаю немаля намаганні, каб голас не дрыжаў. “Не? – перапытаў ён неяк расчаравана. – Ну добра, тады хадзем...” І калі мы падняліся на самы верх, там быў нізенькі цёмны калідор, і той цыган паглядзеў на мяне яшчэ раз і кажа, нібыта адмаўляўся ў гэта верыць: “А ты тут рэальна шукаеш гэтага Лойзу?” “Ну так”, – кажу, а сам прыкідваю, што лепей: паспрабаваць збіць з ног тых дваіх ззаду ці пазваніць некаму ў дзверы; і тут адзін

з іх сам раптам пагрукаў у адны дзверы і з іх вылезла апухлая наалееная баба-яга з ручніком вакол галавы, у халаце ў кветачкі і з золатам у вушах ды на шыі, і ён ёй кажа: “Прыйшоў тут адзін, шукае тоўстага Лойзу або Франту, ведаеш, такога вялікага, мажнага...” Баба з гучным свістам набрала паветра і пачала звягаць: “Колькі разоў я вам ужо казала, каб вы сюды не цягаліся! Гэта не ваш дом! Вунь там ваш дом! Валіце адсюль, ці я паклічу Рамана і ён вам растлумачыць, што і я! Ён з вамі пагаворць іначай! А вы праходзьце, калі ласка!”

– Гэта яна цябе ў хату запрасіла? – запытаўся бацька.

– Я таксама здзівіўся, яна шчэрыла на мяне залатая зубы і падлашчвалася: “Праходзьце, калі ласка, не стойце за парогам!” “Я вас не затрымаю, – кажу, – я тут проста шукаю знаёмага”. Яна перастала ўсміхацца: “А вы не гэты?.. Вы не ведаеце Рамана? Вы нам нічога не прынеслі?” “Не ведаю і не прынёс”, – адказваю. О, як яна пасінула ад злосці, у кутку рота ў яе нават кропелька пены з’явілася, і я аж спужаўся, што яна мяне пакусае. Але якраз тады ззаду ў вітальні пасунулася завеса і з-пад яе вылез мужык, якіх я ў жыцці не бачыў: галава як у бегемота, маленькія вочкі далёка адно ад другога, фігура як у Голема, плечы, пуза, ногі, ну проста ўвесь выглядаў як павялічаны ў маштабе, і нават палец, якім ён на мяне паказваў, выглядаў не як палец, а як палка сервелату: “Адкуль гэты?” – запытаўся ён у бабы. “Я не ведаю. Адкуль ён?” – звярнулася тая да цыганоў. “Не ведаем”, – пакорліва сказаў іх завадатар. “Яны не ведаюць”, – сказала паслухмяная баба. “А чаго яму трэба?” – запытаўся мужык, нават не зірнуўшы на мяне. “Нічога не трэба”, – адказала яна. “Дык няхай каціцца адсюль”, – адрэагаваў бугай і паказаў на таго іх старшога: “А ты ідзі сюды”. Хлопец за-

тросся, нешта замэкаў, але мужык паказаў на яго яшчэ раз і сказаў: “Я двойчы не паўтараю”. Хлопец увайшоў у кватэру, і дзверы за ім зачыніліся. А тыя цыганы, што засталіся, адразу неяк змізарнелі і кажуць мне: “Ты гэта... мабыць, тут твой Лойза не жыве, ты лепей валі”. І калі я бег уніз па лесвіцы, яны яшчэ стрымана крычалі мне наўздагон: “Танны мабільнік не трэба? Альбо сідзюхі?” А я быў такі ідыёт, што на пару прыступак вярнуўся, каб сказаць, што не трэба.

– Ну, для цябе гэта тыпова, – кіўнуў бацька.

– Што – гэта?

– Ну, што ты паводзіш сябе як нейкі мультяшны герой ці як гэта сказаць.

– Я люблю, калі недзе нешта цікавае адбываецца.

– Нешта адбываецца бесперастанку! Нават калі ты ўвесь час сядзіш дома на канапе, усё роўна нешта адбываецца! Усё больш і больш дасканалыя вірусы бесперастанку стараюцца перапраграмаваць развіццё тваіх клетак, антыбіётыкі ўжо амаль не дзейнічаюць, вучоныя ўсіх клануюць, амаль штодня на планеце знікае адзін жывёльны від, у чурак – атамная бомба, гэтага табе мала? Цэлыя народы мігруюць па свеце, табе гэтага не дастаткова?

– Мяне ўжо цікавяць толькі людзі, з якімі можна час ад часу сэнсоўна пагаманіць, але і іх засталася няшмат. І не кажы чуркі!

– Ну так, ты, дзякаваць Богу, ужо не зазнаў, якое лайно можа павылазіць з людзей, калі настае сітуацыя, што яны сабе могуць дазволіць усё; расізм – ён у нас усіх глыбока сядзіць...

– У мяне нічога такога няма.

– А ты пра гэта можаш і не ведаць, яно само праявіцца ў пэўных умовах. Я ж таксама не лічу, што

хтосьці горшы за іншых. Я толькі сцвярджаю, што ты не ведаеш, што дакладна будзеш адчуваць, калі гэта ў нейкай форме прыйдзе зноў. Увесь гэты прагрэс, увесь гэты гуманізм вядзе да таго, што мы ў рэшце рэшт будзем ім вінавата ўсміхацца, калі яны нас будуць нішчыць. Бо мы ж разумеем, што яны маюць свае прычыны злавацца на нас...

– Каму?

– Што каму?

– Каму будзем усміхацца?

– Ну, чуркам, арабам, каму ж яшчэ...

– На кожнага прыйдзе час... Мы, зрэшты, знішчылі цэлыя народы.

– Хто мы?

– Ну, белая раса, белыя людзі.

– Я аніякіх народаў не знішчаў; калі ты знішчыў нейкі народ, то радуйся, што я пра гэта не ведаў, бо ты б у мяне дастаў на арэхі. Мяне цяпер больш непакоіць, што ўжо месяц не працуе пралка, і я не ўяўляю сабе, дзе ўзяць грошы на новую...

– Нас, я думаю, ніхто нішчыць не будзе, – кажу. – Хутчэй будуць глядзець, колькі мы стрываем, і як толькі ўбачаць, што нам можна хоць на карак уссесці, то нас разбяруць, як мурашы здыхляціну. І горш за ўсё тое, што яны, па сутнасці, будуць мець рацыю... Дык трэба было сказаць, што табе трэба пралка, мы якраз купілі новую, маглі б табе аддаць старую.

– Цудоўна, я яе забяру!

– Яе ўжо няма.

– Ага, а дзе ты грошы ўзяў на новую?

– Ганка купіла.

– Ну хіба што так.

– Я калі гэтую пралку падключаў, дык адвод, ведаеш, шланг такі ззаду, не ўстаўляўся ў сцёк, таму я яго проста перагнуў праз край ванны...

– Ага, зразумела, а потым ты палез у ванну мыцца.

– Ну, а пралка была ўключаная. Сюрпрыз атрымаўся.

– Табе і праўда няма чаго скардзіцца, што вакол нічога не адбываецца... Але ты памыляешся, калі думаеш, што гэта прывілея белай расы – знішчаць іншыя народы. Паглядзі, колькі ўсяго толькі за апошнія дзвесце гадоў паадбывалася: туркі выразаюць армян і курдаў, інданэзійцы – усходніх тыморцаў, негры – арабаў, арабы – неграў, Сталін, сам азіят, загубіў кучу азіяцкіх народаў. А яшчэ ёсць Кітай, Афрыка, Шры-Ланка, Індыя з Пакістанам, ды чаго гаварыць... І гэта ж усё людзі, але нават у нявінных звяроў не лепш. Хоць Конрад Лорэнц і верыў, што ў звяроў закладзена прыроджаная мадэль паводзін, якая ім не дазваляе масава вынішчаць прадстаўнікоў уласнага віду, але сёння ўжо вядома, што гэта ўсё няпраўда. Мурашы... ну добра, гэта мурашы, але й ваўкі, гіены, каціныя драпежнікі і процьма іншых сацыяльных відаў арганізуюць вынішчэнне цэлых канкурэнтных зграй. Прыматы? Гэтыя ўвогуле не замарочваюцца, шымпанзэ нават метадычна забіваюць членаў суседніх груп, з маладняком і самкамі ўключна, а гэта нішто іншае як генацыд...

Мы прайшлі каля прыпаркаванага чорнага спартуўнага аўтамабіля, у якога з пашчы радыятара тырчэлі вострыя драпежныя зубы. Іклы з храмаванай бляхі бліснулі ў святле лямпы. На секунду мне падалося, што з глыбіняў цёмных кватэр на нас уставіліся ненатуральна павялічаныя, дзікія твары; але, паабгледзеўшыся, я ўбачыў толькі падлатаныя скотчам

вокны, а за імі шторы, падраныя фіранкі і гаршкі з кактусамі.

Мы дайшлі да апошняга дому на вуліцы, абышлі яго і скіраваліся да вусця пешаходнага тунэля пад чыгуначным насыпам. Увайшлі ў засцаную цемру. За тры метры над нашымі галовамі залязгатаў цягнік. Задрыжэлі хвашчынкі паміж шпаламі. Калі мы вынырнулі з другога боку, то апынуліся ў тлумным, поўным запаленых ліхтароў, цывілізаваным свеце.

– Ага, гэта ж Падбабская, – бацька зашчоўкаў косткамі на пальцах, – а вунь там далей праспект Югаслаўскіх Партызанаў, там я калісьці штопятніцу хадзіў у піўную “У Швейка” з Альфрэдам Кагаўкам. Вось ён, скажу табе, сапраўдны алкаголік! Вы мяне папракаеце, што я п’ю, а Альфрэд? Той п’е рэгулярна з васямнаццаці гадоў, ніколі за ўсё жыццё не пераставаў, сёння яму шэсцьдзесят сем, а ў яго і галава добра працуе, і сам заўсёды ў гуморы, а я вось да трыццаці жыў як манах, не піў зусім, і хто я цяпер? Дурны дзед...

– Я цябе дакладна не папракаю.

– Ну так, але на вяселлі табе за мяне было сорамна, калі вы з Бланкай жаніліся, пры гэтым я тваю цешчу толькі вучыў харвацкай, яна сама захацела...

Я адмоўна матляю галавой, але памятаю гэта вельмі добра. Ды што там харвацкая. Памятаю, як ён, каб пазабавіць гасцей, танцаваў вакол стала, як квактаў з рукамі над галавой і як з ім спачатку гоцала нейкая весялуха, а потым яна села і ўсе для праформы заўсміхаліся, але глядзелі ўбок, бо гэта быў інжынерска-прагназісцка-настаўніцкі зброд, а мой бацька быў хоць п’яны і для кагосьці нават невыносны, але сам для сябе – ціха і непрыкметна вольны, як і заўсёды.

Нават я тым разам не смяяўся, бо нашу ў сабе і нешта ад сваёй маці, ад маці, якая пасля кожнага візіту гасцей, як толькі за імі зачыняліся дзверы, тут жа хапала мыйны сродак і шаравала попельніцы ды шкло на сталe, і якая штодня выцірала пыл; я не смяяўся, бо быў і буду зашораны сучын сын.

– Так, піў я ў той час нямала, – працягвае бацька, – але што рабіць, калі мусіш жыць у такім лайне, у якім немагчыма захаваць здаровы глузд без адпаведнай лакальнай анэстэзіі! Агупець і потым быць усім задаволеным – гэта, бадай што, выйсце, але ў мяне гэта атрымалася толькі напалавіну.

– Альфрэд – гэта такі кучаравы, што грае на гармоніку?

– Ён. Першы раз ён напіўся са сваім братам на балі ў “Люцэрне”, тады яму было, як я сказаў, васьмнаццаць, і з таго дня ён п’е пастаянна, ужо сорок дзевяць гадоў. Іншага б гэта ўжо забіла, але не Альфрэда? Гэты нават не захварэе! Ён не ведае, што такое насмарк!

Адразу за запраўкай свяціўся кіёск. На прылаўку пад аргшклом спачывала пара спацелых курыц-грыль, якія распачна выстаўлялі косткі ў святле ружовай лямпачкі. За прылаўкам калупаўся ў носе апухлы мужык у чырвонай кашулі, на якую быў накінуты белы халат з пацёртым каўняром. Тым не менш, вецер данёс да нас досыць прыемны пах.

– Хочаш есці? – сказаў бацька. – *Найлепшыя птушкі, вядомыя нам, гэта гусі і качкі, ням-ням!*

– Што?

– Ну гэта ж ты напісаў.

– Гэта не я напісаў, гэта з нейкага зборніка перакладаў сярэднявечнай паэзіі... Адкуль ты гэта ведаеш?

– Ды ты напісаў, ты ўжо і сам не ведаеш, што напісаў, гэта мой самы любімы верш... Прачытай яшчэ нейкі!

– На цэнтральным корце ў пражскай Штваницы танцавалі блядзі з той ваколiцы, весяліліся да самай раницы.

І я тым разам з імі быў,

гуляў у тэніс, брэндзі піў,

амаль як ты, Лілі Марлен... – імгненна ўспомнілася мне.

– Вось бачыш... Але ж і непрыемны верш... А чаму Лілі Марлен?

– Хто ведае.

– Значыць, і гэты не твой? Прачытай нейкі свой.

– Маральныя пакуты – са сракі не пачуты.

– І гэта ўсё? Канец?

– Не, не канец, гэта я паўзу зрабіў.

– Ага... Ну, а далей?

– Нязменны статус-кво і звонку, і ўнутры...

– Чакай, што значыць статус-кво і звонку, і ўнутры? Я ведаю, табе з маленства падабаліся такія агульныя фурмулёўкі, накшталт – усё гэтак і адначасова наадварот...

На дарозе ляжала бляшанка з-пад фасолі ў тамаце. Я падфутболіў яе. Яна падскочыла, стукнулася аб чыгунны слуп і зноў прыляцела мне пад ногі.

– Ну і?... Як там далей? – спытаў бацька.

Я падфутболіў бляшанку зноў. Як след. Гэтым разам яна адляцела ажно ў лапухі на другім баку скрыжавання.

– Ну добра... – уздыхнуў бацька. – Тады лепей скажы, што ў цябе новага ў жыцці?

– Нічога, бо ўсё – гэта проста варыяцыі на тэму рыбы, земнаводныя, паўзуны і птушкі.

– Што ты як дзіця... А што, калі гэта наша апошняя прагулка. Ці мала што, а раптам мне заўтра прыйдзе каюк – і мы больш ніколі не ўбачымся? Есці не хочаш? Давай куплю табе курыцу.

– Не, дзякуй.

За пару метраў ад нас завішчалі тармазы. З абклеенага каляровымі наліпкамі наварочанага “нісана” выскачылі пару непаўнагадовых мутантаў і з пракудлівымі выразамі абкружылі кіёск. “Купіце нам курвачку!.. – галёкалі ім наўздагон шаснаццацігадовыя нафарбаваныя чыкулі з прылепленымі да ілба грыўкамі. – Хі-хі-хі, гы-гы-гы, купіце курвачку... і ба-тооон... і колууу... і спрааайт... і ментааас!.. І салодзенькае... І салёненькае... І клубніічкааай!..”

Бум-бум-бум, – гримела музыка.

– За апошнія трыццаць гадоў надта пабольшала бландзінак, – дзівіўся бацька. – Раней было меней, а сёння паўсюль адны бландзінкі... Можа, гэта ад харчоў ці што...

Маладняк, між тым, узяўся спаборнічаць, хто кіне курку далей. Прылізаны дрышч з гарбаватай спінай дакінуў да кустоў пад насыпам. Бясформенны таўстун з фарбаваным чубам дакінуў бы, натуральна, далей, калі б толькі курыца не трапіла ў нейкія часова нацягнутыя правады і не звалілася ў алейную лужыну за запраўкай. Прадавец, грызучы запалку, назіраў. “Ссссууупер!” – верашчалі чыкі. Потым кінулі пакет з рэштай запечаных птушак на сядзенне, ускочылі самі і ад’ехалі.

– Я сабе ўжо даўно кажу, што адна з нешматлікіх прыстойных прафесій на гэтым свеце – наёмны кілер, шкада, што я ў маладосці да іх не падаўся, – сказаў бацька. – Гэта не мае ніякага дачынення вось

да гэтага, наадварот, гэта праца, у якой няма ні найменшага месца для эмоцый, што мне якраз і імпануе... Дык не хочаш курыцу?

– Не, не хачу, – паўтарыў я.

– Давай куплю, табе трэба паесці...

– Я еў.

– Што ты еў?

– Якая розніца?...

– Ну ты можаш мне сказаць... ці не можаш?

– Я рабіў катлету.

– Адну катлету?

– Чатыры.

– А як ты іх робіш?

– Ялавічны фарш, размачыць у малацэ булку, цыбулю вялікімі кубікамі, часнок можна дадаць, а можна не дадаваць, потым яйка, перац, соль, крыху молатага тым'яну, можна кроп...

– Кроп?

– Гучыць дзіўна, але на смак няблага. А потым ужо проста абваляць у муцэ і смажыць.

– Ну, можа і смачна. А ў паніроўцы не абвальваеш?

– Не.

– А чаго не? Хоць гэта і так не сапраўдная катлета, калі толькі з ялавічнага фаршу...

– Гм.

– Я, галоўнае, спадзяюся, што ты не адмовіўся б ад курыцы, калі б сапраўды быў галодны...

– Вось жа прычапіўся, ды я ўжо зноў важу пад цэнтнер... Купі сабе, калі хочаш!

– Сабе? То лепей ужо адразу шкла наесціся; з гэтай маёй дыетай мне зусім нельга, прайшлі тыя часы, калі я мог наварыць сабе гуляш з паўтары кілі поснай галёнкі, лепей, вядома, было б з агузку, толькі дзе

ж сённяя знайсці той агузак... і ніякага тлушчу альбо алею, толькі шкваркі... усё гэта патушыць... і ў самым канцы зялёную папрыку і два-тры памідорчыкі... – так балабонілі дзве фігуры, брыдучы па заасфальтаваным дне свету. Тая, на якой матляўся лёгкі белы плашч, ашчадна рухала рукамі і крочыла шырока, быццам бы ў яе балелі ногі. Другая, у кашулі і шырокіх штанах, заціскала пад пахай партфель, аглядалася, круціла галавой і пацепвала плячыма. З вышыні не было бачна твараў. З яшчэ большай вышыні яны выглядалі як схематычныя выразанья з дрэва фігуркі, што рухаліся па перыферыі паламанай начной батлейкі. Як Берт і Эрні на дне высахлага акварыума. А з яшчэ большай вышыні відаць не было зусім нічога, толькі цёмная стужка ракі, якая шырокай дугой, прабіраючыся між пірсамі і шлюзамі, выпаўзала са сталіцы.

Пра бацькоў і дзяцей (I)

Непрактычна вялікім, пустым бульварам, спраектаваным у пяцідзясятых гады, мы рушылі зноў у горад. Праз хвіліну мы прамінулі забягалаўку, якая называлася “Еўфрат”, але ніхто не называў яе інакш, як “Арафат”. За вітрынай безнадзейна гудзеў і мільгаў зялёны надпіс, інфармуючы, што з крапаў піўнухі цячэ “Старапрамен”. Мы вярнуліся і зазірнулі ўнутр. За сталамі сядзелі згорбленыя мужыкі, глядзелі перад сабой, жавалі сальцісоны і пілі піва.

– Божа мілы, – ціха сказаў бацька. – Можа, пашукаем што іншае?

– А мо па адным, каб смагу прагнаць, а тады далей?

– Ну хіба што так.

Мы селі ззаду і разглядалі засмужаную гарызантальнымі стужкамі дыму барную стойку. Праз хвіліну я выцягнуў з торбы нататнік, знайшоў нейкі нумар і выйшаў, каб патэлефанаваць. Калі я вярнуўся, на стала стаялі два куклі, а бацька ў маім нататніку нешта пісаў.

“Вікст: λ/3х (Gik Gst-Gis Gkt)”, – прачытаў я.

– Гэта што? – пытаюся.

– Гэта метрычны тэнзар Рымана-Крыстафеля, – адказаў бацька.

– А я тут пры чым?

– Ты не пры чым, ты вазьмі сабе яшчэ гарэлкі.

– Не, досыць, – кажу я, бо заўважыў, што піўная крыху гайдаецца, – хоць ведаеш, для смаку можна ярошкаўскай ядлаўцоўкі, чыста на язык.

– Так, яна добрая... Думаеш, у іх ёсць? Тады б і я з табой выпіў. Але ты мне скажы, раз ужо чытаеш

гэтую “Авіяцыю”, – купім мы гэтыя “грыпэны”, ці не купім?

– Думаю, так. Бо мне здаецца, што адпаведныя людзі даўно ўсё правярнулі і грошыкі ў кішэню паклалі, цяпер толькі чакаюць, пакуль шуміха крыху прыціхне.

– Тады я рады, “Грыпэн” я вельмі люблю, мне ўжо “Віген” і “Дракен” падабаліся, і “Лансэн” таксама, усе саабаўскія знішчальнікі, акрамя “Тунан”, той бы якраз табе спадабаўся... Ты не ведаеш, што па-шведску значыць *tunnan*?

– Піўная бочка... Мне ён падаецца нейкай неда-
лужнай цацкай.

– “Грыпэн”?

– Ну так.

– А што табе ў ім не падабаецца?

– Якраз тое, што гэта такі лёгкі спартавічок, малпачка на гумцы, прынцэса на гарошыне. Як моль.

– Ясна, ты б хацеў, каб усе былі СУ-трыццаць пятыя. Але прагрэс не спыніць... А тэхнічны прагрэс са зваротнай сілай вызначае агульнае стаўленне да таго, што падабаецца, а што не, і нават да таго, што магчыма, а што немагчыма... Яшчэ ў 1903 годзе, хоць ты зараз будзеш бухцець, што я зноў павучаю, славыты і прызнаны амерыканскі астраном Ньюкам апублікаваў працу, у якой даказваў, што ніводны апарат, цяжэйшы за паветра, не можа лятаць, паколькі гэта супярэчыць законам фізікі, ну, а ў снежні таго ж года браты Райт паднялі ў паветра свой самалёт... А самае позняе ў сярэдзіне гэтага стагоддзя беспілотнікі стануць звычайнай справай, і выглядаць яны будуць, як якія-небудзь банальныя кампазітныя дыскі, набітыя электронікай; вось яны табе ўжо зусім не будуць падабацца, добра хоць, што ты да гэтага не дажывеш, –

сказаў бацька. – Слухай, ты цяпер, спадзяюся, не надта п'еш?

– Не надта, – прамовіў я.

– З мяне прыклад не бяры, я таксама пачаў ужо пасля інстытута, да трыццаці я не піў зусім! Хоць яно і праўда, як Швейк казаў, што кожная смага – гэта наступства смагі ўчорашняй, і з гэтага кола так хутка не выбрацца. Як той цяслар, што першы раз у жыцці напіўся на Новы год, а першага студзеня яго пачала мучыць такая смага і было яму так пагана, што ён купіў селядца і зноў напіўся, і піў так штодня чатыры гады, а яму ніхто не мог памагчы, бо штосуботу ён купляў селядцоў адразу на цэлы тыдзень...

Мы чаркануліся ядлаўцоўкай ад фірмы “Ярошак”.

– Га, – крэкнуў бацька.

– Гаа, – крэкнуў я.

– Але ведаеш, чаго мой розум не дабірае, дык гэта твае бабы... – пачаў ён як заўсёды.

Што? А твае бабы?! – загуло ў маёй галаве, быццам там выбухнуў газаметр: Што тая шалёная Марцэла!.. Ці тая панылая краля!.. А тая цыцкастая, што пры сустрэчы лезла з усімі слінява цалавацца!.. А тая сонная мыш з меліраваннем!.. А тая з Врхлабі!.. А яшчэ Янакава, на якую я б нават... Ды ў рэшце рэшт і мая маці!.. І не цытуй Швейка!.. Ты прафукаў дом!.. Дзе тыя грошы!.. – раўло ў маёй галаве. Як заўсёды.

– Што ты прычапіўся да маіх баб, – сказаў я.

– Ну як чаго. Скажам, Рэната мне цалкам падабалася, асабліва мяне ўразіла, што яна мачылася ў ракавіну як мужык, калі ты, вядома, гэта не прыдумаў... Але астатнія... Ну яшчэ тая малая грудастая, яна хоць была прыстойная, але потым Міхаэла – гэта ж зусім вар'ятка, але з другога боку прыгожая, гэта праўда;

затое твая былая, Рэзеда, – для яе нават слоў шкада. Пэўны прагрэс у адносінах у цябе назіраецца, гэта так. Але ж табе пяцьдзясят не за гарамі. А што гэтая твая Ганка?

– Калі ўжо ты пачаў, то гэта найлепшая жанчына, якую я ў сваім жыцці сустракаў. Але часам мне здаецца, што я яе не заслугоўваю.

– Вось цяпер ты маеш рацыю... З гэтым я згодны... І што, будзеш жаніцца?

– Мабыць, не, але Ганцы праз год будзе трыццаць, так што без дзіця, пэўна, не абыдзеца.

– Каб не было запозна!

– Ну, нейкую кроплю з сябе мо яшчэ выцісну.

– Тут, разумееш, чым пазней, тым большая рызыка, што нешта можа быць не ў парадку...

– Усё магчыма... У Лондане некалі нарадзіліся сіямскія блізняты, Джон і Лазар Батыста Каледэра, прычым нарадзіліся так, што Джон рос з грудзей нармальна развітага брата, і яны ўсё жыццё глядзелі твар у твар; Джон нармальна функцыянаваў ад пояса да галавы і быў быццам укручаны ў брата. Праблема была ў тым, што ў іх былі вельмі розныя характары. Лазар быў вясёлы, любіў кампанію, часам мог і выпіць, а Джон не піў зусім, нават не еў, і быў па натуры нейкі такі засмучаны. І вось Лазара ўвесь чась некуды запрашалі і любілі, а пра Джона казалі, што ён паразіт і перашкаджае братаваму шчасцю, і скончылася ўсё тым, што Джон пачаў брата раўнаваць, пачаў папракаць і больш не хацеў сустракацца са знаёмымі, хацеў сядзець дома ці як максімум – гуляць па садзе. Але ж ногі былі Лазаравы, і таму Джон быў вымушаны проці сваёй волі цёгацца з вечарынкі на вечарынку. Кажуць, пры гэтым яны кожны раз сварыліся і Джон увесь

вечар пакрыўджана маўчаў і глядзеў у столь, тым часам як Лазар жартаваў, расказваў анекдоты, а паміж справай намагаўся палюбоўна дамовіцца з братам...

– Цікава... Ну але што там з Ганкай? Я ж не проста так пытаюся, я твой бацька і хачу, каб ты не рабіў такія дурноты, як я; хоць і бачу, на жаль, што ў гэтым ты мая копія... Але ж ты на гэтым свеце не толькі сам для сябе!

– А для чаго?

– Як для чаго – для рэпрадукцыі.

– Я неяк не прагну рэпрадукаваць свае гены, хоць раз я ўжо быў не дагледзеў...

– Як не дагледзеў?..

– А, дык ты ж нічога не ведаеш, я таксама пра гэта даведаўся толькі год таму, – сказаў я, бо адпірацца ўжо не мела сэнсу.

– Цікава-цікава, што ты мне яшчэ раскажаш...

– Карацей, адразу пасля войска я сустракаўся з Марцінай...

– Маеш на ўвазе тую малую Зузану? З такімі маленькімі ручкамі, што ўвесь час прычэсвалася?

– Не, я ж кажу: з Марцінай, адразу пасля войска! І гэтая Марціна мне раптам кажа, што чакае дзіця, але не ад мяне, і тым не менш кахае мяне. Мы з ёй яшчэ нейкі час вытрымалі разам, але потым усё адно разбегліся, не праз дзіця, там яшчэ ў мяне іншыя дзеўкі былі, ну, мне было дваццаць, яна на пару гадоў старэйшая, ды і ў яе таксама быў нехта ў дадатак...

– О божа...

– І вось я гэтую Марціну сустрэў год таму ўлетку, зусім выпадкова, мы зайшлі ў кавярню, а калі прынялі пару літраў віна, яна ні села ні пала расплакалася: “Я павінна табе прызнацца, у мяне сын ад цябе, я табе

гэтага не казала, не хацела ўскладняць жыццё ні табе, ні – галоўнае – сабе; мне было ясна, што ты б са сваім характарам сябе прымусіў, але ў нас усё роўна нічога б не выйшла...” “Ну добра, – кажу, – але калі ты мне гэта ўжо расказала, то ці мог бы я хоць разоў яго пабачыць?” Яна на гэта: “Можаш, толькі ёсць дзве праблемкі: па-першае, я живу не ў Празе, а па-другое, я не хачу, каб ты казаў яму, што ты ягоны бацька. Ён хоць і ведае, што мужчына, які з намі жыве, не ягоны тата, але я не хачу яму яшчэ больш ускладняць сітуацыю...”

– І я яе цалкам разумею, – зазначыў бацька.

– Тады я сабраўся, паехаў у твая Паржычаны, дзе яны жывуць; яна штопятніцу бывае там у кавярні на плошчы, а той малец кожны раз да яе туды забягае пасля рэпетыцыі ўзяць дзве соткі, каб было за што рабіць уражанне на дзевак. І мы прыдумалі, што я як бы выпадкова буду сядзець там з ёй.

– Ага... А што за рэпетыцыі?

– Ён грае ў нейкім гурце. І вось я прыехаў, мы сядзім у кавярні, размаўляем. А палове дзвянтай Марціна кажа: “Ты не злуйся, ён, мабыць, ужо не прыйдзе. Такога даўно не здаралася, каб ён не прыходзіў, але табе не пашэнціла”. “Нічога, – кажу, – затое мы пагаварылі, я ўжо буду паціху збірацца”. І толькі я гэта вымавіў, як дзверы адчыняюцца, і ў іх з’яўляецца такі не надта прыемны, на першы ж погляд уразлівы здыхля, у кожным вуху па пяць завушніц, казліная бародка, і скіроўваецца да нас. У мяне кроў застыла, а сэрца закалацілася так, быццам хацела вырвацца, бо я бачыў сам сябе, толькі на дваццаць гадоў маладзейшага, я бачыў прышчавага гаўнюка, які з прынцыпу адмаўляе абсалютна ўсё і для якога свет – адзін бязмежны лабірынт эмоцый, карацей,

я бачыў дакладную копію той жопы, у якой сам у яго-ным узросце сядзеў...

– Угу, – прамовіў бацька, – угу...

– І ён падкаціў да стала, узяў ад маці грошы, пра-бег па мне абыякавым поглядам і зноў пайшоў. “Па-сядзі з намі хвілінку”, – кажа яму Марціна. “А пра што мне з вамі размаўляць!” – адказвае ён і мае, вядома ж, рацыю. Я трымаўся за кубак с кавай, не мог вымавіць ні слова і меў такое адчуванне, што зараз першы раз у жыцці абамлею. А калі той малец зачыняў дзверы, я заўважыў, што ў яго на спіне на куртцы напісана “Killing Joke”.

– Гэта ўсё праўда? – падазрона запытаўся бацька.

Гэта была праўда. Я змяніў толькі імя фігуранткі і назву населенага пункта, бо раскрыццё дакладных геаграфічных каардынат мяне ўжо не раз падводзіла.

– І ты яго больш не бачыў?

– Я з ёй дамовіўся, што яна яму нічога не скажа, хіба толькі калі ён сам запытаецца. Вядома, гэта ў мяне доўга не выходзіла з галавы, але чаго ўжо цяпер, калі мінула дваццаць гадоў... А недзе праз паўгода пасля таго, то-бок досыць нядаўна, хаджу я сабе па хаце ў трэніках, слухаю музыку, і раптам – званок, за дзвя-рыма ён, стаіць, жуе жуйку і кажа: “Гэта... Я гаварыў з маці, дык яна мне ўсё расказала... ну гэта... калі не, дык я пайду... я нічога такога... проста міма ішоў... вось паспрабаваў пазваніць сюды...” “Заходзь”, – кажу, і мне зноў стала ніякавата, бо гэтым разам я бачыў яго пры дзённым святле, а яшчэ і голас; карацей, на мяне рап-там накаціла адчуванне, што я трапіў у часавую паст-ку і што ў гэтым калідоры я размаўляю з самім сабой. Потым мы доўга сядзелі і размаўлялі, пераважна пра тое, што яго ўжо замучыла адна дзівуля, якая яго то

хоча, то не. А ён мяне быццам між іншым спытаў, ці не знойдзеца ў мяне чаго перакусіць; я яму паказаў лядоўню, каб браў усё, што захоча...

– Ага... Ну ўсё зразумела, – прамармытаў бацька.

– Што табе зразумела?

– Грошы прасіў, так?

– Не, абсалютна! Я да таго кажу, што пакуль ён корпаўся ў лядоўні, я ставіў вадку на каву, і тут, хоць сам не выгадаваў у жыцці ніводнага дзіцяці, раптам са здзіўленнем чую, як сам уголас кажу: “Не жары сырую сасіску. Ведаеш, з якога лайна іх робяць? Вунь там стаіць рондаль – вазьмі і звары! Бляха, пакладзі хоць на талерку!”

– І што ты з гэтым цяпер будзеш рабіць?

– Пакуль што мы з ім пару разоў схадзілі на піва, і здаецца, будзем працягваць.

– А Ганка пра гэта ведае?

– Вядома, а што тут такога? Ён ужо дарослы, я таксама.

– А як яго завуць? – запытаўся бацька.

– Роберт.

– Ясна... Гэта, вядома, тваё жыццё, але пра дзяцей чалавек мусіць паклапаціцца, ну гэта ты і без мяне, мабыць, ведаеш.

– Як паклапаціцца, калі я сам пра гэта ведаю няпоўны год?!

– Я ў прынцыпе кажу, наогул. Але я рады, што ты пайшоў у мяне, а не ў сваю маці. Тая была зусім пурытанка, яе кожны раз даводзілася трохі напаіць, каб яна сябе хоць памацаць дазволіла, да вяселля мы пераспалі ўсяго разы тры, уласна, з таго трэцяга разу ты і атрымаўся... Так, я любіў тваю маму, пра гэта няма што гаварыць, але гэта было няпроста.

– Я таксама яе любіў, прынамсі, стараўся. Але дзіўна, што той год, калі яна памерла, мне ўвесь час сніўся адзін і той жа жудасны сон, у якім я сяджу ў маці ў гасцях, яна маўчыць, паліць “ВТ” і глядзіць у акно, пад акном хвалюецца чарэшневы сад, а воддаль па трасе ездзяць фуры. І я гляджу на яе і заўважаю, што зусім, зусім нічога не адчуваю, ні спачування, ні літасці, ні злосці, абсалютна ніякіх праяваў блізкасці. Урэшце я таксама запальваю цыгарэту, а ў маёй галаве пралятае думка: І чаму я нарадзіўся ў гэтай пустыні?

– Пустыні?

– Гэта я ўва сне так падумаў. А калі я хацеў стрэсці попел, маці кажа: “Не туды! Там я толькі што мыла, вазьмі тую балгарскую попельніцу з кухні!” І я на яе гляджу і стараюся адчуць хоць штосьці людскае, але бачу перад сабой толькі тое, як год за годам выціраўся пыл і пыласосілася, усё жыццё адно толькі прыбіранне, ды яшчэ гэтыя бясконцыя серыялы – Янжурава, “Дачнікі”, “Хуткая дапамога”... – гэтка сурагат жыцця. І я як схапіў тую попельніцу! Як даў ёй гэтай попельніцай па галаве! А яна так ціхенька скацілася, быццам паралонавая. І вось сяджу я там і прыпальваю адну цыгарэту ад другой, а маці ляжыць на падлозе, і я страсаю попел на дыван.

– Цікавы сон...

– Ну і калі я ўжо такі ідыёт, што гэта ўсё табе раскажваю, то дараскажваю да канца. Гэты сон некалькі разоў паўтараўся, адзін у адзін, кожны раз я яе быццам бы міма сваёй волі стукаў попельніцай, потым уначы вывозіў і закопваў у ляску на Крэйцарку. А потым, быццам гэтага было мала, я хадзіў туды, не тое што мне гэтага надта хацелася, але я нічога не мог з сабой парабіць. Я абыходзіў там усё ўздоўж і ўпоперак,

ахоплены жахам, нарэшце знаходзіў тое месца, падаў на калені і капаў, капаў, пакуль не пераконваўся, што цела там усё яшчэ ляжыць...

– Цікавыя рэчы ад цябе чую... Я толькі спадзяюся, што гэта не наступства нейкай траўмы з твайго дзяцінства, табе ж не было дрэнна ў Бушцеградзе, ці не? Мне было б сапраўды шкада...

– Я на сваё дзяцінства паскардзіцца не магу, усё было добра, – чую я голас саракадвухгадовага сына сямідзесяціаднагадовага бацькі. – Пэпа, за якога выйшла маці, быў нармальны мужык.

– Я яго не ведаў, калі я прыязджаў да цябе на выхадных, ён заўсёды ад мяне хаваўся, альбо мне гэта так проста здавалася.

– Магчыма, ён быў... як бы гэта сказаць... трохі не ўпэўнены ў сабе, але я думаю, што ў цэлым ён быў надрэнны мужык. Хоць па сутнасці гэта быў такі закамлексаваны хамула, да таго ж службывы; цяпер, як успамінаю, дык пачынаю падазраваць, што ён і з дзяржбяспекай супрацоўнічаў, але кончанай падлай ён, здаецца, не быў...

– Ты кажаш так, быццам яго не ведаў; але ж вы жылі пад адным дахам колькі? Дванаццаць гадоў?

– Але я яго неяк не ўспрымаў. У яго ўсё было паводле статуту, на ўсё былі адны і тыя ж армейскія показкі і ён не ўмеў абстрагавацца. “Асалода нумар 1 – калі ходзіш цэлы дзень у цесных ботах, а вечарам іх здымеш! Асалода нумар 2 – калі доўга хочаш сраць, але не можаш, і нарэшце пасрэш! Стопрацэнтную ўпэўненасць дае толькі кулямёт! Справа – парадак, злева – танкі! Я думаю, значыць, я ні хера не бачу!” – вось у гэтым быў увесь ён. Пэпа быў як герой пасрэднага сацыялістычнага рамана, сын шахцёра

і служанкі, адзінае дзіця ў сям'і, вясковая эліта, кар'єра ў войску, адпачынак у Бургасе, проста маленькае грэбанае балышавіцкае жыццё, якое ён падсвядома стараўся спаскудзіць усім навокал; палова сваякоў з ягонага боку сядзела на цёплых месцайках у камендатуры, у міністэрстве, у адміністрацыі... Але, азіраючыся назад, я часам шкадую, што не ставіўся да яго хоць трошкі лепей, жыццё з маці для яго і так было пеклам, бо ўсе тыя гады яна штодня папікала яго, што ён прымітыў, якім, зрэшты, і быў, але ж гэта не прычына так яго зневажаць. Цяпер я нават не здзіўляюся, што ў рэшце рэшт ён ад яе ўцёк, ён на яе, мабыць, нават не злаваўся, проста не мог больш трываць... А можа, і быў скацінай... Я яго толкам не ведаў.

— Я на тваю маму таксама ніколі не злаваўся, яна проста хацела лепшага жыцця, і калі ўбачыла, што з сынам фабрыканта ёй ніякіх перспектыў не свеціць, адразу пераацаніла сітуацыю і выскачыла замуж за камуніста, яна мне тады так і сказала, што не пойдзе проці плыні. Але нічога... Гэта ўжо справы даўнія...

— Вось і я кажу.

А адпаліраваны аўтамат майго розуму ўжо сервіруе мне ўспамін. Я ляжаў раніцай у ложку і мне было ад сілы гадоў пяць, адчыніліся дзверы і ў тую ж хвіліну нада мной паўсталі мой чарнавокі бацька Іван з адтапыранымі вушамі, навуковы супрацоўнік, і мая блакітнавокая маці Здэна, набігудзіненая чыноўніца; яны стаялі нада мной і прамаўлялі сказ, з якога было чуваць, што яны завучылі яго загадзя: “Гонзік, паслухай, калі б мы пераехалі з Кланавіц, з кім з нас ты хацеў бы застацца жыць... з татам ці з мамай?” “З мамай”, — адказаў я пакрыўджаным голасам, бо за дзень да таго атрымаў ад бацькі па задніцы за тое, што ўкусіў

яго за палец. Бацька зрабіў для мяне файны крэйсер з драўляных брускоў і палачак, але той крэйсер быў аснашчаны ўсяго васьмю гарматамі, а я настойваў, каб іх было больш, я патрабаваў, каб ён літаральна яршыўся ад гарматаў. Бацька адмовіўся. Восем яму падалося дастатковай колькасцю. Я праглынуў крыўду, а праз некалькі гадзін, робячы выгляд, што гэта ў запале гульні і ніяк не звязана з крэйсерам, я бацьку ўкусіў. Я быў разбэшчаны памаўза на пазіцыі адзінага дзіцяці ў сям’і. “З мамай”, – адказаў я зацята. І справа была вырашаная.

– А гэты Пэпа, ён яшчэ жывы? – азваўся бацька.

Пра бацькоў і дзяцей (2)

– Памёр летась, роўненька на Каляды, – сказаў я.

– Колькі яму было? Ён жа быў крыху маладзейшы за мяне... На што ён памёр?

– Кажуць, сядзеў надвечоркам дома ў Бушцеградзе, у зале, з жанчынай, дзеля якой кінуў маці, яны сядзелі, пілі каву, салата гатовая, ялінка аздобленая, падарункі падрыхтаваныя, і раптам Пэпа кажа: “Чуеш? Нехта мяне кліча, пайду пагляджу!”, а жанчына на гэта: “Хто б цябе клікаў? Раніцай прыходзіў Міцянэк, званок працуе, то пазванілі б у яго”. Але праз хвіліну ён зноў прыслухаўся: “Нічога не магу з сабой зрабіць, нехта мяне кліча, я чую “Пэпа!”. Пайду пагляджу...” Ён выйшаў і доўга не вяртаўся. А калі тая жанчына праз паўгадзіны пайшла яго шукаць, ён ляжаў на заснежанай клумбе тут жа каля дому, глядзеў у неба і ўжо не дыхаў.

– Дык на што ён памёр?

– Сэрца, раз-два – і канец, помпу парвала.

– Добра памёр.

– Ну так.

– Вось так падобна памёр і дзядзька Фрэдзі, брат тваёй маці, файны быў чалавек, з усіх сваякоў я яго любіў больш за ўсё... Калі мы да іх прыязджалі, ён кожны раз казаў нашым жанкам, што мы ідзем на рыбалку, а самі мы ўсю ноч хадзілі па Капршыўніцы, заходзілі да розных ягоных знаёмых і пілі з імі, а раніцай заўсёды хадзілі па вакольных гарах, нават калі дождж ішоў, усё роўна лезлі на іх. І Фрэдзі дарогай раскаваў мне пра кожную, з якой пераспаў, усё дэталёва: дзе, як... І штораду пытаўся: “Я табе не надакучыў, Іва-

не? А зрэшты, калі й надакучыў, усё роўна табе давядзецца слухаць, бо ты адзіны, каму я тут магу пра гэта расказаць!” Аднойчы мы былі ў нейкай хаце, дзе было процьма п’яных, і была там адна надта паглядная жанчынка, якая тыдзень як выйшла замуж, і ейны муж там быў, і сваякі розныя. І вось калі свята было ў разгары, Фрэдзі мне прашаптаў: “Іване, ты зараз хоць паўгадзінкі ўсіх пазабаўляй!” Тады я начапіў на галаву абажур ад лямпы, твар намазаў жоўтай фарбай, надзеў чырвоны халат і сказаў, што згатую для іх сапраўдную кітайскую страву, і запытаўся, ці будуць яны яе есці. Яны адразу: “Натуральна, гатуй! Мы ўсё з’ямо! Мы і тунца з’ямо!” Тады я пакрышыў усё, што знайшоў, і пачаў усё гэта смажыць на патэльні, час ад часу падліваючы туды гарэлку і падпальваючы яе, каб яны не засумавалі. Ну а чаго? Весела... – бацька адпіў піва.

– А дзе быў дзядзька?

– Я гэтага таксама не ведаў, я толькі заміраў ад жаху, калі ўяўляў, як яны заўважаць, што ён знік разам з маладой, але вакол усе толькі рагаталі і крычалі: “Як ён гэта робіць!? Глядзіце! Гэта немагчыма!” А Фрэдзі? Потым нараніцу, калі мы пайшлі ў горы, ён мне шчыра дзякаваў і казаў, што гэта быў найлепшы трах у ягоным жыцці, бо яны ўвесь час былі побач, у парадным пакоі, і нявеста, якая жудасна баялася, каб туды ніхто не ўлез, вырабляла такое, пра што прыстойнай дзяўчыне нават падумаць было б сорамна... Я ніколі не мог зразумець, як ён гэта робіць, з маладосці пляшывы, з перабітым носам, але бабы за ім віліся так, што ён, пэўна, за тыя гады паспеў ператрахаць усю Капрышўніцу з ваколіцамі. У яго было столькі гісторый, звязаных з гэтым, што ён не паспяваў мне іх парасказаваць нават за тыдзень. Пару разоў улетку мы з ім

проста так сабраліся і пайшлі ўздоўж рэчкі, спалі дзе спадабалася, і кожны дзень так абжыраліся стронгай, што глядзець на яе не маглі... От халера, шкада яго! Возьмем яшчэ па адной! – сказаў бацька і мне падалося, што ў куточку вока ў яго заблішчэла сляза.

– Ён жа і памёр недзе на рыбалцы? – кажу я.

– Так, пайшоў раз на рыбалку і не вярнуўся, таксама сэрца. Яму б, па-добраму, у шпіталі трэ было ляжаць, а замест гэтага ён пайшоў на вугроў; цвердалобы валах, што ты хочаш... Ну бачыш, я быў заўсёды ўпэўнены, што пасля смерці нічога няма, што тая энергія, дзякуючы якой мы усё навокал успрымаем як матэрыю, проста нас пакідае і далей службыць дзесьці ў іншым месцы. Але апошнім часам я пачынаю ў гэтым моцна сумнявацца і маю адчуванне, што штосьці яшчэ будзе, хоць і не магу прыдумаць ніводнага разумнага тлумачэння, чаму гэта так павінна быць. І часам мяне аж да дрыжкаў праймае, калі я ўяўляю сабе, што ўжо ніколі нічога... У маразм упадаю.

– Ведаеш, у мяне было чатыры або пяць выпадкаў, – пачынаю я асцярожна, – якія я магу вытлумачыць толькі тым, што там, на другім баку, нешта ёсць, магчыма, толькі нейкі пераход з турнікетам, з якога яшчэ ідуць сігналы, перш чым нехта знікне або некуды тэлепартуецца.

– Расказвай, мне гэта цікава.

– Напрыклад, у той дзень, калі памёр твой бацька, я прачнуўся з нейкім цяжкаапісальным адчуваннем, расплюшчыў вочы і ляжаў, не маючы сіл павярнуцца, толькі дрыжаў і пачуваўся так, быццам на мяне абрынулася лавіна. Я не мог зразумець, што гэта. Я пачакаў, калі ўсе сыдуць, у школу не пайшоў, застаўся ў ложку і мяне калаціла да самага вечара. А ўвечары

грукнулі дзверы, у пакой увайшла маці, падышла да мяне і сказала: “Гонза, мне трэба табе нешта сказаць, сённяя раніцай...” – але не дагаварыла, а, зірнуўшы на мяне, збялела і ўцякла плакаць у ванную; дагэтуль не разумею, што яна ўбачыла. А я ж нават не ведаў, што дзядуля быў хворы або ў шпіталі...

– Гэта так, паміж вамі двума была нейкая неверагодная сувязь, ён увесь час гаварыў пра цябе, штодня, усе тыя гады. Хто ведае, можа быць, у апошнія хвіліны жыцця ён таксама думаў пра цябе, я нават упэўнены ў гэтым. Ну вось... А іншыя выпадкі?

– Потым быў выпадак са згарэлым суседам, які прагарэў праз дзверы проста да мяне на кухню.

– Ты мне пра гэта расказваў, але я не веру; не тое, каб я падазраваў, што ты гэта ўсё выдумаў ад пачатку і да канца, але ж ты ў той час прымаў нейкую наркату, ці не?

– Чаму ты ніколі нічога не можаш успрымаць так, як я расказваю?

– Бо я цябе ведаю.

– Ну добра, – кажу. – Тады я табе нічога больш не буду гаварыць!

– Чаму не будзеш? Чаго ты адразу крыўдуеш? Гэта два выпадкі. А трэці?

– Нейкая здань, якую выклікала адна мая знаёмая ў восемдзесят восьмым годзе.

– А можа, гэта ў цябе проста зданікі з перапою былі? Прабач, я пажартаваў... І што гэтая здань?

Ды йдзі ты нахер, – буркатаў у маёй галаве нячысцік. – Нахер, нахер, нахер!.. Да ябені маткі. Яно мне трэба?!

– Нічога здань. Здань як здань!.. – гулка адказваю я ў куфаль.

– І што з ёй?

– Карацей, мы былі ў адной знаёмай на дачы, здаецца, ушасцёх, я тады быў з Зузанай...

– Ну нарэшце! З той малой, з такімі маленькімі ручкамі!

– І гэтая знаёмая, Наташа, апоўначы раптам пранавала выклікаць здань, яна сцвярджала, што ў іх сям’і ўсе медыумы, што гучала цалкам верагодна для чалавека, які гэтую сям’ю бачыў: бацька-алкаголік з трасучкай, маці – руская вагою пад цэнтнер і брат – жанчынападобны эпілептык, які пра сябе думаў, што ён арыстакрат і мушкецёр, па сценах у яго былі развешаныя шпагі, а найвялікшай ягонай марай было загінуць на дуэлі. Толькі мара гэтая споўніцца не магла, бо ён увесь час сядзеў дома, піў морс і чытаў Рэмбо... Дык вось, сядзелі мы наўсёгда на паддашку вакол стала, і Наташа пачала выклікаць здань...

– Як?

– У яе была вялікая дошка, і на ёй дугой былі напісаныя лічбы і алфавіт. І мы ўсе, прыдуркі, што ў гэтым удзельнічалі, трымалі кончыкі пальцаў на талерцы, вось так, а тая талерка рухалася і адзначала асобныя літары.

– Як талерка магла адзначаць літары?

– На ёй была рыска. Толькі не заўсёды літары складваліся ў нейкі сэнс, бо Наташа пераважна выклікала нейкага ідыёта, які нам пастаянна пісаў адно слова: УРЭЫТ, УРЭЫТ, УРЭЫТ... Але была ноч і не было чаго піць, таму мы сядзелі, і Наташа раптам пытаецца, ці не хоча хто з нас выклікаць кагосьці, каго ведаў. Тут усе пасур’ёзнелі, і ў паветры павісла адзінае на ўсіх пытанне: А што, калі раптам?.. І толькі Зузана, якая ніколі ні з чым не замарочвалася, сказала, што хацела

б пагаварыць з Яндоўракам, адным такім сур'ёзным хлопцам, які яе паталагічна кахаў і ўвесь час імкнуўся пераканаць, што яны проста створаныя адно для аднога і што яна не мае права гэтаму супраціўляцца; а калі яна з ім парвала і пачала хадзіць са мной, то ён ёй званіў а трэцяй ночы і маўчаў у слухаўку, слаў ёй канверты, у якіх было толькі сухое лісце, гадзінамі чакаў яе ў метро на перасадчай станцыі, а калі яны выпадкова сустракаліся, ён моўчкі трагічна сыходзіў, ну і ўсё такое. У рэшце рэшт ён патануў у Влтаве.

– У Влтаве?

– Ішоў з нейкай кампаніяй праз мост Легіёнаў, ускараскаўся на парапет і пайшоў па ім, а таму як быў нападпітку, то спатыкнуўся і паляцеў у ваду. Ён яшчэ крычаў знізу, што ў яго ўсё ў парадку і каб астатнія пачакалі яго на беразе, што ён даплыве. А потым яго знайшлі месяцы праз два, вылавілі ўнізе пад грэбляй, там, дзе раней быў павільён “Экспа-58”, побач з электрастанцыяй на Штваніцы.

– Зразумела. І што, ён гаварыў з вамі?

– Мы думалі, што ён не захоча, ён і пры жыцці быў такі тып, што абы з кім не загаворыць, ганарысты, бледны, напышлівы. Тым не менш Наташа сказала нешта накшталт “выклікаем дух Яндоўрака”. Доўга нічога не адбывалася. Мы сядзелі з рукамі на талерцы. І раптам у тым пакойчыку стала неяк сыра, няўтульна, як калі ўначы расчыняцца дзверы наросхрыст, і талерка пачала рухацца!..

– Ды ты што! – сказаў бацька.

– Ну... Зузана выдыхнула як прабітая шына, збялела і прыняла рукі з талеркі, пасля адпалі і астатнія, нарэшце аказалася, што за талерку трымаюся толькі я і Наташа. А талерка трэслася і сунулася па стале. Як

яна гэта робіць? – увесь вечар круцілася ў маёй галаве. – Як такая лазінка толькі кончыкамі пальцаў водзіць талерку так, каб з літар складваліся словы? І вось талерку трымалі толькі мы ўдваіх, і яна кідалася з боку ў бок як шалёная; прызнаюся, у той момант мяне працяла нейкая такая сухая жудасць... “Здань, – бубніла Наташа дзіўным зрывістым голасам і было зразумела, што яе таксама апанаваў страх. – Здань, ты жадаеш з намі гаварыць? Ці ёсць за сталом асоба, якая табе замінае?” І толькі яна дагаварыла, як талерка задрынчала, гляджу – Наташа ўжо таксама прыняла рукі і талерку трымаю толькі я! Не паспеў я адняць рукі, талерка папаўзла проста на мяне, я адпхіваўся ад яе, але яна праслізнула ў мяне пад рукамі, пераскочыла край стала, звалілася мне на калені, потым на падлогу і разбілася.

– Гучыць як пераказ старога заезджанага фільму. А што тая малая?

– Яна нічога, яна між тым... Гм, а ўласна не ведаю... Уцякла ці засталася сядзець – я ўжо не памятаю, але прыгадваю, што рэшту ночы яна праплакала, прычым неяк так інтэлігентна, сядзела ў фатэлі, глядзела перад сабой, а слёзы цяклі па твары – як нейкая Анна Карэніна.

– Яна мусіла быць вельмі прыгожая ў той момант.

– Яна была вельмі прыгожая.

– Ну добра. А яшчэ адзін выпадак?

– Гэта было, калі памерла Марыя, адна мая знаёмая, і ў мяне пару дзён было адчуванне, што яна стаіць у куце і спрабуе мне нешта сказаць, толькі я яе не разумею, бо яна гаворыць на венскім дыялекце нямецкай – гугугугуя, яна была з Вены. Вось і ўсё. Давай яшчэ па адной ядлаўцовай...

Пра тое, як на Шумаве ў адной хаце ўначы самі сабой лёгка і загадкава адчыняліся дзверы, хоць у нармальным стане яны чапляліся за падлогу, я гаварыць не стаў, бо інакш адгроб бы за такую гісторыю спаўна. І пра тое, што аднойчы ў мяне ў гэтай хаце забалелі зубы і таму я не пайшоў з астатнімі з гары ўніз у Стахі на дыскатэку – не тое, каб яны ўжо надта балелі, але я сказаў, што баляць, каб не ісці на ідыёцкія танцулькі, – пра гэта я нават згадваць не хацеў. Пра тое, як я на ноч пазамыкаў усе дзверы, бо астатнія меліся заначаваць у Стахах – а як інакш, калі там чатыры ка-мэ праз лес ды ўгору. Пра тое, як я ў калідоры калоў дровы, каб падкінуць у печ, і як пайшоў спаць, з усёй дуры загнаўшы сякеру ў калоду. Пра тое, як прачнуўся пасля ночы, поўнай цяжкіх, атрутных сноў і хацеў зноў накалоць дровы, каб не пагасла ў печы. Пра тое, як я знайшоў сякеру далёка ад калоды, пра тое, як яна ляжала на падлозе на супрацьлеглым канцы пяціметравага калідора, куды сама сабой перанесціся не магла, нават калі б вельмі захацела. Пра тое, як я падумаў, што гэта нейкі латруга ўлез да мяне ўначы. Пра тое, як я пайшоў праверыць дзверы, але яны былі замкнёныя на ключ, а на дадатак знутры замацаваныя моцнай дубовай завалай, ха! Пра гэта я свайму бацьку не раскажу ніколі! Бо зноў будзе гэтае матлянне галавой! Погляды з акна! Маўчанне! Выклічнікі!

– Ну так, – адгукнуўся бацька, – але хутчэй за ўсё гэта ўсё з’явы з нашага свету, нават пры тым, што ўспаміну пра штосьці, што дакладна адбылося, да канца верыць нельга... Бо кожнага разу, як ты хочаш штосьці ўспомніць, наш мозг стварае ўспамін нанава, і той матэрыял, з якога ён яго стварае, далёка не

заўсёды аўтэнтычны, а часцей зусім неаўтэнтычны. Ты не ведаеш, можа, ты гэта выпадкова ўбачыў у фільме, пачуў або прачытаў, і не выключана, што пэўную катэгорыю ўспамінаў мы наогул атрымліваем у спадчыну... Абсалютную рацыю маюць розныя так званыя прымітыўныя народы, якія не адрозніваюць сон і яву; яны пераплятаюцца значна больш, чым чалавеку хацелася б, так што часам цяжка... Вось скажам, калі ты яшчэ ездзіў у вазку, у нас быў бультэр'ер Барык, ён ажно ў той вазок да цябе лез, неймаверна добры і ласкавы быў сабака, але твая маці баялася, што ён цябе жжарэ, і настойвала, каб мы яко аддалі, і бацька ў рэшце рэшт камусьці яго аддаў. І я гатовы быў паклясціся, што гэты сабака быў шэра-белы, хутчэй такі цёмнаваты, а вось тут у яго былі дзве вялікія плямы, прынамсі такім я яго ўсе гады памятаў... А нядаўна я знаўшоў старую фатаграфію, на якой быў гэты Барык, і ўбачыў, што ён быў цалкам белы!

– Я памятаю гэтага сабаку, – сказаў я.

– Ты не можаш яго памятаць...

– Памятаю, як мне нехта вялізным мокрым языком аблізваў твар, калі я ляжаў у вазку, мабыць, гэта быў ён. І як нада мной уверсе гайдаліся сосны.

– Гэта дзіўна. Гэта мусіў быць Барык, бо ніхто іншы табе тады твар не аблізваў, хіба толькі Тругларжава, у яе была звычка цябе зацалоўваць...

– Яна драпала мяне вусамі, а тое было прыемна. А таксама я памятаю, як я са злосці еў курынае гаўно, калі вы аддалі гэтага сабаку, але гэта ўжо як праз нейкую смугу. Але гаўно я еў дакладна, бо ведаю, што маці мне гэта потым некалькі разоў забараняла, і я дагэтуль дакладна памятаю яго смак.

– І як яно?

– Такое едкае, ёлкае, я б сказаў, жалобнае, нічога больш брутальнага я з той пары не каштаваў.

Я выпіў і заўважыў, што бацька з жахам глядзіць кудысьці ў кут. Я таксама паглядзеў у тым кірунку. Кампанія ссівелых дзецюкоў якраз апускала ў толькі што напоўненыя куфлі чаркі з зялёнай вадкасцю. Чаркі падалі на дно як грузныя маленькія вадалазікі.

– Ну прыехалі... – павольна прамовіў бацька.

Пра бацькоў і дзяцей (3)

– Што здарылася? – запытаўся я.

– Глядзі, што вычвараюць...

– А што такога?... П'юць “Магічнае вока”.

– *Лагічнае* вока?

– Магічнае. Ты не ведаеш?

– Не, не ведаю, адкуль мне ведаць гэтую жудасць?

Ты гэта піў?

– Натуральна, гэта ж кактэйльная класіка, мы на Жыжжаве яго спрадвеку пілі.

– Божа, што я чую...

– Гэта падступны напой. Але мне нешта не верыцца, што ты яго ніколі ў жыцці не бачыў.

– Я шмат што бачыў, але такое дзікунства я б запамніў...

– Ты мне нагадваеш адну афіцыянтку з Баржывоевай вуліцы, там у дзевяностым годзе адчынілі новую забягалаўку на рагу, дзе нейкая піўнуха была заўсёды, адно што цяпер там паўсюль віселі амерыканскія сцяжкі, былі новыя сталы і новы персанал...

– І што з гэтай афіцыянткай?

– Ну, калі мы ад неадольнай настальгіі хацелі замовіць менавіта “Магічнае вока”, яна таксама не ведала, пра што мы гаворым. Афіцыянтка! Тады мы проста замовілі асобна піва і асобна мятную настойку, а калі мы пачалі ўкідваць кілішкі з настойкай у піва, гэтая фурыя прыбегла і пачала на нас раўці: “Што вы сабе дазваляеце? Можаце гэта рабіць дзе хочаце, але тут я вам больш нічога не налью! Давайце плаціце і валіце адсюль!” Мы глядзелі на яе і не маглі прыдумаць, як на гэта рэагаваць, таму проста заплацілі і пайшлі.

– Калі ўжо пра гэта гаворка, я раней таксама час ад часу каштаваў розныя кактэйлі, напрыклад, “Ваніты-ванітаціс”, ён жа “Тата-мама”, гэта быў ром з вішнёўкай, – цёр бараду бацька.

– Мы гэта называлі “Чырвоны молат”, толькі туды яшчэ дадаваўся воўчы грыб або кропля этанолу.

– Калі чалавек малады, дык перажыве і такое... Яшчэ памятаю “Цыгана на траве”, вось гэта было паскудства...

– “Чорт у Стромаўцы”, мятная настойка з фернэтам, класіка! А тое самае з ромам – гэта быў “Шлях да вытокаў”...

– Гэта яшчэ што!.. А ёсць яшчэ “Мазгі”, гэта мог піць толькі Альфрэд Кагаўка, які на яго баб клеіў, спадзяюся, гэтага ты не зведаў?

– Зведаў. Гэта быў яечны лікёр з вішнёўкай – жудасць неймаверная.

– Ну так, жудасць, вядома... Потым яшчэ ёсць “Бетон”, так? “Баварац”, вось гэты мне падабаецца. А тады яшчэ гарэлка з шампанскім, так званы “Белы мядзведзь”...

– Мы гэта называлі “Падводная лодка”. А калі ў шклянку наліць дзве чаркі гарэлкі і даліць шампанскім, то гэта было “Фаў-цвай”, а тое самае з трыма гарэлкамі – “Саюз-3”, але на яго я ніколі не наважыўся. А таксама мы пілі “Раску”, “Ваўчыны дух” – гэта амаль немагчыма было перажыць, яшчэ “Чамбу-вамбу”, “Карэю”, “Бамбук з маторам”...

– “Бамбук з маторам”?

– Ага. Чырвонае віно напалову з колай плюс вялікі “Фернэт”, жорсткі напой; таксама пілі “Польскі сцяг”, ён жа “Фламінга”, але найгоршы быў “Святлафор”... “Святлафор” мы замаўлялі яшчэ не так даўно з Сашам

Перніцам у адным рэстаранчыку ў Ізэрскіх гарах, на нас тады неяк накацілі ўспаміны; і там таксама не зразумелі, чаго мы ад іх хочам, дык мы казалі: акуратна наліце ў шклянкі вішнёўку, потым яечны лікёр, а наверх мятную настойку, і гатова. Яны з лёгкім спалохам усё зрабілі, але паколькі ў нас цяпер рынкавая эканоміка, то ў самым канцы яны кінулі туды лёд і ўсё перамяшалі... Ну бачыш, дык калі ты ведаеш гэтыя кактэйлі, то чаму цябе так абурае, што хтосьці п'е "Магічнае вока"?

– Бо гэты кактэйль я не ведаю, а незнаёмыя з'явы заўсёды бываюць крыніцай для абурэння. Бачыш: я стараўся выхоўваць цябе так, каб з цябе вырас прыстойны чалавек, а выйшла вунь што...

– Ёсць і горшыя выпадкі. Зрэшты, твае метады выхавання таксама былі не бездакорныя, памятаеш, як ты мяне пакінуў аднаго ў лесе?

– У якім лесе?

– У Відргольцы, мне яшчэ і чатырох не было, мы з табой гулялі і ўлезлі на паляўнічы памост; сядзім там і ты кажаш, што на хвілінку адыдзеш і зараз жа вернешся, а потым знік. Ты не памятаеш?

– Відрголец – гэта там, дзе паварот ад Смоліка ў бок Воўвалаў?..

– Ён самы!

– Відрголец... Калісьці гэта была вельмі моцная абразы: "Ты на відрголе стаяў!" Яе можна было змыць толькі крывёй, бо гэта азначала, што ты рабаваў і забіваў падарожных... А ты гэта не прыдумаў?

– Не, не прыдумаў, дасення перад вачыма стаіць: вось сяджу я нават на памосце і сэрца з грудзей выскоквае... і так ціха навокал... і ў гэтай цішыні мухі гудуць і стракозы стракочуць... Я цябе там як мінімум

паўгадзіны чакаў, а потым злез з гэтай высачэзнай вышкі, а цябе нідзе няма, і тады я пайшоў, як мне падалася, у бок дому. І толькі праз нейкі час заўважыў, што ты здалёк назіраеш за мной; спачатку я не зразумеў, што гэта ты, потым я цябе пазнаў і замест таго, каб перастаць баяцца, спалохаўся яшчэ больш, бо мне падалося вельмі дзіўным, чаму ты ад мяне хаваешся...

– Мабыць, мяне цікавіла, як ты будзеш паводзіцца ў нязвыклай сітуацыі, у рэшце рэшт, што такое інтэлект? Здольнасць падладжвацца пад незнаёмыя ўмовы...

– Дзякуй табе вялікі, я тады ледзь не абасраўся ад страху, бо ты мне перад тым на гэтай вышцы расказваў пра ўсякіх зомбі і пра Курупіра.

– Пра каго?

– Пра Курупіра.

– Я не ведаю, хто гэта.

– Ага, ну не важна.

– Не, ну ты патлумач мяне, на свеце ж усё можна патлумачыць...

– Ну пра Курупіра, прывіда з блакітнымі зубамі, які жыве ў джунглях, гэта ж ты мне расказваў...

– Блакітныя зубы? Быў прывід Конская Нага, мяне ім маці пужала, а яшчэ Шкрабаножка... Ну так, цалкам магчыма, што я цябе пакінуў у лесе, але ў астатнім я ўсё жыццё пра цябе клапаціўся. І вырас ты больш-менш нармальным чалавекам... Але за Ганку трымайся, яна вельмі добрая дзеўка, калі столькі трывае цябе... Колькі гэта вы ўжо разам?

– Два з паловай гады.

– Ага. Налева ты, спадзяюся, не ходзіш?!

Бляха, вось што табе да гэтага?.. – лямантуе нячысцік у маёй галаве, тузае за мазгі і дзяўбе нагой у чэрап. – Якая, блядзь, табе да гэтага справа!..

– Не, – чую я, як адказвае саракадвухгадовы сын сямідзесяціаднагадоваму бацьку. – Ганка – першая, якой я не здраджваю.

– Гэта добра. Гэта, вядома, не мая справа, але ведаеш... Мне таксама хочацца, каб у цябе ўсё было добра.

– Але ж у мяне і так усё няблага.

– Спадзяюся. З табой заўсёды было няпроста, бо ты ніколі нікога не кахаў.

Як гэта не кахаў... – ажно захлынаецца нячысцік. – Як не кахаў! Вось што ты, блін, мала напакутаваўся?... Мала, ідыёт, мучыўся?... Так мала, што нават уласны бацька гэтага не бачыць?!

– Не кахаў, – кажу, – але ж мяне гэтаму ніхто не навучыў... А ты некага хоць калі-небудзь кахаў?

– Я, у адрозненне ад цябе, прынамсі імкнуўся. Кожную жанчыну, з якой я жыў, я імкнуўся кахаць, нават калі гэта было зусім няпроста, бо не было ніводнай, якая б у той момант, калі ты намажаш сабе хлеб, не хацела адкусіць, а калі засмяешся, тут жа не пыталася б, чаго ты смяешся, а калі разгортваеш кнігу, не прасіла б ёй неадкладна прачытаць хоць кавалак... І Івану я стараўся любіць, і цябе таксама. І, у адрозненне ад цябе, я ніколі нікога не выкрэсліваў са свайго жыцця...

– Гм...

– Вось бачыш, гэта адзінае, што ты мне можаш сказаць.

– Гэта была б вельмі доўгая размова.

– Якой ты ўсяляк пазбягаеш.

– Пазбягаю... Ты мне лепей скажы, што такога жудаснага адбывалася ў Югаславіі падчас вайны, што тут людзі ў гэта не паверылі б, як ты казаў, калі мы ішлі?

– Ну, прыемнага там было мала... Вось напрыклад Антэ Павэліч, галоўны шэф усташоў, на свой дзень

народзінаў – і гэта пацверджаны факт – атрымаў ад сваіх памагатых восем кіляў марынаваных чалавечых вачэй... Гэты Павэліч вербаваў сабе людзей тамсама, дзе за дзвесце гадоў да таго вербаваў сваіх пандураў барон Трэнк, у Славоніі і ў Герцагавіне, і, мабыць, сам добра ведаў чаму. Гэта край, дзе што ні жыхар, то *koljač*, як гэта па-чэшску...

– Галаварэз.

– Так. Турэцкая спадчына.

– Ага.

– Гэта, зразумела, эксцэсы, але гэта датычылася не толькі правадыроў. Было, напрыклад, што ў школе падчас заняткаў настаўнік выклікаў усіх сербскіх дзяцей да дошкі, загадаў ім стаць па росце, а потым уласным нажом перад астатнімі дзецямі ўсіх зарэзаў... І такіх выпадкаў было шмат, давай лепей яшчэ па ядлаўцовай...

– Сюды! Яшчэ паўтарыць! – крычаў кудлаты хлопец у куце пад вешалкай і падаваў сігналы рукамі, каб афіцыянт яго заўважыў.

– Зразумела, далёка не ўсе былі фанатыкамі, – працягваў бацька. – У нашага бацькі быў прынцып, што працоўны калектыў мусіць быць адной сям'ёй, і таму з большасцю сваіх падначаленых сябраваў. І вось да нас у госці прыходзіла часам сям'я якойсьці Штэвы, якая доўгія гады была яго найвярнейшай работніцай, і з ёй да нас прыходзіў ейны брат, цырульнік, з ім бацька заўсёды піў ракію і разам яны наракалі на палітыку, галоўным чынам на ўсташоў. А аднойчы гэты цырульнік прыйшоў ва ўсташоўскай форме, зрабіў вось так рукамі і кажа: “Вось да чаго я дакаціўся! Карацей, цяпер я з імі і баста...”, і ў гэты момант было добра бачна, як бацьку перасмыкнула. Але засталося

ўсё па-ранейшаму, і той цырульнік хадзіў да нас далей, хоць з цягам часу зрабіў неблагую кар’еру і ў выніку галіў і стрыг самога Павэліча. Я памятаю, як яны з бацькам з гэтага смяяліся, пілі ракію і бацька крычаў: “*Rudo, evo ti dvjesto hiljada, ako zakolješ Pavelića!*”, у сэнсе, што дасць яму дзвесце тысяч, калі той падчас галення перарэжа яму горла, а цырульнік смяўся: “Малавата будзе, бо калі б я зараз пайшоў і расказаў каму трэба, пра што ты мяне просіш, то па цябе адразу прыйдуць, а я атрымаю медаль за пільнасць!” – і абодва смяяліся яшчэ мацней, а бацька адкаркоўваў новую бутэльку і крычаў: “*Rudo, dat ću ti tristo hiljada!*”, то-бок дасць яму трыста тысяч, а цырульнік рагатаў і казаў: “Малавата, трэба дабавіць!” А маці плакала на кухні, бо ведала, што калі не здарыцца чаго горшага, то як мінімум бацьку назаўтра будзе ўвесь дзень блуга... Ты смяешся, але тады гэта былі не жарты, досыць было нейкай драбязы, – бацька падняўся і знік у дыме, скіраваўшыся ў бок прыбіральні.

Праз хвіліну ён вярнуўся і ўжо на хаду, набліжаючыся да стала, гаварыў:

– Альбо насупраць нас за пару гадоў да вайны пасяліўся Гюгель, немец, ён быў вядомы футбаліст і меў вельмі прыгожую жонку, таксама немку; ён таксама вельмі сябраваў з нашым бацькам, яны ўвесь час разам ездзілі на рыбалку і проста на прыроду. І гэты Гюгель таксама знянацку пайшоў у СС... Я памятаю, як яны з жонкай аднойчы прыйшлі да нас на вячэру, на ім былі боты і эсэсаўская форма, яны сядзелі, елі, гаварылі, потым, натуральна, выпілі па пары чарак, і раптам ён ускочыў і пачаў раўці на бацьку: “Ты фабрыканцкая свіння, з такімі, як ты, мы цырымоніцца не будзем, вось пабачыш!” А ягоная жонка, красуня,

зблела, устала і выцягнула ў Гюгеля з кабуры службовы пісталет, вось так на нашых вачох прыставіла яго яму да галавы і кажа: “Ты не будзеш пагражаць гэтым людзям! Зараз жа прасі прабачэння, ці я прастрэлю табе башку! Доўга чакаць? Прасі прабачэння!”

– Праўда?

– Праўда... І ён прыціх, пакланіўся, папрасіў прабачэння, пацалаваў маці руку, і яны пайшлі. Але бацька яшчэ доўга не мог ачомацца, бо яны напраўду вельмі сябравалі... Гэты Гюгель потым адправіўся кудысьці на ўсходні фронт, а пад самы канец вайны вярнуўся ў Заграб, дзе яго адразу ж арыштавалі і як з былым эсэсаўцам хацелі па-хуткаму расправіцца, але наш бацька за яго паручыўся, сказаў, што ведае яго і што той заўсёды быў прыстойным чалавекам, таму яго толькі інтэрнавалі, а бацька потым яшчэ ездзіў да яго ў лагер і прывозіў яму шпроты і кілбасу. Гэта было дзіўна, гэтыя іх адносіны... Я на ўласныя вочы бачыў, як гэты эсэсавец Гюгель стаяў перад ім на каленях і плакаў: “Здэньку, сябра, я быў такой свіннёй, а ты так да мяне паставіўся... Я буду гэта памятаць да канца жыцця!”

Бацька гаварыў, а я слухаў. З карабка, які ляжаў на сталі, я выцягнуў тры запалкі, прыставіў іх галоўкамі адну да адной, а чацвёртай падпаліў, задзьмуў агонь і паставіў перад сабой на стол прыгожую трыногу. Потым зрабіў яшчэ адну. Потым трэцюю.

– Цябе ўвесь час нешта турбуе, – патрос галавою бацька.

– А цябе нічога не турбуе?

– Цяпер ужо амаль не, пасля тых трох аперацый. Але я заўсёды быў больш мэтанакіраваны, чым ты, я прынамсі скончыў універсітэт і меў працу, якая

прыносіла мне задавальненне, а ты жывеш толькі сённяшнім днём...

– Планаваць будучыню – гэта як ісці на рыбалку на перасохлы ручай; ніколі нічога не будзе так, як ты задумаў.

– Хто гэта сказаў?

– Ды быў адзін такі.

– Я ведаю, ты заўсёды знойдзеш апраўданне. Я прызнаю, што я для цябе не вельмі добры дарадца, але паспрабуй хоць раз навучыцца чамусьці на памылках іншых!

– Памылку чалавек усведамляе толькі тады, калі робіць яе сам, – прамаўляюць мае вусны, а ў галаве шыпіць сухі галасок: *Галоўнае – не задзірайся!... Сядзі, ні, але не задзірайся!..*

– Яно, зразумела, так, – бацька адпіў піва. – Я таксама заўсёды паводзіўся, быццам за мной хтосьці назірае... Як нехта трэці, які перадае другому вельмі спрощчаную інфармацыю пра тое, што думае першы. Так, я паводзіўся, быццам сам пра сябе рабіў тупую тэлепастаноўку, прычым так, каб яе зразумелі нават у доме састарэлых. І падазраю, што такім чынам я прасраў значную частку свайго жыцця...

– А што, яго можна не прасраць? – сказаў я.

– Нельга, вядома, але трэба прынамсі спрабаваць. Апошнім часам я прыходжу да высновы, што самураі добра разумелі, што рабілі, бо самурай, калі ў яго ўжо няма іншага выйсця з нейкага пераплёту, сядзе, перастае зважаць, што робіцца вакол, і выпраўляецца ў шлях да сябе.

– Гэта я ведаю.

– Ты яшчэ не можаш гэтага ведаць, – усміхаецца бацька, – табе ж толькі трохі за сорак. У мяне ў тваім

узросце ўвесь свет ляжаў ля ног, гады паміж сарака і пяццюдзiesiąццю былі найлепшымі ў маім жыцці, жанчыны на мяне проста вешаліся, я нават не ўсіх паспяваў апрацоўваць. Ах... Калі б можна было вярнуцца ў мінулае, на дваццаці гадах я б нават не затрымаўся! Калі б гэта было магчыма, добра было б яшчэ разок вярнуць сорок, найлепшы ўзрост быў! Чалавек ужо пазбыўся найгоршага ідыятызму, але ўсё яшчэ мае досыць сілы, каб пару гадкоў пажыць сабе ў асалоду...

– Гм.

– Дарэчы, я памятаю, калі ты быў малады, ты быў досыць сімпатычны, але табе гэта ўсё роўна не дапамагло, мяркуючы па тых жанчынах, з якімі ты жыў.

– Бо ўнутры ў мяне быў д’ябальскі разлад. Цяпер у мяне мурло як зад малпы і кругі пад вачыма, але ўнутры я спакойны, а часам нават шчаслівы...

– Шчаслівы? З чаго гэта... ці чаму?

– Вось так без прычыны, як ты кажаш, проста таму, што мне ўжо не дваццаць і не трыццаць, і што мне ўжо не трэба зноў і зноў разграбаць гэты страшэнны бардак у адносінах.

– Ну так, але шчаслівы... я не памятаю, каб я калі быў... А цяпер ты шчаслівы?

– Менавіта цяпер не зусім, калі мы пра гэта вось так размаўляем.

– Вось бачыш...

– Гэта быў жарт.

– Я зразумеў.

– Чаму тады не смяешся?

– Бо гэты твой гумар... Але добра, хоць нейкае пацучцё гумару ў цябе ёсць...

– І ў гэтым таксама прычына, чаму мы не заўсёды разумеем адзін аднаго.

– Ды што ты такое кажаш... Да мяне ўсё жыццё прыходзілі людзі, і на фабрыцы, і ў лабараторыі, і потым у інстытуце, і казалі мне: Иван, вось бы нам такое пачуццё гумару, як у цябе, нічога цябе не праймае, ты толькі смяешся з усяго... Ну, у гэтым яны памыляліся, але гэта не важна; як я гэта бачу цяпер, то лепей за ўсё было б і праўда ні пра што не думаць, а проста нармальна жыць.

– Я вось, мушу прызнацца, так не ўмею.

– Так мала хто ўмее. А найлепш з усіх маіх знаёмых гэта ўмеў Арно.

– Які Арно?

– Арно Карын, мой стрыечны брат, Арношык, як яго называла мая маці, вельмі вясёлы чалавек быў! Ён нарадзіўся ў Шонвальдзе, тады гэта былі Судэты, ягоная матка была сястрой майго бацькі, яна выйшла за стаматолага, які быў родам з гэтага Шонвальда...

– А адкуль ты яго ведаў, калі ён нарадзіўся ў Судэтах, а ты ў Заграбе?

– Яны некалькі разоў прыязджалі да нас на вакацыі. Гэты стаматалаг зусім не размаўляў, прынамсі я не памятаю, каб чуў ад яго хоць слова, але маці Арно смяялася безупынку, Арно хутчэй у яе пайшоў... Ну, а калі потым, у трыццаць восьмым, у Чэхіі запахла смаленым, Арно сабраўся і ўцёк у Данію, там завербаваўся ў брытанскую армію, пераехаў у Англію, у Англіі прайшоў вайсковую падрыхтоўку і адправіўся на італьянскі фронт. І там, між іншым, ваяваў пад Монтэ-Касіна; яму там пашчасціла, што адстрэлілі нос.

– Нейкае дзіўнае шчасце.

– Так, для Арно гэта было шчасце, бо ў яго ўсю маладосць былі праблемы з жанчынамі праз яго тыповы габрэйскі нос, што той агурок, і ўвогуле з пер-

шага ж погляду кожны распазнаваў, што ён натуральны мойша... А калі яму гэты нос адстрэлілі, ён трапіў у шпіталь, і ў шпіталі яму пластычны хірург зрабіў шыкоўны новы нос, такі пародзісты англасаксонскі. І дарагі Арно заганарыўся, адпусціў вусы, як амерыканскі актор, зрабіўся фарсуном; а вайна між тым скончылася, і калі мы сустрэліся тут, у Чэхіі, то ў яго ўжо на кожным пальцы вісела па дзесяць баб, ён хадзіў па Празе ў англійскай форме, а да гэтага яшчэ новы нос, і стараўся нагнаць усё, што прапусціў у маладосці – маладухі, дзевы і гэтак далей.

– А што сталася з яго бацькамі ў Шонвальдзе?

– Што сталася... попел у лагернай печы... Арно, адразу ж як сюды прыехаў, кінуўся іх шукаць, але ў іх доме ўжо жылі іншыя людзі, якія не ведалі ці не хацелі ведаць, што з імі стала; думаю, ён так і не дазнаўся, дзе і калі скончылася жыццё ягоных бацькоў, але як яно скончылася, думаю, ён мог здагадацца... Потым, калі мы з Арно жылі ў цёткі ў Воўвалах, я памятаю, што ён цэлым днямі спяваў, вельмі любіў аперэту, пастаянна насвістаў: “Калі гляджу я ў вашы вочы, не ўцямлю я ніяк, чаму самоту так цягну”, але калі ён раніцай галіўся, то заўсёды неяк занадта доўга вывучаў сябе ў люстэрку, потым ішоў у сад, сядзеў там, паліў і глядзеў у неба, і толькі пасля сняданку да яго вяртаўся гумор. Дый цётка нікога надоўга не пакідала ў спакоі, у Воўвалах заўсёды было весела; я памятаю, як яна ў трэскі разбіла аб маю стрыечную сястрыцу парасон...

– Што так?

– Ды праз нейкую дробязь. Гэта адбылося ў калідоры, калідор быў вузкі і там не было куды падзецца, і цётка лупцавала яе парасонам, пакуль той зусім не

рассыпаўся; яна была майстар спорту па тэнісе, удар справа ў яе быў вельмі добра пастаўлены...

– А што цяпер з гэтым Арно, ён яшчэ жывы?

– Арно? Пасля сорак восьмага сабраў манаткі і з’ехаў у Ізраіль, там зноў пайшоў на вайсковую службу і адразу ж у першай бітве за Суэц і загінуў. Кажуць, яго застрэлілі, калі ён правяраў нейкую падазроную машыну.

– Зразумела.

– У тых Воўвалах сярод такой колькасці жанчын усё роўна нельга было доўга вытрываць, бясконца хтосьці скандаліў. Адзіна твая стрыечная сястра Соня была выключэннем, у яе, мабыць, ніколі ў жыцці не было мужчыны, яна цікавілася толькі жывёламі...

– У сэнсе?

– У яе заўсёды жыло мінімум шэсць кошак, чатыры сабакі, крумкач, яшчаркі, трытон, натуральна, чарапахі, марскія свінкі, палачнікі, вераценніца, нядаўна знайшла дзесьці рапуху, і калі я добра памятаю, у яе яшчэ жыў пугач, але здох. У Воўвалах ніводны мужчына не мог доўга вытрываць, дзядзька ўрэшце таксама памёр, і Франта, ён на машыне разбіўся. Цяпер там нейкі Мілаш, але і ён доўга не пратрымаецца...

– Які пугач?

– Пугач? Я кажу Мілаш.

– Я ведаю, але ты казаў, што там жыў пугач і здох.

– А... гэты... *Vibo vibo*, пугач звычайны. Ён быў паранены, і Соня ўзяла яго дадому і выхадзіла, адзін час у яе нават была ідэя завесці дома мядзведзя, але цётка, на шчасце, пра гэта ніколі не даведлася... А так цётка вельмі сябрала з маёй маці, яны калі сустраліліся, дык бацька або сыходзіў, або выпіваў для адвагі “Культывава падарожніка”...

– “Кульгавага падарожніка”?

– Ён так называў грузінскі каньяк. Адноўчы цётка гасцявала ў нас Кланавіцах, цябе яшчэ не было, бацькі былі з ёй у доме, а я чытаў у садзе. І раптам бацька выбег на двор, такі раз’юшаны, што некалькі разоў аббег дом і штораду, як прабягаў міма, крычаў мне: “Іван, ніколі не жаніся! Паслухай мяне! Ніколі не жаніся!”

– Ну так... – сказаў я.

– Ну так, так... – сказаў бацька.

– Сюды! Яшчэ паўтарыць! – крычаў маладзён у куце і размахваў рукамі, быццам караскаўся па драбінах.

Я вынуў з карабка яшчэ тры запалкі і зрабіў яшчэ адну трыногу. Гэтым разам яна развалілася, як толькі я паставіў яе на стол.

– Ну, тваё здароўе, – сказаў бацька.

– Тваё здароўе, – сказаў я і адчуў, як рэдкая пена цячэ ў мяне з куткоў рота на бараду, а з барады на кашулю.

Дом

Калі я потым стаяў над аслізлым пісуарам, павольна апаражняючы мачавік, мне зноў прыгадаўся той дом, вакол якога бегаў бацькаў бацька, дом, які я ўжо пятаццаць гадоў спрабую выкрасліць з памяці. Я зноў бачыў гэтую пакрытую верасамі і абкружаную туямі вілу на краі лесу, гэтае муміфікаванае нафталінам гняздо, у якім я вылупіўся. Я зноў бачыў гэтыя тэрасы. Распаленыя сонцам аканіцы. Калідоры. Велізарны пакой на першым паверсе, здольны сваімі памерамі замяніць увесь вонкавы свет. Пакой і кухню з льядоўняй, што білася ў канвульсіях, і з пашарпанымі шкляннымі ўстаўкамі ў дзвярах. З устаўкамі, пакрытымі тлумам бездапаможных ружовых фламінга і пеліканаў, якія там некалі накрэмзаў ацэтонавымі фарбамі мой бацька, патлумачыўшы, што гэта палепшыць апетыт сыночку, які пад гэтымі птушкамі штодня дзёўб з талеркі кашу. Я зноў бачыў лесвіцу, якая хоцькі-няхоцькі была касцяком дому; гэтыя рыпучыя прыступкі, пакрытыя пратаптаным дываном, які прытрымлівалі парожнія латунныя трубка. Я заплюшчыў вочы і падняўся па прыступках на другі паверх. Перада мною хістаўся калідор, поўны дзвярэй, за аднымі дрыжала высокая і халодная ванная, за наступнымі вібравалі нейкія каморкі і спальні. А потым яшчэ адны дзверы, найцікавейшыя ва ўсім доме. Бо за імі знаходзіўся закінуты пакой. Там было доўгае і вузкае памяшканне, якое загіналася за рог. У памяшканні была высокая столь, што знікала недзе ў цемры. Гэтыя дзверы заўсёды былі замкнёныя, што, зразумела, не магло быць для мяне перашкодай у тым, каб я прабіраўся ў гэтае

памяшканне, калі мне толькі заманулася. Звычайна гэта адбывалася так, што я з тупатам і кашляннем выходзіў з дому, крыху паходжаў сюды-туды па садзе, потым як мага цішэй вяртаўся праз заднія дзверы, здымаў з кручка ключ і па вонкавым краі лесвіцы, дзе рызыка, што прыступкі будуць рыпець, была мінімальная, прабіраўся наверх. Асцярожна адмыкаў дзверы і, увайшоўшы ўнутр, замыкаў іх зноў. І вось я ўнутры. Там мяне чакаў іншы, значна больш прываблівы свет – свет, запоўнены распоратымі фатэлямі, шашалем паедзенымі табурэткамі, глуха рыпучымі шафкамі і доўгімі шэрагамі паліц, якія сягалі да самай столі. Паліц, застаўленых старымі чаравікамі, трэснутымі шкляннымі вазамі, меднымі туркамі і перапэцканымі воскам падсвечнікамі. Крэсівамі. Наезніцкімі ботамі. Штыкамі. Пікамі. Абутковымі лыжкамі. Бляшанымі цацкамі з мармуровымі пражылкамі іржы. Паламанымі паравымі станкамі для сухога спірту. Парцалянавымі статуэткамі. Змрочнымі гіпсавымі бюстамі. Чаканымі балканскімі ятаганамі. Ляскамі для шпацыраў. Скрынкамі. Скрынямі. Скарбонкамі. Бразготкамі. Каробкамі са зброснелымі паштоўкамі і пакручанымі цвікамі. У глыбінях цёмных закуткаў мне блюзніліся звярыныя чарапы. Вусцішна задаволеныя ўсмешлівыя Буды. Трубкаватыя драконы з вырачанымі вачыма вакол гусіных жыватоў эмаляваных кітайскіх вазаў. Памятныя вянкi. Нажнічкі для кноту. Абцугі. Дзіўныя рагатыя малаткі з аздобленымі точанымі дзяржальнамі. Трубы. Капелюшы. Выцвілыя змеі ў спірце. Чарапахавыя панцыры. Абклееныя тканінай маскі з пустымі вачніцамі, здольныя мяняць выраз у залежнасці ад таго, ці чалавек проста баіцца або ўжо не дышае ад страху. Гіганцкія жалезныя

будзільнікі, каранаваныя пааббіванымі званочкамі. Бутэльнікі з чырвонымі, жоўтымі, зялёнымі і чорнымі вадкасцямі. Распушчальнікі. Драты. Дратва. Ланцугі. Бляшанкі. Букеты зацвярдзелых пэндзляў. Пакрытыя перламутрам драўляныя футаралы са схаванымі ўнутры іржавымі брытвамі, пэндзлі на галенне і счарнелыя пярсцёнкі. Я гартаў старонкі гадавых падшывак дзіцячага часопіса “Сабачка Пунцік”. З салатжавым жахам корпаўся ў даваенных кнігах казак, ілюстраваных малюнкамі, што нагадвалі сцэны з пекла. Я глядзеў на лысых, падобных да дзядоў, малпаў, на раз’юшаных буркатлівых малпаў, якія лічаць какосавыя арэхі, але досыць было ўгледзецца як след, і арэхі ўжо былі не арэхамі, а засушанымі чалавечымі галовамі. Я ўглядаўся ў маршчыністыя твары вожыкаў, сабак і мышэй. Калі на мяне між старонак вызірала вядзьмарка, гэта былі яшчэ кветачкі ў параўнанні з тымі аблезлымі танканогімі пачварамі, якія мне вельмі непрыемна нагадвалі васьмідзсяцігадовых кланавіцкіх пенсіянераў. Па доме разносіліся ўдары даўбешкі, якой маці адбівала мяса. За акном верашчала сойка. Смаўжы з трэскам прабівалі сабе дарогу праз ігліцу. Скрозь лес было чуваць ракатанне дызеляў, працяглае гудзенне рэек і звон правадоў. Я распакоўваў карціны ў рамах, загорнутыя ў дачорна запыленую газетную паперу. На адной карціне захутаная з галавы да ног жаночая постаць крочыла роўнай, залітай сонцам вулкай, на канцы якой узвышаўся над стрэхамі высокі тонкі мінарэт. Жанчына падымалася ўгору, шлёпаючы босымі нагамі па ўтрамбаванай гліне, неба было запамарочна блакітнае, і мінарэт ад таго, што я гадзінамі сядзеў, унурыўшыся ў яго, лёгка, але прыкметна хістаўся.

Я абтрос чэлес і сунуў яго назад у штаны. Сплюнуў у ракавіну. Спаласнуў рукі. Гэта тое, разумеў я, чаго я ніколі не пазбаўлюся. Не таго, што потым гэта ўсё за капейкі прадалі нейкаму камерсанту, калі дзядуля памёр, чорт з імі, з грашыма. Але гэты дом – гэта было адзінае і апошняе месца ў маім жыцці, дзе адчувалася сапраўдная таямніца.

Ну-ну, шкадуў сябе... – зноў узяў слова нячысцік у маёй галаве. – Шкадуў, ідыёт!.. Давай!.. Глядзі ты ўжо нарэшыце наперад, а не назад!.. Наперад глядзі!..

– Але ж там нічога няма, – прамовіў я напайголасу.

Нідзе нічога няма... – зароў д'яблік. – Ззаду таксама няма!.. Ха-ха!.. Ха-ха!.. Ха-ха-ха-ха!..

Я адчыніў дзверы з прыбіральні.

– Сюды! Яшчэ паўтарыць! – даляцела да мяне.

Пра бацькоў і дзяцей (4)

Бацька нахіляў куфаль і назіраў за святлавымі стрэламі, друзамі, аваламі і гіпербаламі, што разбягаліся па абрусе.

– Я чуў, – сказаў я, сеўшы на месца, – што, калі нядаўна была вайна ў Босніі, дык усе лясы вакол Любляны кішэлі мядзведзямі, іх, нібыта, было столькі, што яны самі ад гэтага былі неспакойныя, а людзі дык увогуле баяліся туды нос сунуць...

– А скуль яны туды пазбягаліся, небаракі? Там жа баёў не было.

– Дык гэта былі мядзведзі з Босніі, з Харватыі, іх адтуль выгнала страляніна, гарматныя кананады; яны проста сабраліся і пайшлі ў адзіным магчымым кірунку, адкуль стрэлаў не было чуваць, наверх, у Славенію.

– А скуль ты гэта ведаеш?

– Ад аднаго славенца з Любляны.

– Дзе гэта ты, цікава, адкапаў славенца?

– Ён сустракаўся з адной маёй знаёмай.

– І што ён робіць?

– У Любляне ў тэатры малое дэкарацыі, дакладна не ведаю, мабыць, нейкі графік... А дарэчы, хто намаляваў тых фламінга на шкле на кухні ў кланавіцкім доме? Ты?

– Я, хто ж яшчэ... Я іх дзеля цябе намаляваў, гэта была ідэя тваёй бабулі – цябе трэ было неяк забавляць на кухні, каб ты лепей еў, табе было гады тры. Спачатку я хацеў намаляваць тыгровую акулку, якое жарэ вадалаза, але гэта быў той рэдкі выпадак, калі ўсе пагадзіліся, што такі матыўчык мог бы цябе напалохаць; тады я ўзяўся маляваць кашалота, які схапіўся

з каракацідай, а яны пачалі казаць, што цяпер гэта не падабаецца ім; тады я перастаў з імі спрачацца і намаляваў гэтых ідыёцкіх фламінга... Чаго гэта ты раптам узгадаў?

– Не ведаю.

– У мяне ў Любляне была адна знаёмая жанчынка, надта ладная, хоць і худая, але ў яе была такая фігура, што мне досыць было на яе толькі глянуць – і ціск тут жа падлятаў да ста васьмідзесяці; грудкі ў яе былі такія маленькія, але як толькі я да іх дакранаўся, імгненна адчуваў, як яны ў яе цвярдзеюць. Я ведаю, што бацьку з сынам пра гэта не належыць гаварыць, але ж каму яшчэ на гэтым свеце я магу такое расказаць... А ўнізе на спіне ў яе былі такія радзімкі, як пяцёрка на кубіку. Ейны брат быў былы афіцэр, вучыў мяне шабляй сячы жывы плот, і я пры гэтым ледзь не засек іх старую цётку, якая сцежкай ішла з крамы. Я так перапалохаўся, што яны мусілі наліць мне гарэлкі, каб я агоўтаўся... А цётка яшчэ два дні з гэтага смяялася...

– У мяне гадоў пятнаццаць таму была адна знаёмая, з якой я сустракаўся, ну... час ад часу...

– Разумею. І што?

– І нічога, яна была мой тып, такая не вельмі вялікая, ногі не задоўгія, хутчэй худая, але не сухарлявая, а такая, як кравецкія манекены...

– Не сказаў бы, што кравецкія манекены звычайна нейкія худыя.

– Я пра гэта і кажу. А ў гэтай дзяўчыны да ўсяго былі чорныя бровы, чорныя вочы і пры гэтым бялявыя валасы, а выраз такі, нібыта ёй у твар усё жыццё дзьме свежы вецер; у яе ўжо тады было двое дзяцей, вось... А нядаўна, года паўтара таму, я быў у адным клубе, куды мяне паклікалі знаёмыя, ну і каго, думаеш, я там

убачыў?! Каля бару стаіць гэтая Паўліна і глядзіць на мяне. У мяне аж вочы на лоб палезлі, бо за гэтыя пятнаццаць гадоў яна зусім не памянялася, такія самыя валасы, фігура, акуляры на носе, такі самы выраз твару, быццам на “амерыканскіх горках”. Падыходжу я, значыць, да яе і кажу: “Салют!” А яна ўсміхнулася, стрэсла попел з цыгарэты і кажа: “Так-так, цябе я памятаю, пачакай, ты гэты, Гонза Бэнэш!” І я пачаў ёй нешта раскаваць, а сам не магу ад яе вачэй адвесці, і вось я чашу языком і паміж справай так пытаюся: “А дзе ты цяпер, Паўліна, жывеш?”, а Паўліна паправіла акуляры і кажа: “Але я Алена, ну прыкол – ты мяне з мамай пераблытаў!”, і паказвае некуды ў кут, а ў тым куце п’е віно такая бландзіністая маршчыністая бабка, уся згорбленая; гэтая бабка падняла на мяне вочы, паправіла акуляры і кажа: “Здароў, ты яшчэ жывы?” Тады я перайшоў да яе і мы пра нешта размаўлялі, а я ўсё паглядаў на ейную дачку, якую памятаў пяцігадовым дзіцём. Паўліна ківала, піла кіслую франкоўку, а потым раптам гукнула сваім дочкам, бо яны там былі абедзве і абедзве выглядалі як яна на фотцы пятнаццацігадовай даўніны: “Так, дзяўчаты, пара ўжо, давайце, бо спознімся, плацім і ідзем!”

– У жанчынах самае дрэннае тое – а можа, гэта заадно і самае добрае – што яны раўнуюць абсалютна да ўсяго, для іх і сонечнае зацменне, і дождж – падзеі асабістага жыцця. Але я так... хацеў запытацца... Ці ты ведаеш, чаму тут жывеш?

– Бо ты мяне зрабіў.

– Ну гэта ясна, ты ўжо прабач, такое з усімі здарэцца... Але чаму ты ўсё жыццё жывеш у Празе?

– Бо баюся змяніць сваё жыццё да горшага; Прага – адзінае месца, дзе я ўмею жыць.

– А скуль ты ведаеш, калі жыць дзесьці яшчэ ніколі не спрабаваў?

– Мне досыць з’ехаць некуды на тыдзень-два, і я ўжо бачу, што пачынаю там шалець ад ніштаватасці, ад такой адназначнасці, ад сур’ёзнасці, з якой там усе жывуць. Калі ты ўжо нарадзіўся *шаўцом*, дык нічога іншага табе не застаецца, як усё жыццё трымаць іголку і да смерці *шаўцом* і заставацца, бо ўсе так да цябе ставяцца, хоць ты кол на галаве чашы.

– А што табе ў гэтым не падабаецца?

– Дык нудна ж! Узяць на сябе адну ролю і граць яе да поўнага распаду!

– А тут?

– Тут жыццё разгортваецца так, быццам гэта нейкая камедыя або тупое італьянскае порна... Як замах на Гейдрыху ў інсцэнізацыі дзіцячага лялечнага тэатра...

– І табе гэта падабаецца?

– Мне гэта вельмі падабаецца.

– І што табе ў гэтым падабаецца?

– Якраз гэты тэатральны маштаб, гэтая малая прастора. Тое, як зэк тут можа сядзець побач з міністрам і наадварот. Гэтае дысідэнтства. Гэтае “Віця” ці “Мірык”, нягледзячы на ўзрост і пасаду... Усе гэтыя паказкі, як нехта хадзіў на піва і гуляў у карты з прэзідэнтам...

– Проста бардак.

– Але вясёлы.

– А вось я з’ехаў бы адразу, калі б толькі была магчымасць! Калісьці ў мяне ў Бразіліі выйшла адна магнаграфія і я мусіў туды ехаць на прэзентацыю, а паколькі тады яшчэ ў Сан-Паўлу жыў мой дзядзька Павел, дык я разумеў, што калі мяне выпусцяць з краіны,

то я ўжо не вярнуся. Але вы з Іванай былі яшчэ зусім малыя, каб я вас так кінуў, таму я плюнуў на ўсё і нікуды не паехаў. Гэта быў мой ідэал: дажываць жыццё здзесьці за мяжой, дзе мяне ніхто не ведае і дзе я нікому не патрэбны. Знікнуць на марскім узбярэжжы ці ў джунглях... Пайсці ў гэтыя мокрыя зялёныя джунглі і не вярнуцца, ніколі і ні да кога.

– Павел – гэта той, што праседзеў усю вайну ў амбасадзе ў Будапешце?

– Так, у партугальскай амбасадзе. Што гэта ты сёння ўсё распытваеш пра людзей, якія цябе ніколі ў жыцці не цікавілі?

– Старэю.

– Старэеш, але ты яшчэ не стары, гэта вялізная розніца... Дзядзька Павел... Спачатку ён не ведаў па-партугальску ні слова, гаварыў толькі па-чэшску і па-вугорску, але за тых пяць гадоў, што ён нават на вуліцу не мог выйсці, так прызвычаіўся да партугальскай, што пасля вайны адразу пераехаў у Лісабон, а тады з Лісабона падаўся працаваць банкаўскім клеркам у Сан-Паўлу, і там ажаніўся з негрыцянкай, на дваццаць пяць гадоў маладзейшай за яго. Так, Бразілія... А ты ж быў у Лісабоне, праўда?

– Быў. Еў там рыбу-меч.

– А скуль ты ведаеш, што гэта была рыба-меч?

– У меню было напісана. Я ведаю, што напісаць можна што хочаш...

– Вось!

– Але што я хацеў сказаць... У мяне ёсць адна знаёмая, і яна сёлета была ў Перу...

– Ты ж толькі што казаў, што Ганцы не здраджваеш.

– Гэта проста знаёмая.

– А што яна згубіла ў гэтым Перу, небарака?

– Хацела паглядзець, як яно там. Жыла ў нейкай вёсцы ў аднаго чэшскага мастака. А калі вярнулася, то расказвала, што там, у гэтай закінутай Богам вёсцы ў Перу на краі джунгляў, живе маленькі хлопчык, якога завуць Гітлер.

– Гэта прозвішча?

– Вось тое і дзіўна, што імя, бо ягоныя бацькі недзе пачулі, што быў сусветна вядомы чалавек з такім імем, але хто дакладна, гэтага яны не ведалі і назвалі сына Гітлер. “Гітлерыта!” – так, нібыта, яго клічуць у той вёсцы. “Гітлерыта, збегай па цыгарэты!” – і ён збегae і прынясе, бо ён вельмі добры, такі паслужлівы і сімпатычны хлопчык, яго там усе любяць.

– Я б у Перу пераехаў не вагаючыся, нават калі б там кожны другі зваўся Гітлерам, – уздыхнуў бацька. – Але я ўжо ледзь поўзаю, што б яны там са мной рабілі... Тады, калі мог, вы яшчэ былі малыя, а цяпер ужо я стары...

– Што ты ўвесь час скардзішся!? – кажу я.

– Я не скарджуся, я ж табе казаў, што нават не ведаю, як гэта робіцца.

– Ты скардзішся ўвесь час, што я цябе знаю, проста прызнай гэта!

– Ну так, ты яшчэ не ведаеш, што гэта такое, калі знаёмыя вакол цябе старэюць, тупеюць, бясконца паўтараюцца і канаюць, бабы пастаянна чагосьці хочуць, але ніколі не кажуць, чаго канкрэтна, а калі ты ім гэта дасі, адразу ж цябе кідаюць. І дзеці з цябе смяюцца, бо думаюць, што яны будуць жыць інакш і лепей.

– Ну, трохі я пра гэта ведаю, у мяне ёсць пару знаёмых, якім яшчэ няма і сарака, а яны ўжо ўвесь час гавораць адно і тое ж, а я ім усміхаюся і раблю выгляд,

што ўсё ў парадку, бо альтэрнатыва – толькі застацца ў адзіноце. Зрэшты, апошнім часам я пачаў заўважаць, што, калі нешта расказваю, іншыя неяк бянтэжацца, і калі я пытаюся, што не так, то кажуць: “Нічога, усё добра, проста ты пра гэта ўжо расказваў заўчора...”

– Ды ладна, я ж ведаю, як цябе распірае ад жадання жыць на гэтым свеце! Табе гэта заўсёды падабалася! Мой бацька таксама да самай смерці любіў жыццё; ён быў дэспатычны халерык, і хоць яго пастаянна штосьці даставала, але ў яго не было часу на нейкую там філасофію пра небыццё і ўсё такое... А ты ўвесь у яго, ён таксама бачыў у табе сябе! Адночы ён нават праз знаёмых дастаў для цябе вялізны набор з канструктараў ажно з Італіі...

– Я памятаю, “Меркурый”.

– Так, “Меркурый”. Бацька трымаўся старасвецкага прынцыпу, што толькі найлепшае можа быць дастаткова добрым. Але калі я ў дзяцінстве прасіў яго купіць нейкую цацку, ён мяне нават не слухаў, у мяне быў толькі такі бляшаны матрос, які ўвесь час салютаваў, адно што ён мяне выводзіў; я хацеў сапраўдную стрэльбу, а бацька мне яе не купляў, тады я зрабіў сабе драўляную і калі цэліўся ёй у дарослых, штораду гучна пярдзеў. А потым нехта данёс пра гэта бацькам, і я за абедам атрымаў такую поўху, што даўся галавой аб стол, а паколькі на стале стаяла міска з супам, то суп выплеснуўся на калені цётцы Олі, якая была ў нас у гасцях, цяпер мне здаецца, што бацька з ёй цішком таго... у выніку я атрымаў яшчэ адну поўху... Ну так, цяпер да мяне даходзіць, што ў мяне зусім не было цацак, а пры гэтым у бацькі была цэлая цацачная фабрыка! Вось такі ў яго быў погляд на выхаванне...

– У мяне цацак хапала.

– У цябе ўжо так.

– У мяне была “дакота” на паплаўках, а тады яшчэ такая ракетніца, якую калі як след зарадзіць, то страляла даволі высока...

– Яе я добра памятаю, бо ты ёй разбіў шыбу, і мне давялося яе мяняць.

– Прабач. А потым яшчэ ў мяне была вялікая пласт-масавае падводная лодка з пнеўмапрывадам...

– Так-так, памятаю...

– Я яе вельмі любіў, але ўтапіў у жабінай сажалцы ля чыгункі...

– Ты яшчэ мяне ўпрошваў, каб я палез яе дастаць, і я парэзаў там сабе нагу, а падлодка так і засталася на дне...

– Яшчэ гусенічны трактар на батарэйках, паравы цыліндр з бляхі, два танкі – адзін звычайны, такі бліскучы, а другі – як нейкі аптымістычны марсаход; яшчэ вадалаз, у яго знутры на шкле ў шлеме быў прылеплены коміксавы твар – адзін у адзін як у Фэрэнца Футурысты... Потым такі пластыкавы канструктар, у якім былі каляровыя дэталкі з дзірачкамі і кнопачкамі, такія жоўтыя, чырвоныя, чорныя, аранжавыя, зялёныя бананчыкі, якія так і прасіліся ў рот, і я аднойчы не ўтрымаўся і парачку іх сапраўды праглынуў. А потым тыдзень палачкай правяраў, ці яны ўжо выйшлі.

– Выйшлі?

– Не, не выйшлі, мо й да гэтай пары ўсё яшчэ сядзяць унутры.

– Я памятаю, што да вайны бацька меў найбольшы прыбытак не з цацак, а найперш з манекенаў, якія рабіў для крамаў са шмоткамі... Аднойчы ён атрымаў вялікую замову ад гандлёвага цэнтра ў Сараеве, але ім былі патрэбныя толькі мужчынскія манекены, дык

бацька адправіў ім вагон мужчынскіх. Праходзіць нейкі час, і цэлы вагон вяртаюць назад. Тады ён сабраўся і паехаў у Сараева, каб разабрацца, што ім у гэтых манекенах не спадабалася. І вось дырэктар таго гандлёвага дому прыняў яго і тут жа пачаў крычаць: “Тое, што вы мне адправілі, – гэта ніякія не мужчынскія манекены, тут вам не жарты і плаціць я вам нічога не буду!” “Дык а чаго ім нестася?” – пытаецца бацька. “Вы яшчэ пытаецеся, чаго ім нестася? – крычыць дырэктар. – Ды самага галоўнага, што робіць мужыка мужыком!” “І што ж гэта такое?” – бацька зусім сумеўся. А той ледзь не лопаецца ад злосці: “Як вы можаце пра такое пытацца? Вы што не бачыце?! Nema brko!!!” – у сэнсе, вусаў няма... Тады быцька вярнуўся назад і загадаў усім манекенам прышпандорыць пышныя вусы, зноў пагрузіў усіх у вагоны, і ўрэшце Сараева было задаволенае.

– У яго ўвесь час былі нейкія планы, – азваўся я. – Ён мне яшчэ за пару гадоў да смерці распісваў, што прыдумаў нейкі патэнтавы вулей і што хоча перабудаваць гараж і вырабляць там гэтыя патэнтавыя вулі ў малых серыях на замову...

– Калі гэта было?

– Я ж кажу, за пару гадоў да таго, як памёр, я быў тады ў Кланавіцах на канікулах.

– Ну так, ты ж яшчэ ездзіў туды на канікулы.

– Ага... Калі сюды прыпёрліся рускія, я там прабыў усе два месяцы, вельмі спецыфічныя былі канікулы, пастаянна нехта званіў, у фатэлях сядзелі нейкія людзі са збялелымі тварамі, смаркаліся ў хустачкі, пілі каву і казалі: “Але ж і сітуацыя, вось вы паездзілі па свеце, спадар Бэнэш, што вы пра ўсё гэта думаеце?”, а дзядуля махаў рукой, наліваў ім каньяк і казаў: “Яны

нас праглынулі, спрадар Скружны, гэх! Што я вам буду гаварыць, спадар Бржэзіна, гэх!" У мяне перад вачыма быццам цяпер карцінка, як аднойчы раніцай ён схاپіў мяне за руку і кажа: "Хадзем!" – і мы пайшлі да шашы, якая ідзе па мосце ад Уезда, па якой тады, пэўна, ужо дзён пяць з ранку да вечара ездзілі танкі.

– І што вы там рабілі?

– Стаялі на тратуары, дзядуля трымаў мяне за руку і праз аднолькавыя інтэрвалы паўтараў: "Бачыш? Запомні гэта! Бачыш? Запомні гэта!"

– Ну бачыш, ты гэта памятаеш...

– Так, памятаю, быццам заўчора было; гэта ж быў першы раз, калі я бачыў сапраўдныя танкі, я проста ашалеў ад іх, маторы раўлі, дым валіў, танкі лязгаталі адзін за адным і канца ім не было! Мы стаялі там да вечара, дзядуля гразіўся ім кулаком, а я ўпотаі, каб ніхто не бачыў, махаў рукой... Памятаю аднаго маленькага вусатага афіцэрчыка ў гэтай іх пляскатай фуражцы, якую ён зусім на патыліцу ссунуў, ён усё азіраўся на нас з транспарцёра і не мог дацяміць: дзед кулаком пагражае, а малы махае...

– Табе ж ужо дзесяць было, ты ўжо мусіў разумець, што да чаго, назіраць...

– Я і назіраў! Як усе лавіравалі, як стараліся, каб і нашым і вашым, як бясконца трындзелі пра нешта там з чалавечым тварам і пры гэтым абсерліся аж па вушы, і ў нас дома таксама, маці з Пэпам увесь час насіліся з нейкімі ўлёткамі і пры гэтым хваляваліся, каб не заўважылі суседзі, а мне ўсё гэта было агідна. Я быў рады, што дзядуля пагражае, гэта было хоць нешта, але ж мне гэтыя танкі проста дзіка падабаліся, таму неяк само сабой выйшла, што я ім махаў... Дзядуля ўрэшце падняў з тратуара каменьчык і неяк

дэманстратыўна, каб усе бачылі, кінуў яго ў адзін з танкаў.

– Гэта на яго падобна, ён ў кожнай сітуацыі бачыў магчымасці для самарэкламы, ці як гэта сказаць... Гэта памагала яму выжыць. Калі яго пусцілі з турмы, ён у пяцьдзясят гадоў пайшоў працаваць рознарабочым на чыгунку, там дапрацаваўся да кваліфікаванага рабочага, потым да начальніка цэха, урэшце яго хацелі зрабіць тэхнічным дырэктарам, але ён выбраў пенсію... І што, пацэліў?

– Куды?

– У той танк.

– Пацэліў.

– Ну вось, – задумаўся бацька. – Я са сваім бацькам неяк не мог знайсці агульнай мовы. Мяне з дзяцінства выводзіў гэты ягоны прынцып, што за грошы можна абсалютна ўсё... Калісьці, калі я быў яшчэ малы, я выйграў нейкае спаборніцтва ў плаванні і прынёс дадому медаль. А ён, замест таго, каб пахваліць, кажа: “Іван, я спадзяюся, ты не думаеш, што плаваеш лепей за сваю маці!”, я толькі засмяўся, а ён зароў: “Ты не можаш плаваць лепей, чым твая маці, бо яе вучыў плаваць прафесійны трэнер!”, што расшыфроўвалася як за ягоныя грошы; гэта быў трэнер, які трымаў маці ў басейне на гэткай вудачцы і крычаў: “І-раз-два-тры...” Але бацька быў перакананы, што толькі так чалавек і можа навучыцца плаваць. Што бясплатна нармальна навучыцца плаваць немагчыма. Ён быў сапраўдны капіталіст, душой і целам. І я яму на злосць выпеставаў у сабе ідэал, што калі я стану дарослы, грошы для мяне ніколі не будуць мець вялікага значэння. Што, калі ўжо нейкія грошы ў мяне з’явіцца, я адразу ж буду іх траціць і ўсё, – скончыў прамову бацька, і вока

ў яго заторгалася. У яго быў такі выгляд, быццам ён у гэты момант нешта зразумеў.

У мяне перад вачыма мімаволі паўстала ягоная кватэрка на першым паверсе на Споржылаве. Заплеснявелая кухня, цвілая ванная, патрэсканая секцыя, горы запыленых бутэлек уперамешку з камякамі пылу пад ракавінай.

Я маўчаў.

Бацька маўчаў.

Нячысцік маўчаў і грыз кіпцюры.

– І гэта, відаць, мне цалкам удалося ажыццявіць... – прамовіў бацька праз добрыя пяць хвілін.

– Яшчэ піва? – матэрыялізаваўся над намі афіцыянт.

– Так, – сказаў бацька.

– Не, дзякуй, рахунак, калі ласка, – сказаў я.

– Дык як? – перапытаў афіцыянт.

– Два ядлоўцы і рахунак, – сказаў я.

– Два ядлоўцы, – праспяваў сабе пад нос афіцыянт.

– Сюды! Яшчэ паўтарыць!.. – гарлаў перасохлым голасам маладзён у куце.

– Маеш рацыю, лепей ядлаўцоўкі, – сказаў бацька. – А ты ўжо зноў кудысьці спяшаешся?

– Не, проста ўжо трохі стаміўся.

– З чаго гэта, цікава?

– Ды я з раніцы да вечара кручуся без перапынку!

– І што ты робіш?

– Стараюся адпавядаць патрабаванням, ускладзеным на дарослага індывіда.

– Але твая найвялікшая праблема якраз на тым і палягае, што ты хочаш быць дарослым, – сказаў сямідзесяціаднагадовы саракадвухгадоваму.

– Дакладна гэтыя словы я ўчора пачуў ад цябе ўва сне, – сказаў я.

– Тады няма чаго дзівіцца, што ты стаміўся, калі табе ўжо і сны пра мяне сняцца... І што я ў гэтым сне рабіў?

– Глядзеў на мора.

– Ну, гэта я б з задавальненнем і ў рэальнасці, гэта мне ніколі не надакучыць, – заківаў бацька.

– Сюды! Яшчэ паўтарыць! – настойваў маладзён у куце, сігналізуючы абедзвюма рукамі, але ніхто не звяртаў на яго ўвагі.

Я падняўся і скіраваўся ў бок прыбіральняў.

Дэкарацыі

Гэты сон мне прысніўся не ўчора, а з месяц таму. Чалавек нічога з гэтым не можа зрабіць: увесь час мусіць рэдагаваць рэчаіснасць, спрашчаць, стылізаваць. Акультурваць. Разразаць і зноў склейваць. У выніку ўзнікаюць гэтакія дэкарацыі як для курортнага раманчыка, якія з часам могуць апрыкраць. Але ў рэшце рэшт мы значна часцей думаем пра тое, што будзе праз дзесяць хвілін, чым пра тое, што будзе праз год.

Сон быў пра тое, як мы з бацькам стаялі на пляжы каля мора. Пляж быў вузенькі, шырынёй пару метраў, затое цягнуўся ўздоўж усяго берага ад небакраю да небакраю. Адразу за ім шумеў бор, а паміж борам і пляжам быў бясконцы шэраг закінутых бляшаных прылаўкаў. Пясок пад нашымі нагамі быў цёмна-шэры, дробны, поўны аскепкаў, галінак, коркаў ад бутэлек і іншага падобнага смецця. Мора таксама было шэрае, высокія, да неба ўздзіманыя хвалі набліжаліся да берага з дэманстратыўнай ленасцю; і ўвогуле вада была падобная да густой кашы. Раптам у хвалях недалёка ад нас паказаўся голы шэра-ружовы хрыбет. Паказаўся і знік. “Ты гэта бачыў?” – спытаўся я. “Натуральна, – адказаў бацька. – Да вайны іх тут было процьма, а цяпер не выключаю, што гэта апошні...” “А што гэта?” – удакладніў я. “Ты не пазнаў? Глядзі ўважлівей...” Хрыбет зноў паказаўся і зноў знік. Потым вынырнуў гіганцкі, бледны, нібыта дзіцячы, твар, паглядзеў на нас і зноў нырнуў у ваду. На вялізным рыхлым твары я прыкмеціў вочы, а ў гэтых вачох – невыносную скруху. “Ну што, пазнаў?” – запытаўся бацька.

“Пазнаў”, – выдыхнуў я, бо быў ужо і не рады; я стаяў на пяску і з глухім неспакоем у сэрцы ўглядаўся ў нізкі барвовы гарызонт. Я не хацеў чакаць, калі яно зноў пакажацца з вады, павярнуўся і пайшоў разгледзецца ў бор. Я прайшоў паміж прылаўкамі, падышоў да першага дрэва і пачаў мачыцца; толькі пад канец я заўважыў, што тут жа каля дрэва стаіць столік, за столікам сядзіць малое дзіця і з нямым здзіўленнем назірае, як мая мача пырскае на старонкі нейкай кнігі з малюнкамі. Я хутка павярнуўся і вярнуўся на бераг. Бацька стаяў на тым самым месцы і назіраў за плаўнымі контурамі хваляў. “Ты заўважыў, што ўспаміны фармуюцца ўжо цяпер, яшчэ ў сучаснасці, проста ў нас перад вачыма?” – спытаў бацька. “А то, я гэтым толькі і займаюся з раніцы да вечара”, – адказаў я. “Ну так, ты прадукуеш успаміны, я так і думаў... – раздражнёна сказаў бацька. – А як ты гэта робіш?” “Проста канцэнтруюся над гэтай таямніцай”. “Ага, таямніца... Я нават не хачу ведаць, што ты маеш на ўвазе... Вунь там, глядзі, нейкія казематы ці што, хадзем глянем”, – сказаў ён. І сапраўды, удалечы пляж перарываўся доўгай спарудай, што выступала далёка ў мора. Мы падаліся туды. Мы йшлі і йшлі. Нашы крокі грузлі ў выдмах, хвалі набягалі, пена блішчала, а вецер дзьмуў. Тым не менш усё гэта выглядала як інсталяцыя ў каробцы ад ботаў, быццам гэтыя гарызонты былі метры за тры-чатыры ад нас. Нарэшце мы дабрылі да закінутага рэнесансавага палаца, адзінай каштоўнасцю якога было тое, што ён стаяў проста ў вадзе. Над уваходам велізарны каменны надпіс: DAS RÄTSEL GIBT ES NICHT. “Што ты ўсё з гэтай сваёй нямецкай, гэта ж жудасная мова”, – сказаў бацька з дакорам. “Але ж гэта не я там напісаў”, – заўважыў я. “А можаш хаця б сказаць, што гэта

значыць?” “Я не ведаю, што такое Rätsel”, – паціснуў я плячыма. “Я таксама не ведаю, пайшлі глянем унутры, можа, даведаемся”, – сказаў бацька. Мы абступалі пясок з ног і ўвайшлі ў доўгую халодную галерэю, ад падлогі да столі аздобленую нуднымі міжземнаморскімі фрэскамі, адны дэльфіны, голыя бабы, пальмы, лучнікі, гарпіі... Мне пачало здавацца, што мы залезлі да кагосьці ў дом і што нам тут няма чаго рабіць. Праз хвіліну здалёк пачулася цоканне абцасаў; уздоўж балюстрады да нас набліжаліся дзве жаночыя постаці ў светлым адзенні. Я хутка праверыў, ці прыстойна мы ўбраныя. На мне былі кашуля і сандалі, але не было ні штаноў, ні майткоў. З-пад кашулі ў мяне проста так матляўся струк. Не паспеў я спалохацца, як бацька махнуў рукой і ўздыхнуў: “Ну так, я заўважыў... Што з табой?! Гэта твая вечная праблема – ты проста адмаўляешся станавіцца дарослым... Вось мне цікава, як ты цяпер гэта патлумачыш!”

Я глядзеў перад сабой на пашарпаную, спісаную асадкамі сцяну: Вырадак, атрымаеш у пысу! Сціхні, грэбаны мудацкі! Я галасаваў за КПЧМ! Тваё месца ў рэзервацыі! White Power! Будмерыцы 147! Пражане ябаныя! – чытаў я.

Што, зноў не ведаеш, што да чаго!?. – азваўся нячысцік са свайго схову.

– Гэтаганіхтоне ведае, – адказаў я мяне непрыемна здзівіла, што кажу я гэта голасам і інтанацыяй дакладна як у бацькі, – усе толькі здагадваюцца. Або ўдаюць, што здагадваюцца.

У тым, як гэты свет выглядае, няма ніякай таямніцы... Таямніца толькі ў тым, што гэты свет увогуле існуе! – забубніў нячысцік. – Ты гэта ведаеш?... Ведаеш ці не?

– Але ж гэта, бляха, проста дэкарацыі, – сказаў я бацькавым голасам. – Назойлівыя плоскія ўяўленні, – сказаў я бацькавым голасам. – Адзіная прычына таго, што гэты свет існуе, гэта тое, што я хачу, каб ён існаваў, бо я баюся таго, што было б, калі б яго не існавала, – дадаў я бацькавым голасам.

Нячысцік здзіўлена змоўк. Мабыць, не чакаў, што я мог быць такім прыдуркам. Магчыма, ёсць нейкі свет і па-за мною, падумалася мне. Магчыма, гэта так. Магчыма, гэта ўсё сапраўды існуе!

Тра-та-та... тра-та-та... тра-та-та-та-та, – залапатаў нячысцік. – Так! Так! Так! Так так так так так так так!..

Я махнуў рукой і адчыніў дзверы. Пасярод памяшкання стаяў мой бацька, святло лямпачкі разлілося па ягонай патыліцы, і ён зачаравана назіраў за аголенай да поясу афіцыянткай, якая разносіла піва. Я зачыніў дзверы і падышоў да яго.

Пра бацькоў і дзяцей (5)

– Хадзем, тата, не стой тут, – сказаў я.

– Ды пачакай, што ты мяне падганяеш; я ведаю, што ты можаш такое бачыць калі захочаш, а мо нават калі й не хочаш, а я маладую дзеўку вось так вось не бачыў ужо чорт ведае колькі гадоў! – адказаў мне бацька.

– Тады хадзем сядзем, яна ж не ўцячэ.

Мы зноў селі на сваё месца. Прынцэса насіла кілбаскі і марынаваны сыр, а таксама жоўтыя, недзе да паловы напоўненыя пенаю, куфлі. У яе былі зголеныя бровы і замест іх на лбе выпіналіся дзве нячуйныя дужкі, ад чаго здавалася, што ўвесь ейны твар можна змыць без асаблівых намаганняў. У мяне зноў з’явілася магчымасць паназіраць за той рэдкай з’явай, калі амаль усе мужыкі раптам сціхаюць і стараюцца не глядзець у вочы адзін адному. Як літаратурнай мовай замаўляюць каву. Як у бландзінаў чырванеюць патыліцы. Як яны зноў пачынаюць глядзець адзін на аднога толькі тады, калі гэтая мухалоўка знікае ў службовым памяшканні.

– Адкуль яна тут узялася? – запытаўся я.

– Нават не ведаю, я пайшоў вунь туды па запалкі, і тут раптам яна, мне адразу аж мову адняло... Я ведаю, што гэта цяпер мода такая, у маёй маладосці па штосьці такое трэ было ісці адзіна ў бардэль, а сёння бардэль ужо паўсюль... Ну так, я заўсёды хацеў японку... хоць бы раз... і нават не абавязкова, каб была надта сімпатычная... але ніколі не давялося...

– А ў мяне была кітаянка.

– Кітаянка? Гэтыя мяне зусім не прывабліваюць, – махнуў бацька рукой. – Японкі – гэта зусім іншае, я хацеў японку... але не пашчасціла...

– Я б з японкай, пэўна, баяўся, у іх жа ёсць гэты іх кодэкс... – кажу я і заўважаю, як піўная зноў пачынае хістацца – двойчы налева, раз направа, потым зноў налева, хаос.

– Які кодэкс?

– Ну нейкі кодэкс...

– Я б з японкай не баяўся, – бацька панізіў голас. – Прызнаюся, што я паўжыцця баяўся шлюх, бо не здагадаўся, што яны ад астатніх баб адрозніваюцца толькі тым, што проста нічога не ўскладняюць. Калі б я пра гэта ведаў раней, мог бы зэканоміць шмат сіл і энергіі...

– А я наадварот усё жыццё баюся прыстойных жанчын, – сказаў я, – бо ведаю, што раней ці пазней надыдзе момант, калі мне ўжо не будзе што ім сказаць. Толькі сцэрвы маюць у сабе нейкую жывую іскру, прыстойныя жанчыны амаль ніколі.

– Гэта праўда, але часам можна пераблытаць. Аднойчы я гэтак нарваўся ў Карлавых Варах, там сядзела адна такая ладна прычасаная, валасы як у Сафі Ларэн, і абсалютна непрыкрыта шворыла па мне зенкамі; я тады замовіў каньяк і запрасіў яе падсесці. А яна адразу ж пачала скардзіцца, што яна ўдава і што ёй плакаць хочацца, бо ўсе мужыкі заўсёды думаюць толькі пра адно. Ну, пасля доўгіх угавораў я мяне ўсё ж прывяла да сябе, але там на кухні за кавай, а палове трэцяй ночы, ёй раптам прыпёрла пагаварыць пра варыкоз. А калі я нарэшце ўгаварыў яе пайсці спаць, яна зняла валасы, гэта ў яе быў парык, потым зняла швэдар, рэбры ў яе, скажу табе, былі як

грэбень, ну але мяне гэта не напалохала, бо цыцкі ў яе былі вялікія, акурат як я люблю. Але ж потым яна зняла і гэтыя цыцкі, аказалася, станік быў з паралонам, а ў фінале выняла яшчэ й зубы, маўляў, каб яны не заміналі нам цалавацца. Ну, тут я ўжо ўцякаў як мог, была ўжо ноч, дык мне давялося начаваць на вакзале... Галоўнае, я б хацеў, каб ты застаўся з Ганкай. Спадзяюся, што ты ёй верны...

– Што ты сёння заладзіў пра Ганку?!

– Ну таму што ўсё гэта я бачу вакол. Вунь Іва – была з Фандам столькі гадоў, і чым усё скончылася? Сабраў манаткі і пайшоў без тлумачэнняў, і яна на ўсё засталася адна...

– Здараецца. Мне Фанда ў прынцепае падабаўся.

– А як ён табе мог падабацца, калі ты яго па сутнасці не ведаў?

– Мабыць, праз тую ягоную ідэю, як трапіць у кнігу Гінэса.

– Першы раз чую...

– Ну як ён хацеў дайсці на драбінах з Прагі да Вены.

– Ааа, зразумела, але гэта быў не ён, а нейкі ягоны знаёмы з працы...

– Мне дык расказваў, што гэта ён.

– Вось бачыш, які ён! А мне гаварыў, што гэта было са знаёмым, але я ўжо забыў, як там усё было...

– Ну як?... Ён усё жыццё пераймаўся, што нічога не дасягнуў і што пра яго ніхто не ведае, і што ён хацеў бы хоць раз зрабіць нешта гэткае... І тады ён падаў заяўку ў кнігу Гінэса, афіцыйна зарэгістраваўся, нават знайшоў нейкага спонсара, урэшце ўрачыста залез на драбіны, яго сфатаграфавалі, і ён пайшоў. Прайшоў метраў дзвесце, і тут у яго вывалілася кіла памерам з гарбуз... Яму выклікалі хуткую дапамогу, а драбіны

закінулі ў кювет, вось так і скончылася ягоная спроба паставіць рэкорд, – ажно ікаў я ад смеху.

Бацька нават не ўсміхнуўся.

– А чаму ён кінуў Іву? – вярнуўся я да тэмы.

– Ну а чаму звычайна кідаюць баб? Бо іншая з’явілася!

– Зразумела, – сказаў я. – Ведаеш, я цяпер прыгадаў, што аднойчы я, па сутнасці, трохі як бы Ганцы быў няверны, але гэта было з жанчынай пра якую я нават уяўлення не меў, як яе клічуць і як яна выглядае.

– Ану патлумач...

– Проста аднойчы я быў дома і мне трэба было некуды ісці, але я неяк не надта сябе адчуваў, таму ўзяў тэлефон і напісаў эсэмэску: “ПРАБАЧ, У МЯНЕ ГРЫП, Я НЕ ПРЫЙДУ”. А праз пару секундаў прыйшоў адказ: “ПРАВІЛЬНА, НІКУДЫ НЕ ХАДЗІ, З ГРЫПАМ НЕ ЖАРТУЮЦЬ, ТОЛЬКІ Я АБСАЛЮТНА НЕ УЯУЛЯЮ, ХТО МНЕ ПІША. К.”

– Што за К.?

– Мяне гэта таксама цікавіла: “ШТО АЗНАЧАЕ ГЭТАЕ К.”? – спытаўся я. “К. МОЖА АЗНАЧАЦЬ ШТО ЗАУГОДНА: КРЫСЦІНА, КЛАУДЗІЯ, КЛАРА, КАЦЯРЫНА АБО КАРЕЛ. А ШТО АЗНАЧАЕ 0603275210?” – прыйшоў адказ. “ГОНЗА БЭНЭШ, ГЭТА ІМЯ І ПРОЗВІШЧА”, – вырашыў я прызнацца адразу. “А ДЗЕ ТЫ ЦЯПЕР?” – хацела яна ведаць. “У ЛОЖКУ”, – набраў я адказ. “У ЦЯБЕ ЁСЦЬ АКНО? ШТО У ЦЯБЕ ЗА АКНОМ?” – спыталася яна. “ПАМУТНЕННЕ І ЗАЦМЕННЕ”, – пішу я. “АХА ХА, І ШТО ТАМ У ГЭТАЙ МУЦІ І ЦЬМЕ?” – адказвае яна. “ЖЫЖКАУ, ВЫГЛЯДАЕ, НІБЫТА ЯГО НЕХТА НАМАЛЯВАУ”, – набраў я. “ЗА МАІМ АКНОМ СМІХАУ, ВЫГЛЯДАЕ, НІБЫТА ЯГО НЕХТА НАСЫПАУ. НУ БЫВАЙ, ПАПРАУЛЯЙСЯ!” Пасля гэтага я лёг і заснуў. “ЯК МА-

ЮЦЦА ВІРУСЫ?” – прачытаў я, калі прачнуўся. “РАЗ-МНАЖАЮЦЦА”, – напісаў я і пачаў разважаць, як, уласна, вірус можа размнажацца, калі ён прасцейшы нават за клетку...

– Яны не размнажаюцца, – захрыпеў бацька. – Вірус проста ўпырсквае ў клетку сваю ДНК, клетка распадаецца і ператвараецца яшчэ ў два ці болей вірусаў. Вірус – гэта, па сутнасці, проста ДНК альбо РНК, запакаваная ў бялок, тыповы прасцейшы паразіт, у яго нават энзімаў няма, якіх у нармальных клетках – некалькі соцень... Дык і што там з гэтай жанчынай? Я нічога не разумеў.

– Ну Кажу ж, я ляжаў у ложку, мы абменьваліся эсэмэскамі, спачатку гэта былі проста нейкія дыялогі пра надвор’е, але праз тыдзень гэтыя размовы сталі досыць інтымнымі.

– Праз тыдзень?

– Мы перапісваліся тры тыдні.

– Я б, пэўна, ашалеў перапісвацца з бабай тры тыдні.

– Мяне гэта забаўляла, яна была вельмі дасціпная.

– Ну і пра што вы столькі часу пісалі?

– Табе б гэта дасціпным не падалося... “ЛЯЖЫШ І БАЛДЗЕЕШ?” – пісала яна, напрыклад. “АГА, НЕ СПІЦЦА. ЛЯЖУ З ПІЦАЙ НА ПУЗЕ”, – адказваю я. “ГЛЯДЗІ НЕ СПІСЯ, А ПІЦА З ЧЫМ?” – пытаецца яна. “З НЕЙКІМІ ВАЧЫМА, ВУШЫМА, НАСАМІ І ЯШЧАРКАВЫМІ ХВАСТАМІ, А УДАЛЕЧЫ ЧЫРВАНЕЕЦЦА НЕШТА НАКШТАЛТ ПАМІДОРАУ”, – адказваю я. “А ВАРУШЫЦЦА ТАМ НЕШТА?” – яна. “ЯНО УСЕ ТУТ ХОДЫРАМ ХОДЗІЦЬ, БО НА ПУЗЕ ЛЯЖЫЦЬ”. Яна: “ТАДЫ НЕ ЕЖ”. Я: “НЕ БУДУ ЕСЦІ, ПАСПРАБУЮ ДА НЕЧАГА ДАВЕСЦІ”. Яна пытаецца: “ДАВЕСЦІ ШТО?” Я адказваю: “НАШУЮ

ПЕРАПІСКУ”. Яна: “К.Г.Ю. СКАЗАУ БЫ, ШТО ГЭТА СУ-
ЧАСНЫ СПОСАБ ПРАЕКЦЫИ”. Я: “К.Г.Ю. – САМАУЛЮ-
БЕНЫ ЭГАЦЭНТРЫК”...

– Хто самаўлюбёны эгацэнтрык? – перабіў мяне бацька.

– Карл Густаў Юнг, яна была інтэлектуалка і хадзіла на нейкія лекцыі... “А ТАКСАМА СКАЗАУ БЫ, ШТО ГЭТЫ АБМЕН РЭПЛІКАМІ МАЕ ВЫРАЗНЫ СЭКСУАЛЬНЫ ПАДТЭКСТ”, – адказала яна. “ЗГОДНЫ”, – напісаў я. “БОЖУХНА!!!” – піша яна. “ГЭТЫ НЕ ПАЧУЕ, У ЯГО УЖО 2000 ГАДОУ ТОЛЬКІ ГАЛАСАВАЯ СКРЫНЯ”, – адпісаўся я. А яна адказала: “А Я ЯГО І НЕ КЛІЧУ, ТУТ НЕ ВЕЛЬМІ ДОБРАЕ МЕСЦА ДЛЯ ГЭТАГА, Я СЯДЖУ У БАРЫ, ПОБАЧ СТАЦЬ ГУЛЬНЯВЫ АУТАМАТ І УВЕСЬ ЧАС ПІША АДНО І ТОЕ Ж НЕ ВЕЛЬМІ ПРЫЕМНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ: «СТАРАЙСЯ, КАБ ЯЙКІ, ЯКІЯ РУХАЮЦЦА ПА СПІРАЛІ, ЦЯБЕ НЕ ДАГНАЛІ! ЯЙКІ АДНОЛЬКАВАГА КОЛЕРУ ЗНІКАЮЦЬ, КАЛІ ЯЙКА АДПАВЕДНАГА КОЛЕРУ ТРАПІЦЬ У ГРУПУ, ЯКАЯ СКЛАДАЕЦЦА МІНІМУМ З ДВУХ ЯЕК ТАГО Ж КОЛЕРУ! КАЛІ ТВАЕ ЯЙКА ТРАПІЦЬ У ГРУПУ З ЯЙКАМІ РОЗНАГА КОЛЕРУ, ЯНО ЗАСТАНЕЦЦА ПАМІЖ ІМІ!»”; я памятаю гэта дакладна, бо засмяяўся, ажно перакуліў кубак з гарбатай. “Я ЗАСМЯЯУСЯ ТАК, ШТО ПЕРАКУЛІУ КУБАК З ГАРБАТАЙ”, – напісаў я ёй...

– Ну, годзе ўжо, – прабурчаў бацька. – Прабач, але мне гэта не падаецца вельмі дасціпным.

– Я ведаю.

– Табе ж не дваццаць... Дзіўна, што калі табе было дваццаць, ты паводзіў сябе як стары, стомлены жыццём мужчына, а сёння ўсё дакладна наадварот.

– Я тады надта налягаў, каб атрымаць усё і адразу; а цяпер ужо асабліва не напружваюся, і гэта працуе. Гэта было найвялікшае адкрыццё ў маім жыцці...

– Якое?

– Што не трэба загадзя думаць, як яно і што будзе.

– Ну добра... І ты яе ніколі не хацеў проста пабачыць?

– Пэўна, хацеў, але і ў гэтым нешта было.

– Ага, ясна, зноў таямніца... Нават слухаць не хачу... – махнуў рукой бацька. – Кожная жанчына хоча толькі дзве рэчы – забаўляцца й шантажаваць!

– Далёка не кожная, але пра гэта мы маглі б спрачацца да раніцы.

– Ну, мо й не кожная, маеш рацыю, – пагадзіўся бацька, няспешна выціраючы вострымі зямлістымі пальцамі твар – марудна, спачатку бараду, а потым вусы. І я на пару секундаў убачыў, што гэта напраўду азначае: пражыць семдзесят гадоў на свеце. Але адразу ж на гэта забыўся.

– Ведаеш, можа, рацыю маеш і ты, – сказаў я. – Зрэшты, з гэтай таксама ўсё скончылася шантажом.

– Ага, і што яна хацела?

– Спачатку гэта былі проста капрызы, потым – нейкія прызнанні, шчырасць за шчырасць, потым прыйшлі лёгкія папрокі – і ў выніку зніадкуль раптам бярэцца пачуццё віны, нават не паспяваеш заўважыць як... Мы нават пару разоў пасварыліся і зноў памірыліся, у мяне часам было адчуванне, што я з ёй ужо ў шлюбе.

– Дык вы ўсё ж такі бачыліся!

– Не, ні разу, толькі эсэмэскі. Я ёй толькі праз тры тыдні прапанаваў сустрэцца, яна была не супраць і напісала мне: “З НЕЦЯРПЕННЕМ ЧАКАЮ СУСТРЭЧЫ”. А я ёй у прыпадку радасці, што гэта ўсё пачало неяк развівацца, не важна, у які бок, паслаў анекдот: “РАНИЦАЙ ПРЫХОДЗІЦЬ МАЛАЯ МАРЫЙКА

У КУХНЮ І БАЧЫЦЬ КАЛЯ ЛЯДОУНІ АБСАЛЮТНА ГОЛАГА МУЖЫКА: ДОБРАЙ РАНИЦЫ, ДЗЯДЗЯ, ВЫ НАШ НОВЫ БЭБІСІТАР? НЕ, КАЖА МУЖЫК, Я ВАШ НОВЫ МАЗАФАКЕР!” І вось я ёй гэта адправіў і недзе з гадзіну была цішыня. “ШТО ТЫ ХАЦЕУ ГЭТЫМ СКАЗАЦЬ?” – прыйшло праз гадзіну. “ГЭТА ЖАРТ”, – набраў я. І зноў цішыня. Потым я пайшоў да лядоўні, знайшоў бутэльку з рэштай гарэлкі і наліў сабе. Мазафакер, думаў я, пэўна, не варта было гэтага пісаць, у яе ж ёсць дзіця...

– Якое дзіця?

– Ейнае дзіця... І зноў прайшла гадзіна, пакуль запікаў мабільнік: “СПАЧАТКУ МНЕ ПАДАЛОСЯ, ШТО Я ЗНАЙШЛА КАГОСЬЦІ, КАГО РАЗУМЕЮ І ХТО РАЗУМЕЕ МЯНЕ. КАЛІ Я ТАБЕ НЕ ЦІКАВАЯ, ТО ТАК І НАПШЫ, І СУСТРАКАЦА ТАДЫ НЕ АБАВЯЗКОВА. К.”. А я трымаў шклянку, і ад усяго гэтага галава ішла кругам, сэрца калацілася, рукі трэсліся, было такое адчуванне, быццам толькі што скончыліся доўгія адносіны, у якіх было столькі калатнечы, што яны проста штучна падтрымліваліся з апошніх сіл. “ТАДЫ НЕ АБАВЯЗКОВА”, напісаў я ў адказ. “ЗАХАПЛЯЮСЯ ТВАЕЙ ВЫТРЫМКАЙ, МАРАЧОК, Я НЕ МАГУ ЦЯБЕ НАВАТ ЯК СЛЕД РАЗЗЛАВАЦЬ!” – адказала яна.

– Марачок?

– Гэта яна так мяне называла... “Памыляешся, сука!” – зароў я на ўсю кватэру і штосілы кінуў шклянку аб сцяну, а потым узяў шуфлік і венік. А яна тым часам напісала: “МЯНЕ ЦІКАВІЦЬ НЕ ВОНКАВЫ БОК, А ПАДСВЯДОМАСЦЬ. НАПШЫ МНЕ, ШТО ТЫ САПРАУДЫ АДЧУВАЕШ...” “ЛЕПЕЙ ТАБЕ ГЭТАГА НЕ ВЕДАЦЬ”, – напісаў я. “АЛЕ Я ХАЧУ ГЭТА ВЕДАЦЬ”, – адпісалася яна. “У ТАКІМ РАЗЕ ІДЗІ У ЗАДНІЦУ!” – набраў я і адаслаў. Уласна, на гэтым усё і скончылася...

– У гэтым выпадку нельга сказаць, што ты быў няверны, ты проста быў прыдурак, – сказаў бацька, – трэ было паслаць яе адразу ж.

– Я так не ўмею; зрэшты, гэта якраз тваё выхаванне – такая вось мая ідыёцкая прыстойнасць.

– Але ж яна і гістэрычка!... Я такое адразу бачу... Калі б ты хоць ведаў, як яна выглядае, гэта можна было б зразумець.

– Як яна выглядае, я ўрэшце ўбачыў.

– Я так і думаў.

– Яна мне яшчэ месяцы праз тры напісала, што просіць прабачэння, што ў яе тады быў цяжкі перыяд у жыцці, і мы ўрэшце рэшт схадзілі ў кавярню. Яна была такая сур'ёзная, надзіва прыгожая рудавалоска з выразнымі рысамі, гадоў трыццаці. Расказвала мне, што яна замужам за мужыком, які рэгулярна ходзіць да сваёй маці і паводзіцца так, быццам яго сапраўдная жонка – гэтая маці, а яна, у сэнсе гэтая рудзька, адчувае сябе там як іх дачка. Мы выпілі па фужэры віна і разышліся, кожны па сваіх справах.

– Як рэальная гісторыя гэта сумна, але з яе атрымалася б добрае апавяданне.

– Толькі без глыбокага сэнсу.

– Як і ўсё, што адбываецца ў рэале! Глыбокі сэнс бывае хіба ў фільмах і ідыёцкіх кніжках... А рэчаіснасць – гэта ж суцэльны лямант!

– Ты страшэнны песіміст, – сказаў я і пайшоў у прыбіральню.

– А кім мне яшчэ быць? – адказаў пытаннем на пытанне бацька, калі я вярнуўся. – Я таксама шмат чаго ў жыцці навывчараў, але надыходзіць момант, калі разумееш, што гэта не будзе працягвацца бясконца... Я табе казаў, што мае знаёмцы ўжо гадоў

трыццаць называюць мяне Чомбэ, а я дагэтуль не разумею, чаму?

– Чомбэ? Не, не казаў ніколі.

– Чомбэ... Зрэшты, якая розніца!... Але што тычыцца жанчын, дык найлепей з усіх мы разумелі адно аднаго з Лідай; думаю, ты яе ніколі не бачыў, яна была, ды й цяпер ёсць, вельмі прыгожая, але ж вар'ятка. У яе ў галаве бывалі нейкія завароты, дык яна час ад часу палезвала ў псіхушцы ў Палаце; але калі яна была ў парадку, з ёй было фэйна, яе каронны нумар была песня “Генерал Лаўдон ідзе праз вёску”, ёй яна магла забаўляць кампанію як мінімум паўгадзіны. Лёс у яе, праўда, быў зусім не песня, на пачатку васьмідзясятых яна закахалася ў нейкага анэстэзіёлага, які яе праз год ці два кінуў, і яна эмігравала ў Амерыку і там выйшла замуж за аднаго славака, які хоць і быў ідыёт, але ўмеў зарабляць грошы, і ад гэтага славака яна зацяжарала. Але калі была ўжо на трэцім месяцы, то яе адшукаў той анэстэзіёлаг, вяртаўся, кажа, не магу тут без цябе жыць. І што думаеш, за пару дзён сабрала манаткі, плюнула на ўсё, у тым ліку на небяспеку, што могуць пасадзіць, і прыехала назад у Чэхію, а той анэстэзіёлаг яшчэ праз два тыдні і кажа: прабач, маўляў, гэта была памылка, вяртаюся да сваёй былой. Ну, Ліда не прыдумала нічога лепшага, як самастойна зрабіць аборт вязальнай спіцай... Я гэта ведаю толькі з аповедаў, бо пазнаёміўся з ёй ужо пасля. Але думаю, што якраз у гэты момант у яе ў галаве ўсё й перамяшалася.

– Вязальнай спіцай? – паўтарыў я.

– Так. Толькі ты пра гэта нікому не расказвай, ты адзіны, каму я пра гэта сказаў.

– Ну каму я магу расказаць!?

– Ну не ведаю... ты можаш... Ліда цяпер у Празе, у наступны панядзелак у нас з ёй спатканне.

– А як жа тая пульхная бландзінка з Пэлгржымава? – запытаўся я.

– Ну... Да яе я таксама часам заязджаю, трэба ж мець хоць нейкую радасць з жыцця... Не ведаю чаму, мне раптам успомніўся Коцыян, былы калега з мікрабіялогіі, ён нядаўна быў у Мюнхене і там у вітрыне ўбачыў вялізную плюшавую Долі Бастэр, ведаеш такую? Ну, і ён нічога не змог з сабой парабіць, купіў яе і прывёз у Прагу, а ягоная жонка Мілушка, як яе ўбачыла, страшэнна ўзлавалася, расварылася з ім, на наступны дзень пераехала і на тым самым тыдні падала на развод, сказала, для яе гэта была апошняя кропля. Бачыш, кожны на свеце пакутуе за сваё...

Бацька махнуў рукой і па-старасвецку шчоўкнуў пальцамі ў бок паўголай дзявулі:

– Дайце нам, калі ласка, яшчэ дзве ядлаўцовыя!

– Гэта проста свята нейкае, такі вечар выдатны атрымаўся, – павярнуўся ён да мяне. – Не хмурся ты ўвесь час як Вельзевул, ты што, кудысьці спяшаешся?

– Не, нікуды не спяшаюся, – сказаў я. – Дарэчы, я ўсё дзяцінства быў перакананы, што трэба гаварыць Нельзевул...

І мой бацька шчыра рассмяяўся. Упершыню за вечар. Мінулы раз, калі мы з ім хадзілі на піва, ён не засмяяўся ні разу. Пазамінулы таксама. Перад тым – таксама не. Вось толькі цяпер. З такой дурноты. Мы дапілі, заплацілі, адсунулі крэслы, усталі, прысунулі крэслы, прайшлі праз флюарэсцэнтны дым да дзвярэй, адчынілі іх і выйшлі на паветра.

Прынц Генрых

– Бачыш, будзе дождж, добра, што я ўзяў з сабой прынца Генрыха, – пахваліўся бацька, надзеў фуражку і ўрэзаўся ў сметніцу. – Гэты Когаўт, калі б убачыў, лопнуў бы ад злосці, што нейкі дзед носіць ягоную шапку...

– Як гэта?

– Ну гэта ж была ягоная шапка, прынамсі ты мне так казаў.

– Гэта я табе яе аддаў?

– Ну а хто ж? Ты мне яе аддаў, калі жыў на Сміхаве, і сцвярджаў, што гэта шапка Когаўта.

– Значыць, так і ёсць.

– Так і ёсць. Бо калі я яе сустрэў, яна ўсё неяк дзіўна глядзела мне на галаву, на гэтую шапку...

– Каго сустрэў?

– Ну Рэзеду, тваю былую, ужо некалькі гадоў прайшло... Я выпадкова сустрэў яе на вуліцы, а яна падышла да мяне, уставілася на шапку і сказала, што ніколі мяне не любіла, бо я паводжу сябе як крэтын, а яшчэ я алкаголік, і ёй за мяне сорамна, ці штосьці такое, я ўжо дакладна не памятаю... А ты, маўляў, увесь у мяне.

– Трэба было гэтай курыцы нявыхаванай даць разок! – бубню я ў цемру, адганяючы ад сябе воблака дакучлівых мошак.

– Ды ну, гэты тып жанок, якія блытаюць свет са сцэнай... яны не вартыя таго, каб губляць на іх час; мо я і алкаголік, але гэта не значыць, што я буду спавадацца нейкай саплячцы, што стала ў позу, – кажа бацька. – Ага, успомніў, чаго я перад тым гаварыў пра сваю мянушку. Гэта ж я нядаўна вырашыў нарэшце даведацца, скуль яна ўзялася, запытаўся ў ся-

броў, а яны кажуць: “Ну, Чомбэ, гэта прыдумаў Гусцік Міпра, дык ён ужо памёр, але пачакай, гэта можа ведаць гэты... малады Поздзена, але ён таксама ўжо на тым свеце... ну, тады я табе не скажу, Іване, я так клічу цябе трыццаць пяць гадоў і нават не ўяўляю, што гэта можа значыць...” Адсюль мараль: калі сапраўды хочаш пра штосьці даведацца, пытайся адразу... Дык што? Не хочаш яшчэ трохі прагуляцца?

Я гляджу на два цені, якія падскокваюць на тратуары ў жоўтым святле ліхтароў. На адзін цыбаты і другі прыземісты, з вечным партфелем у руцэ. На дваіх двухногіх, якія непрыкметна жывуць свае жыцці пасярод сталіцы адной невялікай краіны напрыканцы трыумфальнай эры віду *homo sapiens*.

– Пра што ты думаеш? – пытаецца бацька.

– Я? Ні пра што. А чаму ты пытаешся?

– Ну ты проста маўчыш...

– А ты пра што думаеш?

– Я таксама ні пра што, ні пра што і пра ўсё, пра тое, які бардак у свеце, пра людзей, пра Івану, пра Мішу... Яна называе мяне дзядуля Іван, нядаўна я быў з ёй у музеі, паглядзець на фінвала... праз столькі гадоў.

– На фінвала?

– Ну на шкілет у Нацыянальным музеі, селядцовы кіт, другі па велічыні кіт у свеце... Цябе я туды вадзіў, калі ты быў малы, пазней Івану, а цяпер вось Мішу; ты ўсё не мог наглядзецца на птушку моа і гідзіўся сальпугі рускай, Іване больш за ўсё падабаліся макраносыя малпы, але яна не магла глядзець на заспіртаванага кальмара, а вось Мішы падабаецца ўсё, яна яшчэ малая... Ну так, але ўяві сабе: калі мы стаялі пад тым фінвалам, а гэта якраз было ў тую спёку, я гляджу – а косці ўсё яшчэ пацеюць, з іх дагэтуль вытапліваецца тлушч!

– Праўда? Ён жа там вісіць гадоў сто як мінімум.

– Нават больш, нарвежцы нам яго прадалі дзесьці годзе ў 1880-м за дзве тысячы пяцьсот залатых, гэта былі грошы з фонду, які заснаваў Фрыч, той, які заолаг, а не рэжысёр... А калі кіта прывезлі, то доўга не маглі знайсці дастаткова вялікую пасудзіну, каб выварыць гэтыя косці, урэшце іх выварвалі на заводзе Рынгофэра, у гарачай пары, сміхаўскія жыхары тады абураліся, скардзіліся на невыносны смурод... І бычыш! Выварылі яго дрэнна, там усё яшчэ ёсць тлушч!

Мы крочым міма нейкіх маласямеек. З шэрагу адчыненых вокнаў, асветленых блакітным перарывістым ззяннем, гуло ў ноч: *“Паўночны вецер у спіну, каханне маё, улічы, смарагды да ног тваіх кіну ці проста знікну ў начы...”*

– Зноў гэты фільм. Нягледзячы на налёт ідыятызму, ён мае ў сабе нейкія меланхалічныя, амаль метафізічныя чары, – кажу я. – Я гляджу яго кожны раз, калі яго паказваюць, ужо столькі разоў абяцаў сабе, што больш не буду, але ўсё роўна...

– Які фільм?

– “Бяжы, афіцыянт, бяжы”.

– Гм. А ты ведаш, што найлепшым акторм усіх часоў быў Чарльз Лоўтан? – пытаецца бацька. – А ведаеш чаму? Бо ён вывучаў характар людзей на падставе іх хады, спачатку ён пераймаў хаду, і толькі потым усё астатняе...

– Я яго бачыў толькі ў “Гарбачы з Нотр-Даму”, дарэчы ты за гэта яшчэ атрымаў наганяй ад дзядулі, бо ўключыў мне яго па тэлевізары і мяне там ледзь не званітавала ад жаху: Я не чалавек, і не звер, скажыце мне, хто я-я-я-я... Пасля я тыдзень спаць не мог!

– Праўда? – прамовіў бацька неяк радасна.

– Я той раз упершыню чуў, што дзядуля можа так крычаць... Гэта быў тэлевізар маркі “Athos”, такі, што калі яго выключалі, то яшчэ хвілін дваццаць пасярэдзіне экрана свяцілася такая маленькая кропка, што выглядала, быццам зорка над лесам... “Гарбач з Нотр-Даму”... мне было гады чатыры ці пяць, але іншых фільмаў з Лоўтанам я не бачыў.

– Дык я таксама... Чорт, я б чаго перакусіў! Цікава, ці кажуць так тыя... Як, ты казаў, яны называюцца? Тыя, што жывуць на беразе Ганга?

– Шаванадыны. Я ведаў аднаго Кукачку з Летнян, які так хацеў пакаштаваць чалавечага мяса, што ўрэшце яму гэта ўдалося.

– Ды ладна! Ён што, доктар?

– Не, але ягоны сябра быў доктар. І аднойчы яны ад няма чаго рабіць вырашылі згатаваць чалавечыны. Доктар прынёс кавалак дзяўчыны, якую збіла машына, дома ў Кукачкі яны яе раздзялілі на порцыі, а потым стаялі над каструляй і глядзелі. Мяска было такое прыгожанькае, чырвонае, чыстае, але яны нешта забаяліся проста запячы яго. І Кукачка ўзгадаў рэцэпт сваёй маці, якая гэтак гатавала ялавічыну. Накрышылі цыбулю, часнок, моркву, зрабілі марынад з воцату, дадалі лаўровы ліст, тым’ян, нейкія прыправы, перац, соль, мяса парэзалі на кубікі і пакінулі на два дні марынавацца...

– Скуль ты так падрабязна ўсё ведаеш? Мо і сам удзельнічаў?

– Не, не ўдзельнічаў... Паставілі яго марынавацца і два дні пілі, каб набрацца адвагі давесці пачатае да канца, бо хацелася ім гэтага чым далей, тым менш. Нарэшце выцягнулі тое мяса, абсмажылі ў алеі, а потым патроху дадалі марынад і тушылі, пакуль не атрымалася такое рагу, гуляш з чалавечыны. Паставілі

яго на стол, селі самі, паставілі талеркі і яшчэ нейкі час не маглі наважыцца, але пах, нібыта, быў вельмі прыемны. Тады яны ўлілі ў сябе па апошняй чарцы і ўсё з’елі.

– Смачна было?

– Нібыта вельмі. Але ж потым яны працверзелі і ніяк не маглі выкінуць гэта з галавы. З таго дня не маглі адзін на аднога нават глядзець. Кожны раз, калі сустракаліся, адчувалі ўсё большую ўзаемную агіду. Тады яны пакляліся, што нікому нічога не скажуць, і цэлы год не бачыліся. І за той год у Кукачкі проста дах паехаў, ён звольніўся з працы ў інстытуце, разышоўся з дзяўчынай, зрабіўся такім самотнікам і ўрэшце пайшоў вадзіць трамваі. Я спаткаў яго праз некалькі гадоў пасля таго, ехаў дваццаткай і раптам гляджу – а там у кабіне сядзіць прыкметна схуднелы Кукачка. Дык я праехаў з ім чатыры колы, і мы пагутарылі. А наверсе, на Пагаржэльцы, на канцавой, ён мне ўсё гэта і расказаў. Што не можа ад гэтага пазбавіцца. Што ўвогуле нікуды не ходзіць. Есць толькі аўсянку. А калі ідзе паўз вітрыны з мясам, то яму робіцца блага. І я першы за ўсе гады, каму ён пра гэта расказвае.

– Я яго разумею, – сказаў бацька, – мяне грызла сумленне ўжо за тое, што мы ў лабараторыі елі пад-доследных трусоў; з гэтым нічога не паробіш, тут усё проста: што ядуць – тое ядуць, а астатняе не... Але як ты так дакладна можаш памятаць той рэцэпт?

– Бо Кукачку на Пагаржэльцы неяк пераклініла, і ён усё паўтараў, што спачатку яны вынулі з марынаду цыбулю, высыпалі яе на алей, і толькі калі яна абсмажылася, кінулі туды мяса. А марынад пакінулі на агні побач, і толькі калі палова марынаду выпарылася, яны пачалі яго падліваць. І што туды трэба было яшчэ

дадаць смятаны, але гэта гучала дзіўна – дзяўчына на смятане, таму смятаны яны не дадалі... Я ў той момнат нават баяўся за яго, бо было відавочна, што ў яго ў галаве сапраўды нешта перамкнула, гэта па-першае...

– Ну гэта ясна, а па-другое?

– А па-другое, гэты рэцэпт так засеў у мяне ў мазгах, што я не мог супакоіцца і паспрабаваў яго на ялавічнай выразцы, атрымалася сапраўды смачна.

– Яшчэ адна шалёная гісторыя ад цябе, – матляе галавой бацька. – І што цяпер з гэтым тваім аматарам чалавечыны?

– З Кукачкам? Не ведаю, спадзяюся, недзе жыве. Ён заўсёды быў такім ціхім хлопцам, і гэты выпадак з гуляшом з дзяўчыны быў хіба найскравейшым момантам у ягоным жыцці.

На канцы вуліцы мы абступаем куст, бацька з аднаго боку, я з другога.

– Калі зноў пойдзем на піва? – пытаюся я.

– У цябе ж ніколі няма часу, дык ты мне пазвані, я для сваіх дзяцей час заўсёды знайду... Мяне ўжо шмат гадоў называюць Чомбэ, гэта мянушка, але я нават не маю ўяўлення... прабач, я ўжо табе гэта гаварыў... Але ці ведаеш ты, што гэта за куст?

– Што-што?

– Ці ведаеш, як называецца куст, на які мы сцым!..

Я бачу перад сабой нейкія дрыготкія лісткі. Нейкія галінкі. Нейкія ягады на іх. Нейкія непакошаны, абкружаны кучамі жвіру газон. Падобныя да цёмных скал дамы, што схіляюцца над намі з усіх бакоў.

– Цёмна над Альгамбрай,

сціхла Альвезура,

дрэмле замак Памба,

спіць Эстрэмадура! – прамаўляю я ў бок дамоў.

– Што кажаш?

– Цёмна над Альгамбрай, сціхла Альвезура, дрэм-
ле замак Памба, спіць Эстрэмадура!

– Я пачуў, але адкуль гэта?

– Каб я сам ведаў...

– Ну добра, – ківае бацька, – дык ці ведаеш, што
гэта за куст?

– Не.

– А мог бы ўжо ведаць. Крушына ломкая, яна ж
воўчая ягада...

– Ага.

– Належыць да сямейства крушынавых..

– Ясна.

Кара выкарыстоўваецца як пургатыў..

– Гм.

– Ну так, пургатыў – рэч важная, стручкі санны
александрыйскай для мяне самая важная рэч на све-
це! Без іх я б не мог існаваць...

– Праўда?

– Абсалютна... Ты нават не ўяўляеш сабе, якое гэта
шчасце, калі можаш як след апаражніцца!

– Дакладна тое самае мне казалы бабуля, калі я ся-
дзеў на гаршку пад тымі тваімі фламінга. Яна казалы:
“Тонзік, галоўнае не спяшайся! Апаражніся як след!” І
ўрэшце ў мяне гэта атрымалася. Апошнім часам мне
падаецца, што я апаражніўся так, што ўнутры зусім
нічога не засталася.

– Ага, ты зноў пра душу...

– Пра душу заўсёды трэба гаварыць! Азірніся на
вуліцы ці ў метро, крыху паназірай і валасы дыба ста-
нуць ад жаху!

– З чаго гэта?

– З гэтага паноптыкуму.

– Я гэта бачу, але не дзіўлюся, бо калі з пункту гледжання эвалюцыі штосьці пойдзе не тым шляхам, то гэта ўжо не спыніць і няма ніякіх сродкаў вярнуць усё назад... Ты толькі паглядзі, колькі навокал цялесных аномалій, колькі ўсякіх дэфармацый і яўных мутацый, адхіленняў ад нормы, паглядзі, як выглядае прэзідэнт ЗША, ды сто гадоў таму ён з такой фізіяноміяй мог бы хіба малако ў дурдоме разліваць! Я хачу сказаць, што калі ў наш час лічыцца нармальным, што вось так выглядае цела, то як жа мусіць выглядаць душа!?! Але наколькі я цябе ведаю, ты хутчэй хацеў сказаць пра сябе...

– Ды не.

– Тады пра што?

– Пра тое, як цяжка ўтрымліваць раўнавагу. Думаць.

– А, ну гэта ўсё мяняецца як надвор'е. Нейроны не вечныя, дастаткова выпіць два-тры куфлі піва, і ўжо адчуваеш, як лёгка можна асарамацицца... Чалавечае цела ўвогуле штука непрадуманая і дрэнна зробленая, але нервовая сістэма – такая падлянка, якую яшчэ пашукаць... А нашто табе думаць? Не хапіла б проста трохі мазгаваць?

– Я мазгую бесперастанна, але ні да чаго добрага гэта не прыводзіць. Мазгую, мазгую, і неяк паціху пачынаю адчуваць, што ператвараюся ў зануднага прыдуркаватага хера.

– Я ведаю значна горшыя выпадкі, ну вось, скажам, Мірык Паношка, хоць і доктар навук, але што з гэтага толку, калі ён кожны раз, як хоча разявіць рот, то заўсёды спачатку скажа: “У бары расце сасна, уся ад шышак ломіцца, хлопец дзеўчыну ябе, хоча пазнаёміцца”; і вось уяві, што ты гэта чуеш па пяцьдзясят разоў за вечар! Але ён яшчэ філосаф у параўнанні з Рэгушам з Рыхвальда, той, калі выпіваў дзве стопкі рому, то потым ужо цэлы

вечар не казаў нічога акрамя “Новы год перад тэлевізара-
рам у абдымках з каханай жонкай? Ідэальна!”

Гаворачы, бацька тарашчыць вочы і неймаверна надзімае шчокі:

– Я б не сказаў, што ты занудны, хутчэй занадта сур’ёзны.

– Сур’ёзны? Я?

– Ну, колькі цябе памятаю, ні разу не чуў ад цябе ніводнага анекдота... Добра яшчэ, што не гаворыш увесь час пра Бога, як бабуля, яна ў нейкага Бога верыла, але ў ейнай інтэрпрэтацыі гэта была такая палепшаная версія Яры Поспішыла альбо Шарля Буае, проста хтосьці, на кім ніколі не ўбачыш брудныя боты.

Бацька гаворыць і надзімае шчокі пад белай барадой. У прывідным святле люмінесцэнтнай лямпы ён падобны да здзічэлага фіялетавага Масарыка.

– Я не люблю анекдоты, – кажу я.

– А што ты любіш?

– Што я люблю? Проста гісторыі, якія адбываюцца ў свеце.

– Ну раскажы мне якую-небудзь.

– Я ж нічога іншага і не раблю... Нядаўна я быў у знаёмых на дачы ў такой прыгожай бязлюднай даліне за Голчавым Енікавам, і на гэтай дачы ўнутры ўсё было такое масіўнае: ложка з тоўстых дошак, на якім мог бы спаць мамант, стол, які б вытрымаў і запечаная насарога, а над сталом на ланцугах – люстра з пня вагой мо цэнтнер у форме васьмінога, на паўпакоя. А гэтыя знаёмыя мне патлумачылі, што мы на дачы, якую пабудаваў іх дзядзька, і гэты дзядзька быў вельмі добры чалавек, але важыў сто дзевяноста кіляў...

– Гэта як мы з табой разам узятая і яшчэ скрыня піва!

– Ну, і гэты дзядзька меў звычку хадзіць на прагулкі па наваколлі; ён не працаваў, жыў на пенсію па інваліднасці, бо куды б узялі такога бугая. А як старэў, то жор ён усё больш і больш, і таўсцеў, і ўрэшце яму трэба было паўдня, каб увогуле ўстаць з ложка. Тады ён пачаў хадзіць толькі на луг перад домам, двойчы яго абыходзіў і вяртаўся. А аднойчы ён быў так стомлены, што зваліўся пасярод лугу, каб адпачыць, а калі хацеў устаць, зразумеў, што без дапамогі не дасць рады...

– Гэта хутчэй сумна...

– Але пачакай... Нейкі час ён спрабаваў устаць, перакульваўся туды-сюды і вохкаў, потым ад напругі стаміўся і заснуў. Але з дарогі яго ўбачылі нейкія заезджыя і падышлі паглядзець на велікана. Дзядзька дрых, ажно бор шумеў, але ім падалося, што ён задыхаецца і што ў яго нейкі прыступ, кінуліся яго адкачваць, але куды там, дзядзька дрых, храпеў, пырскаў слінай і пярдзеў...

– Ну ясна, добрым людзям ніколі спакою не даюць!

– Тады гэтыя гора-ратавальнікі выклікалі хуткую, яна прыехала, фельчары выбеглі, накінуліся на дзядзьку і пачалі яго аглядаць...

– Вось жа людзі!

– Урэшце рэшт ён ад гэтага прачнуўся...

– Не дзіва!

– Дзядзька расплюшчыў вочы, а як убачыў вакол сябе столькі народу, папрасіў дапамагчы яму падняцца, усім падзякаваў, развітаўся з кожным за руку і пайшоў дадому, – кажу я. – Ну бачыш, табе смешна!

– Ды што тут можа быць смешнага, небарака дзядзька! І што з ім цяпер?

– Памёр.

– Вось бачыш... І гэта, па-твойму, смешна?

– А што ты цяпер робіш?

– Лыблюся.

– А прычына?

– Проста так. Мімічныя мышцы – гэта адзіныя мышцы, якія ў мяне яшчэ больш-менш працуюць. Але ведаеш, што я табе скажу... Я ўсё жыццё стараўся паводзіцца сціпла, а апошнім часам адчуваю, што на старасці гадоў мо таксама апынуся ў якой псіхушцы...

– Чаго гэта раптам?

– Бо ў мяне навязлівая патрэба казаць людзям рэчы, якія некаторым не відавочныя...

– Напрыклад?

– Ну вось нядаўна, калі я выходзіў у сябе на Споржылаве з крамы, на мяне ў дзвярах наляцела нейкая кабета і пачала гарлаць, што я наўмысна яе пхнуў... А я ўзяў яе за вушы, нават не ведаю, што гэта на мяне найшло, і кажу: “А я не ўпэўнены, што вы цяпер у стане ўсвядоміць простае правіла, што паўсюль у свеце спачатку трэба выпусціць тых, хто выходзіць з памяшкання, а потым ужо ламіцца ўнутр, *інтэлігентка хрэнава!*” Тады яна ўсчала лямант, што падасць на мяне ў суд, нават брала за сведку нейкую фіфу, каб тая пацвердзіла, што я казаў на яе *хрэнава!* Забаўна, што тое, што перад тым я схапіў яе за вушы, яе ніяк не абурыла.

– За гэта цябе не ў дурдом трэба, а даць табе медаль за развіццё міжчалавечых зносін!

– Разумееш, я ж абсалютна незнаёмым людзям кажу і значна горшыя рэчы...

– Якія?

– Ну, пра гэта іншым разам. Для такога трэ было б выпіць прынамсі яшчэ адну ядлаўцоўку... Паслухай,

а дзе ты ўзяў кітаянку?.. Ты казаў, што меў штосьці з кітаянкай, ці не?..

– Казаў... А прыкінь: дзеці адных маіх знаёмых за-
сунулі ў пралку ката, з якім любілі гуляць, закрылі яго
там і ўключылі кіпячэнне.

– А колькі ім гадоў?

– Шэсць і восем.

– Вось жа людзі... Але спадзяюся, яны хоць як след
атрымалі па задніцы... А чаму ты мне гэта расказваеш?

– Таму што гэта ілюструе стан свету, а яшчэ таму,
што я ўжо не хачу гаварыць пра жанчын.

– А што так?

– Ну бо надакучыла адно і тое ж перамолваць, – кажу.

А перад вачыма ў мяне стаіць карціна, як я сяджу
на набярэжнай каля Рудальфінума і трымаю перад
сабой кнігу, але не чытаю, а проста паглядаю вакол, бо
на дварэ травень. І тут з-за будынка з'яўляецца дзіў-
ная запрэжка: наперадзе бягуць тры агідна ружовыя
стрыжаныя пудзелі са стракатымі бантамі на шыі, пуд-
зелі, якія выглядаюць, як дачасна сапсаваныя школь-
ніцы, за імі трухае адурэлая слінявая колі ў ядwabнай
злёна-залатой арыстакратычнай камізэльцы, а за імі
ўсімі маршыруе мой бацька, трымаючы вупраж, і ро-
біць выгляд, быццам зараз засне. У мяне перад вачыма
жывая карціна, як я пасоўваюся па лаўцы, каб застац-
ца нябачным, як стараюся схвацца за камлём дрэ-
ва. Толькі праз некалькі гадоў ён мне прызнаўся, што
гэты звярынец належаў адной экс-мадэлі.

– Вось жа людзі, – паўтарае бацька. – На тое, што
кітоў амаль не засталася, усім напляваць, а тое, што
хтосьці згвалтаваў дзевяностагадовую бабку, як сённа
пісалі ў газеце, то гэта ўсім цікава... Ведаеш, колькі на
свеце засталася кашалотаў?

– Людзі даўно ствараюць сабе ўласную прыроду, якая задавальняе іх больш за арыгінальную. Свет проста знік. Ну і колькі іх засталася?

– Гэта гучала як цытата.

– Так, бо гэта і была цытата. Нейкага Мішэля Сэра, але я ўяўлення не маю, хто ён такі. Дык колькі засталася кашалотаў?

– Я ведаю, што ты любіш такія рэчы, якія нібыта ўдаюць, быццам жыццё мае нейкі сэнс...

– Ты думаеш, не мае?

– Ну вядома ж не, прынамсі ніякага вышэйшага сэнсу!

– Добра. Дык колькі засталася кашалотаў?

– Мала, вельмі мала... Ты мне скажы толькі адно...

– Што?

– Што там было з той кітайкай?

– Яна ў мяне пару дзён жыла.

Мы ўжо на іншай вуліцы, а потым на наступнай, дзе ў цягрэчы махае адчыненымі вокнамі чарговы шэраг дамоў. “І напрыканцы нашага вечара мы прапануем вам ...скі мастацкі фільм, зняты ў тысяча дзевяцьсот... якога адбываецца... гу... гу... і толькі Мэт’ю Бэнэл і яго каляжанка Элізабэт усведамляюць страшэнную неяснеку, аднак іншапланецяне ўжо паўсюль...” – вяшчае ў барвовае неба манатонны жаночы голас.

– Яна была нейкая твая знаёмая ці што? – пытаецца бацька. – Нешта мне не зразумела, як у цябе магла жыць кітайка...

– Часам такое здараецца.

– Мяне выводзіць у табе адна рэч, як ты ўвесь час штосьці выдумляеш, мяне гэта ў табе заўсёды раздражняла... Чаго ты вечна штосьці выдумляеш?..

– Чорт, ды я ўжо шмат гадоў нічога не выдумляю! Гэта твая праблема, што ты бачыш ува мне толькі маленькага хлопчыка! Тады ні пра што ў мяне не пытайся, у мяне няма ўнутранай патрэбы расказваць некаму гэтыя гісторыі!

– Некаму... Ну так, дажыўся...

– Я ведаю, ты мой бацька. Тады або вер мне, або не пытайся!

– Дык няўжо так цяжка патлумачыць, адкуль у цябе ўзялася гэтая кітаянка, усё ж на свеце можна патлумачыць... А ці ты ўвогуле ведаеш, што твой дзед быў родам з вёскі, якая называецца Валчавесь? Памятай, калі я раптам памру, бо я і так ужо затрымаўся на гэтым свеце... Прыстойны чалавек мусіць самае позняе ў шэсцьдзесят захварэць на рак і сысці... Валчавесь – гэта за Табарам... Таму ён умеў ездзіць вярхом... Слухай, а дзе гэта мы?

Я гляджу на шыльды.

– Хітусі.

– Я ведаю, хто такі Хітусі...

– Ну вось, гэта вуліца Антаніна Хітусі.

– Ну так, Хітусі... Але дзе мы?

– Як дзе мы? На вуліцы Хітусі, недалёка ад вакзала.

– Я ведаю, чорт вазьмі, што Хітусі... Але ў якім мы горадзе?

– Дык у Празе ж, – кажу я.

Прайшла секунда, можа, дзве. Толькі потым ува мне нешта перашчоўкнула.

– Ну вось бачыш... – кажа бацька, павярнуўшыся да глухой сцяны нейкага дому. – Японкі ў мяне не было, неяк не выйшла... Ну так... У Празе, я ведаю... Я ўжо стары дзед, я пра гэта заўсёды забываюся, у мяне нейкія правалы ў памяці...

– Нічога, хадзем на метро.

– Хадзем... Слухай, ты не злуешся?

– Не.

– А ты хоць трохі шчаслівы? Я б вельмі хацеў, каб ты быў хоць трохі шчаслівы...

– Ты ж ведаеш, што так.

– Што так?

– Ну што я шчаслівы, бляха!

– Галоўнае, ты надта запальчывы, і ведаеш у каго?

– Ведаю.

– Ну бачыш... Слухай, яшчэ ведаеш, што я хачу табе сказаць? Раней крамы называліся неяк зразумела, а цяпер? Вось што гэта: “Раі дрэва”? “Храновінкі”? Я б туды нават не заходзіў, бо сорамна... А вось крама “Цін-тон” – што ў ёй можна купіць, я нават ведаць не хачу... Ды я разумею, што трэба шукаць таксі...

– Ага, так будзе лепей.

– Табе нічога не трэба ў краме? Ці зойдзем?

– Не, у мяне ўсё ёсць.

Праспект Югаслаўскіх Партызанаў блішчыць як яечная шкарлупа. Я спыняю таксі, бацька садзіцца.

– Споржылаў, – кажу ў акенца.

– Так, Споржылаў, калі ласка, – кажа бацька і нязграбна зачыняе за сабой дзверкі.

Таксіст нахіляецца, бярэцца за ручку, яшчэ раз ляпае дзверкамі і кранаецца. Бацька яшчэ паспявае зрабіць свой традыцыйны жэст – падымае далонь вертыкальна перад сабой і паказвае мне, маўляў, толькі наперад, але пры гэтым глядзіць кудысьці пад ногі. Некалі мяне гэта бянтэжыла, потым выводзіла з сябе (што ў цябе за бацька такі, што не можа паглядзець людзям у вочы!), а цяпер я са здзіўленнем бачу, што гэта проста праява прыхаванай нерашучасці, якая

ніколі не магла знайсці спосаб, як далучыцца да гэ-тата шалёнага пасьянсу, да гэтага пузатага прэферансу, да ўсіх гэтых бадзёрых гульняў, гікання і гоцання, шчоўкання пальцамі і няшчырага галёкання, якія ад бацькі чуліся паўсюль і заўсёды.

Я гляджу ўслед ліхтарам таксі. Гляджу, як лунае заціснутае дзвярыма крысо беллага плашча. Бачу бацькаву галаву, павернутую роўна наперад. Галаву, пакрытую зашмальцаваным прынцам Генрыхам.

Наступны раз будзь больш лагодны... – зноў пачынае бубніць нячысцік. – Будзь цярылівы!.. Гэта ж твой бацька!.. Чалавек, які цябе выхаваў!.. На ўсім свеце ён адзіны церпіць цябе так доўга!..

Маленькімі вулкамі я іду некуды ў бок Круглай плошчы. Адчуваю, што мне тэрмінова трэба выпіць кавы.

Гэта твой бацька!.. – падкладае сатана дровы ў агонь. – Хто ведае, колькі разоў ты яго яшчэ ўбачыш!.. Скаціна!.. Няўдзячная!..

Я гляджу, як няроўная пeverхня тратуару нясецца пад маімі нагамі.

І мне прыгадваецца падзея, якая таксама адбылася гадоў трыццаць таму. Ён прынёс мне аднекуль каробку, поўную машынак, я быў на сёмым небе ад шчасця і пацалаваў яго, а ён збянтэжана запратэставаў: “Ну ты што, мужчыны не цалуюцца, ты ж ужо вялікі...” Мабыць, тады ён сказаў гэта выключна з нейкай рытарычнай патрэбы. Але ў выніку гэта быў апошні раз у жыцці, калі я яго пацалаваў. Праз шмат гадоў, лежачы ў шпіталі перад аперацыяй, ён бы і не супраць быў, каб я яго пацалаваў. Але ўжо не было як, таму я проста стаяў над ім з пакетам апельсінаў.

Кава

Ідучы праз парк ад “Петніка”, я заўважыў адну дзіўную рэч. На дрэве побач з дзіцячай пляцоўкай сядзеў кашчавы бледны мужык і задуменна пляваў уніз. Рады не рады, я вымушаны быў яго абысці. І калі праходзіў міма, ён узяў галаву, адкінуў шавялюру і ўтаропіў у мяне мутны позірк: “Не думай у мяне пытацца, чо я тут сяджу... Цьху... Се вы толькі й можаце, што гундосіць, цьху... Гундосіце й гундосіце, і гэта адзінае, што вы ўмеете... Няма чо на мяне тарашчыцца, валі куды йшоў... Цьху... Дзі ў сраку...”

“Ці ты хоць ведаеш, як называецца дрэва, на якім ты сядзіш?” – захацелася мне сказаць, але я прамаўчаў. Хоць бы таму, што сам не ведаў; я ведаю дуб, ведаю ліпу, бярозу, асіну, клён, таполю, ціс, вярбу, большасць асноўных пладовых дрэваў, ведаю елку, лістоўніцу, піхту, сасну, пэўна, пазнаў бы і явар, а магчыма, калі б спатрэбілася, то і гінгга. Але на гэтым спіс канчаецца.

На рагу вуліцы я азірнуўся. Мужык сядзеў на суку і праз роўныя інтэрвалы сплёўваў на зямлю. Над ім кружыла чорная лейка неба. Удалечы над гарызонтам глуха бліснула маланка.

Я абышоў Круглую плошчу, падняўся па Бузулуцкай, адчыніў нарожныя дзверы бістро “Олін” і сеў за столік каля акна. Дзве пажылыя пары сядзелі з за столікам побач насупраць адно аднаго і пра нешта прыглушана гутарылі. Афіцыянт, якога я тут ужо бачыў, глядзеў тэлевізар, абапершыся на барную стойку.

За столікам у куце сумавала маладая дзяўчына. Павольна паліла цыгарэту і пацягвала віно. Ейны лоб прыкрывала старанна падстрыжаная грыўка, а з-пад

яе вызіралі зялёныя, уважлівыя, разумныя, карацей, бязлітасныя вочы. Раптам яна схіліла галаву, пагля-дзела на мне і трохі скрывіла куточак вуснаў. Я дапяў, што ўжо добрых пяць хвілін не зводжу з яе вачэй. Па-ціснуў плячыма. Дзяўчына таксама паціснула плячы-ма. Я пачухаў мезенцам вуха. Дзяўчына знайшла ў ва-ласах вуха і паўтарыла жэст. Я пазяхнуў. Дзяўчына таксама пазяхнула. Я выцягнуў шыю, агаліў як мага больш верхнія зубы, механічна павярнуў галаву і па-глядзеў на яе шкляным позіркам, як мяне калісьці даўно навучыў сваёй найславуцейшай роллю Макс Шрэк.

– Жу-дасць! – войкнула дзяўчына, дваццаць ёй яшчэ напэўна не было. – Што гэта такое?

– А як ты думаеш? – не буду ж я ёй выкаць.

– Нейкі дракула.

– Вампір, – удакладніў я.

– А чаму?..

– Што чаму?

– Чаму ў вас наверх адбіты зуб?

У вас. Зразумела.

– Таму што ўчас не ўхіліўся.

Дзяўчына засмялася:

– Табе трэба працаваць над рэакцыяй.

– Так, трэба, маеш рацыю... – сказаў я, углядаю-чыся ў бліскучую цемру за акном. Раптам я прыгадаў, што мне ўжо сорак два. І што дома мяне чакае Ганка, найлепшая жанчына з усіх, якіх я ў жыцці сустракаў і якой я зусім не заслугоўваю.

– Прывітанне, што будзеш? – стаяў нада мной афі-цыянт, якога я тут ужо бачыў; ён не быў нічым асабліва прыкметны або цікавы, хіба што пра яго казалі, што замест мужчынскіх майткоў ён носіць выключна жа-

ночыя. У астатнім, нібыта, ён нармальны. На пытанне, чаму ён носіць жаночыя майткі, ён адказваў, што яму так зручней.

– Двайны эспрэса і рахунак адразу, – адказаў я.

З чэшскай пераклала Вольга Патапава

НОРМЫ КАМІЧНЫХ ПАВОДЗІН

Калі нехта кажа, што яму напляваць, то яму
зусім не напляваць, бо тыя, каму сапраўды на-
пляваць, гэтага проста не кажуць.

Анры дэ Тулуз-Латрэк

Першая частка ДАВАЙ ВЫШЭЙ!

1

Шлях сімвалаў небяспечны, бо ён просты і спакуслівы. Хто гэта напісаў? Хоць забі, не магу прыгадаць. Адзін з кучы аўтараў, у пісаніне якіх я сёлета корпаюся. Я сяджу на заднім сядзенні мегана, мы нясёмся ў кірунку Лоўнаў. Руліць Мургі, каля яго шчэрыцца Рупла. Так ён назваў сябе – Рупла. Ніжнюю частку ягонага твару з вострымі рысамі запаўняе шырачэзная апрыёрная ўсмешка да ўсіх і ўсяго, а за гэтай усмешкай – надзіва невызначальны чалавек.

– Дык як? – лыбіцца ён на мяне.

– Нармалёк, – кажу.

– Адчуваеш, як набліжаецца? – уцягвае ён шыпячыя гукі. – Даходзіць ужо? Адчуваеш? Такое шшш – ааа! – спрабуе ён перадаць мне нейкае сваё адрэналінавае перажыванне.

– Ну, нешта такое, – дапускаю я.

– І што думаеш?

– Што разварочвацца, пэўна, было б ужо позна.

– Часам, бывае, і падаюць, – выскаляецца ён. – Але ты сам будзеш лічыць сябе гаўнюком, калі не зможаш, а ты ж гэтага не хочаш, гы?

– Ххх, – рэагую я.

Ён бачыць, што болей з мяне не выцягне, таму адварочваецца, надзявае навушнікі, азарае сваёй усмешкай шашу і заглыбляецца ў мернае ціканне.

2

Намацваю ў кішэні курткі зашмальцаваную нагрудную кесу па дзядзьку. Дзядзька ўсё жыццё быў фарсун, мастак-самавучка, успрымаў свет як нацюрморт з недаедзеным сняданкам. Асабліва любіў маляваць свежаванне вепрука, скрупулёзна выводзіў свіныя палавінкі, выпатрашаныя трыбухі, кухонныя дошкі з крывянкай, над якой яшчэ віецца дым. Часам і разніка, але не на ўвесь рост, а толькі шапку, патыліцу і спіну – людзі ў яго не выходзілі. Пры гэтым дзядзька пацеў, выціскаў з цюбікаў на палітру каляровых чарвякоў, змешваў іх шпатэлем, пыхкаў кубінскія цыгары і сапеў. А цётка тым часам цягала дзяцей угору-долу па каланадзе ды напіхвала іх курортнымі вафлямі, абы толькі не бачыць, як дзядзька засвінячвае ёй кватэру. Спадчына, якую ён пакінуў па сабе блізім, налічвала дзевяноста восем алейных карцін, тлум крэдытораў і двое ці тры пазашлюбных дзяцей. Мне цяпер яго партманэт служыць для захоўвання эн-зэ: дакументы, грошы, лёзы, шнурок, пакунак нейролу ў дазаванні 1,0 мг на выпадак нечаканай псіхічнай перагрузкі і блістэр стылноксу. Калі б лёс раптам змусіў мяне спаць у каналізацыі. На першыя пару дзён.

Вылупліваю і глытаю адзін нейрол. Міліграм мне як пугаю па вадзе, суну пад язык яшчэ палавіну другога.

3

Праязджаем горад Лоўны. За апошнімі дамамі адкрываецца краявід з вулканічнымі конусамі. Даліны ды ўзгоркі, даліны ды ўзгоркі. Скіроўваемся да найбліжэйшага з іх. Гара блізіцца. Сінеча схілаў пераходзіць у зяленаватую шэрасць, а тая ў шараватае зяленіва. Высіцца над намі як лысая трохгорбая Галгофа.

Па адхонах бягуць серабрыстыя хвалі, вецер прычэсвае траву. Збочваем да яе, праязджаем праз прылеглую вёску, блукаем, блытаемся, даём задні ход, вяртаемся, трохі пад'язджаем наперад, паркуемся і выключаем матор.

Хлопцы выцягваюць з багажніка здаравезны рукзак. Хапаем яго з двух бакоў і крочым сцяжынай угору. Падываемся да седлавіны. Пот паліць вочы. Жоўтых і белых дзьмухаўцоў тут прыблізна пароўну.

Мургі нават на самых крутых адхонах ад залішняй энергіі то кролем паплыве, то кульнецца, то пару метраў на руках пройдзе. Рульпа, аснашчаны навушнікамі, выдае высокае бззз, спывае кастрацкім фальцэтам і раскалыхвае рукзак.

Калі ніхто не глядзіць, закідваю пад язык яшчэ палавінку нейролу. Божа, з кім я звязаўся.

4

Мы наверсе. Тут гойсаюць раі чырвона-сіне-зялёна-аранжава апранутых чалавекаў. Мяне ўжо таксама ўшпільваюць у лямкі. Да спіны мацуюць нейкі шлахлівы тугі паўмяшок, пасля ў ім рыюцца. Торгаюць туды-сюды. Распростаюць шпагаты. У рукі мне сунуць руль. Прынамсі, Мургі гэта называе рулём. На галаву насаджаюць абсурднага выгляду шлем. У мяне просяць мабільнік, забіраюць, прыстаўляюць да вуха. Рульпа з дапамогаю лейкапластыра лепіць мне апарат да скулы. Нацягні як след, паказвае Мургі. Накрыж, так. Каб трымала. Во, так. На ўсё гэта мне яшчэ надзяваюць вялікія жоўтыя акуллары.

Мне да ўсяго мала справы. З таго, што расказвалі на інструктажы, у галаве не засталася ні каліўца. Памяць усё рашчыніла. Сёлета яна паводзіць сябе як міксер.

Мяне напаўняе трохі падкіслая інфармацыйная каша. Мяркуючы з усяго, гэта натуральная рэакцыя на вазы раманаў, аповесцяў, манаграфій, энцыклапедый, эсэ, біяграфій і іншага красаблудства, на бесперапынны прыток чытва, якім я намагаюся забіць увесь вольны час прыблізна ад Калядаў.

Мургі раздае мне парады.

– Разумееш, што я кажу? – спрабуе пераканацца ён. – Ты мяне слухаеш?

– А то, – кажу з тварам, сцягнутым клейкай стужкай.

Між словамі ён паспявае некаму патрэсці руку, з другім вітаецца абедзвюма, трэцяму махае. Робіць шырокія крокі то ў адзін бок, то ў другі. Гэтак паказвае, што ён тут свой малец. Мружыць дзікія вочы на сонца. Увесь у працэсе.

– Чуеш? – скрыгоча.

– Агу, – адказваю.

– Карацей! Выціснеш паток, як я табе казаў, адцэнтруеш і будзеш у ім трымацца, ясна? Пройдзеш, колькі зможаш, а тады выйдзеш з яго, як я табе казаў. Гэй, цяміш? Знойдзеш пляцык, апусцішся.

5

Я ківаю, аглядаюся па баках. Дрыгатлівыя рабаціністыя камарыкі, задзірлівыя офісныя бунтаркі, удрузг змардаваныя трохразовыя маці, млявыя аспіранткі, розныя качкі, крутыя пацанчыкі, начальнічкі, маракі, валацужныя роніны, рэперы, фаны “Wu-Tang Clan”, пратэінавыя ёлупы толькі з салярыя, неўгамонныя апявальнікі вечнае маладосці з фарбаванымі валасамі. Усе хочуць у паветра. Адзін нават у паралонавым касцюме багоўкі.

Касавуруся на іх і ўсміхаюся. Выглядаю як адзін з іх. Хай будзе воля твая. Рахунак за тэлефон, пэўна, у падарунак не ўваходзіць, але мне гэта да лямпачкі. Мой лёс, мяркуючы з усяго, ламаецца напалам.

Хлопцы раскладаюць на зямлі парашут вечкам. Пхаюць мяне тварам да глыбокага працяглага адхону.

– Развярніся, – патрабуе тэлефон.

Разварочваюся. Рульпа шалёна гагоча, Мургі прытанцоўвае ўправа-ўлева. Я прыкмячаю, як рэч нада мной падымаецца, надзімаецца, напаўняецца. Як раскрывае гігантычныя пустыя абдоймы.

– Давай задам! – загадвае мне слухаўка. – Цер развярніся! І паайшооў!

Найперш гэтая рэч са мной хоча толькі ненавязліва саслізнуць, потым ірве мяне з зямлі і цягне ўгору. Баста.

– Давай за левую! Да сябе! Левую! Цягні!

Так, пра гэта яны мяне інструктавалі, гэта праўда. Цягну за левую, паварочваю ўлева. Як у танку, казалі мне.

– Эгэ, эгэгэ, – выдыхаю я.

– Налева! Ця-гні!

– Гооо, – вылятае з мяне. – Я тут!

– Ты на краі! Падчаай, – падказвае хрыпаўка. – Кхмэ тсама вэ! Ча-гні!

Падцягваю левую. Усё атрымалася, гарызонт выраўноўваецца, дрэвы выраўноўваюцца, запаркаваная машынка таксама становіцца роўна.

6

Вішу на вузенькай лушпайцы, з якой мяне звязвае сетка з тонкіх матузкоў. Калі б было не ў змогу, у мяне ёсць сродак на крайняк. За нешта рвануць, вылеціць парашуцік ці нешта такое – і гатова.

– Га-таай, га! Пры-тар-ма-зі! – гукае мне Віня-Пых.

– Як? – кажу.

– Абедзвюма да сябе!

Спрабую. Гопс, і яшчэ раз.

– Слабей! – галосіць ён.

Цягну зноў, злёгка.

– Та, так! – радуецца. – Ое шо трэба! Го!

Натурыстая курка ў мокрай клетцы грудзей, чыё кудактанне адкрыла мне дарогу на гэты свет, паступова супакойваецца. Лакамабіль прыціхае. Пульс робіцца нармальным. Нарэшце, падобна, падзейнічаў нейрол. Стылнокс да яго дадаваць было не варта, гэта мне было зразумела, ужо калі я яго з боязі, што нейрол не працуе, глытаў.

– Ну бач, а морду не памыў, – кажа Мургі, але, мабыць, усё ж не мне, бо мяне тут жа падбадзёрвае: – Таак! Працягвай, вінахлёб! Давай вышэй! Гэта выклік!

Перада мной трапечуцца мыскі ботаў. Перад імі, ці, хутчэй, за імі і вакол іх, ззяе вохрай і палёнай сіенай д’яблаў край – крутагор’е, скіраванае ў далеч. Рэдзенькія космы пасівелых ляскоў. Вёсачкі, прылепленыя да пятаў цёмных скал, як клапіныя гнёзды.

– Пэдра Краменец, ды няўжо ж! – трэскае слушаўка, ажно мне пачынае свярбець эўстахіева труба. – Хадзі сюды, хулюган, шо цэ ў цябе за мадэль?

Мая ўвага засяроджваецца на празрыстым пядзеніку, што рухаецца па маім калене. Няўмольна простая паўзучая цацка – зяпа, шланжыкам спалучаная з дупай. Жывое ўвасабленне голаду.

Я паступова асвойваюся. Ідэальна – нічога не крапаць. Пры неабходнасці крыху пацягнуць. Уласна, нічога складанага. Лячу.

Лячу, бо я сустрэў Мургі. Ну, ці хутчэй ён мяне. Наставіў на мяне шнобель на Летэнскай плошчы і сказаў: “Я цябе ведаю”. “А я цябе не”, – адказаў я. “Дык скуль? Я ж цябе ведаю з фоткі”, – ён на гэта. Праўду кажучы, мяне не надта цікавіла, з якой фоткі можа мяне ведаць жылісты шкілет за трыццаць з бейсболкай, зухавата задранай угору. Аднак ён не збіраўся так проста адчапіцца. “Ну ясна! – ляпнуў ён сябе па ляжцы. – Ну! Ясна! Х-ха!” – галёкаў ён, і яго ваўчыныя вочы блішчэлі. Гэта ўсё мае літаратурныя амбіцыі, думаў я, усё праз іх. Катацца на стыпендыі па Еўропе, ездзіць па кніжных кірмашах ды выпрошваць гранты я не прагну, але калі да мяне прыходзяць з камерай – я ім аддаюся, прычым ахвотна. Адзіна рэгулярнае самаганьбаванне ў СМІ дае мне шанц, што мае опусы, выцуканыя на клавіятуры, пасля мяне прачытае добрая сотня чалавек. Адказу на пытанне, чым гэта для мяне добра, я не ведаю.

“Вінахлёб!” – заверашчаў Мургі як шалёны, бухнуў мяне па спіне, і на нас скіраваліся вочы ўсіх навокал. Бо мы тым часам увайшлі ў бар пад назвай “Фрактал”. На высокіх зэдлях ля высокіх столікаў пакурвалі высокія, сурочліва падмаляваныя дзеўкі. Гладкія райскія птушкі з фарбаванымі хной хвастамі, якія падпускаюць да сябе толькі гэтак сама выстраеных самцоў. “Гэта ёёён, вінахлёёб!” – тыцкаў ён у мяне. Усе павярнулі галовы ў мой бок. Было відавочна, што я для іх – пустое месца. Яго яны ўспрымалі, але сваім для іх ён не быў, для свайго на ім было замнога татушак. Выпусцілі дым і адварнуліся.

Каб было зразумела, мой твар сапраўды ўхмыляецца з рэкламных плакатаў на вакзалах, з білбордаў

уздоўж аўтастрадаў. У выглядзе Швейка, імператара Франца Ёзэфа I і – да тройкі – паўпрытомнага ма-раўскага дзецюка. Мургі цікавіла, як простаму чалавеку трапіць у рэкламу. Ці гэта робіцца праз агенцтва або неяк інакш? Я раскажаў, як некалі дзеўкі з аддзелу аб’яў (“Дзеўкі з аддзелу аб’яў – класная назва для гурта”, – заўважыў Мургі) шукалі аднаго з тых падстаркаватых актораў, што навязваюцца, як блядзі пад мостам. Папрасілі яго, каб ён прадаў ім сваю пысу на здымкі, паведамлілі яму суму, ён захачеў яшчэ нулік, яны разгубіліся, і ён паклаў слухаўку. “За такія грошы я б прадаўся без базару!” – зарычаў я ў прыпадку сацыяльнага гневу, як звычайна выкрыкваюць у такіх выпадках. “Сур’ёзна?” – павярнуліся яны. “Ды хоць раз!” – бушаваў я. “Сур’ёзна? – перапыталі яны. – Не жартуеш?”

– Ну вось так, – сказаў я Мургі. – Заставалася або страціць аблічча перад бабамі, або перад самім сабой.

Мургі кінуў і заплюшчыў вочы. Калі зноў іх расплюшчыў, я апісаў яму акт фатаграфавання. Прылізаны грывёр наляпіў мне на нос угодлівую бульбіну, сашкроб тупым галяком шчаціну, галаву ўсю налакаваў і напудрыў да ружовага. Кропачкамі намаляваў новую шчаціну. Я сядзеў у крапіўнай форме з запхнутымі пад ёй дзвюма падушкамі. Аміячны пах, смурод грыму, ператопленае памяшканне. Потым за мяне ўзяўся стомлены вечны рокер з фотаапаратам, усё раўцеў: “Ты вельмі тупы, вееельмі тупы! Кончаны ідыёт! Такую міну зрабі! Швейк! Дурная ўсмешка! Яшчэ дурнейшая, так, што трэба! А мыліцы – трымай іх нармальна! Куды вялікі палец! Так жа ж усе трымаюць, не?” Ён хацеў, каб я не паслугоўваўся вонкавым пальцам – базавым знакам прыматаў. Пасля чаго мяне перара-

білі ў мараўскага танцора-вінароба. “Эйхуху! Яшчэ больш, эйхуху! Круці як лямпачку! Гуююююй!” Потым у Франца Ёзэфа, імператара. “Уцягни свой бурдзюк, ты ж арыстакрат! Не жарэш! Ты суворы! Хмурся на нас! Мы цябе баімся!” Кожны рух суправаджала касцюмерка, шчыпала мяне праз штаны за сцёгны, змятала парушынікі, бясконца нешта падкасвала і прышпільвала. Я адчуваў моцнае жаданне сысці. Але што лавіць у пражскіх Нусях з бакенбардамі ды маршчыністай латэкснай мордай? З шабляй на баку! Таму я трымаўся. Скончылася ўсё толькі ўвечары. У працэсе мы прыемна налізаліся. Фатограф піў проста з бутэлькі, мне рэквізітарка, нават не пытаючыся, наліла ў абкусаны кубак “Джэка Дэніэлса”, у яго ўваткнула трубачку. Пад вусамі засунула мне трубачку ў рот. Яны былі спрактыкаваныя. Я высмактаў змесціва, як лішай кветку. Рэквізітарка мне апатычна даліла.

Смех Мургі гучаў так, быццам шкло шліфуюць. Неяк абразіўна. Ведаем мы гэтую хуткую авіяцыю. Што гаворыцца, сур’ёзна не ўспрымаецца. Унізе клацае сківіца, а над ёй калыхаецца паветраны шар дабрадайнае цішыні. Таму ў адказ на словы, што ён аматар параглайдынгу, і нават былі інструктар, я проста сабе ківаў.

8

– Трымайся ў патоку! – загадвае мне слухаўка.

– А як мне яго знайсці? – пытаюся.

– Ты ў ім! Будзь унутры!

Тут жыва, паўсюль рухаецца мноства істот, малых, большых, хуткіх, павольных, пярнатых і голых. Адны кружляюць, іншыя трапечуцца. Хмары камароў і стракозаў, пушынак і мушак, шэршняў, матылькоў,

брызентавых спартавікоў, страката размаляваных транспартнікаў і суворых няскладных пачвараў з тактычнай зброяй, што патрулююць высока ў небе. Пад усім гэтым – раі парашутаў, планёраў і іншага прычындалля з падвешанымі людскімі эга.

Тут, наверсе, кожны ўраз лепей усведамляе, наколькі ягоныя магчымасці па ўсіх восях абмежаваныя. Першую скрыпку, як заўжды, грае самашкадаванне. Расчуленасць ад асэнсавання ўласнае маласці, як жа гэтай уласнаю маласцю не ганарыцца. Як жа ёй трохі не пахваліцца. Як жа ж не ўпівацца бляшаным гола-сам СМІ, як разам з імі не раўці, што цяпершчына для нас абсалютна непрымальная. Што мы хочам яе перарабіць. Недзе тут схаваныя карані ўсякай надзеі, любові і веры, а таксама знітаных з імі рэжымаў, метадаў і фігляў, садомаў і гамораў, усіх магчымых “ізмаў”. Як называецца тое, што адбываецца канкрэтна з намі, мы не ведаем. Назвы крэатыўшчыкі пачнуць прыдумляць на наступны дзень. Аднак мэта якая была, такая і застаецца – удасканаліць чалавека. Паправіць яго, дарабіць. Падцягнуць. Ушпандорыць яму трэцяе вока. Пакуль што выжыць пасля такога нікому не ўдавалася. Але нешта ў гэтым ёсць. Чаго толькі чалавек ні нагаворыць, каб дагадзіць, чаго толькі ні наплачацца, ні напросіцца. А слухачы смяюцца, іншыя немаведама чаго аж трасуцца ад нянавісці. Ніхто не можа быць упэўнены, ці не стаў ён ужо блазнам грубага памолу. У дадатак прабліскі свядомасці, чаго яшчэ больш хацець. Паддайся і аддайся. Не праціўся. Басы і вышыні. Давай вышэй.

Лячу.

Ф’ю. Прамінаю дахі, залатаныя пластыкавымі прасцінамі. Наўскоць пралятаю над кароўнікам. Шкілеты

камбайнаў, разгардзіяш. На мяне нясецца доўгі адхон, спрытненька ўпырыцца – мо і выжыў бы. Але я завысока. Не ведаю, як уніз.

Да таго ж няўтомны балака паведамляе, што ўсё толькі пачынаецца:

– Расслабся! Будзь унутры! КайфуЙ!

9

– Швейк быў гут, – пхнуў мяне Мургі ў грудзіну, калі мы прыселі ў “Фрактале”, – але на калені я ўпаў перад тым вінаробам з бутляй, бо я ж з Маравіі! Хоць я б на такую хрэнь не згадзіўся, – дадаў ён. – Гэта ж адстой – бачыць сваю пысу на кожным слупе.

Я паспрабаваў патлумачыць яму, што гэта задумвалася толькі як жарцік для сяброў. Я меркаваў, што гаворка максімум пра аб’яўку ў газеце. Ніхто мне не прызнаўся, што з гэтага будзе білбордавая кампанія па ўсёй краіне і што гэта для Чэшскай чыгункі.

– І як сябры, зрэагавалі? – пацікавіўся Мургі.

Я прызнаўся, што не надта, затое азваліся ўсе, каму я быў вінен нейкую суму. Чувак забашляў, думалі яны, прадаў свой лыч, дык хай цяпер адсыпле капейчыну! У выніку я раздаў утрая больш, чым мне пасля доўгай цягамоціны заплацілі.

Калі ў бар заявіўся Рульпа, усю гісторыю давялося паўтарыць. Яны смяяліся, смяяліся. Потым яшчэ смяяліся з таго, як смяяліся напачатку. Потым у іх выклікалі рогат аскепкі розных драбніц. Калі ў цябе народзіны? – спыталіся яны ў мяне. У канцы сакавіка, адказаў я, а што? Тады лічы гэта запозненым падарункам да народзінаў, сказалі яны, ты нас класна павесяліў! Лятаў некалі на параглайдзе? І тут жа правялі мне інструктаж. На адваротным баку бірдакеля

малявалі, што да чаго. Калі апісвалі, як гэта – лятаць, у іх аж пальчыкі дрыгаталі. Там нічога не можа здарыцца, балабонілі яны, усё будзе ў ажур, на крайняк у цябе запаска. Пасля чаго сваімі канцавінамі ў бразгатлівых фенечках не маглі трапіць у рукавы ўласных куртак. Як толькі ім гэта ўдалося, мы падалі адзін аднаму рукі з учэпкай за вялікі палец. З фальшывай ветлівасці я даў Мургі нумар хатняга тэлефона, які і так амаль ніколі не падымаю.

Калі тэлефон зазваніў, я жлукціў малдаўскі каньяк, які амаль выпадкова купіў у задрыпанай вечаровай крамцы на Судамерскай у заспанай дзяўчыны з рускім акцэнтам, і слухаў пры гэтым Скрымін Джэя Хокінза.

І ад перадозу біяхімічнай прыязнасці я падняў слухаўку. Ён сказаў, што не хоча чуць, што я перадумаў. Каб я яго не выводзіў. Каб ляцеў. Што нічога лепшага ён не ведае. Здзяйсняць такім чынам так званыя свае мары. Скачок з парашутам, палёт на паветраным шары. Ідзіце вы нахер, вось што мне трэба было яму сказаць. Не маю намеру здзяйсняць ніякіх мараў, не такі я дэбіл. Але замест гэтага я яму сардэчна падзякаваў.

10

І таму цяпер я магу назіраць, як між стромымі базальтавымі конусамі пад стракатымі крыльцамі раяцца тыя, хто ідзе ў нагу з трэндам. У некаторых на спіне прапелер у драцяным кашы, у іншых спераду прывязаныя дзеці. Выглядае як сярэднявечнае ўяўленне пра рай. Пра Афрыку, якую ў сваіх галюцынацыях спазнаў замураваны манах. Мітушэнне хрушчоў. Баль факіраў. Пасылка з узорами біялагічных відаў з таго свету. Нешта неймавернае. Неймаверна прыгожае. Прыгожае да ванітаў.

– Да ванітаў, – рыкнуў я памылкова ўголас.

– Не! – спалохаўся Віня-Пых на мяжы чутнасці; непакоіцца за свой апарат. – Глы-тай! Не блуй, вінахлёб! Жуйка ёсь? Жуй!

– Не баісь, – супакойваю я мабільнік, балюча прылеплены да шчакі.

– Ты дзее? – хоча ён ведаць.

Унізе праплывае даўжэзны пералесак, платы, жылыя вагончыкі. Па траве бяжыць дзіця, пад футболкай мільгаюць абгаджаныя белыя ляжкі. Вось да яго паспяшае раскалыханае сальнае зомбі жаночага полу. Плясь у каршэнь. Прысады пераходзяць у лабірынт пыльных развалаў друзу. Мужчына ламае сухія галіны. Аж дасюль далятае востры трэск драўніны. Бачу мураша, што цісне педалі на ровары, на рулі дзве напханыя поліэтыленавыя торбы. Няпэўна спускаецца па бетонцы да панэлек пад узгоркам. Здаецца, я неяк нізка.

– Не ведаю, – кажу.

– Блі, дзеўцы херова, як сабаку, а ты разважаеш, ці яна не прыкідваецца? – чарговы раз кажа Мургі некаму іншаму. – Гуцул, ты дзе? – зноў звяртаецца да мяне.

– Не ведаю.

– Шо ты бачыш?

Бачу грэцкія літары абарончых лесапалос, згоднае ківанне таполяў. Перакуленыя гаршкі, гудзенне, дзьмуццё, нястрымную дыфузію дымных хмараў. Вавілонскія вежы кучавых аблокаў. Падзёртая фаналітная гара наводдаль у форме спячага маманта тэарэтычна магла б быць Боржэнь, але чым мне паможа Боржэнь, калі я не ведаю, з якога боку на яго гляджу.

– Горы і таполі, – адказваю.

– Бачыш старт? – цікавіцца Мургі, пад чым, мабыць, мае на ўвазе гару Рану.

– Не.

– Тады ляці ў патоку! Адцэнтруй! Папусці! Давай вышэй! Не спі!

11

Руль трымаю, хоць мо й трошкі спазматычна. Паслабляю хватку і опа – у далечы сінее ўскраіна Лоўнаў, дзе я два гады адслужыў радавым. Першы год звычайным пехам, другі – штабным пацуком, пісарчуком, бо паспеў адвучыцца ў гімназіі. Зрэшты, не, я ж здаваў іспыты ўжо пасля службы, дык як тады? Хто яго ведае. З нейкай прычыны з мяне зрабілі пісарчука. Карацей, з вокнаў казармы я пяліўся якраз у гэты бок, на патройную вяршыню Раны.

Гара Рана знаходзіцца злева за мной.

Неяк дзіўна я тут кручуся.

Лоўны... Цікава, дзе цяпер наш ротны, паталагічны сімпацяга, чарамі ператвораны ў дваініка Дына Рыда (гл. google)? Куды занесла недарэчнага красуна, лейтэнанта Мікалая Мнюка? Які стаяў, як помнік, з біноклем на вежы бээмпэ пасярод ельніку, адзеты з іголачкі ў новы белы маскхалат, з юрліва выгнутай фуражкай на галаве, так званай эсэсаўкай, і разглядаўся ўбакі, аслеплены ўявай, што кіруе боем. Тым часам як мы, чыжы, жлукцілі ў кустах за пясчаным капцом слівовіцу і шпулялі халастымі, ажно снег абсыпаўся з галля. Дзе той Мнюк, які пад канец вучэбнага дня ацаніў яго словамі: “Выказваю вам пахвалу, гучала добра!”?

Куды падзеўся старшы прапар з тварам двухтыднёвага мерцвяка, якому вечна бракуе грошай на бухло? Які ніколі не здымаў вялікія чорныя акуллары,

бо ў яго пастаянна была разбітая морда. Стараліся запаснікі. Таму што ён да смерці любіў падсаліць ім жыццё, нават добра ведаючы, што гэтыя ў прынцыпе добрыя бацькі сямействаў падпільнуюць яго і адму-дохаюць, хоць і без асаблівай ахвоты. Што робіць цяпер гэты карлік, пра якога мы ведалі, што ён ухітрыўся загнаць кулямёт разам са скрыняй патронаў? Зброя неўзабаве знайшлася, бо мясцовыя кубінцы ў пары-ве неўтаймоўнай карыбскай радасці выпусцілі дзве сотні баявых куляў у асенні Месяц. Настала глыбокая ноч, пакуль мёртвая ад страху міліцыя праз мегафон упрасіла іх пакінуць дах інтэрнату.

Што шукалі ва ўлонні Чэшскага Сярэднягор'я кубінцы? Яны асвойвалі мікрараён, марнавалі час на тэкстыльнай фабрыцы і небывала брутальным чынам грамілі корчмы. Казалі, што гэта снайперы Кастра, якія, калі верыць “Голасу Амерыкі”, выпарыліся ў невядомым кірунку пасля высадкі ў Анголе. Іх пхнулі да нас, каб яны астылі, у сырую краіну, поўную вытхлых духаў. Намер меў логіку, але яўна не атрымаўся.

Дзе гістэрычны капітан Нэплекс? Які ўголас рыдаў, развітваючыся з ротай на вакзале, адкуль цягнік на-векі вёз нас прэч, у цывільнае жыццё. Які мне, нядбала адзетаму ў скуранку і залатаныя джынсы, распачна галёкаў у твар: “Салдат! Я вас любіў, а вы на гражданцы расперазаліся! Хулюган! Божа, як вы маглі мне такое зрабіць! Мне так карціць вас яшчэ арыштаваць! Вы ведаеце за што! Маўчаць!”

Узыходны паток Мургі нясе мяне вышэй і вышэй. Лоўны перада мной як на далоні – смугою замглёныя дахі, касцёл, пару комінаў.

– А-гууй! – гарлае аднекуль Мургі. – Куды ляціш, гуцул?

– Усё ўверх, – адказваю я.

12

Дзе той русін з бычынай паставай, Канштанц Грубы? Сяржант, у якога было неадчэпнае хобі – кінуць у распаленую апілкавую печ у гарнізоннай вартоўні прыгаршч аўтаматных набояў, стрэлы якіх тут жа прыводзілі ў жах усё жывое? Следствы раз за разам грузлі на мёртвым месцы. А Канштанц надалей падкрадаўся ўначы да вартоўні, хаваў цыклапічнае цела ў расцвілым бэзе і чакаў, пакуль не дачэкваўся. Патрульны афіцэр, называны вялікім канём, кісла выбіраўся на абход, Канштанц пранікаў у будку, кідаў у печку прэзэнцік і зрываўся. Бабах! Бах! Бррух! Паступова ён зрабіў дурняў з усіх, хто ўдзень спрабаваў парушыць яго санлівы закарпацкі спакой.

– Швеейк! Правую! Да сябе!

– Ага, ну, – кажу я.

Цягну правую ўправа, як у танку.

Дзе злосны палкоўнік Грабскі? У чым кабінэце мы з адным хлопцам з пражскага Бубенча, пісарчуком, як і я, уначы падключалі нелегальна трыманага гібсана і праз афіцэрскае радыё ціхенька брынькалі рок-н-рол? Адноўчы, глыбока за поўнач, страшны палкоўнік адамкнуў дзверы кабінета і настолькі быў здзіўлены відам двух памятых салдат без галаўных убораў і рамянёў, якія праз паважаны рускі рэпрадуктар ягонага апарату наігрывалі нешта з “Крафтвэрка”, што аж гаўкнуў: “Вольна, працягвайце!”, узяў са стала папку і зваліў.

Ну, пабачымся на губе, канстатавалі мы з бубенцкім мальцам і пайшлі спаць. Аднак назаўтра палкоўнік, звыклы рычаць, дакуль ахвяра не абсярэцца

клетачным жахам, нават поглядам за нас не зачапіў. Наадварот, выглядаў неяк асабліва задаволеным. Гэта на ўсіх нагнала яшчэ большы жах. «Вартаўнік, які не дапільнуе вартоўню, заслугоўвае расстрэл на месцы, давай сюды стакан», – сказаў ён вялікаму каню, які не мог суняць дрыжыкаў, бо папярэдняя ночы на яго навалілася Канштанцава помста, і наліў яму гарэлкі.

– Пра-вай, – дрынчыць у мяне ў слухаводзе. – Пра-вай! Пра-вай!

13

Куды занесла палітрука з рыжай конскай галавой? Які загадваў салдатам зварыць яму кавы, потым выклікаў іх і паведамляў, што ведае, што тыя варылі яму з фузоў, высушаных на батарэі, каб прысабечыць грошы, выдадзеныя ім на куплю свежай кавы. Дзе цяпер тая непрадказальная свіння, якой салдаты куплялі каву за ўласныя бабкі, каб толькі не пайсці на губень? Не сумняваюся, недзе тут, у кабінеце ў гарадской управе. Водзіць знаёмствы з кожнай блыхой, бярэ ды раздае хабары, займаецца шкодніцтвам, бухае і ўспамінае перажытае.

Дзе тыя салдаты, што сунулі сабе на варце рулю ў рот? Якая ў іх была прычына? Ці вылятае з галавы свядомасць разам з куляй? І ці ўвогуле яна знаходзіцца ў галаве?

Дзе рэгуліроўшчыкі, якіх падчас начной трывогі бээмпэ, што жвава дало задні ход, утрамбавала ў снег? Выглядалі некранутымі, адно што былі нежывыя. Што засталася ад усіх тых, якім я, будучы пісарчуком, запаўняў на машынцы фармуляр “Выдача абмундзіравання ў труну: 1 пара паўчаравікаў карычневых, 1 пара шкарпэтак зялёных, 1 кашуля парадная, 1 гальштук

парадны, 1 кіцель парадны, 1 пілотка”? Ясна, што нічога. Але ж як гэта было незвычайна, крухмальна, нова! Пах карболкі й саляркі!

– Крх яго, – заклікае мяне голас з далечы. – Крх кхтэн, гр! Угору!

Цягну левую, правую, пускаю, падскокваю, зноў спакойна. Мора спакою. Галоўнае не заснуць.

Лоўны. Што там яшчэ было? І хто? “Салдат, буху бабу за піздзюк дзяржаў, а цяпера табе рука трасецца? Бос мэг, не дрыхні мне тут, о будош курва элетбэ!” Хто гэта казаў? Гэта казаў маёр Богнар, славацкі вугорац.

Між тым пядзенік паспеў перамясціцца мне на рукаў. Бяру яго на палец і пстрыкаю ўніз. Ён ляціць у хмызняк на ўзножжы гары сярэдніх памераў.

– Не-цяг-ні! – хоча ад мяне голас. – Трымай, дзядзька! Спакойна!

14

А дзе цяпер Гафа? Сяброўка са школы, якая ні села ні пала прыехала да мяне праз паўгода з Прагі? Якая пятніцу, суботу і кавалак нядзелі прасядзела ў кавярні на плошчы, п'ючы адну гарбату за другой, пакуль мне не далі звальненне. Каб потым на лапіку ў кустах за казармай безадкладна паваліць мяне і пазбавіць цнатлівасці. Бо яна не магла ўжо чытаць мае лісты, поўныя выхваляння, з колькімі дзеўкамі што і калі ў мяне было. Якая прывыкла ездзіць да мяне на выходных, каб разам ушчэнт разнесці кожнага разу новы пакой у гасцініцы ля касцёла святога Мікалая. Пакойчык мы зноў і зноў грамілі і залівалі юшкай. Хто ведае, з чаго і чаму яна ў нас бясконца цякла.

Дзе цяпер Гафа, вымаленае адзінае дзіця падстаркаватых бацькоў? Хулейманка і вядзьмарка. Падат-

лівыя губы, свавольныя вочы і несаступнае эга. На нагах зімой і летам кеды і скураныя тырольскія шорты. З ёй няпроста было прыйсці да згоды. Яна ўсё рабіла па-свойму. Нам было ў кайф хадзіць па грані, мы мучылі адно аднаго, узаемна шукалі чуллівыя месцы. Яна са значна большым поспехам. Якраз гэта мне і падабалася. Магчыма, ёй таксама. Са мной ёй было няпроста, але ўрэшце яна мяне навучыла, як вызваліць крык з цела. Я не веру ў звягну пра чакры, але з яе прамежжа выходзіў просталінейны неўтаймоўны жар. Сіла, што ўмела кіраваць маімі глудамі.

Я захлынаўся гэтым сваім новым адкрыццём. Адгэтуль для мяне ўсё пачало набываць сэнс. Дык вось дзеля чаго столькі народу нішчыць сябе, прыніжаецца, раскідваецца дабром. Забівае, страчвае клёк. Так, яно таго варта! Нахіліся, хадзі сюды!

З набліжэннем дэмбеля я навучыўся лазіць да яе цераз плот. У грубае парушэнне статуту я пераадзяваўся ў цывільнае, таемна схаванае на дне бляшанай тумбачкі. Мы цягаліся вакол Огры, пазіралі, як бягуць яе воды. Як пад грэбляй куляюцца чорныя сучкі.

– А што, калі я не той, за каго ты мяне прымаеш? – адважыўся я аднойчы спытаць яе ў прыцемку дэрмацінавага бокса вінарні, схаванай на вулцы пад гарадскімі мурамі. Я быў трохі запознены, у іншых у маім веку ўжо былі дзеці.

– Не ведаю, – адказала яна, – але я ўпэўненая, што я – не тая, за каго мяне прымаеш ты.

Рэшту вечара яна прамаўчала над рыслінгам, як Піфія. Яна была звыклая ўпадаць у транс, блукаць па норах вымерлых нямых істот. У мяне мазгі ходырам хадзілі ад няпэўнасці. Прарасталі парасткамі самых вычварных падазрэнняў. Калі мы дабілі другую

пляшку, яна агоўталася, утаропіла ў мяне зенкі і са здзіўленнем сказала:

– Пацан, ты мяне рэальна кахаеш, не рабі гэтага.

І мы пачапалі ў гатэль. Там я праз пару гадзін, на-суперак свайму намеру, заснуў. Ужо пачынала віднець, калі я цмокнуў Гафу пад вухам і панёсся з Лоўнаў вуліцай Бэнэша, потым вуліцай Пражскай, прабег ву-лачкай Безыменнай і нізам-задам пагнаў вакол цу-краварні да казённых будынкаў. Аж пад маімі дарагімі драннымі джынсамі пяткі бліскацелі. Калі я пераходзіў скрыжаванне пад казармамі, пагасла вулічнае асвят-ленне. Далей мяне чакаў рызыкаўны адрэзак. Роўны бляшаны плот, шаша. Па ходніку мне напярэймы шы-баваў Нэплекс, капітан. Раз’юшаны як чорт ад таго, што яго праз нейкую лухту выцягнулі з ложка. Пляскаты твар пад фуражкай увесь у пурпуровых плямах. Я, задыханы, ішоў яму насустрач. Уцячы не было куды. Мяне ён тыранізаваў часта і з асаблівым задавальнен-нем. Гыркаў мне зблізку ў твар: “Вы не толькі ганьба роты, вы мая асабістая ганьба! Заткніце рот і не на-хабнічайце! Трыццаць разоў да гаража нумар шэсць і назад, трухам!” Мы размінуліся. У асацэ ля абочыны гучна стракатаў цвыркун. Вясна 1981-га. Праз некаль-кі крокаў я не вытрымаў. Азірнуўся. Стаіць, пазірае на мяне. Аднекуль мяне знае, каб яго! Дзе ж ён мяне бачыў, гражданскага?! Не пазнае. Не ведае. Абарочва-ецца і, нахіліўшыся наперад, шуруе да панэлек.

– Мі-хур-вай, – галёкае Мургі. – Будзь у ім!

– Ага, – адвазваю я, – я ж і так.

15

Мы рвалі адно на адным майкі, выкусвалі языкі, выва-рочвалі суставы, раздзіралі нервы, але ўзаемна пры-

блізіцца так і не здолелі. Дый як, у дваццаць гадоў? Я гэтаму не навучыўся ані пазней. Хто ведае, мо першыя глыбокія адносіны ствараюць прэцэдэнт, мадэль, якой потым сярэдні гетэрасэксуал кіруецца да самага канца сваіх дзён? Гафа ў гэтым плане не абмяжоўвала сябе і сустракалася яшчэ з Тэрэзіяй. То-бок агулам нас было трое. Яна нават колькі разоў прывезла яе з сабой у Лоўны, гэтую Тэрэзію. На гэтую мамзэлю я не мог нават дыхнуць, яна на ўсё прырэчыла, была белая і цынічная, як смерць. Гартаваная фрыгідка. Болей статуя, чым баба. Паўночы Гафа была са мной, другую палову з ёй. Трэці ляжаў у нумары побач, крышыў у попелніцы “старты”, вастрыў вушы і кусаў губу. Апартаменты мы бралі двое, калі магчыма было, па суседстве, дзеля далікатнага абмену. У мяне бывала падазрэнне, што з Тэрэзіяй у Гафы ўсё неяк глыбей. Са мной яна ніколі так доўга і настырна не скрыпела.

Плюнь ты на ўсё і будзь нармальнай, каза, – бывала, хацелася мне сказаць нараніцу за сняданкам гэтай яе скалапендры, Тэрэзіі. Але не сказаў, бо да мяне пачынала даходзіць, што афектацыя тут – складнік працэсу. Што вядзецца найперш пра яе. Пра драконскую мацярынскую гордасць, здольную разнесці ўсё, што падаецца неспалучальным з яе латэнтным клонам. Я зразумеў, што мне няма чаго тузацца. Што я – толькі ахвяра для вопытаў. Цацка, на якой вучацца падточваць сківіцы. Ах, мне хочацца спаць, я ў гневе, у адчаі, ты пахнеш, смярдзіш. Я цябе так кахаю. Ведаеш што, ідзі ты лесам.

– Эгээ! Уніз! Пукаай-ся! – гікае знекуль на мяне чалавек у бейсболцы.

Гафа. Вярнуўшыся з войска, я нейкі час яшчэ бегаў за ёй. Яна здымала ў адной бабкі каморку ў Кіях, на

пражскай перыферыі, у цагляным дамку за аблезлым полем. Ад станцыі трэ было ісці праз кукурузу, дзе кішэлі гракі, а неба было нізкім, як бетонная столь. Мы пацелі ў мокрым чорным ложку, аддыхваліся. Пакой пах алеем і шкіпінарам. Мы абое хварэлі на мастацкія схільнасці, з эцюднікам пад пахай не расставаліся. Адразу ўсё крэмзалі і занатоўвалі. Вугалем, алоўкам, тэмперай. Постаці, галовы, касцельныя вежы, недапітыя шклянкі, раскіданыя шмоткі. З дзелавітасцю, якая ўганяла мяне ў транс, яна агалялася і падтрымлівала мае патугі перанесці на паперу вестку пра яе ненасытнае цела. Пра галавакружную дугу яе спіны. Адбывалася гэта пад вінілавае гучанне “Спірытуал-квінтэту”. У тым часе я свежа падсеў на “Clash” і “Joy Division”, і доўга гэта цягнуцца не магло. Я ведаў, што яна мяне неўзабаве выплюне, і я рыхтаваўся ёй гэта з ухмылкай дараваць. Будучыня рабацела перад намі, як басейн, поўны старэйшых і больш дасведчаных звяроў. Трэ было сабраць адвагу і скочыць да іх. Яна скочыла, а я глядзеў, як яна адплывае. Што гэта? – пытаўся я ў сябе. Датычыць гэта мяне ці не датычыць?

Дзе яна цяпер? Мусіць, недзе жыве. Мне ў сакавіку было пяцьдзясят, значыць, ёй пяцьдзясят два.

Я слізгаю па нябачных далінах і зноў з іх вылятаю, як па намыленай блясе. Паветра свішча, боты перада мной трапечуца.

– Эвэ, ты! Спускайся! Давай жо! – патрабуе кантралёр.

– Ага, – адказваю.

16

Мне не хочацца. Я б яшчэ з задавальненнем пастукаў зубамі пад абрэзкам анучы ў якасці дыстанцыйна

кіраванага двума шызікамі планёра. Мне так карціць паляцець да тых гор, што сінеюць на захадзе. Да закурэлага Моста, Духцава, Осэка, да серных жабраў Літвінава. Туды, дзе падгор'е пераводзіць дых пасярод злата-белых дымоў, што валяць з кадзілаў энергетычнай індустрыі. Праляцець па-над мігатлівым лавандавым фатэрландам. Над пачварнымі гаўнякамі гарадоў.

Пазіраць. Гэтаму хобі я ахвяраваў, напэўна, зашмат часу. Ладная колькасць інтрыжак сцякла крывёй на яго алтары. Я столькі разоў чуў, як трашчыць сумненькі “Тытанік”, як трубіць: “Ты файны, ты мне шмат даў, але не атрымалася, ты ж разумееш, ну, бывай”.

Апошні раз летась у снежні. Вось таму я цяпер і ўгрызаюся ў бібліятэку, таму глытаю чужыя словы. Таму прыбіраюся ў нафталінавыя, прапахлыя старым потам лярвы чужых гісторый. Каб заглушыць трэск ва ўласным размеркавальным шчыце. Лепей Хаім Паток, чым смурод спаленай электраізаляцыі на паднябенні. Тое, што маем, мы быццам не маем, бо яно нас не цешыць, а тое, чаго не маем, – маем, бо само жаданне ёсць мэтай, – кажа ці то Шыма, ці то Воскавец, ці то Кліма.

Ракіроўкі, заснаваныя на супрацьлегласцях, што з імі паробіш. Толькі дарэмна абцяжарваюць працэсар.

Дык чаму б лепш не аддацца назіранню. Досыць трымацца ўсярэдзіне. Глядзець з нутра шклянога шара. Сачыць за шоў, якое адбываецца ў нясталым, усё больш раздзьмутым я. У я, што пашыраецца, як ядзерны выбух. Распалены апельсін, а вакол сагнутыя бярозы, рухомыя аўтобусы.

Тут са мной і іншыя, але яны далёка. Калі надараецца файная вечарынка і на ёй весела, я прыкмячаю,

як ад іх у мой бок згінаюцца бярозы і кацяцца аўтобусы. У гэты момант я падпадаю ілюзіі, што я шчаслівы.

– Давай вырульвай ужо!

– Зараз, – кажу.

17

Нічога іншага мне і не застаецца. Вецер не цягне. Вішу, быццам у чыстай вадзе. Тут жа мяне працінае холад. Я ўсё лячу. Пазяхаю, ажно чэрап трашчыць. Не ведаю, дзе верх, а дзе ніз. Неба і зямля выглядаюць як дзве набраклыя парай, захутаныя туманом пустыя паўсферы. Два люстэркавыя ландшафты. Да аднаго з іх я належу – але да якога? Сонца, у кожным разе, адразу ж перада мной. Скіроўваюся да яго, хачу зарыентавацца, набраць паветра.

А знізу да мяне блізіцца гамон, пра які я не ведаю. Растапыраныя жалезныя слупы, драты. Лячу проста на іх. Высокае напружанне. Дарма. Ты жыў. Капут. Пускаю руль. У мазгах адчуваю зырккі сполах быцця, трасучы, сутаргавы, смяротна востры.

Пралятаю над падвешанымі звязкамі гулкіх правдоў. Я думаў, што я ў іх, а яны, падлы, гудуць на прыстойнай адлегласці пада мной. Я б нават не паспеў спалохацца. Адплёваю. Сліна цячэ па акулерах.

– Ты дзе, гуцул? – паўтарае тэлефон бесперастанку.

Мне хочацца нешта яму адказаць, але нічога не прыходзіць да галавы.

18

Хрусціць, трашчыць, свішча. Няма сігнала. Можа, батарэйка накрылася? Або яны махнулі рукой. Сядаюць у машыну, з'язджаюць і ламаюць сабе галаву, якое б выдумаць алібі, калі іх тут бачыла столькі сведкаў. Як

адхрысціцца ад мяне раней, чым я тут недзе разляпаюся.

Што цяпер? Паспрабаваць знайсці паток, падняцца як найвышэй і ўтрымацца у ім. Як доўга? Пояс інверсіі над заходнім гарызонтам пачынае жаўцець, фіялетавець. Неўзабаве апусціцца цемра. Будзе дубак. Хрэн што ўбачу. Змерзну як дрозд, распляскаюся аб скалу, забытаюся ў дратах. Пілот-аматар знойдзены ў водах Огры. Спроба начнога палёту скончылася трагічна. Параглайдыст спынены вежай лоўнскага касцёла.

У кішэні пад папругай мне муляе вуглаваты жорсткі дыск, забіты кліпамі, літаратурнымі экзерсісамі, рознай інфой і фоткамі. Шмат якія – такога плану, што я быў бы не рады, калі б паводле іх давялося ідэнтыфікаваць маё цела.

– Яй! Знайшоў! – дрынчыць у слухаўцы. – Бачу цябе! Цюкні сябе па галавее!

Падцягваю руку з рулём да галавы, датыкаюся пальцам да шлема, пачынаю круціцца як вуж, сяк-так стабілізуюся.

– Ха! Ты-ё! А то ж!

– Ну ок, – кажу. – Што мне рабіць?

– Выходзь паціху, кружы! Бэксайд, вінахлёб!

Вось і кружу. Кружыць проста – трэба цягнуць за руль, пакуль рука не здервянее. Адно што нахіл часам можа здзівіць. Рапсавое поле зіхаціць аж занадта.

– Не спяшы, урва! Трымай!

Набліжаецца момант, калі мне давядзецца прызямліцца. Насельніцтва рэспублікі – дзесяць мільёнаў дзвесце тысяч, значыць, штодня народзіны святкуе дваццаць восем тысяч чалавек. Выпіць пару келіхаў, пагарлаць, адно аднога абслінявіць – і будзь

здараў. Адзін я збіраюся адзначыць народзіны тым, што пераламаю сабе ўсе косці. Да таго ж з двухмесячным спазненнем.

– Трымай! Проці ветру!

– Не гарлань на мяне ўвесь час, – глытаю я сліну, – я ж мог бы быць тваім бацькам!

– Шо?

– Нічога.

– Тады не звягай і круці.

19

Страшэнна хочацца яшчэ хаця б пераскочыць луг, абляцець вунь той узгорак. Аддаліць міг. Але я ўжо нізка. Нізка. Чырваназём набліжаецца. Чыркаю падэшвай аб папар, шухаю ў баразну, перакульваюся мордай у лужу, гатова.

Я зноў тут. Цягну раздзіманы поліэстр да сябе, каб ён не надумаў яшчэ чаго вытварыць. Па недалёкай мяжы скача на конях чародка вершнікаў, на чале сіваваты банвіван у жакейцы, ён адзіны чапляецца за мяне вокам. Пажаўцелая бародка ад поўнай пагарды выгінаецца падковай. Не хацелася б мне ведаць змест ягонай бібліятэкі. За ім у сёдлах трасецца зграйка дзевак. Апошняя з іх інтэнсіўна жуе, з такім чароўна дуркаватым выглядам, што аж зрэнкі варочаюцца.

Я хачу выблытацца са сваёй вупражы. Шукаю, дзе расшпільваецца. Пры гэтым з формы вакольных курганоў спрабую вычытаць, дзе або ад чаго паблізу я апынуўся. Магматычныя горы і горкі з усіх бакоў, убогія замкавыя руіны, іржавыя прысады, хмельнікі, элеватары, рэшткі вёсак, недарэчна гіганцкія градзірні. Выбухова асветлены вулканічны пленэр, рубчастыя цені неспакойных хмараў. Тэрыторыя, бесперапынна

населеная з часоў каменнага веку. Бачнасць не менш за шэсцьдзесят кіламетраў.

Не паспяваю разгледзецца, як закурэла ад шашы. Ужо бліскае па мне шыбамі машынка, вось яна збочвае на размоклы прасёлак. Мургі бухае дзвярыма і спяшаецца да мяне.

– Ядрона вош, – сапіць ён, – ты што, не знаеш, дзе ў цябе правая? Чаго ты цягнеш за левую, калі я кажу правую? Лётаем тут за табой па гэтых гарах як прыдуркі, блядзь! Наступны раз слухай, што табе кажуць!

Схадзіць у кіно, з’ездзіць цягніком куды-небудзь, прагуляцца, завітаць да некага ў госці, абгаварыць з ім звычайныя тэмы, з іншым проста так пасядзець пад цісам у кутку летняга рэстарана, маўчаць і выдзімаць дым да зораў. Зрэдчас прытуліць да сябе якую-небудзь скептычную крысціну, потым з гэтага разам пасмяецца. Вось так бы мне ўсё бачылася. Ніякага наступнага разу.

Мургі памагае мне вызваліцца. Спрактыкавана адшчоўквае адну зашчэпку за другой. На шыі ў яго гайдаецца пентаграма. Мы выраўноўваем матузы, пакуем. Цікавіцца, ці мне спадабалася. Ці так і наколькі. У мяне адняло мову, дык хоць праз сілу смяюся. Ён не вытрымлівае і далучаецца, падлоўлівае смяшынку. Злавацца ён не ўмее – шчаслівая драпежніцкая натура. Гагоча, пырскае, рохкае, круціцца, галёкае, перагінаецца ў поясе. Мы смяёмся, аж па зямлі качаемся. Рульпа выскоквае з машыны і тут жа ўліваецца ў наш дуэт.

20

Дарогай дамоў мы спыняемся ў вёсцы на разлеглай пустой плошчы, на заднім краі якой расклаўся зіхатлівы в’етнамскі базарчык. У прабелах між купамі тавараў

з палаткавых нетраў усміхаюцца цярплівыя гандляры. На асфальце стаіць зграйка азіяцкіх дзяцей. Бледныя чарнавокія лялькі цямка глядзяць на нас і ліжуць нейкі перакручаны сухі струк. На рагу дому з часткова выбітымі шыбамі нервова мільгае неонавы надпіс “БАР”. Ідзём туды.

Унутры пуста, толькі пара-тройка патрапаных жыццём сярэднячэшскіх растафарыянаў за рознымі сталамі. Самы маршчыністы з іх тыцкае ў нас пальцам. Ягонае падбароддзе пакрывае не па-чалавечы густая смаляна-чорная шчэць, што нагадвае паверхню драцяной шчоткі. У абветранай цмачынай пашчы ён сціскае курыную ножку. Плаўным рухам указальнага пальца дае зразумець, дзе мы маглі б заняць месца. Сядаем за столік у куце. Гуру з д’ябальскай сківіцай нас яшчэ шэсць-восем секундаў працінае бескампрамісным указальным пальцам, потым засынае. Курыная ножка – гэта, падобна, чылум. У супрацьлеглым куце муляецца парачка кастлявых раварыстаў гадоў васьмідзесяці ў аранжавых эластычных трыко і назірае за ўсім пераляканым, але ў прынцыпе прагным поглядам. Перамяшчаюць увагу з кропкі на кропку, як быццам яны – адна істота.

Афіцыянт з меліраваным вожыкам на круглым спатнелым чэрапе падыходзіць да нашага стала і пазірае ў сцяну. Я замаўляю бутэльку піва з напышлівай назвай “Свянскі князь”, хлопцы бяруць клубнічны сок, многа лёду. Расказваюць адзін аднаму пра нейкіх сваіх сябровак.

– Я ёй кажу: Толькі бачу цябе, а ў мяне ўжо стаіць, верыш? А яна мне: У мяне б таксама стаяў, калі б было чаму.

– І?

- Што і?
 - Нешта было?
 - Скуль я ведаю, гэ. Мо й так, здаецца, прыгожая нат была.
 - Прыгожая як малпа, ага, гы.
 - Так кажуць пра страшную.
 - Кажуць прыгожая як малпа.
 - Не кажуць.
 - Ды стопудняк.
 - Кажуць... Бля, што кажуць? Я ўжо заблытаўся.
 - Расслабся.
 - Як мне расслабіцца, калі я ведаю, што хачу расслабіцца?
 - Трохі часу – і расслабіцца кожны.
 - Акрамя тых, каго ўсё больш заціскае.
 - Ну, людзі ўстроеныя херова.
 - Тачняк. Ты яшчэ качаешся?
 - Ага, гадзіну ў дзень па сістэме доктара Гантэлькіна, гы. Няма часу, рву жылы як ішак.
- Нейкі час яны перацягваюцца, хто з іх даўжэй вытрымаў не есці. Пяць дзён, задае планку першы. Слабак, я тыдзень, б'е другі. Ага, але я ў Марока амаль адзінаццаць дзён, раптам прыгадвае першы. У Марока багеты яшчэ больш фіговыя, чым у нас, кажа другі. Класнае гэта адчуванне, пагаджаюцца яны, не есці. Вычысціць тракт, пазбыцца ядаў.
- Змяю жор? – выпрабоўвае першы.
 - Ну. Пітона.
 - Пітона, ага...
 - Пітона ў зялёным кары, смачны такі. Яны іх там гадуюць на мяса, зусім як у нас свіней.
 - Дзе?
 - У Тайландзе. А што наконт вусеняў на грылі?

– Ням. Пражаныя скарпіёны таксама, адно што на іх не варта глядзець перад тым. Але калі я вяртаюся ў Чэхію, на мяне штораду нападае смятаннае абжорства, – прызнаецца Рульпа. – Жару смятану ва ўсіх іпастасях.

– Гэта тваё жыццё, – мяркуе Мургі. – Але ж ты ў курсе, што ў масе цікае бомба?

– Якім мясе, я кажу пра смятану.

– Не ў мясе, а ў масе. У прадуктах масавай вытворчасці. Хлеб, батон – яны забіваюць. Прывесці прыклад.

– Прывядзі, – падахвочваю я яго.

Гэта мой адзіны ўнёсак у размову. Бо я пачынаю здагадвацца, як яны мяне ўспрымаюць – як кагосьці, хто сам сябе не шануе. У гэтых трыццацігадовых – асаблівая сумесь ветлівасці і халоднасці. Што ў нас было скрыўлена, у іх выраўнялася. А што ў нас было роўным, таго ў іх ужо зусім няма.

Але кола да чорцікаў хутка круціцца, пацаны. Сярэдне бабахнуты маладзейшы мужык, сярэдне бабахнуты старэйшы мужык – у чым розніца? Стары не ўспрымае сябе як цэнтр метраполіі. Пачынае пачувацца дома на яшчэ прымальнай, але ўсё ж перыферыі. З яго раптоўна робіцца правінцыял, хоць ён нават носу не высунуў з другога раёна Прагі. Стрэляны рэзідэнт, хмурны аптыміст. Назіральнік. Слухае і параўноўвае. Паддаецца ўплыву ўспамінаў, вось і ўся штука.

Шлях сімвалаў небяспечны, бо ён просты і спакуслівы. Чорт, хто гэта напісаў?

21

Мургі прыводзіць прыклад.

– Зялёная фракцыя ў італьянскім урадзе лабіруе палітыку “Не – генетычна зманіпуляваным прадуктам”! Але што аказваецца? Што людзі з той фракцыі

замоўчваюць вынікі доследаў, якія ясна гавораць, што немадыфікаваная кукуруза не здольная абараніцца ад агнёўкі – шкодніка, супраць якога яна на пачатку і мадыфікавалася.

– Удакладні, – просіць Рульпа.

– Ну, калі гэтая агнёўка нападзе на тую пшаніцу, яна яе аслабіць так, што тая потым не абараніцца ад налёту нейкага таксічнага грыбка.

– Да таго ты казаў пра кукурузу, а цяпер ужо пра пшаніцу.

– Соры, я меў на ўвазе кукурузу. І гэта не канец! Таксіны, якія той грыб выдзяляе, – жорсткі карцынаген, таму яны гэтай сваёй экапазіцыяй адно сяручь людзям на галаву! Пускаюць ім пыл у вочы, што нібыта змагаюцца за іх здароўе, а тым часам той грыб – у сто разоў горшая пошасць, чым усе мадыфікацыі!

– І што лепш?

– У тым і штука, што ў цябе няма шанцаў гэта даведацца, а тым болей учас. Гэта як з бабай – калі яна прыгожая, разумная і ўсё такое, то будзь пэўны, што яна сядзіць на таблетках, тоне ў лайне і двойчы на тыдзень плачацца ў псіхкабінеце.

– Маеш на ўвазе Чамбалу?

– Пляваў я на Чамбалу.

– Гг. А што яны з гэтай кукурузай хочуць рабіць?

– Нічога. Праз практычную экалогію цякуць мільярды, сячэш?

– А чаго тады яны тыя доследы не абнародуюць, каб кожны мог пачытаць і сам прыкінуць?

– Па-першае, гэта не тое самае, а па-другое, людзі з той урадавай фракцыі ім гэта афіцыйна забаранілі, каб далей можна было стрыгчы бабло з біяпрадуктаў. Нездарма ж яны за іх столькі агітавалі.

– Ну, дзеля італьяшак я іх жорці не пачну. Ведаеш, якія яны гнюсныя і дарагія?

– Ясна, што ведаю, я ж іх ем.

– Дзеля чаго?

– Дзеля сябе.

– Напрыклад, што?

– Аснова – гэта этрускі суп: рымскі гарох, жытнёвыя зёрны, жоўты гарох, біяцыбуля, спельта. Адно што два літры выходзяць амаль на сотку.

– І як яно?

– Як суп.

– А я думаў, што Чамбала ў ажуры.

– Ды яна дахадзяга ўжо.

– Ты ж па ёй сох, не?

– Яе больш займаюць твае пакуты. Як яна шалее, то і ты мусіш шалець не менш, а мо й больш. А як толькі траха супакоішся, яна ўжо трывожыцца, што ты ёй мала супорту аказваеш. І тады пачынаецца халакост. Уся такая нястрымная і незалежная. Ну і пачынаюцца чарговыя папандосы, якія трэба неяк рашаць.

– Як я цябе разумею.

– Але ў астатнім яна фэйная баба, дык неяк трымаешся. А ў працэсе становіцца ўсё ясней, што ты такое не пацягнеш, бо на папраўку яно яўна не пойдзе. Яна ў курсах, што калі зробіць сцэну, то ўсё папсуе, і ўсё роўна яе робіць. І чым даўжэй сябе стрымлівае, тым потым горш. І знаеш, аднойчы раніцай сядзіш такі з ёй за сталом, гарбатка там, усё спок, лафа, і тут зірк на яе, толькі хочаш сказаць ёй нешта прыемнае – і раптам хуяк, у табе нешта як пераламілася.

– Гэйм оўвэр, яны гэта за секунду пазнаюць.

– Во-во.

– І адграбеш так, што мала не будзе.

– Хай адграбае нехта іншы.

– Нехта канкрэтны?

– Не ведаю, пляваў я на яе з Карлавага моста.

– Слухай. Адна маці скардзіцца другой, што ейны сын таксама падсеў на нейкія медытацыі. А другая ёй кажа: Ну, але ўсё лепш, чым калі б проста сядзеў і маўчаў.

– Чуў такое.

– Бля, братан, мне ўжо здаецца, што мы тут хер ведае колькі сядзім і трындзім, як два задроты, – палюхаецца Рупляпа.

– Нармальныя чувакі проста базараць, – супакойвае Мургі. – Задроты – гэта хутчэй тыя, што маўчаць.

Я маўчу і пасёрбваю “свіяны”, хлопцы ўсё роўна перасталі ўжо на мяне зважаць. Або гэта іх сістэма – навучыць некага лятаць і тут жа на яго забыцца, – або я не апраўдаў нейкіх іх чаканняў. Хутчэй другое. Яны, пэўна, думалі, што са мной будзе прыкольна, а я тут закідваюся нейролам. Сяджу як сыч. Бейсболкі ў мяне няма, мараўскія песні пад віно не спяваю і Швейк з мяне таксама ніякі.

Шлях сімвалаў небяспечны, бо ён просты і спакуслівы. Прычым асабліва просты і спакуслівы – для людзей з жывой фантазіяй, якія вельмі лёгка могуць паддацца аблудзе. Адкуль гэта? Хто гэта мог напісаць?

22

У зашмальцаваную тканку ўваходнай шырмы звонку ўкручваецца чыёсьці цела. Нейкі час пхае і ляпае па ёй знутры. Нарэшце з-за шырмы выבלытваецца высокі лысун у ружовай кашулі і з жахам паведамляе, што ў нейкага замежніка на дварэ інфаркт і ці не мог бы нехта выклікаць скорую.

– У нас іншы профіль, і апарату няма, – мовіць кельнер з мелірам.

Тым не менш, на публіку ў забягалаўцы апускаецца цень прыкрасці. Лысун парушыў наш аўтаматычны спакой. Кожны з нас на момант апынаецца ў канфрантацыі з тым, чым ён на сённяшні дзень зрабіўся. Досыць на імгненне знізіць планку – і кожны адразу бачыць, колькі броду ў ім назбіралася. Выключэнне складае маршчыністы гуру, які з абсалютнай адданасцю разглядае ўласныя далоні, апраўленыя шчодрай порцыяй бліскучых пярсцёнкаў.

Я маўчу з імі, мабільнік разрадзаны.

Мужчына разварочваецца і знікае.

Мургі насаджвае на патыліцу кепку, устае і выходзіць за ім на двор. Праз немалы час вяртаецца і сядзе назад на месца.

– Ну што? – пытаецца Рульпа. Ён рады, што кампаньён зноў тут.

– Два разы ўсё абышоў, нідзе ніхера.

Яны зноў заводзяць гамонку. Раскручваюць колы, круцяць педалі, едуць.

Я бяру са стойкі часопіс, гартаю яго. “Расія ваюе з Грузіяй” – во Сталін здзівіўся б. “Траціна немцаў з настальгіі захоўвае маткі”. Якія маткі – маркі!

Замаўляю чарговае піва.

На шырокафарматным экране над барам ідзе публіцыстычная перадача. Цёмнавалосы школьнік у студыі ўраўнаважана, але захапляльна расказвае, як спланаваў забойства аднакласніцы, з якой за пару месяцаў да таго хадзіў, яны адно аднаго кахалі. За што вы так з ёй! – перарывае яго гістэрычны вядоўца. Было сумна, кажа хлопец і, занураны ў сябе, прыгадвае, як прыйшла тая ідэя. Ён ляснуў яе трубкай, гэтага

не хапіла, таму ён ёй яшчэ нешта адрэзаў. У лесе за мікрараёнам. Потым адрэзаў яшчэ штосьці. Кавалак, які яму падабаўся, пакінуў сабе, рэшту закідаў лісто-тай. Яго адразу ж схапілі. І цяпер накручаны халуёк з кашэчым тварам яго папіхае. Пытацца пра факты ён не ў стане, той хлопец яму іх уцямна выклаў сам. Вядоўца ў адказ выкатвае зенкі і закліва раве, стру-мені поту сцякаюць у яго па шчацэ. А што бацькі, га-лёкае ён. Не ведаю, адказвае хлопец. Відавочна, што ён не ў стане працуць, тым не менш, ён разумее, што сам факт знаходжання за сталом з гэтым чалавекам і свячэння ў яго пражэктарамі – гэта ўжо неаддзель-ны складнік пакутаў, якія для яго настаяць. Як вы маглі такое зрабіць, як вы маглі такое зрабіць! – далей бегае па акружнасці сваёй віртуальнай планеты ме-дзійная бестыя. Пры гэтым хлопец яму ўвесь час гэта кажа: смяротная нуда, нічога больш.

23

Сядаем у меган, трэскаем дзвярыма. Пакідаем вёс-ку. Хоць ужо травень, Мургі ўключае ацяпленне. На поўную катушку. Рульпа засоўвае ў прайгравальнік дыск і адкручвае гучнасць на максімум. Нутро аўта-мабіля запаўняе напружнае буханне. *Aisha*, – афекта-вана паўтарае спявак панурым голасам. – *We've only just met and I think you ought to know, I'm murderer, babies need blood.*

Вакол мільгацяць кругласутачныя рулеткі, за-праўкі, клубы, кантры-салоны, пустыя вечаровыя пляцоўкі, платы, бярозы, кучы друзу, драбілкі, тэры-коны, спатрошаныя прамысловыя карпусы, падпале-ныя кантэйнеры, муры, спярэшчаныя фальшывымі

прароцтвамі. Алейка самотных п'яніц, што мочацца ў прыцемку. Купкі югаславаў. Басы і вышыні.

У мяне ў мазгах няспешна бляднее пераэкспанаваны адбітак верхавіны. Расплаўленая медзь узгоркаў, пурпуровае паветра, чорная пячатка сонца. Па руках прабягаюць серыі адвольных паторгванняў. Сухажыллі зацякаюць, вялікія пальцы забаўна вібуюць. Не прызвычаеныя супраціўляцца пастаяннай цязе ў верхняй паўсферы.

Гух, ну й духата.

– Ну што, баляць граблі? – гарланіць Рульпа.

– Яшчэ пытаешся! – крычу я, удзячны яму за тое, што ён пра мяне ўспомніў.

– Сонечны ўдар таксама можа быць, гыгы, – рагоча ён. – Рэпа пад шлемам часам няслаба награецца!

Нешта ў гэтым будзе, бо мяне трохі хістае. На небе перад лабай шывай разрастаецца ўвышкі сталічнае зарыва. Гіганцкая медуза нястомна вібуе, намацваючы палкія валокны дыскатэк ды блікаючы каралікамі эйрбусаў над лётнішчам. Дым, скрып і лязгат. Там наша радзіма. Яе мы ні на што не прамянялі б.

У чвэрць на адзінаццатую мяне высаджаюць за Вугальным рынкам. Будзь здароў і дзякуй, кажам адзін аднаму, апошні раз выціскаем ухмылкі.

Праходзячы праз рынак, купляю сабе кітайскі максіпельсін, генетычна зманіпуляванае памела ў аранжавай сетачцы, штука за шэсцьдзесят манет. Апельсін, лімон, мелодыя, поле, опель, пыл, ліпа, лавэ, элагім. А чаго ж не, калі людзі грабуюць што трапіцца пад руку. Я не адзін такі, хто не можа дачакацца, каб гэтую гіга-садавіну пачаць пазбаўляць ад цэлафану, лупіны, абгортка. Цярпліва яе размантоўваць, разбіраць цытрусавы канструктар. Пакуль

не ўдасца дабрацца да мякаці, ад якой недалёка і да жывога мяса.

24

Шлях сімвалаў небяспечны, бо ён просты і спакуслівы, – з новым напорам усплывае ў мяне ў думках на эскалатары метро. – Прычым асабліва просты і спакуслівы – для людзей з жывой фантазіяй, якія вельмі лёгка могуць паддацца аблудзе і ў такім духу прадставіць гэта і іншым. Так! Няма нічога прасцейшага, чым нешта тлумачыць праз сімвалы. Так, дакладна... І ў такім духу прадставіць гэта і іншым. Хто гэта напісаў, зрэшты, пофіг. Цяпер гэта мая інфармацыя, распарадзіцца ёю далей мушу я сам.

На платформе падземкі на станцыі “Мустэк” я ледзь не ўразаюся ў сляпую. Тая прабіраецца паміж пасажырамі, а з-пад цёмных акулераў з’яе неадменная ўсмешка. Амаль як у Рульпы. Кволая бландзінка з правільнымі рысамі, толькі крыху жаўтазубая. “Выбачайце, – кажа яна ўголас. – Выбачайце, выбачайце”. І шлёгае людзям белым кійком па лытках. З размахам. Пераважна цёткам, дзяўчатам.

Платформа запоўненая раз’яднанымі, звярэджанымі, прыгнечанымі, пакрыўленымі і начыста зваўчэлымі стварэннямі. Яны пастрэльваюць вачыма, тырчаць, топчуцца, праходжваюцца, дэманструюць свае акрасы, поспехі і правалы. Круцяць бошкімі, вымагаюць увагі. Многія нешта скандуюць у свае тэлефончыкі. Выхвальна выкрыкваюць паняцці кшталту лібералізацыя, падвышэнне, бюджэт, маржа, месяц, пэкідж, доўгі шлях, планы мэрыі.

Пазіраць на іх са смехам у душы, што мне яшчэ застаецца. Перастаць адварочваць нос. Быць тут дома.

Прыняць агульны код. Быць як яны. Гэта значыць, апроч усяго іншага, навучыцца і моцна ненавідзець. Не важна каго. Перастаць саромецца за тое непрыхільнае лайно, што вечна вісіць са сракі, прынамсі ў нас, пражанаў.

У Лондане, Мюнхене і ўвогуле ў тым баку мне не здавалася, каб там было нашмат весялей. Але ж там са сваім разладам даюць сабе рады без перадудзятасці і з нейкай шляхетнасцю. З годнасцю гісторыі, якая была нечага вартая, нешта значыла. Тым часам як нам тут, на перыферыі, усякая шляхетнасць чужая. Таму нам не застаецца нічога іншага, як пару этапаў пераскочыць і адразу прыняць статус нецікавай калоніі без патэнцыялу.

25

Між тым сляпая дайшла да канца і скіроўваецца назад па другім баку. Знікае і зноў з'яўляецца між слупоў. Шух і шух. Дзявулі адскокваюць. Кумпалы з начосам здзіўлена абарочваюцца. Некаторыя шыпяць, іншыя пералякана маўчаць. Пульхныя дачкі Ніпону, прывучаныя да схаваных камер, наадварот, штомоцы хіхікаюць.

Вільготнае паветра, што вее з пашчы тунэлю, патыхае вапністай сіратлівасцю і чымсьці падгнілым. Працяглыя скрыпічныя тоны падзямелля змешваюцца з аддаленым грукатам і гудзеннем саставаў, што на імгненне сустрэліся ў тунэлі. З карставых сталакытаў, што прабіваюцца паміж кабелямі, капае ржавая вада.

Каля мяне стаяць дзве разязатыя гімназісткі ў спартыўных кофтах. “Умм, намажу ўсё цела какосавым маслам, – медытуе адна, – пазногці натру како-

савым алеем, умм, і тады ўбачу...” Сяброўка ківае, рухам галавы адкідвае эма-грыўку і адсылае смс.

Сляпая набліжаецца. Яна ўжо за намі.

Шух, дастаецца той з маслам. Я-ей! Добра, ха! Кіёк сталёвы, крэпенькі!

Шух, дастаецца замест другой мне.

– Аў, – кажу.

– Выбачайце, – мовіць дзеўчына ў мой бок з бажавольнай усмешкай. – Выбачайце мне, выбачайце.

Тут жа спрытна ўхіляецца ад рогу рамы з білбордам. З такой самай абсалютнай пэўнасцю абмінае край эскалатара.

Я гляджу ёй услед, здзіраваны тым, як глыбока яе ў гэты міг разумею.

Другая частка НОРМЫ КАМІЧНЫХ ПАВОДЗІН

1

Кароны акацый атуленыя блішчастай вясёлкай. За-спаняя мінакі вынырваюць з амфітэатра ценяў і зноў знікаюць у ім. Час ад часу міма прагручоча трамвай. Унутры на жэрдках вісяць гіганцкія кажаны і дрэмлюць. Сядзяць страхатлівыя бясколерныя малпы, калупаюцца ў носе і дыхаюць на шкло.

Туман, сем раніцы. Спускаюся долу Каронным праспектам, іду па Румынскай, на Бялградскай сядаю на адзінаццаты. Праз салон праходжу назад, абাপіраюся спінай на вертыкальны поручань. Пад акампанемент густога трэння тармазоў вагон скатваецца ў Нусэльскую даліну. Мы прабіраемся праз ускраіну крамак, рынкаў, камісіёнак, фітнэс-клубаў і іншых махлярняў, што толькі-толькі пачынаюць абуджацца. Паўзём пад пагоркам Богдалец, нясёмся вуліцай пад назвай Ля Газавай станцыі. Прамінаем лагчыну вакзальнага адстойніка, запоўненага прагарэлымі чыгуначнымі вагонамі.

Канцавы. Прага-Споржылаў. Раён закінутых садоў і абшарпаных пяцігодкавых панэлек. Ля адной з іх цісну суставам сярэдняга пальца на званок з пабляклым надпісам. Пасля працяглай паўзы ў матавым шкле ўваходных дзвярэй матэрыялізуецца бацькаў цень.

– Ну, праходзь.

Падымаюся за ім. У яго пахавым следзе адчуваецца нешта новае. Апошнія гады ён не пераймаецца

мыццём, і я яго разумею. Я ўжо таксама лезу ў ванну, толькі калі збіраюся ў людзі. І раптам ад яго пахне адэкалонам, дэзадарантам, нейкай хіміяй.

Скручаны дыван, заплямлены тэлевізар, на ім напоўненая дробнымі манетамі бежавая дамская лодачка. Груды папак, выразак, скорасшывальнікаў, пэпербэкаў, энцыклапедый, вінілаў, каробак, аптэчных флакончыкаў, агрызкаў. Усе вертыкальныя плошчы залепленыя плакатамі з яго ўлюбёнай спявачкай. З прачыненай шафы вытыркаецца стракатая блытаніна шлеек. Шлейкі ў бацькі файныя: пералівістыя срэбна-зялёныя, паласатыя пунсова-чорныя, блакітныя з жоўтымі крапкамі, грубатканыя аліўкавыя – адны пякнейшыя за другія.

– Як паедзем? – пытаецца ён.

– Таксоўкай.

– Таксісты, ххэ, дарагія.

– Не страшна.

– Мне праз год будзе восемдзесят.

– І пры чым тут гэта?

– Пенсія малая.

– Але ж не трэсціся на аўтобусе, выклікаю таксі.

– Праз колькі яны могуць тут быць?

– Праз пару хвілін.

– Тады яшчэ не звані, мне трэба пераканацца, ці ўсё сабраў.

Ён поркаецца ў дзвюх торбах. Адну бяру я, другую ён. Спускаемся па сходах, ідзём уздоўж дому. Праз краты тыпавых балконаў відаць паламанія крэслы, самакаты.

Стаім на рагу, чакаем. Ранішні туман даўно адступіў пад напорам сонца. Складка рэльефу над руінамі забегліцкага замка зіхаціць свежым святлом.

Вецер свішча, ліхтарныя слупы салютуюць, цвіце жаўцізнай фарзіцыя. Ля бардзюра тармазіць фабія. Я памагаю бацьку сесці. Нам ніяк не ўдаецца змясціць у салоне ногі. Мужык за стырном разглядае нас у люстэрку задняга віду.

Выходзім ля брамы, за прахадной вывучаем указальнікі. Шукаем не А2, не А3 і нават не А5, нам трэба G3. Стаптаны брук вядзе нас між карпусамі. Абыходзім гранітна-шэры будынак, заходзім усярэдзіну, паведамляем пра сябе ў рэгістратуры. Сядаем на першым паверсе ля дзвярэй з надпісам ПРЫЁМ. Часам яны адчыняюцца, называецца імя, нехта падымаецца, уваходзіць, праз пэўны час выходзіць і крочыць прэч як у сне.

Іду да аўтамата па дзве кавы. Бацька перапасоўвае гарачы кубачак з рукі ў руку, дрыготка адсёрбвае.

– Апошнія гады мне ўвесь час хочацца сардынаў, – кажа ён.

– І што, ясі іх?

– Ем. Слухай, ты можаш мяне тут пакінуць і спайкойна сабе ісці, гэта, мусіць, зацягнецца.

– Я пачакаю.

– Ну добра.

Сядзім, маўчым.

Дзверы адчыняюцца, голас называе прозвішча.

– Пачакаеш тут? – запэўніваецца ён.

Ківаю, што так. Чакаю.

Унутры чуецца сцішаная гаворка.

Бацька выходзіць, у руцэ аддрукаваны бланк, сядае.

– Пухліна ў тоўстай кішцы, – паведамляе, – праз пяць дзён будуць апераваць. Цяпер галоўнае, каб добра скончылася.

Запаўняе фармуляр. Дзюбка асадкі ўзносіцца над пытаннем: Пра ход лячэння пацыент хоча быць інфармаваны доктарам: а) у поўным аб'ёме, б) у абмежаваным аб'ёме, в) не хоча быць інфармаваны.

Адзначае б).

Па нас прысылаюць санітара, які нагадвае злыдня з нямога кінагатэска. У яго нават такія самыя не ў меру ўскудлачаныя бровы і шлякі пад вачыма. Ідзем з ім па сходах уніз, уверх, спыняемся ля дзвярэй з нумарам 7. Ён іх адчыняе. На ложках радок лежуноў, злучаных з рознымі перакладзінамі і колбамі. Баця ў нерашучасці. Спыняецца, разварочваецца. Бачна, што яму прыходзіць да галавы: лепей даць драла, паккуль яшчэ можна. Аднак праход усім целам загароджвае санітар. Тады баця ідзе да вольнага ложка і неяк паслухмяна, афіцыйна на яго ўсаджваецца.

Пытаюся, ці яму што трэба. Кажу, што наведваю яго. Адказвае, каб не хадзіў, што яму ўсё гэта знаёма, будуць, маўляў, цягаць па абследаваннях, дык каб я прыйшоў пасля. І спачатку пазваніў доктару Юнкіянавай, доктар Юнкіянава, запішы нумар. Запісваю.

На дварэ шчабечуць птушкі. Са skleпа будынка глуха гудзіць помпа, кампрэсар, вентылятар, нейкі агрэгат.

2

Надвячоркам усаджваюся да ноўтбука, як і большасць суграмадзянаў. Мы ўсе маем патрэбу пазбавіцца ад пачуццяў. Сядаю ў фатэль, абпарваю язык гарбатай – і гайда. Прабываюся па ўлюбёных закладках, форумах, адкрываю тэкставы дакумент, нейкі час цюкаю, адкідваюся, разглядаю патрэсканы ландшафт столі. Валосныя трэшчыны ў фарбе аблітыя рэчышчам святлейшых

пісягоў. Валокны павуцінаў танцуюць у прагрэтым паветры. Яны трапечуцца, рытмічна лунаюць.

Бацька, мабыць, робіць цяпер тое самае. Зіркае ў столь і стараецца змірыцца з наяўнай рэальнасцю. Да якой немагчыма падрыхтавацца, нават калі сумленна прачытаць і ўсмактаць у сябе ўсе гэтыя мудрасці дзэн і іншыя інструкцыі як жыць. Да таго ж бацька ніякіх дзэнаў ніколі не чытаў, яго займаюць іншыя сферы: цыкады, фітанцыды, аскарыды, кальмары, міграцыі пярнатых, гісторыі засялення атмасферы, суперструны, пульсары, квазары, абскубаныя дэтэктывы і алкатрызненні Э.А. По. У свае восемдзесят ён глытае кніжкі як не ў сябе. А на дадатак ездзіць трамваем са Споржылава ў Страшніцы пабыць дзядулем сваёй унучцы Мішы. Бо я ў іх не паказваюся. Я сяджу дома і разам з потам вылучаю ў ноўтбук жоўць.

Але сёння я зачыняю лавачку, надзяваю штаны, гашу святло і іду на двор. Проста так, прагуляцца па раёне. На Іржы з Падзябрад зазіраю праз акно ў казіно, абслуга топлес, дзіўна. Хто ведае, мо адбітак сярэднявечнага вар'явання, карнавалаў, сатурналій. Але ж у тых бралі ўдзел і вярхі, і рабы, тым часам як тут – толькі рабы. І колькі ж іх там! Патыліцы блішчаць, анютка разносіць стэйкі.

Іду далей. ARCHA CITY REAL – мой улюбёны надпіс. Развярэджвае фантазію, і ў той жа час дае сілу яе зацугляць.

Іду далей. Перад касцёлам да мяне падб'ягае высокі сабака і ліжа мне па чарзе абедзве далоні. Здаецца, адно вока ў яго блакітнае, другое карае, але пры такім асвятленні няма пэўнасці.

– Хочаш банан ці соску? – галёкае з акна пракуранны алыт. – Банана няма, на соску!

Іду далей. На хаду набіраю пару нумароў. Каму званю – якраз размаўляюць. Абменьваюцца плёткамі, аплёўваюць новыя чэшскія фільмы, дамаўляюцца пра сустрэчы, госці, паездкі. А мне, блядзь, ніхто не пазвоніць.

У летнім рэстаране ў Рыгравым садзе замаўляю піва “дзясяткачку”. Паветра насычана чадам, маладняк шчацініцца, сабакі ад поўнага шчасця скачуць увышкі, куляюцца.

У кішэні буркуе мабільнік.

– Здароў, гэта Уладзя, – кіпіць слухаўка. – Гляджу, ты званіў, нешта трэба?

– Проста хацеў павітацца. Сяджу ў “Млякарні”, на роду няшмат, мо падскочыш на куфлік?

– Іду.

Неўзабаве з кустоў вынырвае мой раўналетак у флісцы, смяецца як кажан, цісне мне руку дыназаўравым сціскам.

– Паставіць сабе “Вірыдыяну” і пад кінчык з’есці фасолі з кансервы, а да яе пасты з хрэну – нічога лепшага са мной ужо даўно не здаралася, – кажа ён. – Гляджу, ты купіў новыя боты.

– Гэта старыя, – кажу, – проста я іх пачысціў.

3

Званю доктару Юнкіянавай. Яна гаворыць плытка і паспешліва, кожны сказ заканчвае быццам бы наміткам на ўсхліп. Я яе ледзь разумею. Аперацыя запатрабавала вялікай затраты часу, усё прайшло нармальна, паляпшэнне вось-вось павінна настаць, трэба набрацца цярплінасці. Відавочна, гэтае заклінанне яна вымушаная таратарыць двойчы на гадзіну. Санлівым тонам

паведамляе мне, што я, калі хачу, магу прыехаць на яго зірнуць.

У перадапокойчыку аддзела інтэнсіўнай тэрапіі намагаюся ўціснуцца ў халат, ногі ўсоўваю ў гумовыя лапці мо 50-га памеру. У памяшканні шэраг ложкаў, на кожным па небараку, паўпрыкрытым прасціной. Бацькі не бачу. Гэта не ён, там, мусіць, жанчына, пад акном апухлая бледная лічынка. Так, спачатку. Насупраць мяне фіялетава бугай, побач парэзаны малец, за ім нейкая расціснутая мыш. Ці мо гэта ён? Гэты ссінелы калос проста перада мной?

Падыходжу бліжэй і бачу, што так. Тыдзень таму ў меру аблезлы зграбны франт ляжыць тут раздзьмуты ўдвая. З носа і рота вядзе дрэнаж. У венах іголки, на голых грудзях сінякі, зонды, плямы ад еду. Вусаў няма. З пустога рота бесперастанку ліюцца грудныя хрыпы. Вочы зацягнутыя карычневай плеўкай. Глядзіць на мяне.

Я схіляюся да хрыпатлівага рота. Чую аддалены хлюпат, стогны, азываецца і нейкае пастукванне. Як калі сякерка батрака цюкае па сухастоіне ў мёртвым лесе. Следам за тымі гукамі вырываецца даўжэзная адрыжка.

– Ягадыфто чабе бафю, – кажа ён на дзве актавы ніжэй, чым звычайна.

– Я таксама рады цябе бачыць, – адказваю. – Голас у цябе, як у Франкенштайна.

– Фто? Як у кахо?

– У цябе голас, як у Франкенштайна, – паўтараю яму ў вуха.

Статная медсястра з дакорам азіраецца на нас.

– Я і ёш Фанхенфтайн, хоох, – хрыпіць рот. – Гажумееф? У мяе жабгалі зубы. Не веваеф, джэ мае зубы?

- Яны табе іх схавалі, – кажу.
- Куы? – пытаецца ён уцвелена.
- Не бойся, яны іх табе вернуць.
- Хай вавуч м'е іх жая жа!

Я нават не ўсведамляю, што трымаю яго за руку. Хутчэй за ўсё, ён гэтага таксама не ўсведамляе.

– Фы ж Ганкай? – пытаецца.

– Мы разышліся.

– Пгаж чабе, як жаўшовы.

– Гм.

– Ушо шашэ.

– Што ты кажаш?

– Ушо шашэ, шаштка чфэгта, гэшта вафка, хх, хх, ххы.

– Спадару доктару нельга смяяцца, – грамавым голасам робіць нам заўвагу статная медработніца.

– Гэта так, – кажу сцішаным голасам, – а чалавеку абы жыць.

– Я б хачэў яфэ фыць, – шэпча бацькаў рот, абязвечаны згаленнем вусаў, якіх бы ён сам па сабе ніколі ў жыцці не пазбыўся.

– Дык і будзеш, – кажу, – не бойся.

Яго цёмны рот крыва, недаверліва ўсміхаецца. Ён заплюшчвае вочы. Стомлены. Нырае назад у сябе.

4

Падчас другога візіту я зноў не магу надзівіцца, наколькі ж баця, які цяпер спіць, каржакаваты. Неспартовец, кніжнік, заўсёднік вінарняў, а цела раптам – як у індзейца. Шырачэзныя плечы, сціснутыя кулакi. Прычым, забінтаваныя. Рукі канчаюцца дзвюма тоўстымі бінтавымі камлыгамі, пераматанымі лейкапластырам. Я стаю над ім і спрабую даўмецца, што гэта значыць. З вітальні за намі сочыць невыразная жанчынка

ў балоневай куртцы. Раўняе сабе шпількамі заколатую куклу, ідзе да нас. У адрозненне ад мяне яна пазнае яго адразу. Становіцца з другога боку ложка.

– Я Магдалена, – кажа яна, гледзячы на бацьку. – Вы сын, я ведаю, мы ўжо бачыліся, думаеце, ён нас чуе? Іванку, гэта я, чуеш мяне?

Павекі ў яго ўздрыгнулі. Вывальвае на нас зацягнутыя плеўкай жоўта-карычневыя рэфлектары, доўга факусуецца.

– Ях маешеша? – кажа.

– Гэта я, Магда.

– Я маю на ўфахе, як маешэша фы апое, таму кафу фы.

– Тут пытанне хутчэй у тым, як маешся ты, – мяўкае жанчына.

– Хханова, ты ф бафыф.

– А чаго ў цябе, Іване, забінтаваныя рукі?

Лёгкі рух галавой – маўляў, не ведае.

– Не хочаш папіць?

Рух галавой – хоча. Падбіраю яму правай рукой надзіва лёгка чэрап, з якога спераду блазнавата тырчыць рэдзенькая пасма, наступства шматгадовай звычкі прычэсваць сабе чуб. Я ўкладваю яму ў рот саломінку, трымаю шклянку. Смоча як матыль.

У вітальні завіхаецца грымотная медсястра. Адмыкае шафку, выцягвае нейкія клешчы, скамбінаваныя з паветранай помпай, кладзе іх на паднос. Вытыркае на мяне вуглаваты азадак.

– Чаму вы забінтавалі яму рукі? – пытаюся я ціха.

Перастае бразгатаць, выпростаецца.

– Ён з намі біўся, – кажа. – Хацеў сысці, вось гэта – ягоная праца, – паказвае на сваё вока, памечанае ладным фенікам.

– Ён не хацеў, – кажу.

– Я ведаю, што не.

– А ці не маглі б вы яму іх зноў развязаць?

– Раніцай, – цвыркае яна і нясе паднос. – А вы, жанчына, надзеньце халат, такія правілы.

Вяртаюся да ложка, падаю жанчыне халат. Тая намагаецца засунуць у яго сардэлькаватыя рукі. Бацька няўцямна на яе глядзіць. Потым пераводзіць позірк на мяне. Гэта каштуе яму высілкаў.

– Мофаф м’е шкажач, джэ я? – гыкае ён.

– У Тамаерцы.

– Ае джэ? Джэ хэты гохтгах?

– Які востраў?

– Ніякі не гохтрах, джэ Кхкі леш?

– Лес вунь там, – паказваю пальцам над ягонай галавой.

Ён старанна паварочвае ў той бок вочы.

– Там не штаіч мухлон?

– Не.

– Яны там ёшч.

– Я ведаю.

– Я хаху шкажач, – мармыча, – што я тут аджын.

– Дзе ты адзін? – пытаюся.

– Тут ша мной японшкія хэрчы, – стараецца вымаўляць ён. – Тут японхкія хэрці, гхх.

З кутка вока ў яго выцякае вялікая сляза. Чакаю, пакуль сцячэ. Выціраю яе сурвэткай. Жанчына з другога боку рытмічна гладзіць яму руку.

Перад павільёнам мы сядаем на лаўку, пастаўленую ў месцы, дзе большасць наведнікаў, адыходзячы, адчувае слабасць у каленях. Жанчына выцягвае з торбачкі дамскую цыгарку, прыпальвае сабе, гаворыць. Потым кажу я, яна слухае. Упірае ў мяне ўважлівыя, светла-шэрыя вочы. А што вы? – пытаецца яна

і выдзімае дым напудраным носам, – як маецца? Нармальна, – адказваю, – працую. Паціху. Дэталі яе не цікавяць, і гэта радуе. Бо інакш я выглядаў бы як бацькаў няўдаліца, недарэка, байструк. Ад інтэлігентных суразмоўніц лепей трымацца далей. Адразу кожнага раскласіфікуюць.

Японскія чэрці, думаю я, што гэта можа быць? Аблуды анэстэзіі, сны? Нячысцікі, што выраіліся з лабірынту зношанай душы? Выплады перажытага?

– Ці вам хоць казалі, чаму ў яго так забінтаваныя рукі? – пытаецца яна.

– У яго сколатыя вены, дык каб ён іх сабе не драў.

– Мне здаецца, ён з імі біўся, – кажа яна і ламае недакураную папяросу аб край лаўкі.

5

Пры наступным візіце мяне адводзіць убок доктар са старанна паголеным сумчатым тварам, спярэшчаным дробнымі зморшчынкамі. Дыкцыяй бывалага актора ён мне паведамляе, што бацькавы ныркі з увагі на ўзрост не спраўляюцца, лёгкія таксама – іх даводзіцца раздыхаць. Сэрца хоць і працуе рэгулярна, аднак сэрцам усяго ёсць псіхіка, а з ёй якраз праблемка. Здаецца, што мозг не адрэагаваў належным чынам на пасляоперацыйны стан і пашкодзіўся. Цяжка сказаць, у якой ступені. Аднак мне трэба падрыхтавацца да магчымасці, што калі *спадар доктар* – ён руціна шануе бацькаву навуковую ступень – пераадолее ўскладненні, то амаль напэўна будзе залежны ад сталай апекі. Бо псіхіка ж, падобна, пашкоджаная.

Я дзякую яму за дэкламацыйны выступ, параўнальны з класам маэстра Здэнька Шцяпанка ў ролі Яна Гуса, і вяртаюся да бацькавага ложка.

Рукі ў яго зноў разбінтаваныя, ляжаць уздоўж цела.
Глядзіць на мяне.

– Фто кажаў? – пыхціць ён.

– Што ўсё будзе добра.

– Каі?

– Скора.

Хапаю яго за руку. Скура ў яго далікатная, як у пратэя. З раскрытага рота часам вылітае муркатлівая адрыжка. Ён міргае. Зрэнкі варочаюцца з цяжкасцю. Бачу, як яны раз-пораз западаюць некуды ўнутр, на той бок, дзе шалеюць мітуслівыя ўзгадкі, булько-чуць адтокі ды равуць кішэчныя бестыі.

– Не тхымай мяне, выхлядаем як педжыкі, – рохкае ён. – Фто чапех гобіш? Пішаш?

– Так, – кажу.

– Шпаджаюша, фто жноў не пха мяе.

– Пра цябе ўжо не.

– Я памху, – кажа.

– З чаго б?

– Я фетаю, фто так.

Глядзіць на мяне. Я кручу галавой. Трымаю яго за руку.

6

Дома адкаркоўваю бутэльку малдаўскага каньяку, купленага ў дзяўчыны з рускім акцэнтам у начніку на Судамержскай.

Наліваю сабе, кладуся на дыван. У думках бачу бацьку, як ён ляжыць, падперты падушкамі, побач у пакоі. У гэтым завашыўленым берлагу, у гэтай пячоры, з якой мне даўно трэ было зваліць. Краны цякуць, бойлер капае, вокны не прылягаюць, не паспяваю

нават пафарбаваць. Бачу сябе, як вару яму спагечі, як кармлю яго імі. Як яны чапляюцца яму за падбароддзе. Як сяджу ля ўзгалоўя і чытаю яму “Забойства на вуліцы Морг”. Як ён карыстаецца кожнай нагодай для адчайных уцёкаў, бо бачыць ува мне чорта. Выціраць яму задніцу і мыць яго – мо й прывыкну.

Тэлефонны званок, звоніць мая сястра. У яе дрыжыць голас. Дрыжыць ён у яе спагон веку. Ну, спагон веку не – калісьці яна ўмела рагатаць, ажно па зямлі каталася. Выдумвала спантанныя песенькі, задзіралася з рознымі барбі, небяспечна дакладна плявала смактулькамі.

– Я тут у таты, ён непрытомны, выглядае жахліва, – мямліць яна. – Гонзік, калі ласка, прыедзь, бо я тут звар’яцею.

– Я быў там дзве гадзіны таму.

– І ён быў прытомны?

– Так.

– Казаў нешта?

– Быў досыць спакойны.

У слухаўцы чуецца бацькава бясконца адрыжка.

– Прыедзь сюды, я не ведаю, што рабіць.

– Сядзі і гавары з ім.

– Я, мабыць, абамлею.

– Не абамлееш, прайдзіся, выпі кавы і гавары з ім.

– Ну добра.

Даліваю сабе. У малдаўскага каньяку нярэдка значна складанейшы фініш, чым у яго смакавага грузінскага генацвале. З малдаўскага чуваць саставы падгнілых разынак, прагорклія арэхі, карболка, салёны пыл Усходу. Называецца “Кіяжаўскі дуб”, віньетка аздабляе дуб і пяць залатых зорак.

Тэлефон, незнаёмы нумар:

– Бальніца Тамаера, Плэмэнякава. Ці вы брат спадарыні -кшавай? Яна тут у нас страціла прытомнасць, ці не маглі б вы па яе прыехаць?

Еду.

– Ваша сястра ў сястрынскім пакоі, – кажа сястра медычная, – у канцы калідора налева.

Сядзіць на кукішках ля акна, трымае кубачак з кавай з аўтамата, твар шэра-жоўтага колеру.

– Я не магу яго бачыць, – кажа.

– Дык чаго ты сюды тады ездзіш, адпачні, заўтра я тут пабуду. Не бойся, яны яго выцягнуць.

– Я ў гэта не веру, – плача.

Даю ёй насоўку.

– Схадзі на яго паглядзець, – усхліпвае яна, – я гэтага віду не вынесу.

Базавы жаночы прыём – перанос адказнасці на нейкага самца, які знойдзеца ў дасягальнасці.

Гляджу на яго. Нічога невыноснага ў ім няма. Так задаволена ён не выглядаў, колькі яго памятаю. Аднак таго чыкільгея ў зашмальцаванай шапцы, які хадзіў на Гамэрскую запруду назіраць за вожыкамі, у гэтым целе ўжо няма. Той сышоў.

Гляджу і стаю – такая мая тут роля. Потым вязу сястру таксоўкай у Страшніцы. З грудзей, аздобленых фісташкавым жабо, вырываюцца гучныя ўсхліпы з прыцмокам. Кіроўца з пагардай разглядае мяне ў люстэрка.

7

На наступны дзень доктар са старанна паголенымі шчокамі паведамляе мне, што з блоку інтэнсіўнай тэрапіі бацьку перавялі ў аддзел анестэзіялогіі і рэанімацыі. Назва мо й цікавейшая, але для бацькі гэта

невялікі поспех. З увагі на працягласць аперацыі ў яго парушыліся функцыі. Ён упаў у кому і не прачынаецца. Болей мне скажа загадчык аддзялення, к.м.н. Пухвальдэк.

Блукаю па комплексе будынкаў. Паўсюль бегаюць вітальныя лабаранткі, спяшаюцца размаляваныя медсёстры, часам узносіцца ўрач, у ягоным твары – дыстанцыя ад усяго і ўсіх. Я ўхіляюся ад каталак са смуродлівымі лежунамі, якія пхаюць загарэлыя маладзёны з бадунца.

ААР – гэта вышараванае шэрае памяшканне, да сцяны якога прыстаўлены шэраг катафалкаў. У кожным, як у ваце, ляжыць адзін бясколерны аквалангіст, у якога з усіх бакоў праз дрэнаж і дыхальныя трубачкі ліецца жыццядайны сок.

Баця спачывае на крайнім. З-пад носа выходзяць лёгкія празрыстыя шланжыкі. Ён нітачна, пісклява ўдыхае. Доктар Пухвальдэк, які стаіць пры маім баку, мяне тактоўна інфармуе, што тут з ляжачым можна гаварыць. Хоць пацыент гэтага і не ўспрымае, прынамсі, мы так мяркуем, аднак ёсць яшчэ шмат пытанняў, на якія навука не ў стане як след адказаць. І калі застаецца магчымасць, што некаторыя рэцэптары дагэтуль дзейнічаюць, наш абавязак спрабаваць іх стымуляваць. Самы непрыкметны імпульс можа азначаць паляпшэнне. Таму гаварыць з пацыентам вельмі варта. Тэма значэння не мае, я магу гаварыць хоць пра самыя банальныя рэчы.

8

Вось жа, сяджу на крэсле пры ложку і гавару. Калі вычэрпваюцца звычайныя тэмы, не ведаю, пра што далей. У кішэні муляе вуглаваты вонкавы дыск, запампа-

ваны фоткамі, дакументамі, кліпамі, дамовамі. Таму гавару пра іх. Апісваю бацьку змест свайго ю-эс-бі. Хвалю планетарныя туманнасці IC 418, NGC 7293, IC 4406, NGC 6543, апяваю аб'ект V838 Адзінарога, сэрца пустаты, меланхалічны грааль, з якога слабейшыя натуры лёгка могуць юкнуцца.

Грузныя мужыкі з тоўстымі патыліцамі стукаюцца куфлямі. Гэта мы ўжо ў мюнхенскай піўнусе, драймальгох! Цэлыя сталы падымаюць тару, дзічыная шчэць тырчыць з тытунёвага туману, 55-ы год. Скрозь дым прадзіраецца жанчына ў мужчынскім плашчы, з гарачлівым начосам на галаве, мусіць, кагосьці шукае.

Монтэ-Касіна, 44-ы год: два манахі наліваюць суп двум збянтэжаным амерыкосам. З шэрасці кухні ім пасміхаюцца дзве распусныя шлёнды. Лупаты юнак з тварам-яблычкам паказвае шустрыя зубкі, а стары дасведчаны тхор з гіганцкім задам пад расай ухмыляецца праз плячо ад пліты.

Што далей? Рэальны індыйскі факір у шыпах. Японскія хіпі. Танец стогадовага грузіна. Касмічная калізія, гном верхам на курыцы, турынская плашчаніца з адбіткам лянiўца, кацінае сэрца ў парашку.

Што далей? Паглядная брунэтка ў чорных брыджах, у кашулі з закасанымі рукавамі цягае з кузава грузавіка абцягнутыя скурай шкілеты. На наступным здымку гэтая краля кідае напалову сатлелыя целы пад прыглядам пераляканага саюзніцкага салдата ў яму. *Анэлiзэ Кольман, член дазорнай каманды, вядомая сваёй экстрэмальнай брутальнасцю, травень 1945 г., Бэрген-Бэльзэн, – паведамяе подпіс.*

– Гэтыя малыя гадаўкі бываюць самыя злыя, – шапчу я. – Серыйная забойца Джурдзіч, Боні Паркер або тая карліца з Абу-Грэйб. Але ж Анэлiзэ, у адрозненне

ад іх, сімпатычная, у яе інтэлігентны твар, пракудлівы бляск. Ёй яўна не бракуе пачуцця гумару, дык ты мне патлумач.

Баця ў непрытомнасці свабодна, працягла адрыгвае.

– А Бопэ Мабіншэ, гагах, – хіхікаю я ў далонь. – Вось каго б табе трэ было пабачыць! Караля Бакубы! Чорнага манарха, начыненага ў скафандр з ільвіных зубоў, пазуроў, пер’я, манет, медалёў, ракавін, завушніц, ланцужкоў. Тры цэнтнеры брута. Не можа ўстаць, не кажучы пра хадзіць. На руках і нагах пазалачоныя пазногці. У адной руцэ дзіда, у другой шабля. У вачах незямное спакойнае ззянне. Для яго, відавочна, не праблема з’есці некага зажыва. На наступнай фотцы ягоны гарэм – пяць соцень напышлівых, сварлівых жанчын, у кожнай на жываце татуаж, а на галаве гарбуз. Знята ў 48-м для “LIFE”. Цяпер я перабіраю саракавыя гады.

– Што далей? Самалёты, – шушукаю я на вуха гіганцкаму ссінеламу старцу. – Няма чаго дзівіцца, ты ж сам шпігаваў мяне гэтым усё дзяцінства. Я хацеў бацьку, які б навучыў мяне кідаць тамагаўк, гуляць у чыку. А замест гэтага я слухаў бясконцыя эпісталы пра тое, які з самалётаў быў больш манеўраны – “Хоўкер Тэмпест”, “даўганосая Дора” або “Мустанг-эйч”. Я кажу без злосці, ніхто не мае ўсяго, чаго б хацеў. А хто й мае, той не цэніць, бо не ведае, што мае нешта, што б хацеў, калі б гэтага не меў, так жа ж? Таму самалётаў у мяне на дыску гіблота.

9

К.м.н. Пухвальдэк без аддыху аббягае сваё аддзяленне. Прыносіць кубачак, адпывае, абыходзіць усё, губляецца ў закуліссі, далівае вадкасці ў кубак і зноў

з'яўляецца з ім на сцэне. Даўгадзюбы бугайчык няпэўнага веку з пранізлівым тварам, скончаным грыўкай непрытомнага фасону. Энтузіяст, філантроп, тэніст, кончаны сектант.

Падобных шушукалаў, як я, у развітальні хапае. Сваякі бесперастанку схіляюцца над сваімі нябогамі. Яна пераехала да яго, а малец адразу страціў працу. Як тут за табой глядзяць? Раней мы хоць у кіно хадзілі, а цяпер? Памахай дзядулю, скажы: Дзед! Пра цябе тут клапоцяцца? Мы будавалі з разлікам, што ты там будзеш жыць з Нэлінкай, а цяпер і не ведаем... Табе нешта баліць? Калі даюць трыста, то сабе пакідаю дзвесце, а сотку аддаю ёй. Куды ты зноў ляціш? Шшш! Хадзі сюды і скажы: Дзед!

Тых, вакол каго ўвесь гэты вэрхал адбываецца, не чуваць. Хіба што ў іх нешта бурчыць, свішча, бурбольшы, бздзіць.

Праходзячы міма, Пухвальдэк глядзіць убок, як святы Алаіз, і заклікае нас і сябе да агульнай пакоры.

– Дзевяць гадоў я да авіяцыі і блізка не падступаўся, – шапчу я целу на штучным дыханні. – А сёлета бум – і пампую самалёты як апантаны. Вось цяпер архівую пяцідзясятая–сямідзясятая гады. Замест таго, каб стаць на ногі, зарабіць грошай, прывесці да ладу кватэру і ў апошні момант паспрабаваць наладзіць адносіны з дзіцём, вывучаю адслужылыя “скайхокі”, перапраўленыя ў пустыню.

Доктар здаля ківае. З задавальненнем фіксуе, як я гайдаюся на крэсле. Яму здаецца, што я прызнаюся ў чымсьці глыбінным. Што позна, але ўсё ж знаходжу шлях да свайго стваральніка.

– Выпатрашаныя маторы, пакарабачаныя бляхі, ніты, рассыпаныя ў пяску, – шапчу я ў бацькаў

адключаны слыхавод. – Трубка, шлангі, адляцелья шчыткі, скручаныя каркасы, разумееш, і ўсё зарослае крушынай ды пазасяранае чайкамі. Я проста ўсімі органамі адчуваю гэтыя спарохнелыя шасі, разлітую аліву, нябесны пыл, што ўеўся ў крылы. На гэтым тыдні я завісаю над абломкамі ізраільскіх “курнасаў”. У Беэр-Шэве іх гніюць дзясяткі, і сярод іх фантом RF-4ES Peace Jack, які яшчэ пазалетась так старанна ўтойвалі. А пару тыдняў таму я падсеў на “МІГ”, ад 15-га да 19-га, грубыя, крыва сшытыя пузатыя трубка. Са сваёй упёртай смактучай пысай наперадзе, разумееш?

– Мо і дзіўна, што я займаюся такой дуратой, – кажу. – Проста мяне заварожвае беспрычынна бурлівы аптымізм і траўмы дваццатага стагоддзя, чаргаванне бойняў з райскімі садамі квітучых эканомік. Паступовае перараджэнне бесклапотнай прагулкі ў марш смерці. Мяне цікавіць праўдзівая іпастась гэтых момантаў. Вось я і збіраю фоткі. Я спотэр. Пасію можна прыкласці да чаго хочаш. І неабавязкова гэта павінна быць нешта ўзнёслае. Наадварот, чым больш дэбільны імпульс, тым мацнейшы рэзананс.

10

Пухвальдэк раптам зварочвае крокі да нашага саркафага. Я ўстаю. Ён становіцца ля мяне. З ягонага кубка ідзе пара. Пазіраем разам на бацьку. Ён паведамляе мне, што ў святле фактаў сітуацыю трэба ўспрымаць так, што гэта толькі пытанне кароткага часу. Гэтым ён не хоча сказаць, што мая прысутнасць непатрэбная. Калі б я хацеў быць пры тым, калі час прыспее, то маё рашэнне ён толькі ўхваліць. Ён перакананы, што гэта прынцыповы момант.

Я кажу, што так.

Ён мне дзякуе. Мы дамовіліся. Ён прыхільнік гэтага. Не выключае ані прамога фізічнага кантакту. Гэтаму ён ні ў якім разе не пярэчыць.

– Маеце на ўвазе, накшталт трымаць за руку? – пытаюся я.

– Менавіта так, – выстрэльвае ён, дае дагучаць уяўнаму акорду і зноў спяшае далей.

Я сядваю.

– Яшчэ што да тых самалётаў, – балабоню я спавядальніцкім шэптам, – на здымку, які важыць пяць мягоў, можна вывучаць корпус, як калі б ты стаяў за метр ад яго – паўсюль надпісы NO STEP, DANGER, NO STEP, WARNING, BEWARE, NO STEP, DANGER, зусім не маеш уяўлення, дзе ў яго залазіць. І бац, прыходзіць пілот, з абсалютна гладкай абшыўкі выцягвае трап, поручні. Гоп – і ён у кокпіце, надзявае шлем. Пра што ён можа думаць? Ні пра што, гэта гумовая мазгаўня. Але атмасфера ў гэтым ёсць! Або тыя вясёлыя мальцы ў бейсболках на Тыніяне, якія ахрышчваюць кожную бомбу, перш чым замацаваць яе ў бомбатрымальніку: Ірэнка, Маруська, Яна. Зараз паляцяць на Токіё. Тыповы пачатак абамерыканьвання праціўніка: Шлём буську! Merry Xmas!

У вітальні нацягвае на сябе халат мая сястра з бледна-шэрым тварам. Ідзе мяне падмяніць. Уздыхае, выціраецца насоўкай, корпаецца ў торбе, правярае мабільнік.

Вітаю яе кіўком.

– Або ўзяць тую вядомую фотку “Мітчэла”, што ляціць над заснежанымі Альпамі, – шапчу я. – З надпісам праз усё крыло: FINITO VENITO, NEXT HIRONITO! Рускі ці немец да такога хоку ў жыцці не дадумаўся б.

Гумар – гэта не настрой, гумар – гэта светапогляд, напісаў у сорок восьмым Людвіг Вітгенштайн.

Сястрыца сцягвае высокія боты, гыкае, у яе захрасла маланка і яна не можа дабрацца да яе праз жывот. У мяне яшчэ ёсць хвіліна.

– Таксама класна параўноўваць паасобныя канструктарскія школы, – баю я. – Брытанскую, расейскую, амерыканскую – адразу відаць, хто ў каго што стырыў. У гэтым сэнсе самая цікавая кітайская. Безліцэнзійныя злёпкі ўсіх магчымых тыпаў, па-спартанску спрошчаныя, крывыя, быццам цюнігаваныя бязбожныя пачвары. Віхрасты ламінат, неакуратныя ржавыя кулямёты без рульных тармазоў. Глядзіш на гэта і не ведаеш, смяяцца ці баяцца. Ну ладна, Іва ўжо тут. Я еду працаваць, справы абы што, бізнэс не клеіцца. Ну, трымайся і выпсіся, а я зноў прыйду.

– Абдымі мяне, калі ласка, – просіць сястра.

Коротка абдымаю.

– Не прачынаўся? – пытаецца яна.

– Не.

– Бгэ, мне млосна.

– Мо мне з табой застацца?

– Лепш ідзі.

– Ну, тады іду.

– Давай.

11

На пачатку наступнага візіту доктар паведамляе мне, што прыходзіць час падрыхтавацца. Свядомасць выяўляе нулявую актыўнасць. Ён не адчувае, не ўсведамляе сябе, проста пра сябе не ведае. Цела яшчэ існуе, але спадар доктар практычна ўжо не. І тым не менш ён рэкамендуе мне прысутнічаць, калі момант

настане. Ён перакананы, што гэта мае сэнс. Абяцае, што яны мне дадуць учас ведаць. Тры-чатыры дні.

Я гляджу яму на каўнер і ківаю.

Вяртаюся, сядваю на сваё месца ля ложка.

– Апошнім часам я стаў паблажлівы нават да самых заюзаных “фоксхаўндаў”, Ту-22 і F-14, – кажу. – Бо як толькі іх пачынаюць выводзіць з эксплуатацыі, яны зноў становяцца легендамі. Адшукваюцца фоткі трыццацігадовай даўніны з выпрабаванняў, разабраныя каркасы, маторы, канструкцыйныя вузлы. Раптам ты бачыш, як гэтыя суровыя ламавозы ўзнікалі. На ўсім відаць стыгмы вечных спроб і памылак. Тыя шумы, перш чым удасца даць рады з уцечкай паліва, пампаж, дрыжанне паверхняў. Пакуль адладзяцца цяга і далёт, каб не абрубіцца недзе над Дамаскам. Дарагі жарцік: кіраванне па оптавалакне і вектарам цягі, суперкрэйсерская хуткасць, разумныя боепрыпасы, спрэс усё стэлс, але і гэтага мала.

Баця ледзь прыкметна парохкvae. Трымаю яго за руку. Недзе тут вісіць шылда, што наведанікаў просяць не датыкацца да пацыентаў. Пухвальдэк, наадварот, гэта падтрымлівае, дык пайдзі разбярыся.

– Мо ты думаеш, што я за пяцьдзясят гадоў нікуды не пасунуўся, – шапчу я. – Але гэта не так – я бачу рэчы з абсалютна новага, значна больш цікавага ракурсу. Прынамсі, даведваюся, што гэты свет не адзіны, што светаў процьма. Нават у тым самым месцы ў той самы час іх суіснуе некалькі. Праўда, практычны вынік з гэтага нулявы, бо гэта нікога не цікавіць. Сябручкам хапае ўласных адкрыццяў. А мой сын, твой унук? Цёгаецца па Еўропе і праз расшчэпленне эга, якое атрымаў ад мяне, шантажуе багатых кабет бальзакаўскага веку. З яго зрабіўся еўражыгала.

Адгукаецца раз на год. Плюе на мяне, як я пляваў на цябе.

Пухвальдэк здаля ківае. Дзівачны вушасты дундуль, стрыжаны пад гаршчок адукаваны прыэварачень. Лакальны мандарын, яўна залежны ад чагосьці тут. З магнітным полем дакладна будуць дзеяцца цуды.

– Я вось ніяк не магу ўцяміць адной рэчы, – баю далей. – Кожныя Каляды я раздаю гару падарункаў, а сам атрымліваю адзін-два. З народзінамі мяне віншуюць хіба што дзве сталкеркі, якія пераследуюць мяне круглы год, і на гэтым канец. Сястрыца не ўспамянае, я пра яе таксама. Зрэшты, я нават не ведаю, калі нарадзіўся ты. І я ўпэўнены, што і ты не памятаеш даты майго нараджэння.

– Я не шкадую сябе, разумеш, – шапчу. – Проста ўва мне няма ніякай спагадлівасці, я як каша, трохі сябрукоў, якіх часам стараюся лепш унікаць. Але не скарджуся. Заўсёды знойдзецца нехта, хто раздзеліць са мной пару чарак і расказа, што яго турбуе. Маржэнка, Уладзя, Міхал, Пафігіст, Дажджавік. Ты нікога з іх не ведаеш, мае сябры цябе ніколі не цікавілі.

Медсястра прыносіць мне на падносе кубак з гарбатай, каб у мяне не перасохла ў горле. Я глытаю Пухвальдэкаў напой, у смаку якога адчуваю сахарын, хлор, нейкую хімію.

– А потым вяртаюся дадому праз Іржы з Падзябрад, – мармычу. – Палова на другую, Плечнік высіцца пад месяцам, і мне добра. Памыю посуд, прапыласошу, тройчы за месяц патрахаюся, часам куплю ў “Н&М” за дзве соткі джынсы, адно што потым на дзённым святле заўважу, што такі колер носяць выключна замудоханыя таўстадупыя саракухі.

Стаўлю кубак на падлогу, болей няма куды.

– Але я вольны, разумеш, – бубню. – Магу, калі захачу, хоць нагой у вуху калупаць. Большасць людзей вакол мяне здыхае ад стомы, ад стрэсу, а я сабе ў працоўны дзень магу спакойна сядзець і чытаць. Ад гэтай маёй вольнасці часам аж жах бярэ. Ува мне яе столькі, што яўна нешта не ў парадку. Я поўны радасці, сілы, эйфарыі, і ў той самы час я ў поўнай срацы. Прыкольна, наколькі гэтыя два станы раўназначныя – адзін без другога не абышоўся б. Ну ладна, баця, мне ўжо трэба бегчы. Нічога не бойся, спі, адпачывай.

Бацька расплюшчвае вочы. Спачатку адно, потым другое. Намагаецца спалучыць тое, што бачыць, тобок столь, з назіральнікам унутры сябе, тобок з пэўным чалавекам.

Я ўстаю, каб апынуцца ў яго полі зроку. Паводле Пухвальдэка, няма чаго спадзявацца, ён мяне не пазнае. Лупіць на мяне бельмы. Я адчуваю, як у мяне па спіне прабягае хваля дрыжыкаў. Як становяцца дыбка валасы.

– Шаго м'е шпач? – гугніць ён. – Я ш ужо шп'ю тхы тыдні чы не ведаю койкі.

Я не знаходжу, што адказаць.

– Чы ёшч у чабе чапей нейкая ханшына? – пытаецца ён.

– Што?

– Пытаюша, чы маеш чапей нейкую ханчыну? – з высілкам шапялявіць ён у трубку.

– Цяпер не, – кажу.

– Тых жнайчы шабе нейкую, каб не быў аджын.

– Пастараюся.

– І важмічэ мяе таы на мога.

– На мора?

– Так.

– Ну добра.

– Хаху, каб ты вышыпаў мяе ў мога. Не вашна, у якое. Гажумееш, фто табе каву?

– Разумею, – адказваю.

– Ну бывай, хмм, – хрыпіць ён і закрывае павекі.

Я чакаю дзесяць хвілін, гадзіну, але бацька ўжо зноў оф.

13

Дома сядваю за ноўтбук, адкрываю пошту.

УЧОРА Я БЫЎ НА РЫБАЛЦЫ, МІХАЛ Ш., – піша Міхал Ш.

ДЗЕ? – пытаюся.

НА ОРЛІКУ, – адказвае ён тут жа, таксама сядзіць анлайн дзень і ноч. – РАЗ НА ГОД АБАВЯЗКОВА ВЫБІРАЮСЯ НА АКУНЁЎ, ІНАКШ МНЕ БЫЛО Б СУМНА. НЕ ХОЧАШ ЗАЎТРА НА ПІВА? А ПАЛОВЕ 4 НА ІРЖЫ 3 П.?

ПРЫЙДУ, – адказваю я. Глытаю пілюлю, кладуся ў ложкак. Прачнуўшыся, уключаю мабільнік. Ніводнага прапушчанага званка.

14

Без дзесяці чатыры набліжаюся да касцёла. Ужо здаля бачу непаседлівага раскудлачанага летуна, што на-разае кругі вакол дэкаратыўнай туі.

Мы вітаемся і няспешным крокам кіруем да ўзгорыстай грады, за якую спакойныя Вінаграды пераломліваюцца ў Жыжкаў самага грубага памолу. Стаім на Красавай вуліцы перад шынком “У Вынятых”. МАКАРОНА, РЫЗОТА, БІФШТЭКС – абяцае крэйда на дош-

цы, але гэта толькі дробнае таварыскае ашуканства. У іх падаюць адно марынаваныя сардэлькі, наліваюць балігалю “Свяны” і адчыняюць, як правіла, крыху пазней, чым напісана.

Так і сёння. Фасад закратаваны. Мы вяртаемся на Кубэлікаву, заварочваем на Ежкаву, праходзім Баржы-вовой, падымаемся па Хвалавай. Упоперак ходніку расаджаны радок сабачых гаўнякоў, пафарбаваных аэразольным зіхатлівым металікам. Міхал выцягвае фотаапарат і шчоўкае. Заўзятасць – яго галюная рыса. Ён – бяздонны фантан энтузіязму, што б там ні было.

– Усе знаёмыя цяпер як адзін ездзяць у Нью-Ёрк, – кажу я, каб нешта сказаць.

– Якія знаёмыя?

– Ды з адной тусоўкі. Мы ёй час ад часу збіраемся разам.

– Я ніколі ў ніводнай тусоўцы не быў. Што цябе не задавальняе ў тым, што яны ездзяць у Нью-Ёрк?

– Мяне ўсё задавальняе, мне проста цікава, калі ж яны вырашаць асесці там назаўсёды.

– А чым яны там займаюцца?

– Адзін ляжыць у склепе і чытае дзённікі Гаўла, другі ходзіць самотны па горадзе і здымае масты, трэці – малекулярны біёлаг, у яго кватэра на сорок трэцім паверсе, жонка, дзеці, круціцца безупынку.

– З сорок трэцяга выгляд, мабыць, ужо параўнальны з Мілешоўкай.

– Не ведаю. На Мілешоўцы я быў дзевяць гадоў таму паглядзець на сонечнае зацменне. І што ты думаеш?

– Думаю, быў такі туман, што ты ўласныя ногі не бачыў.

– Адкуль ты ведаеш?

– Я і сам там быў. Усё зацменне праседзеў у тым задрыпаным бiстро на вяршыні. Рэдзенькі грог з выцяжкі і кашэчая поўсць у парашковым супе. З кім ты там быў?

– З Ігарам, Пэтрам і Ганай, – кажу.

– А я адзін.

– Ты ж так любіш, не?

– Што люблю?

– Быць адзін.

– Я? Я самоту ненавіджу! Я ад сваіх шаснаццаці адзін і адзін!

Крокі вядуць нас Баржывоевай, заціснутаі на крутым схіле. Ад даходных дамоў патыхае мышамі і старымі лекамі. Мы праходзім па зачараванай тэрыторыі, дзе корчмы, забягалаўкі, казіно і іншыя прытоны ўзнікаюць і знікаюць з проста галавакружнай хуткасцю.

– Ты ведаў Франту? – кажу.

– Каторага?

– Пірожак, Пашак, Тварожак... Чорт, як жа ягонае прозвішча? Францішак, Франта... бя... Ён яшчэ наліваў піва там, у “Пячорцы”.

– Я там ніколі не быў.

– Пракіслая нара нефармалаў, ты нічога не страціў.

Мы зазіраем на Красаву, па-ранейшаму нічога. Паўтараем кола.

– Парожак! – гарлаю я на Кубэлікавай. – Валасы да сярэдзіны спіны, пяцідзесяцігадовы чувак з Кладна. Але ў сваё Кладна ён, бывала, не мог даехаць і па тры месяцы, зацягваў закрыццё да ночы, і яму ўжо не мела сэнсу бегчы на аўтобус. Дык ён там і спаў, у калідоры ля пустых кегаў, раскладаў паралонавы матрац. Раз у “Пячорку” заблукала нейкая Саша, і ён з ёй цэлы

вечар праз кранік перакідваўся паветраным шарыкам, тым часам як госці дохлі ад смагі. Ну так! Парожак! Сумленна спітая душа! А другім разам да яго прыйшлі скейтэры з дзеўкамі, Франта ўпаіў іх гарэлкай, сам раздзеўся да трусоў і танчыў тым дзеўкам каля шаста.

– Дзе ён узяў шост?

– Уваткнуў трубку ў падстаўку для каляднай ялінкі, уключыў мафон і танчыў, пакуль тыя дзеўкі не сталі як сурочанья. Згіджаныя скейтэры звалілі, а дзевак там кінулі. Тыя былі ў такім трансe, што Франта мог з імі рабіць, што хацеў. А ён кожную пацалаваў у твар, выклікаў ім таксоўку і адправіў дамоў.

– Самае разумнае, што можна зрабіць з бабай.

Па брукаванцы дрынькоча серабрыстая машына.

– Каб толькі ў мяне была такая тачка! – крычыць мой спадарожнік, збіваецца з кроку, спатыкаецца, ляпаецца аб камень, ускоквае. – Порш! Прадаў бы яго ў той самы дзень! Мне на ўсе перасоўванні ровара з галавой хапае! Дарэчы, гэта мне нагадала, што ты ўжо два гады выцягваеш мяне пракаціцца да вытокаў Ракіткі.

– Як наконт у канцы наступнага тыдня? – кажу тое, што і заўсёды.

– Каранёў там многа тырчыць?

– Дзе-нідзе сустракаюцца. А што?

– Тады вазьму шлем. Я б яго і так узяў. Я вось падумваю пра якія-небудзь шчыткі на галёнкі, бо нешта зачаста падаю. З той пары, як у мяне новы горнік, прыкідваю, што варта было б ездзіць з нейкай комплекснай абаронай.

– Ну так. Мне таксама неяк закарцела займець шлем, дык я зайшоў у краму і яшчэ ад дзвярэй убачыў такую шыкоўную гладзенькую шкарлупіну, такое

яйка, а не гэтыя цмачыныя рэбры. І купіў адразу. Калі б яшчэ не была мне малая, зусім было б файна.

– А не спрабаваў ззаду падкруціць колца?

– Спрабаваў. У краме была мне якраз, а як толькі выйшаў, стала малая.

– Ну, тады мне застаецца толькі развесці рукамі: як такое магчыма, каб нехта купіў сабе замалы шлем?

Абыходзім бляшаны кантэйнер. Ні села ні пала ў яго з трубы, спушчанай з даху, вывальваецца порцыя цаглянага друзу і пылу. Гах, бах. Мы апынаемся пасярод густой хмары.

– З такой хуткасцю, як у нас, – плюецца цэментам Міхал, – больш нідзе ў свеце сцены не разбураюць і не будуць наноў! Разбурыць і пакінуць ладам – гэта калі ласка! А вось такога будаўнічага поркання, такога трахання – гэтага няма больш нідзе, толькі ў Празе!

– І не кажы, – абтрасаю я кашулю. – У доме на супраць майго месяц былі прадукты, яшчэ месяц – “Т-Mobile”, потым столькі ж – буцік са зводніцкай бялізнай, далей там з паўгода знаходзілася нешта няяснае пад назвай “Шаламар”, а паміж тым кожнага разу ўсё разбіваюць адбойным малатком, перабудоўваюць, і нехта ж у гэта зноў і зноў інвестуе. Цяпер там вайсковая літаратура, пакуль трымаецца, тупакоў хапае.

– Думаеш, мы можам сцвярджаць, што самі да іх не належым?

– Мы можам сцвярджаць, што ў нас іншыя зацікаўленні, чым Сталінградская бітва. Ты, напрыклад, рэальна ходзіш на рыбалку?

– Я гэта проста абажаю. Стаіш паколата ў дзядоўніку, на цябе лезе прастуда, баляць вузлы, хочацца піць, пацееш, насаджваеш чарвякоў, торгаеш лёскі й чакаеш, ці заўважыць цябе якая маляўка.

– У траўні дазволена лавіць?

– Акунёў? Ды мне пляваць, у мяне ўсё адно ўлову амаль ніколі няма! На мінулы чацвер узяў сабе выхадны, каб выбрацца на шчупакоў. І ўсё прахам, бо ліла цэлы дзень! Дождж мне сёлета сапсаваў і выезд на шапачкі, які я так доўга планаваў.

Паварочваем на Баржывоеву. Я стараюся не думаць пра бацькава жыццё, якое так жудасна падобнае да майго, ну ці наадварот. Пра жыццё мужыка, які скончыў у аднушцы без кухні, куды не можа за прасіць жывой душы, бо за апошнія дваццаць гадоў не паспеў папрыбіраць нават каўпачкі ад зубной пасты і выцерці пыл. Чалавека, чыё валадарства таксама было не ад гэтага свету. Які ўсё прамантачыў, прапіў, раскідаў, раздаў бабам, а рэшту дазволіў у сябе скрасці.

Але што, калі цяпер ён спрабуе думаць нейкім заднім розумам пра мяне? Што, калі Пухвальдэк мае рацыю? Што, калі мне трэба быць там? Якое гэта адчуванне – захраснуць у разбітай машыне? Калі розум трасецца ў шторах халаднейшым кокпіце чэрапа, і яму не хочацца вонкі. На мароз, у нішто.

Брук выглядае як куска ялавічыны. Жылістай, сальнай. На вуліцы поўна нядобрых знакаў. Замардаваны сабака ў смеццявым кантэйнеры, застрэленыя галубы. Нам насупраць ідзе мужчына з пухлінай на паўтвару. Па сярэдзіне праезнай часткі валачэцца на здервянелых нагах школьніца пад кайфам. Верашчыць ад жуды і ўцякае ад чагосьці, што бачыць толькі яна. Абыры прадметаў залітыя агідна жаўтлявай аўрай. У прагалах бруку прабіваецца чорная трава. Я пачуваюся так, быццам важу дваццаць тон.

– У акуня, як на мой густ, замнога касцей, – кажу.

– Якраз у яго амаль ніякіх касцей няма, – пярэчыць Міхал, – гэта чыстае мяса.

– Значыць, касцісты быў толькі мой.

– Нешта не так?

– Што не так?

– Выглядаеш, быццам нешта не так.

– Ды не, – кажу, – нічога. Часовая млявасць. Ты кажаў пра нейкія шапкі?

– Пра шапачкі. Шапачка смаржковая – выключна смачны веснавы грыб.

– І дзе яны растуць?

– Пад мяжой ля става ў Надзейкаве, гэта ўрочышча паміж Прчыцай і Табарам. Знаёмая з тэатральнага інстытута робіць з іх класную запяканку. Тушыць іх на смятане, а потым складвае сляямі – блін, грыбы, блін, грыбы, блін, сыр – і ўсё запякае.

– Гучыць непагана.

– А як смакуе! У гэтай жанчыне яшчэ што цікава – што з ёй здараецца эпілептычны прыпадак кожны раз, калі яна прасуе клятчатая кашулі. Пры гэтым ейны муж іншых не носіць, іх яму купляе ягоная маці. На фэйсбуку ў гэтага тыпа профіль пад імем Шкоднік, у яго там і фотка ў клятчатой кашулі.

– На фэйсе нехта вядзе профіль пад маім імем, – кажу. – Я ўжо часам пабойваюся ісці ў людзі – калі нехта ўзгадае фэйсбук, я пачынаю заікацца, чырванюю, і ўсім усё ясна. Ніхто не верыць, што гэта не я.

– На тваім месцы я б з гэтым нешта зрабіў.

– Цікава, што?

– Напішы скаргу.

– Для гэтага мне давалося б там зарэгіцца, а мне не хочацца.

– Тады гэта як з тваім шлемам – нічога не паробіш.

Мы зноў мінаем рог Красавай. Афіцыянт, ці як яго назваць, якраз валтузіцца, адмыкаючы краты. Жалеца скрыпіць і бухае, адчынена. Што рабіць? Ідзём туды, хоць нам у гэтую яго засёртую вядлярню ўжо зусім не хочацца. Нам бы яшчэ панаразаць колы, хоць два-тры. Але заходзім. Цокаць шклом аб шкло, весці напышлівыя размовы. Дэманстраваць адно аднаму патрэсканых завадных курачак сваіх жыццяў. Накручваць ключыкам і пазіраць, як яны дзяўбуць.

15

Прачынаюся, намацваю мабільнік. Чатыры чортавы прапушчаныя, невядомы нумар. Паміж другой і паловай на трэцюю. Плюс два запісы ў галасавой пошце. Першы тэлефаноўца маўчыць, другі адключыўся.

Доктар Пухвальдэк прымае мой званок у 8:06.

– Мне шкада, – мовіць ён, – але я павінен вам сказаць, што ваш бацька сёння ўначы памёр. Мы не маглі вам дазваніцца.

– Так, – кажу, – так, я прыеду. Так.

Доктар бярэ мяне пад сваё крыло, вядзе да дзвярэй. Я стаю над бацькавай цялеснай абалонкай. У маёй мазгаўні бурболяць бессэнсоўныя словы. Oremus, helix, hoax, рах. Вітаем вас у Nero! Are you sure? One, two, check, kss, kss. Калі ты чуеш мяне, нічога не бойся. Ідзі наперад, працягвай. Рэальнасць – гэта напружанне паміж назіральнікам і назіраным. Хто гэта мог напісаць, не маю паняцця. Але гэта так. Не злуй, што я нічога не адчуваю. Мяне накрыве праз пару дзён. Нічога не бойся. Прабач, мне трэба ісці. На калідоры гэты прытыраны доктар, чакае. Ну, бывай.

Еду дадому, разуваюся, уваходжу на кухню, стаўлю вадку на каву, насыпаю ў турку тры лыжачкі, даводжу

да пеністасці. Я трымаю турку над полымем за куксу тронка праз сурвэтку, тронак некалі адламаўся. Гляджу, што хапіла б адрэзаць кавалак мешалкі, капнуць суперклею, прышпандорыць – і справе канец. Не давялося б абпальваць пальцы.

Бяру мешалку, мультытул, пальцалеп і бяруся за справу.

З гонарам пазіраю на плён сваёй працы.

На паліцы ляжыць дыктафон. Здзімаю з яго пыл, уключаю. Нічога. Іду ў кіёск купіць пальчыкавыя батарэйкі, заганяю іх у прыбор і зноў націскаю кнопку.

– Дык хто граў Шыманскага? – пытаецца мой сплюснуты голас.

– Такого фільма не ведаю, – гучыць голас майго бацькі.

– Гэта серыял, не фільм, – я яму. – “Месца злачынства”, паліцыя Дуйсбурга, партовыя краны, докі, хаўсботы. Ды ведаеш: Шымі ў паркеры.

– Гаральд Райнл?

– Не.

– А, успомніў, гэта быў Гёц. Акурат не ведаю, імя гэта ці прозвішча.

– Я таксама не ведаю, – дундоню з запісу. – Тады мне яшчэ скажы, хто граў галоўную жаночую ролю ў “Восем з паловай”?

Трэск, доўгі трэск.

16

Першы раз у гэтай справе ён пазваніў мне з паўгода таму. Я пазнаў яго паводле званка. Дзынь-дзынь – і досьць. Скардзіўся, што яму пачынае здраджваць памяць. Пытаўся, ці не мог бы я часам яе з ім папрактыкаваць. Па магчымасці, у забаўляльнай форме. Дэфінаваць за-

баўляльную форму было няпроста. Метадам выключэння мы дайшлі да міксу дэтэктываў, мультсерыялаў і старых рамантычных кіношак: “Цяжкое жыццё авантурыста”, “Старая стрэльба”, “Двое ў горадзе”.

Размовы я пачаў запісваць. Чаму – не ведаю. З ірацыянальных пабуджэнняў, з прыхамаці. З жадання закансерваваць непасрэднасць і так званую дурацкую чароўнасць дыялогу. І вось я ляжу цяпер на дыване і слухаю забойча марудныя сентэнцыі, адмоўчванні, уздыхі, выслухоўваю сваю агідную цягамоціну.

– Грэйс Келі? – кажа бацька.

– Не, – адказваю я і нешта пры гэтым глытаю, сёрбаю.

– Лора Эліёт?

– Тэрэза Райт. А хто граў таго дзядзьку, які ўсё спрабаваў яе прыкончыць?

– Таго звалі Кутман ці неяк так. Ты жывеш яшчэ з Ганкай?

– Я табе ўжо шмат разоў казаў, што не.

– Што, адфутболіла цябе?

– Так склалася.

– А цяпер нейкая ёсць?

– Не. Адкуль у цябе, дарэчы, столькі класных шлеек?

– Якіх шлеек?

– Якіх у цябе поўная шафа.

– Па-рознаму, ад людзей. Як сёння на дварэ?

– Я там не быў.

– Як гэта, ты не працуеш?

– Працую, але з дому.

– А так можна?

– Рэдагую, пішу калонкі, каментары. Я ажаніўся з клавіятурай.

– Тады пашукай мне там, колькі метраў у самай
высокай жывой секвой вечназялёнай.

– Сто дваццаць тры з паловай.

– Так хутка знайшоў?

– Ага.

– Яны, пэўна, маюць на ўвазе тую, што расце
ў Холі-Року на ўскраіне Пікфарда, так?

– Чаго ты пытаешся, калі сам ведаеш?

– Мяне цікавіла, ці гэта ведае і інтэрнэт. Тады мне
потым, як будзе час, пашукай, які быў самы вялікі
злоўлены васьміног. Што за від і які памер у рас-
прастаным выглядзе.

17

Яшчэ мне здаецца, што ён трохі раўнаваў. Ён сорак
гадоў карыстаўся піпеткай, соўгаў шкельцам пад мік-
раскопам і вынікі сваіх доследаў выстукваў на дру-
карскай машыныцы. А тут раптам ажно кішма кішыць
звесткамі аб глыбіннай існасці прасторы. Але га-
лоўнае – у ім, мужчыне, народжаным пасярод даждж-
лівага лістапада 1929-га, выбухнуў інтарэс. Ён пачаў
цікавіцца навінкамі палеанталогіі, масай галактычна-
га ядра, узаемадзеяннем нейтрынаў, дэталёвым раз-
віццём буму азіяцкіх эканомік. Рабілася гэта выключ-
на праз мяне, інэт дома ён мець не хацеў. Не жадаў
быць у дасяжнасці чагосьці настолькі бясформеннага.

– У 58–60-м гадах у выніку палітыкі Камуністыч-
най партыі Кітая ад голаду і недаядання памерла
ад дваццаці да трыццаці мільёнаў людзей, – квакае
ў дыктафоне мой голас.

– Добра, але мяне хутчэй цікавіць, якую ролю
ў другой фазе рэвалюцыі адыграў канкрэтна Лю Шаа-
цы. Васьмінога ты мне глядзеў?

– Так, Octopus Giganteus, якога выкінула на бераг у Флорыдзе.

– На пляжы святога Аўгустына, сорак сем метраў, так? Гэта старая казка. Біяхімікі ў Канадзе нібыта даследавалі ўзоры тканак і сцвярджалі, што гэта актопус, але я ім не веру.

– Тады застаецца толькі нейкі малёк у 93-м годзе.

– Які від, памер і колькі важыў?

– Дваццаць пяць футаў, сто фунтаў, Pacific Octopus.

– Хвілінку, мне трэба запісаць... А дзе яго злавілі?

– Гэтага не ведаю.

– Мо тады яшчэ зірнеш, дзе яго злавілі, у якую пару года і хто яго апісаў?

– Спачатку дапішу нешта сваё, потым гляну.

– Працуеш – не працуеш, так? Для сябе пішаш.

– Прыблізна так.

– Спадзяюся, што не пра мяне зноў.

– Ужо не пра цябе.

– Як гэта будзе называцца?

– Без паняцця.

– А ўласна, чаму ты пішаш?

– Форма ўцёкаў.

– І гэта некаму цікава пасля цябе чытаць?

– Я ведаю толькі пра тых, хто нейкім чынам звязаны з літаратурным рамяством. Іх гэта цікавіць не можа, бо яны ўшчэнт задзяўбаныя ўжо толькі тым, што пасля цябе павінныя хоць раз гэта прагартаць. А проза ім падаецца на адзін твар – сутаргавай, бясформеннай, неарыгінальнай, асабліва наша, чэшская.

– Дык мо так і ёсць?

– Так і ёсць. Ёй бракуе хоць нейкай інтрыгі, руху, дынамікі, па сутнасці, яна складаецца з адных пачуццёвых вывяржэнняў. Засуньце нарэшце сваё сранае

эга ў дупель, рэгулярна намякаюць крытыкі аўтарам, і маюць рацыю. Але чаму тады столькі ўсяго выдаецца і перакладаецца? Як так, што столькі людзей жыве з грантаў, з фондаў, з вельмі падазронах крыніц?

– Табе ж таксама штосьці пераклалі?

– Усё тое самае – “Бацькоў і дзяцей”.

– Дык ты з гэтага таксама штосьці маеш, не?

– Не надта.

Паўза.

– Колькі прыблізна?

– Час ад часу нешта капае.

Паўза.

– Яшчэ, кажуць, ты быў на якімсьці плакаце.

– Гэта быў проста такі жарцік.

– Вісець на Цэнтральным вакзале табе падаецца жарцікам?

– Адкуль ты ведаеш?

– Івана цябе бачыла. Што ты трымаў якуюсьці бутлю і крывіў фізіяномію, быццам напіўся. Мо хаця паглядзіш мне, дзе яго злавілі і хто яго апісаў?

– Ды ўжо ж гляджу, яго злавілі, яго злавілі...

18

Ляжу на дыване, слухаю запіс.

– Мне цяпер увесь час сніцца адзін і той жа сон, – мэкае першы голас.

– Які? – бэкае другі.

– Сяджу дома перад тэлекам, а вакол мяне разбіраюць панэльны дом. Верхніх паверхаў ужо няма, я гляджу з акна, там на вялікай кучы паступова грувасцяць вырвання панэлі, мэблю, ванны, бойлеры, мёртвых сабак. Гляджу фільм, і раптам чую пнеўматычны малаток тут жа за сценкай. У гэты ж момант

рабочыя вышыбаюць мне дзверы, забіраюць тэлевізар і адносяць яго прэч.

– Сны пра страту кватэры мне сняцца штодня, – гучыць мая мудазвонская глоса. – А што да той кучы за акном – у кнізе, якую я цяпер чытаю, падобныя візіі мае Фердынанд Сэлін, але ён гэта спазнаў у рэале, калі ў канцы вайны ўцякаў праз знішчаны рэйх у Данію.

– Чым уцякаў?

– Цягніком. І той то спыніцца, то цудам не сьдзе з рэек, то загарыцца ў тунэлі. Так яны ездзілі туды-сюды недзе паміж Ростакам, Гановэрам і Гамбургам. Ён уцякаў з жонкай і катом. Тая баба разяўляла рот, толькі калі казалася нешта пра ката, а так маўчала.

– Пару такіх ведаў і я. А што за візіі былі ў таго Сэліна?

– Яны ехалі праз руіны, бачылі тузіны гарадоў у агні. Было чым далей, тым горш, і ўрэшце на адной раўніне цягнік спыніўся; яны глядзяць – а перад імі ў неба тырчыць гара пакарабачаных траверсаў, трубак, цэгля, трамваяў, трупаў, ушквараных у асфальт, пакручаных мастоў. А вяршыню той гары вянчае дагары трыбухом паравоз. Ён апісвае гэта некалькі разоў, увесь час да гэтага вяртаецца. Ламае сабе галаву, якая сіла магла гэта ўсё выдраць з зямлі і зверху яшчэ насадзіць 100-тонную махіну. Спекулюе пра таямнічую зброю, пра нейкую невядомую бомбу. Не можа ўспамінаць пра гэты паравоз насыціцца. Раз падкрэслівае, што ў таго было дванаццаць колаў, потым піша, што восем, потым зноў дванаццаць. Ён гэтым апантаны. Тарабарыць, адцягваецца, ён фрагментарны, чытаецца цяжка.

– Ты чытаеш гэта цяпер, калі тэлефануеш?

– Толькі гартаю.

– Бачыш, я таксама часта чытаю пры тэлефоне, у гэты момант якраз дачытваю “Таямніцу кітайскага цвіка”.

– Не занадта наіўнае чытво?

– Так, але я ўсё роўна такое люблю.

Паўза.

– Што маўчыш? – кажа.

– Ды нічога, проста тут з адной казой узаемна шантажум адно аднаго, ажно кроў пырскае.

– Якім чынам?

– Праз смс.

– Такое я не магу ўявіць.

– Мне прыйшлося б табе пачытаць.

– Пачытай, у мяне ўжо ніякага жыцця няма, дык мне цікава, як жывеш ты.

– Піша: “Сяджу з Талам у “Гусі” і н’ю чацвёрты манхэтан, прыйдзі мяне вызваліць!” Я на гэта: “Не магу, працую”. Адказвае: “Але пераначаваць мяне ў сябе пакінеш?” “Прабач, сёння не”, – пішу, бо ў мяне далібог валтузні да раніцы. Пярэчыць: “Мне патрэбны начлег”. Пішу: “Няма часу на спрэчкі, прымі як ёсць, калі ласка, мне трэба працаваць”. “А мне трэба недзе спаць, – яна на гэта. – Іду або да цябе, або да Тала ў гатэль”.

– Чаму цябе спаконвеку цікавіць такі тып жанчын?

– Неўротыкі ўзаемапрыцягваюцца. Тады я пасылаю пытанне: “Хто такі Тал?” Пачакаем, скоро даедаемся.

– Ты што, гэта вось цяпер вырашаш?

– Так. Пакуль прыйдзе адказ, паспрабуй успомніць, хто граў задняга стралка на велінгтоне ў “Нябесных наезніках”?

– Той, што забіўся ў сорок адзін год, калі лез да бабы ў гатэль па гзымсе, ён лазіў на вышыні з маладосці, любіў гэта. Ён?

– Так. А вось і адказ прыйшоў: “Тал – дасціпны мужчына з “Amnesty International”, таму выберы, да каго мне ісці – да цябе ці да яго”.

– Ты павінен памятаць, што прыродзе вядомыя толькі ўдача і няўдача.

– Сюды я яе ўсё адно не магу прывесці, у мяне тут свінюшнік, не паспею нават праветрыць. Так што пішу: “Ідзі з Талам у гатэль”. Адказ: “Чаму я павінна так прыніжацца? Вазьмі мяне да сябе, мне трэба з табой пагаварыць!” Класіка, і так заўсёды, чорт. Нічога, што я табе гэта так вось чытаю?

– Мо ты ёй патрэбны, а яна не ведае, як табе гэта сказаць.

– Што ёй патрэбна, дык гэта прыйсці, усё аблажаць, у тым ліку мае шмоткі, а потым сядзець, дзве гадзіны маўчаць і загадкава пасміхацца. З яе выпраменьвае вусціш, дэструкцыя, траблы.

– Колькі ёй гадоў?

– Дваццаць восем. У яе дзіця і муж, які з тым дзіцём цяпер, пэўна, сядзіць дома. Калі я з ёй нешта пачну, не пройдзе і года, як тое самае чакае і мяне.

– Ты ж не павінен з ёй адразу пачынаць жыць.

– Але ж яна менавіта гэтага і хоча, пры гэтым паводзіць сябе вось так. Я б скончыў як класічны камічны стары хер.

– Я сам сабе камічным ніколі не здаваўся.

– Я ведаю.

– Што ведаеш?

– Што ты гэтую камічнасць не ўспрымаеш. Вось дакладна гэта ўмее гэты пісьменнік – да дэталю апісвае

апакаліпсіс, і пры гэтым усіх дзіка лажае, а больш за ўсё сам сябе.

– Сэлін?

– Так.

– Сам з сябе смяецца толькі блазен.

– Гэта што, нейкая канфуцыянская праўда з “Таямніцы кітайскага цвіка”.

– Гм. Прывядзі мне хоць адзін прыклад камічнасці.

– Калі ў кагосьці на візітоўцы напісана: “ак., праф. Рыкі Мук, д.ф.-м.н., дыр. НДІЯФ АН ЧР”.

– Я нічога падобнага ніколі нідзе не пісаў.

– Я не кажу, што ты пісаў.

– Тады чаму ты са мной так часта размаўляеш, быццам мяне ненавідзіш?

Паўза.

– Што-што?

– Увесь час мяне з кімсьці параўноўваеш і дакараеш, што я горшы, чым яны.

– Але гэта лухцень.

– Так. Вось тыповы прыклад, як ты са мной размаўляеш.

Паўза.

– Добра, – працягвае ён. – пакінем. Яшчэ наконт камічнасці. Як бы ты ахарактарызаваў камічныя паводзіны?

– Як імкненне любым коштам захаваць сур’ёзнасць.

– А ці трэба нешта сказаць, каб выглядаць камічным?

– У тым і рэч, што не.

– Ага, ну, пайду сабе згатую чаго паесці.

– Што згатуеш?

– Рыс з гарошкам і з морквай. Ну бывай.

19

Дон Шайн: Ці добра я іду?

Скамарох: Можжа быць... Пакуль я не магу табе сказаць.

Дон Шайн: Чаму гэта?

Скамарох: Каб я ведаў, як ты ідзеш, ты б мусіў ісці. Але ж ты стайш, таму я магу хіба што сказаць, што стайш ты добра.

Дон Шайн: Га, карантыш брабанцкі, здаецца, што ты з мяне хочаш пакпіць!

(з лялечнай камеды)

Ляжу на дыване і слухаю. Тыповая версія пачатку такая: ён звоніць, я бяру слухаўку, уключаю дыктафон, ён маўчыць. У чым памылка, мы не ведаем. Мы не навучыліся тэлефанаваць. Ну або па тэлефоне можна і маўчаць. Нехта пазвоніць, прамямліць “прывет” і сядзіць ціха. Пытанне характару. У мяне на такое нерваў няма.

– Ты там? – пытаюся.

– Так.

– Чым займаешся?

– Я ўжо стары.

– Гэта не нагода быць панылым.

– А з чаго мне радавацца?

– Ну, з’ездзі да каго-небудзь у госці.

– Усе знаёмыя, якія ў мяне засталіся, жывуць у Дэйвіцах, туды я са сваімі нагамі не дабяруся.

– А чаму ніхто з іх не прыедзе да цябе? – сапіць мой акустычны прывід, гугнявы сучын сын.

– Бо ў іх са здароўем яшчэ больш пагана, чым у мяне.

– Тады я некалі вазьму бутэльку віна, прыеду да цябе і вып’ем.

– Ты мне гэта абяцаеш ужо шмат гадоў.

– Ну так, з часам у мяне праблемка. З ранку ў мяне ў галаве мір і спакой, але не паспяваю дачысціць зубы, як гэта ўсё некуды выпарваецца, і з гэтага моманту я ні халеры не паспяваю.

– Гэта ты мне паўтараеш ужо чатырнаццаць гадоў.

– Ды ну.

– Вось табе й ды ну. З дзевяноста чацвёртага года часу знайсці не можаш. Што ў цябе там так раве?

– Біг-біт.

– Як гэты біг-біт называецца?

Сын нешта паслухмяна называе па складах.

– Што? Я цябе амаль не разумею.

– Дык сціш сабе тэлевізар, – квакае скамарох.

– Гэта можна, чакай.

Трэскат, скрып. Акустычна ніякай змены, наадварот, мне здаецца, што гук узмацніўся. Трыццаць шэсць секундаў нічога не адбываецца.

– Ты дзе? – скрыгачу.

– Тут, – гучыць адказ. – Трымаю трубку, чакаю, што скажаш. І думаю пра свайго знаёмага Мірыка Скоржапку. У яго быў такі шляхецкі звычай – выціраць рукі сурвэткай, змочанай у сухім джыне. Потым ён раз нажлукціўся на балі і сказаў у мікрафон: Бог мне ўяўляецца як шрубавы вал у дзевяні. За гэта яго выкінулі з факультэта, ён пайшоў рабіць на фабрыку і там спіўся. Ён нарадзіўся дзесьці ў месцы, дзе цяпер стаіць гандлёвы дом “Котва”. Усё сцвярджаў мне, што там, дзе быў іхны дом, калісьці знаходзіўся каралеўскі двор, але мне здаецца, ён гэта выдумаў. Можа, зірнеш?

– “Котва”? Задаю плошчу Рэспублікі.

– Ага.

– Дарэчы, як ты можаш чытаць, калі ў цябе так грыміць тэлевізар?

– Пытанне звычайкі, я яго не ўспрымаю.

– На месцы, дзе цяпер “Котва”, быў раманскі касцёл.

– Мяне цікавіць, што там стаяла пасля яго.

– Там будавалі ўмацаванні. Так... А потым там, хто б падумаў, сапраўды знаходзілася каралеўская рэзідэнцыя.

– Калі?

– З канца чатырнаццатага стагоддзя. Там засядаў Вацлаў IV, сканаў Уладзіслаў Постум, адтуль выйшла караначыйная працэсія Іржы з Падзябрад. А потым па лагічнай крывой усё пайшло на спад: кляштар, казарма, куча гною, гандлёвы цэнтр. Ці стаяў там у міжчасці дом – гэтага не пішуць.

– Палітыкі сёння – спрэс падонкі, – гучыць адказ. – Да вайны паўсюль былі прафесіяналы, і ў гандлёвых дамах, і ў палітыцы.

– А толку.

– Прафесіяналы робяць прафесійныя памылкі, але цяпер гэта банда пеюноў, спекулянтаў, артыстаў, мантачоў і офісных пацукоў. Гэта не можа скончыцца інакш як развалам. Але я да гэтага, на шчасце, не дажыву.

– Ну як жа, усё можа гахнуцца і праз год.

– Я ж і кажу!

– Ды ну цябе, завёў песню.

– Не хочаш, каб казаў пра здароўе, то не буду.

– Няма людзей цалкам здаровых. Усё трымаецца на нераўнавазе, на руху, на прыроджанай нестабільнасці.

– Наадварот, у прыродзе пануюць абсалютна стабільныя працэсы, магчыма, з нашага погляду

непрадказальныя, але з перспектывы глабальных працэсаў стабільныя. Таму калі ты не можаш сем дзён выпаражніцца, то гэта значыць, што штосьці адбываецца. Сёння я ўрэшце не вытрымаў, засунуў сабе туды палец і выцягнуў пальцам.

– Ну што ўжо, запор.

– Ну, ххх. Што цікавага пішуць у інтэрнэце?

– Мужчына прабудзіў жанчыну з дзесяцігадовай комы, кусаючы яе за палец нагі.

– Ты б такое ні для кога не зрабіў.

– Чаму ж, такіх было досыць – Таня Лабоўткава, Марыя Бундава, Івэта Швіглікава, Ярка Сэмэнцава, потым ці то Халіда, ці то Шахіда Юсуф, такая лупатая, гэта было яшчэ ў школе. А ў гімназіі імёны пачалі губляць для мяне значэнне. Нашмат раней, чым я страціў цнатлівасць.

– Я яе страціў, ххэх, з уласнай цёткай.

– Я ў войску.

– Не мані, ты ж ужо на першым курсе хадзіў з нейкай Гафай.

– Адкуль ты ведаеш?

– Вы мяне ўзялі на вячэру да “Рарашкаў”. Мяне ўсё непакоіла, што ў такім маладым веку яна ўжо ўмее піць.

– Такога я не памятаю, – мовіць скамарох, імпульсіўна шоргаючы туды-назад, – каб мы разам былі на вячэры.

– Былі. І як мінімум разоў шэсць. Слухай, у наступную суботу я зноў кладуся ў Тамаерку.

– Зноў з нагамі?

– Гэта даведаюся на месцы. Не паможаш мне туды данесці торбу?

– А якой?

– А восьмай.

– Восьмай раніцы?

– Я цябе ніколі ні пра што не прасіў, ххэх, толькі цяпер.

– Я ж нічога не кажу. У суботу а восьмай.

– Так. Мо запішы сабе дзе.

20

Ляжу на дыване, слухаю і паволі пачынаю цяміць, хто быў мой бацька.

Мой бацька быў пестунок у жабо, белыя панчошкі ў лакаваных чаравічках. Зануранае ў сябе адзінае дзіця ў сям'і з няпэўнай, але нязменнай усмешкай. Сурочлівы насаты маладзён у гіганцкім берэце з губным гармонікам сярод смяшлівых студэнтак. Саркастычны заўсёднік выпускных і выселляў. Мікрабіёлаг у белым плашчы. На здымках з лабараторыі шчэрацца імуналагіні з дрэнна парамантаванымі зубамі, тым часам як ён з дэманстратыўна закругленымі бровамі п'е з дзежкі нейкую вадкасць. Мой бацька, відавочна, напачатку быў вясёлы чалавек. Весялун, светлая натура. А я гэтага не заўважаў. Я знаў ужо таго недаверлівага сарданічнага дзядка.

– Ну, не замінаю? – кажа.

– З чаго б.

– У мяне тут радыскі – апоўдні толькі купіў, а цяпер чвэрць на пятую, і яны зусім скукожыліся. Вось як радыска можа так хутка скукожыцца? Ну як? – не можа зразумець ён. – Гэта ж пераважна вада.

– Еў іх на абед?

– Яны скукожаныя, а не з'едзеныя, я ж кажу. На абед у мяне была гароховая каша з сасіскай. Сасіска смярдзела.

– І ты яе выкінуў?

– З’еў, такога я не магу сабе дазволіць. З пенсіі яшчэ даю Іване, яна ж без працы сядзіць, зноў звольнілі праз дыяліз.

– У мяне цяпер справы таксама не надта, інакш бы я, натуральна, таго.

– Ты купі віно і прыедзь, гэтага будзе цалкам дастаткова. Якое ты купляеш?

– Іспанскую рыёху.

– Ты ж казаў, што не п’еш.

– А што яшчэ рабіць з гасцямі.

– Я хацеў табе сказаць, што я ўжо зноў пасварыўся з Іванай.

– Яна мне званіла.

– Што казалася?

– Што вы пасварыліся.

У запісе чуваць, як недзе ззаду грыміць тэлевізар.

– Зноў ваююць.

– Хто?

– Габрэі. Габрэі з табой не здатныя размаўляць ні пра што іншае, як пра габрэяў, і не перастануць, дакуль з цябе не зробіць або габрэя, або антысеміта, так пагаворваў мой стрыечны брат Арно.

– Ён жа ж сам быў у гэтай іхнай Хагане і загінуў падчас Шасцідзённай вайны, ці не?

– Менавіта таму; мабыць, ведаў, пра што кажа. Паचाкай, нехта звоніць у дзверы.

Трэск, доўгі трэск.

Раўняю на дыване хрыбет, даліваю сабе каньяк. Каментатар у бацькавым тэлевізары палівае экстрэмістаў за тое, што яны камусьці ў кватэру кінулі кактэйль Молатава. Абпаленая сям’я змагаецца за жыццё. Далей дакладвае пра зонд, які скіроўваецца

да каметы Чурумава–Герасіменкі, каб прыстаць на ёй ў 2014 годзе. Прычына цікавасці да камет з боку вучоных палягае на тым, што гэтыя нябесныя целы вандруюць у сусвеце ў першапачатковым стане, разносяць арганічныя малекулы і такім чынам рассейваюць па планетах жыццё.

– Да мяне тут прыйшла парачка, мужык з жанчынай, – паведамляе бацька, – паказалі паперу з пячаткай і казалі, што калі я гэтую сваю кватэру хачу выкупіць за чатыры з паловай мільёны, дык магу. А інакш, кажучь, яе нехта купіць разам са мной, і мяне выселяць. Думаеш, штосьці такое магчыма?

– Наўрад ці, табе б мусілі прапанаваць замену.

– Яны казалі, што на замену не маю праву. Або заплачу, або пайду адсюль. Можа, ты ведаеш якога юрыста ці яшчэ каго, хто б мяне пракансультаваў?

– Аднаго ведаю, але той адказвае толькі на працоўныя званкі, на іншыя не мае часу. А Іва не ведала б?

– Яна са мной не размаўляе.

– Тады плюнь на яе, хай сама разбярэцца, ці хто каму патрэбны.

– А што, калі яна разбярэцца, што непатрэбны? Яна як малое дзіця, я не магу пусціць яе з вачэй.

– Ёй сорак два гады!

– Узрост і самастойнасць не залежаць адно ад другога.

– Дык ты да іх цяпер не ездзіш? Ці ездзіш?

– Езджу. Бо што б яны, па-твойму, елі. Іва ўмее спячы хіба курыцу і шарлотку. Звычайна прыеду, зраблю рызота, звару суп з капусты і еду назад.

Паўза.

– Ты там? – скрыгоча мой пяцідзсяцігадовы войс.

– Так, галава закруцілася. У мяне апошнім часам здараецца, што круціцца галава і я вось-вось самлею. Аднойчы нават у шафу ўрэзаўся.

– Дык мо мне прыехаць?

– Што б ты тут рабіў; ты, галоўнае, прыедзь у субо-ту. Іду прылегчы, бывай.

– Бывай.

21

Ляжу і папіваю малдаўскі каньяк. Не скажу, каб ён мне неяк асабліва падабаўся, зрэшты, гаворкі пра гэта няма. Гэта пытанне дынамікі. Алкаголь дапамагае рытмізаваць і структураваць невыносна лінейны рух у часе.

– Ну, ты пра мяне не забыў? – пытаецца дыктафон.

– Заўтра раніцай я ў цябе, – адказвае робат.

– Паспееш на восем?

– Так.

– У цябе дзіўны голас.

– Ледзь поўзаю, толькі што вярнуўся з Чэшскага Сярэднягор'я.

– Што там?

– Лятаў вакол гор на парашуце.

– То я іду легчы, да заўтра, бывай.

– Бывай.

22

Ляжу і пракручваю ўспаміны. За іх верагоднасць, паводле інтэрнэту, адказвае гіпакамп, частка мозгу, дзе яны архівуюцца. Але ж вось неспадзяванка: кожны пяты ці восьмы ўспамін – фальшыўка. Да таго ж, фальшывыя ўспаміны прадукуе нават не гіпакамп, а цэнтр у вобласці цемені. Той пачынае дзейнічаць у той мо-

мант, калі носьбіту галавы трэба прыгадаць дэталі. А іх пад рукой часцяком проста няма, таму ўспаміны аўтаматычна аранжуюцца з запазычаных крыніц.

Бачу, як у ніжнім куце саду паміж хвоямі адчыняецца брамка. Заходзіць бацька ў плашчы і ў кепі, з-пад шапкі вытыркаецца нос, вінаватыя вочы, у руцэ аранжавы скурзамаўскі партфель. Бацька падобны да ціхага вар'ята, які ўдае атамнага інжынера з сакрэтным заданнем. Падб'ягаю да яго, бяру за руку. Сцежкай, засыпанай ігліцай, мы ідзём да дому. У кароне хваіны манатонна траскоча нейкі птах. Дарогай падбіраем пару шышак. Імі, схаваўшыся за рададэндранам, шпурляемся ў бацькаву маці, якая развешвае бялізну. Бабуля не пратэстуе, не смяецца, не прыкмячае нас, хоць шышкі цяляюць ёй у спіну. Адна падвісае ў яе ззаду ў зіхотка-жоўтых набігудзіненых валасах. Бабуля вечна замроеная. Прыблізны кірунак ці тэму ейных мрояў не ўдалося раскадаваць нават ейнаму мужу, майму дзеду, за шэсцьдзесят гадоў супольнага жыцця.

Бачу, як мы ідзём роўнай і доўгай лясной сцяжынай, злева ад бацькі я, справа аблысслы гном з акулерамі на паўтвару. Гном важна дыміць з люлькі, бацька жэстыкулюе. Яны размаўляюць таемнай мовай: “Івіт ф’ю? Кэ? Кэгор ма. Яшыш, ёхоло, ёхо. Кхаш! Тэ брудэм к нех! Гэ, гэ!” Мяне гэта цвяліць. Я падбіраю з зямлі галінку і сцябаю ёю абодвух ззаду па спінах, па галовах. Гном выдае адчайныя гукі. Бацька ідзе і трымаецца. Знячэўку абарочваецца, вырывае ў мяне галінку, шпурляе яе ў чорны ельнік і гаўкае: “Годзе ўжо!” У яго выгнутыя бровы, круглыя вочы, як у прыматаў. “Пакінь, ж ім веймі нават жабаўна”, – шапяляе акулерысты карла.

За нашымі спінамі азваецца грымотны гудок. Праз лес праязджае таварняк. Тут праходзіць чыгунка. Восі грукочуць, матор рохкае, залітыя алеем хвашчы мільгацяць паміж шпаламі. Рах-рах-рах. Гном выпускае дым і шчэрыць зубы. У яго залатыя разцы. Гэтыя залатыя зубы мне падазроныя, яны напэўна не з гіпакампу.

Бачу сябе, як страляю з ракетніцы. Хрэсь, бацька падае ў траву і не варушыцца. Скатваецца пад куст ляшчыны. Я спрабую яму нешта казаць, дакранаюся, трасу. Спаралізаваны ледзяным жахам, клічу дзеда. Бацька ляжыць. Белы як папера. Дзед прыбгае: “Іван, што ты дурэеш?” – пытаецца. “Адпачываю”, – адказвае бацька і ляжыць далей.

23

Гэта ўсё.

Перамотваю запіс туды-сюды, больш там нічога няма. Нічога, чаго б я яшчэ не чуў. Падымаюся з дывана, выпроставаю хрыбет, накідваю на сябе кашулю, замыкаю галоўны ўваход і кіруюся ў начнік на Судамержскай. З нутра былой крамы вайскавай літаратуры ў супрацьлеглым будынку стракочуць доўгія аўтаматныя чэргі. Рабочы ў спячоўцы бурыць перагародку. Ад зубіла адбойнага малатка рассыпаецца фантан іскраў. У тумане пылу за ім стаіць парачка яму падобных, пазіраюць, пакурваюць.

На плошчы Іржы з Падзябрад спяваюць птушкі. Надвяхоркавае неба над цэнтрам шманаюць пальцы дыскатэк.

На Люксембургскай мне прыходзіць смс: “Тыдзень таму я пачала размаўляць з пакаёвымі кветкамі, і з таго часу яны акрыялі, не маню. Якая ў цябе сёння праграма? Мне б хацелася пабачыць роднасную душу”.

Пішу: “Прабач, калі ласка, сёння не маю сілы”.

“Спрачацца не збіраюся, проста я думала, што нам пайшло б на карысьць пабыць побач”.

“Я іду па каньяк, мне трэба трохі пабыць аднаму”.

“Тады скажы, калі мне прыехаць, я таксама надломленая, а да таго ж без даху”.

Гэта ненармальна, думаю я, адпрэчваць дзеўку, якая пры гэтым адукаваная, разумная, чуллівая да непрыстойнасці, мяккая, маладая, пахкая і надломленая. Не варта было б яе адганяць. Нам разам было добра. Мо разы тры. А рэшта – вось такая перапасоўка.

Пішу: “Я хачу пабыць адзін”.

“Ты асацыяльны хер, такога стаўлення не заслугоўвае ніхто. З найгоршым ворагам не абыходзяцца так, як ты са мной. Няўжо ты думаеш, што пасля ўсяго, што было, я спрабую цябе клеіць? Ты рэальна ідыёт. Ідзі нахуй!”

Люксембургская – вуліца доўгая. Пачынае дробна церусіць. Выдатнае надвор’е. Лістота, прылепленая да ходніку, мае колер свежаразмочанага зялёнага чаю. Цыганкі на парэнчах смаляць, не зважаючы на дождж. Прыгладжваюць мокрыя спадніцы да сцёгнаў.

Прыходзіць дадатак: “Ах, гэтае тваё нуднае, слізкае, уяўна неартадаксальнае жыццё без глыбокіх пачуццяў, без абавязкаў, усё скіраванае на паказ павярхоўнасці, такое прыцягальнае і непажыўнае адначасова. Ты вечна незадаволены, раздражнёны, закрыты, да цябе не наблізіцца, ты не даеш сябе ўхапіць, фанабэрышся, жлукуціш, рагочаш як конь, а ўнутры трасеешся і потым спрабуеш з усяго праспацца са стылнокам. Ты так і хочаш памерці? Хочаш. І яшчэ будзеш гэтым камічна ганарыцца”.

Прадавачка сядзіць на крэсле як мех бульбы, прыхіліўшы бялявую галоўку да сцяны, і мерна дышае. Як толькі ляпаюць дзверы, яна ўстае, здымае нарэзаны сыр, батон, звязку бананаў. Вочы ў яе заплюшчаныя, вейкі дрыжаць, усміхаецца. Ёй яўна нешта сніцца. Калі цывілізаваная частка маёй замовы ляжыць перада мной, яна прамаўляе саюз: “І?”

– І бутылку малдаўскава каньяку, – кажу я максімальна па-ейным, каб яе лішне не будзіць.

– Чтэры сто пяцьдзясят, – кідае яна, дзынькае касай, наўздагад дае рэшту.

За рогам жыве Уладзя, на спробу званю яму знізу.

– Алё? – гукае дамафон.

У адказ кажу фразу фразай, якая гучыць:

– Выходзь на двор!

– Іду.

Выбягае мужык пад пяцьдзясят у флісцы, смяецца як кажан.

– Мокра, – моўлю.

– Ну й добра, – кажа. – Куды пойдзем?

– Хоць куды.

– То мо да “Вынятых”? – махае рукой на паўночны захад.

– Клёвая ідэя, – маню я, хоць якраз у гэтую бляварню, дзе нон-стоп галёкаюць “ZZ Top” і “Тры сястры”, мяне не надта цягне. Аднак іду, рагачу, весела камунікую – што болей сёння мог бы зрабіць сябар для сябра?

Трэцяя частка МОГІЛКІ НА ПЛЯЖЫ

Не чакай, не чакай, што вярнуся назад,
жыццё мае ў ласцы азарт –
і папльву я на белым караблі.

Ёзэф Грус

1

Начное паветра, што свішча праз прыадчыненае акно, надзімае карычневую фіранку. Я ляжу на вузкай ляжанцы і зіркаю ў цемру. Пада мной працякае ціхая размова.

– Некаторыя бабы так выдзёўбаюць, што пачуваешся, быццам пасля аперацыі – трэба пачакаць, пакуль усё зрасцецца.

– Але я ў парадку.

– Гэта ты так думаеш.

– Мне толькі што снілася, што я вару гуляш з жабаў.

– Не выключаю, што неўзабаве скаштуем такое і ў рэале.

– Ты б гэта жор?

– А чаму не.

– Мы перац з сабой узялі?

– Так. А што той твой сябар?

– Нядаўна збіраўся на фірменны сабантуй, дык пайшоў купіць пінжак у нейкі прыстойны бутык. І калі ўжо прымяраў чацвёрты, а яму ўсё не пасавала, то сказануў прадавачцы жартам: *Will you marry me?* І прыкінь: тая тут жа разрыдалася.

Рэшта слоў губляецца ў скрыгаце. Састаў тармазіць, запавольваецца, ледзь сунецца. Неба паступова бляднее. Ля чыгункі буяе палын.

– Прывет, – кажу, спускаючы ногі ўніз.

Спадарожнікі са мной вітаюцца, пазяхаюць, жмурацца, адкідваюць убок пасцель.

У цягнік загружаюцца падсухія дзецюкі ў сініх формах. Праходзяць праз вагон. На грудзях у іх вісяць калашнікавы з прыкладамі колеру абсмактаных карамелек. Кожнаму пасажыру зазіраюць у твар вострым афіцыйным поглядам.

Цеплавоз наперадзе пнецца. Мы сочым за абразкамі за акном. Мужыкі з голым торсам перадаюць адно аднаму бутлю, вакол – зграйка ўбогіх сабак. На больш павольных адрэзках, на паваротках, да вагонаў цягнуцца рукі соцень дзяцей: Дай, дай! То тут, то там з акна проста дзеля забавы вылятае цыгарэта, жуйка, цукерка. Тыя, што не б'юцца за здабычу, бо стаяць задалёка, шпурляюць па цягніку каменнем.

Састаў нахіляецца то ўлева, то ўправа. Мы з шалёнай хуткасцю нясёмся паміж крутымі адхонамі цясінаў карпацкай пушчы. Ашалелы грукат колаў, вогкае лясное паветра, дзікія вадаспады. Увышшу на пагорках у прасяклым дажджом тумане тырчаць голыя дзюбы скалаў. Ля рэек зрэдчас мільгане будка, ля якой на зважай, вываліўшы вочы, стаіць вусаты лесавік у шапцы са стрэльбаю на плячы, салютуе.

Затым пачынаюцца напаўзатопленыя лісцевыя лясы вакол Дуная. Конныя вазы дрынчаць па мастах, грузавікі спрабуюць выбрацца з лужын. Зачуханыя хаткі горбцяцца вакол беласнежных цэркваў, з фасадаў якіх на мінака пазірае чорнае Гасподняе вока.

Тыдзень таму я, як заўсёды, праседжваў штаны за ноўтам, калі мяне азарыла. А мо ўстаць і некуды паехаць? Наведаць Турцыю, пераваліць праз Наваградскія горы ці прынамсі заехаць з Томікам у Дзечын. Закрыць ноўт. Паварушыцца. Пайсці ў людзі. Паехаць на мора развеець бацю, як я абяцаў. Гэтая ідэя мяне цалкам апанавала. Я лёг на дыван, каб усё абдумаць. Каб лепш кумекалася, наліў сабе рэшту малдаўскага каньяку. Уключыў Сони Тэры, чувака, які дакладна нямала паездзіў цягнікамі, пакуль вечнае гудзенне і тудухканне зусім не запаланіла яму мазгі. *Take this hammer, carry it to the captain, tell him I'm gone*, – муркатаў я сабе пад нос разам з ім. І наклікаў ліха на сваю галаву.

Яно прыйшло ў выглядзе званка на хатні тэлефон. Два разы і цішыня. Бацькава трэль. Калі пасля дзесяціхвіліннай паўзы зачырыкала зноў, я падскочыў і ўзяў трубку.

– Соры, эээ, нешта выпала, ведаеш, хто звоніць, тхаха! Ну! – гагатала слухаўка. – Хай, бэ, але ж і людзей... Ну я! Гэгэ, гуцул! Што?

– Здароў, – сказаў я. – Як жыццё?

– А, тха, ну, ха-ха... Яно столькі ўсяго, ну, дык вось...

Трэба было добра засяродзіцца, каб зразумець сэнс паведамлення. Вялося пра тое, што калі мы размаўлялі ў “Фрактале”, я сцвярджаў, што пару разоў ездзіў у дэльту Дуная. Так, нешта ў тым сэнсе я сапраўды расказваў. Тады ўва мне ў няўдалы момант прачнуўся ўгодлівы гагатун. Я мроіў пра шчупакоў, якія бяруцца проста на блешню, на голу лёску. Ну, тхах, і паколькі ў яго сёлета не выйшла з Албаніяй, Албанія – клёвае месцейка, дык ён падумаў, ці не паехаць нам разам у дэльту.

– Але туды не надта разумна ехаць удвух, – за-
пярэчыў я.

– Дык нас жа трое, гэ? Давай!

І вось мы трасёмся разам у купэ – Мургі, Рульпа і я. Бацькава урна спачывае на дне рукзака. Праўда, Чорнае мора – самае паганае з усіх. Але ёсць шанц праплыць праз Басфор у Мармуровае, праз Дарданэлы ў Эгейскае, а тады і дадому – у Міжземнае. Прынамсі пару малекул маглі б дапяць.

3

З распаленага перона ў горадзе Канстанца мы бачым мора. Але да яго не ідзём. Целяпаемся з аднаго канца вакзала ў другі. Блукаем сярод недарэчна ярка пафарбаваных лакаматываў, што пырскаюць алівай, прамінаем незлічоныя сямейкі, што спакойна пасталі табарам проста на рэйках. Шукаем сваю перасадку. Залазім у цягнік з трох вагонаў, утрамбаваных пад самую столь.

Пыхкаем праз згалелы край. Звонку пераважаюць разваліны, раны ў зямлі, хімізаводы. Шырокія мелкія даліны запоўненыя сухімі ляскамі, дымам і бязрад-ным мадзеннем. Стаю, прыціснуты да акна ў клубку мужчын з характэрным сухім пахам, якія пускаюць па крузе бутэльку. Праз маўклівы тлум праціскаюцца страката ўбраныя шаманкі. Трасуць завушніцамі, як чартоўкі, прапануюць жуйкі без абгорткі, проста з далоні, варажбу на картах, дарожны экспрэс-гіпноз, як варыянт (мяркуючы з руху вачэй і броваў) – перапіх з нейкай іншай шаманкай, якая чакае ў сральніку. Цыганка саслізгвае поглядам на мой рукзак. Ай-ай-ай – шкадуе яна мяне. Прыкладае сухую далонь да маёй шчакі. Шкода, вой як шкода. Я суну ёй бакшыш, пры-

гаршч манет. Пасля гэтага даводзіцца зрабіць глыток з пляшкі, якую мне нехта падае цераз плячо. Самагонка аддае бульбяным спіртам. З другога канца вагона бесперастанку даносіцца гудзенне, быццам нехта грае на фуяры.

Праз макаўкі хустак і капелюшоў мой зрок час ад часу выхоплівае цыбатага Рульпу. Пад левым вокам у яго вялізны сіня-жоўты фінгал, яго ён вязе яшчэ з Прагі. Рудаваты абвіслы чуб закрывае яму паўтвару. Ён закапаўся ў сябе. Удае, быццам яго тут няма. Дасведчаны падарожнік.

4

Нас вітае горад Тулча, за якім Дунай разгаліноўваецца неспазнавальнай сеткай каналаў, пратокаў, азёраў, імшараў і чаротнікаў.

Рэйкі абрываюцца ў кучы зямлі ля сцяны разваленага дэпо. З 1988 года нічога не змянілася. Досыць пары крокаў – і мы на бязлюдным набярэжжы, адкуль можна глядзець на магутную раку. Пазіраем на заліў, аблямаваны з аднаго боку бетоннымі гатэлямі, з другога портам, з трэцяга фабрыкай, што вывяргае з сябе сярністы дым.

Пытаемся, ці можна тут недзе ўзяць напратат човен. Пыхлівы мужычок у найбліжэйшым гатэлі хоча нас засяліць і замовіць асятровую місу з шампанскім, а інакш нічога не будзе. На наступных рэцэпцыях нам прапануюць банкет, ікру, вар'етэ, а калі не – можам звальваць. Лодак у іх няма. No for foreigner. Змораныя смагай, просім у вулічнага прадаўца кока-колу. Ён налівае нам у пластыкавыя кубачкі. Калі мы выказваем жаданне купіць тры двухлітроўкі, ён адчайна ба-

роніцца. Мы здаля бачым чаму – у яго іх толькі дзве. Напой ён вырабляе так: у бутэльку налівае содавую, дадае сіропу і з імпэтам трасе – бінга!

На крыва пачэпленым да маторкі пароме, які раз-пораз залівае вада, перапраўляемся на другі бераг. Там, на пясочку ля вады, ставім намёты. Па парослым хмызняком пляжы, усеяным смеццем, да нас падыходзіць мужчына з бакенбардамі і ў шапцы, на жываце пацёртая люстранка. Заводзіць з намі гутарку. Па-руску, як і ўсе тут. Яго цікавіць, ці няма ў нас з сабой стужкі. Каляровай. Або чорна-белай.

Мургі ўмела ламае кірыліцу:

– У вас в фотаапараце фотамацерыяла нет?

– Савсем в Раманіі фотамацерыяла нет, – адказвае мужчына.

Далей ён кажа, што калі мы хочам човен, то нам трэба да гатэля “Лебада”, мо там. Рульпа вылоўлівае мапу. Мужчына энергічна тыкае ў яе суставам адсутнага ўказальнага пальца; астатнія пальцы на месцы. У нізкім вечаровым сонцы ў яго чырвона свецяцца валасатыя мочкі. Нам трэба сесці на ракету, праехаць па цэнтральным канале, вось тут выйці і там папытацца. Ле-ба-да, – паўтарае ён раз за разам, хоча пачуць гэта і ад нас: Ле-ба-да. Праўда, ці гатэль працуе, ён не ведае. Летась працаваў. Так ці інакш, тут мы нічога не знойдзем – тут лютуе дарагоўля, фальшывая паліцыя, птушыны грып і халера.

– Халера здзесь, панімаеш? – ласкава засцерагае ён нас. – Ну Тулча! Ну! Апасна! Нада не ваду, нада толькі півко піць!

Пытаемся, дзе яго ўзяць. Адказвае, што ён нам яго прадасць, пасля чаго сыходзіць. Праз хвіліну з’яўляецца зноў з поўнай торбаю пляшак.

Сядзім на фрагменце парэнчы, папіваем з цёплых бутэлек. Порт насупраць нас выглядае, быццам пасля бамбёжкі. З вады старчма ўгору тырчыць нос карабля, прычым карабель быў яўна немалы. Крыху далей да мола прывязаная іншая заморская гаргарына, моцна схіленая набок, у вантробах якой капаюцца краны, падобныя да хадзячых машын з “Вайны светаў”.

На руб рукі мне прызямляецца першы камар. Пропці святла відаць, як ягонае бруха брыняе крывёй. Час схавацца. Зацягваю маланку, пакуюся ў спальнік. Знадворку сюды далягае алейны дробат лодачных матораў, сумесь п’янага крыку, скрыпу й птушынага шалу.

Раніцой іду выпусціць мачу ў кусцікі. Не паспяваю скончыць, як каля мяне стаіць Рудьпа. Не паспявае ён зашпіліць прарэх, як каля нас стаіць Мургі і мармыча сваім летэнскім хрыпатым голасам: “Снілася, эхэх, мне, што я на Новы год у Апаве на вакзале чакаю цягніка, сядваю на лаўку, і тут бачу, што гэта не лаўка, а кантралёр у паліто, і ён мне такі кажа: Памятай, Леаш, што лёс па-армянску – БАХТ, а любоў – СЭР!”

Мы пакуемся, шыбуем да прычала. Ля мола гойдаецца ракета – футурыстычны суднабудаўнічы выкрык у грубым савецкім выкананні. Палуба поўніцца дзядзькамі і бабкамі, жывёльным светам, перакушчыкамі з поўнымі торбамі, гапатай у трэніках.

5

Стаю на тэрасе аглядальнай вежы ля гатэля “Лебада”. Абапіраюся далонямі на дыхтоўны жалезабетон. Мы ў цэнтры дэльты, паўсюль навокал чарот, заліўныя лясы, драты, слупы. Ці працуе гатэль, нам даведацца не ўдалося; на рэцэпцыі сядзела групка густоўна

ўбраных дамаў, аднак яны не рэагавалі ні на водную з прапанаваных моваў.

Пад аглядальнай вежай Рульпа прашчоўквае саставы на пальцах, дышае сабе на далоні, чухае віхры, размінае рукамі сцегнавыя цягліцы, потым некуды адбязгае. Мургі прыпірае спінай сцяну, аблізвае паперку, скручвае самакрутку, прыпальвае і выдзімае дым з драйвам стылягі, звыклага марнаваць час у арэне хуткіх слоў.

Раніца. Прапацелым паветрам да нас блізіцца мернае глыбокае гулдуканне. Гур-гур-гур. У смузе нешта набліжаецца. Багністы поплаў дрыжыць і прыцмоквае, гаркатанне ўзмацняецца. Мы чакаем, што ж перад намі аб'явіцца. Мургі пасоўвае казырок.

Прыплывае нешта, што перавышае мой назіральны пункт на добрых дзесяць паверхаў. Міма сунецца аграмадная жалезная сцяна. Рэшткі фарбы, вогненная іржа і засохлыя водарасці пакрываюць корпус фантастычнымі фігуральнымі выявамі. Я бачу паядынак баксёра з казой, світанне над Атлантайдай, танец калек на пляжы. Неахопная вокам сцяна нясе надпіс "YAN SHAN". Наверсе маляты ў спячоўках трымаюцца за парэнчы і пакурваюць нябачныя папяроскі. З коміна на карме шугаюць да нябёсаў дымавыя цмокі. Нестасць толькі, каб ён затрубіў.

Не трубі, танкер, маюся я. Бо звалюся як пераспелка, далібог. Не трубі. Едзь. Пакінь дудзенне на іншы раз. І ён не затрубіў. Яму даводзіцца папацець, каб у гэтай канаве ўвогуле ўтрымацца на плыву. Сунецца прэч. У канал памалу вяртаюцца плёскат, лясасць, смех чаек.

Я злязаю ўніз, станаўлюся ля спадарожніка. Толькі хачу раскрыць зяпу, як кітаец удалечыні зарычыць,

бы мамант! Пэўна, напароўся на чараду надзіманых шлюпак, якія працоухалі ў той бок з гадзіну таму. Плаўсродкі былі абсаджаныя заспанымі бландзінчыкамі і статнымі дзевамі з голымі цыцкамі. Крохкім праваслаўным дзядкам на шаландах давялося прыкласці нямала намогі, каб не ўпусціць груз кавуноў у хвалі.

6

Прыходзіць Рульпа, за якім, моцна кульгаючы, шыбуе спадар у ружовай кашулі.

– Лодка, – гукае нам кампаньён. – У нас лодка! Ідзіце з ім, я пакуль тут павартую.

Спадар ківае, каб мы ішлі за ім. У яго няма часу, паказвае нам на запясце. Аднак гадзінніка ў яго таксама няма. Паварочваецца, чыкіляе сцяжынкай. Жудасна хутка знікае ад нас у кустах. Мы нясёмся, каб дагнаць яго сярод вербалозу і штыкетнікаў. Чэшам праз поплаў, поўны выбаінаў, гаўнякоў і касцей, да нізкай фазэнды. Кульгавец адчыняе брамку. Уваходзім. Ён вядзе нас калідорам, поўным дзіўна ціхмяных дзяцей, праходзім праз залу, напоўненую моўкнымі мясістымі мужыкамі. У кухні ля ракавіны стаіць старая крывасмочая самка, на кухоннай дошцы – два радкі скрываўленых кур.

У выніку мы апынаемся ў пакойчыку, дзе над кучай вараных ракаў, памідораў, перцаў і яек сядзіць кацьмак, абвешаны каштоўным металам, з пяццю жыватамі, размешчанымі адзін над адным. Залатыя ланцугі, бранзалеты, пярсцёнкі, хранометры, пломбы.

– Спытай у іх, чаму яны прыйшлі мяне турбаваць, – загадвае ён правадніку. – Якая ў іх прычына. У іх такі звычай? Так у іх робіцца? Я хачу есці – і гэта мой звычай! Калі яны нешта хочуць, хай пачакаюць!

Калі яны з гэтым не згодныя, можаш нацкаваць на іх сабак!

У наш бок ён кажа:

– Візітарэ, мусафір! Гаспадзін, газда, панятна?

Сядзім на кухні. Нас вартуе падстаркаваты карабас у трусялях. Лыткі ў яго – як у чэмпіёна па кунг-фу 1988 года. У іх нешта торгаецца. Унутры ў ім неспакойна хрыпіць. Ён назірае за намі праз аправу акулераў. Жанчына раскрывае нажом кур на малыя кавалачкі. Па лінолеуме бегаюць жукі.

З дзвярэй выходзіць таўсматы падлетак, увесь у тату, хутка круціць рукой і крычыць: “Турышці, аванці!”

Стаім перад газдам, агучваем просьбу, клышаножка зноў асістует.

– Хочуць ад мяне лодку? – не дае веры Гаспадзін. – Нічога мне не прынеслі? Нічога мне не прапаноўваюць? Турбуюць мяне ў маім доме і хочуць ад мяне лодку? І дзеля гэтага яны прыйшлі мяне патрывожыць? Добра, дамо ім лодку. Плаціць адразу. І возьмем іх пашпарты ў заставу.

– І аванс за бензін, – устаўляе клышаногі.

– І аванс за бензін.

Мы лепім банкноты на стол. Нам выдзяляюць пузатую абадранку з падвесным маторчыкам, прыкручаным дротам да боку кармы. Уражання працоўнага ён не робіць. Закручаны брудным поліэтыленам. Каб не страціць твар, мы выгандлёўваем да яго каністру бензіну.

Валачом корч да вады па гразі. Банда дзядкоў на верандзе з нас пакеплівае. Мургі хапаецца за вёслы і конскімі грабкамі адвозіць нас прэч з гэтага блышатніка. Мы выбіраемся ў галоўную пратоку, дзе нас падхоплівае пlynь. Уразаемся ў валуны, круцімся, лодка

скрыгоча, прагінаецца, але трымаецца. Хоць і лайно, але ўпёртае, з бальшавіцкага ламінату.

Праз хвілю нам выстаўляе вабноты паваротка налева. Мы заплываем туды і слухна робім, бо апынаемся ў затоцы проста пад гатэлем. Прыстаём да берага, пакуемся, грузімся, сядаем і едзем.

7

Чаргуемся на вёслах, адганяем заездзь, плюём праз палубу.

Плывём заліўным лесам. Курыныя ножкі камлёў свецяцца мядзянкавым мохам. З галля да самай вады звісаюць кудлатыя махры. Мы пазбягаем аголеных лапаў карэння. Вада жоўта-зялёная, карычнева-жоўтая, шэра-карычневая, малочна-залацістая, мутна-зіхоткая. Над паверхняй хрусцяць стракозы, пад паверхняй віюцца доўгія сцябліны.

У Мургі ў штанах дзынькае смс.

– У цябе пішчыць, экалаг, – гэкае Рупля ад вёслаў.

– Сяброўка піша, – паведамляе Мургі. – Ці не ведаю я якога старасту ў радыусе 50 км ад Прагі, які мог бы прыняць на захоўванне зямлю з будоўлі, шмат зямлі, недзе столькі, што хапіла б засыпаць Нусэльскую даліну.

– Што, вадасховішча капаць збіраецца? – дзівіцца Рупля.

Мургі выцюквае пытанне.

– Піша, што не. – Цытуе: – “Як у Празе будуюць гэтыя тунэлі, то няма куды дзяваць зямлю, яе 30 мільёнаў тон. Стараста, як толькі падпіша дамову аб прыёме на захоўванне, атрымае 10 крон за тону. Можна і па частках. А той, хто знойдзе такога старасту, – 3 кроны за тону. Летна правальваецца,

дамы трэскаюцца, статыкі не хочуць з намі мець справу, трэба спяшацца”.

– Дзе гэта яна працуе?

– У мэрыі.

– Сучары.

– Ды не, яна толькі стукнутая.

– Я ж не яе маю на ўвазе, а іх. Як стукнутая?

– Ну, яна з тых, каго пакінеш у сябе пераночыць, бо ўжо ў бэлю, а нараніцу ўбачыш, што перад адыходам яна спісала табе сцяну ў ваннай тоўстым маркерам, нават не пацікавіўшыся, ці ты там выпадкова не жывеш з кімсьці яшчэ.

– І што пісала?

– Што хацела б быць самурайкай, мець моцную машыну, што я – ейны дракон і ўсё такое.

Мяняюся з Рульпам месцамі.

Налягаю на зашмальцаваныя дзеравяшкі, чую, як хрусціць у спіне, у думках пракручваю сваё. Не сядзець на кухні, рухацца. Закрыць ноўт. Выбіць з галавы дурыкі. Праламаць заганнае кола. Падарожнічаць. Турцыя. Калахары.

Перадаю вёслы Мургі. Кладуся жыватом на нос, дзе знаходзіцца прыдатны для гэтага насціл, капот, хвалярэз, нешта такое. Трымаючы мабільнік над маляхітавай шатай раскі, што плыве ўзад, прачытваю толькі што атрыманае смс: “Я ў поўнай срацы, думала, што тут адначну, а яно наадварот – усё каціцца к чорту. Прашу цябе, застанься на сувязі. Бразілец пракусіў мне шыю”.

“Ты дзе?” – пытаюся.

“На Швіганавай. Ужо нармальна. Толькі пару сінякоў і гузакоў ад сцяны. Добра хоць ты ёсць на другім канцы, гэта для мяне немалая падтрымка”.

“Я тут, – пішу, – але мне досыць непрыемна тое, што ты там вычвараеш”.

“З таго часу, як мы не разам, ува мне нешта зламлася. Ты ўва мне нешта знішчыў”, – гучыць адказ.

“Я нішчу хіба сябе, а вось ты – кожнага, з кім уступаеш у кантакт”, – пішу.

“Надламіла я пакуль толькі цябе, прычым наўмысна, бо табе трэба было. Хоць мы цяпер праз гэта і не можам быць разам, але мы навікі спалучаныя, і з новай жанчынай ты пасля гэтага будзеш шчаслівы”.

Адключаю апарат, перасоўваюся да кіпяцільніка, што гыркае на дне лодкі; бяру кацялок і разліваю ў міскі мятную настойку. Мы нон-стоп варым гарбату. Рвём з берагоў дзікую мяту, заліваем рачной вадой і варым. Гэтым хларафілам, гэтым перачным сокам мы прасякнутыя наскрозь. Выплёўваем жучкоў, глытаем чарвячкоў. Кішэчная флора азнаямляецца з вадой, што працякла праз тэрыторыю дзесяці краінаў. І тут, пад канец, раптам зноў зрабілася чыстай. Не паўсюль. Толькі на тых адрэзках, дзе яе паспелі ачысціць гектары чароту.

– А ўласна, куды мы пльвём? – пытаецца Рульпа.

– Дык да мора ж, – адказвае яму двухчленны войс-бэнд.

– А, ну ок, – кажа той і занурае позірк у мапу.

8

Пад вечар трэба знайсці для начоўкі як мага менш падмочаны астравок.

Кідаем якар ля густа зарослага дзёрну, прывязваем лодку да зломку вярбы. Трава на востраве вільготная, таму кароткім мачэтэ насякаем сабе сухога чароту. Мачэтэ разам з бацевай урнай і кучай пакецікаў

молатай кавы складае маю кантрабанду. Ставім палатняныя будкі, падасланыя чаротавымі вязанкамі. Ногі Мургі тырчаць з намёта з пясчыста-каменным матывам у стылі “бура ў пустыні”.

Трохі воддаль дрыгоча тройца вычварна скручаных балотных дубоў, абвітая пляцёнкай ліянаў. Камлі неяк пазбаўленыя рэзкасці, абматаныя сляямі павуціны ці чагосьці такога. Падыходжу бліжэй, каб разглядзець. Гэта не павуцінне, а воблака пісчучых камароў. Яны раяцца вакол растрэсканай кары і чакаюць.

Дакуль Сонца на небе, няма падставы для мітушэння. Выцягваю з рукака лёску, прывязваю блешні, залажу ў лодку, станаўлюся на нос, раскручваю кутас блісчучых бляшак і кідаю. Прынада адбіваецца ад ламінату, кручок утыркаецца мне ў нагу. Рულпа цярпліва выскрэбае мне яго з лыткі ножыкам, плюхае ёдавую кляксу, заклеівае пластырам. Я кажу, што я дэбіл. Рулпа мармыча, што не, адно што кідаць трэба з размаху, а не раскручваць.

Тым часам выпрабоўвае шчасце Мургі. Закідвае, цягне. Гоп і гоп, у траве дрыгаюцца чатыры акуні.

Мне гэта не дае спакою – я выбіраю іншую блешню, прывязваю, закідваю. Ані знаку. Калі цягну лёску мо раз пятнаццаты, яна знячэўку цяжэе. Падсякаю, рву і з-пад самай лодкі старчма ўгору выязджае здзіўлены шчупак. Рулпа скача ў ваду, падбірае яго, кідае на бераг, выскоквае за ім следам. Убівае яму ў хрыбет швейцара. Рыбіна гучна хрыпіць, што ад нямога стварэння нечакана. Мы раскладаем агонь, закручваем трафеі ў фольгу, пячом у попеле. Пасля выграбам сабе па гарачым пакунку і забіраемся ў намёты. Бзычэнне ад дрэваў узмацняецца, пачынае нагадваць свіст цыркуляркi.

Пры ліхтарыку я абчышчаю запечаную рыбку і ў думках шлю прывет Міхалу Ш., які на сваім Орліку марнуе цэлыя дні, чакаючы на акунька.

9

У сне я вяду бой з наплывам шчуроў, што пранікаюць у маю кухню на пражскіх Вінаградах праз дзірку ў сцяне. Пры гэтым чыясьці ледзяная рука намагаецца ўхапіць мяне за яйцы. Рэальнасць па абуджэнні ідзе ў працяг сну – па маім сцягне навобмацак лезе ўверх халодная рука. Я вылятаю са спальніка, вылятаю з намёта.

Камары загрызаюць, хлопцы спяць. Днее. Я асцярожна зазіраю назад у прапацелы змрок. Толькі паспяваю адгарнуць клін, як мне ў твар ляціць халодная жывая рэч. Адлятае, валіцца на спіну. Квакуха як чорт. Накідваю на яе кашулю, адношу да вады. Прыгода канчаецца дваіным шабулдыхам. Першы – гэта жабіны хэпі-энд, а другі здараецца пасля таго, як я па слізкім пні спрабую цывілізавана спусціцца да завадзі, каб апаласнуцца.

Абплываю затоку малымі грабкамі. Ілганне – адзіная прывілея чалавека сярод усіх астатніх арганізмаў, – усплывае ў мяне ў думках. – Прамаўляць уласную няпраўду значна лепш, чым казаць чужую праўду. У першым выпадку ты чалавек, у другім звычайны папугай. Звычайны папугай... Адкуль гэта?

Разграбаю перад сабой аслізлыя сцёблы, праплываю праз іх. Вяршынькі звлістых дубкоў гараць залатым святлом, рэшта патанае ў паўзмроку.

Намёты на беразе размаўляюць.

– Ні хвіліны спакою, ды ты ў курсах, – скардзіцца адзін. – Спрэс сачэнне, праверкі. У час, калі я кажаў, што буду ў Адршпаху, піша: Іду да цябе, праз пяць

хвілін буду перад дзвярыма. Я пішу: Мяне няма. А яна такая: Я ведаю, што ты дома, я ўжо на тваёй вуліцы.

– А ты дома?

– Ну ясна, што так.

– А яна скуль ведае?

– У тым і справа, што не ўяўляю. Вокны ў двор, жалюзі спушчаныя, дом на замку. Але я ўсё адно гашу святло, адлючаю электрапрыборы, сяджу ў цемры, як тхор, і слухаю, як яна ўнізе плюшчыць званок і ў той жа час звоніць мне на мабільнік. І мне, бляха, так фігова – пляваць, што я шэф.

– Дык чаго ты не пашлеш яе лесам?

– А як ты думаеш, што я ўжо год намагаюся зрабіць?

– Не разумею я такога.

– А я так. Толькі ўяві: у яе ані хобі ніякіх, ані цікавасці ні да чаго. Адзінае, што яе жывіць, гэта адносіны.

– Слу, а ведаеш, што ў Грэцыі можна прыстойна пражыць на адных чарапах? Яны там поўзаюць у сухастой за горадам.

– Ты што, жор іх?

– Я іх штодня набіраў па два чамаданы, ішоў на пляж, падключаў харызму, і немцы куплялі як ачмурэлыя. Павязалі мяне ўжо пасля сезона, уляпілі няхілы штрафняк і забаранілі ўезд у краіну.

– Ты чуў? Нешта плёскае.

– Швейк купаецца.

10

Хлопцы з самай раніцы кідаюцца рыбаліць. Фальшывыя рыбкі носяцца па завадзі, пабліскваюць сярод дробных водарасцяў і вабяць неабачлівыя душы. На траву плёскаюць акуні. Я прыгладжваю натапыра-

ны шыпаваны штандарык, перабіваю хрыбет, плаўнік ападае. Рыб мы смажым на патэльні на потым, варым гарбату, грузімся і адплываем.

Праз хвілю веславання вусце пратокі выплёўвае нас на невымерную водную роўнядзь. Яе берагі губляюцца ў дрыготкіх далях. Возера пакрыта суцэльным полем расцвілых гарлачыкаў. Мы патанаем у жаўціні. Яна ляціць на нас з усіх бакоў, як кулямётная страляніна. У нас гудзіць у галовах, бошкі круцяцца, мы трэм вочы.

– Мэрхей, – канстатуе Руппа з носам у мапе. – Мэрхей ці Матыта, бязбожна вялікае возера, якое нам трэба пераплыць. На тым баку мае быць пратока, па ёй можна будзе плыць далей.

Мы прадзіраемся праз падводныя джунглі. Уражанне такое, быццам вяслуюць у квашанай капусце.

Часам зарасці вакол нашай каравэлы раскрываюцца і мы пазіраем уніз. Па дне чухаюць чародкі ракаў, усе ў адным кірунку. Прабіраюцца праз кучаравыя кусцікі, асветленыя касымі сонечнымі стрэламі. Пад камянямі кішаць мільярды чарвякоў. У балотнай каламуці падпільноўваюць здабычу драпежныя німфы стракоз і пływунцоў.

Мургі сцягвае майку, лезе ў ваду. Тут неглыбока. Мы сочым, як членістаногія пад ягоньмі рукамі зрываюцца з месца, ухіляюцца, адступаюць, знікаюць. Але аднаго рака злавіў, пераможна выносіць яго ў далоні. Мы хочам яго прывітаць, аднак суровы змагар крутануў задком – і яго як венікам змяло.

Мургі нацягвае майку, насаджвае навушнікі, бярэцца за вёслы.

– Эн анлімітыд сыплаай... энд зэарыс ноў рызан ўаай, – ні села ні пала заводзіць ён рванай дыкцыяй

Гнілога Джоні. – Ай тэл ю іт ўоз ол э фраайм... зэй онлі дыдыт коз э фаайм... Ху?

– І-эм-ай, – мармычу я на перадку, гледзячы на дно.

– І-эм-ай, – кажа Рульпа з вачыма ў мапе.

Сівы, трыццацігадовай даўніны, бунт у шклянцы вады – а як дзейнічае дагэтуль. Прынамсі тут у нас, на ўсходзе. Будучыні – вось чаго нам вечна бракуе. Бо такога ж не бывала, каб у людзей траццаці і пяцідзесяці гадоў у сэрцы сядзеў той самы шлягер. А зрэшты, чаго ўжо там: Рульпа ведае яго з Радые-1, мяне гіпакамп вяртае ў гады, калі жыццё было суцэльнай лафой, а Мургі – гэта пазачасавы шаленец, ён будзе такі і ў семдзсят.

– Анлімітыд эдышан... ўіс эн анлімітыд сыплаай... зэт ўоз зэ онлі рызан... ўі ол хэд ту сэй гудбаай, – скрыгоча ён, быццам точыць нажы.

– Эн анлімітыд сыплаай...

– І-эм-ай!

– Энд зэарыс ноў рызан ўаай...

– І-эм-ай!

– Ай тэл ю, іт ўоз ол э фраайм...

– І-эм-ай!

– Аааў! Бляяя, аааў! Гууу!

Мы вылупліваемся на Мургі, які зноў зрывае з сябе майку, шорты, адкідвае трусы, бейсболку пакідае на галаве, скульваецца праз край лодкі, адштурхоўваецца, робіць пару грабкоў. Пасля чаго толькі тырчыць сярод гарлачыкаў як вадзянік, трасецца і пазірае на нас вінаватымі вачыма.

– Сорры, – кажа ён прыродзе і сваё прабачэнне дапаўняе моцным бурболеннем, – ссс... сорры.

– Праз колькі можа праявіцца халера? – непакоіцца Рульпа з лодкі.

– Праз тыдзень, не раней, – стукаю зубамі я, па падбароддзе ў падгнілай флоры, бо і я між тым выбраў нырок у ваду.

– Ага, гррр, – бэкае Мургі. – Хера вам, ссс, у сярэднім праз некалькі гадзін, да пары дзён. Ааа, ссс.

– Вывалі яшчэ вочы, – просім мы яго.

Мургі ў жоўтым гарлачыкавым полі тарашчыць зенкі, крывіць губу.

Рульпа гагоча, ажно дрынькоча барка.

Я зрываю з пляча п'яўку, яшчэ тры прысмакталіся да жывата.

11

Мы вяслуем, глытаем таблеткі, пацеем. Ад жоўтых гарлачыкаў пераймае эстафету матава-бліскачы дыван лілеяў. Параснік тут жа за кармой зноў злучаецца, што выклікае інтэнсіўнае адчуванне, быццам мы зусім не рухаемся. Бераг, да якога мы хочам дапяць, здаецца нам хвалістым паяском удалечыні. Тым не менш пасля доўгага крахтання і плёскання нам удаецца да яго даплыць.

Проста перад намі зеўрае вусце самотнага канала. Мы кідаем якар ля яго, падаем на мокры поплаў і дазваляем сабе раскошу кароткага млення.

– Гэта было возера Матыта, – медытуе Рульпа з-пад мапы. На Мэрхей, гуу, мы толькі цяпер выплываем.

– Мне здаецца, гэта з тых кавуноў, – прамаўляе Мургі да неба.

Кавуны за дзень да таго даў нам мясцовы рыбак наўзамен шчупака, у яго парадаксальна былі два лішнія кавуны, а шчупака неставала.

Пасля словаў сябра Рульпа ўстае і знікае ў чароце, дарогай скідвае з сябе адзежу.

Мы праводзім яго вачыма з пазіцыі лежачы, тобок бачым рыжуна дагары нагамі, як ён босы забягае ў багну.

– Калі мне было пяць, – расказвае Мургі ціхім голасам, – бацька зрабіў мне вялікі драўляны матацыкл, такі чырвоны, лакаваны, з прыгожым срэбраным маторам. Мінусам было тое, што ён не ездзіў, колы не круціліся, таму я на ім мог хіба што сядзець. Мама разоў па трыццаць на дзень праз акно пыталася: Куды едзеш, сыноч? Гэта мяне так выводзіла, што я перастаў. А баця ўзлаваўся, што я ягоны матацыкл не цаню, пасёк яго на дровы і спаліў.

– У мяне быў харлей, – кажу я. – Яго мне пакінуў сябар, калі збіраўся эміграваць у Амерыку. Той таксама не ездзіў, і я таксама на ім сядзеў. Ён стаяў у мяне ў такой нішы з вокнамі на вуліцу. Я сядзеў на ім і глядзеў, як пада мной ездзяць аўтобусы. Можна сказаць, гэта быў такі конік-гушкалка для дарослых мужыкоў.

– Што, рэальны харлей?

– Ну.

– А дзе яго ўзяў твой сябар?

– Ягоны бацька ў пяцідзясятых выменяў на свінячыя кансервы.

– Дык, пэўна, нейкі стары корч, не?

– Вядома, іржавы металам.

– Крывасмок! – рычыць мне Мургі.

– Аў, – кажу я і размазваю па лытцы прысмактанага авадня.

Ляжым, пазіраем на сонечныя шарыкі на сятчатцы. Слухаем, як Рульпа вые ў багне.

Па ягоным вяртанні сядаем у лодку і адплываем. Прадзіраемся праз нерухомы пласт вадзянога былля, за кармой выбухаюць міны балотнага газу. Серны смурод запускае сваю халодную руку нам у самыя кішкі. Канал звужаецца, урэшце мы ўпіраемся ў непраступную затычку з гразі, пнёў, касцей, камянёў і сатлелых рыбалоўных бычкоў. Мы разгружаем лодку, далей яе прэм па сушы. Узнагародай нам – выгляд на прамы адрэзак незвычайна цёмнай вады, у якую наш канал уліваецца.

Вяслуем павольна і ціха. У вады тут колер ёднай настойкі. З пльвучых лістоў на нас са здзіўленнем пазіраюць тоўстыя жабы, што перажоўваюць даўгано-жак, а тыя супраціўляюцца да апошняга. Пад лодкай там і сям віляе доўгае цела – вугор, мінога, змяя, хто ведае. Нас атачае густая сумесь цвыркання, бзычання, хрусцення, скуголення, свісту, скрыгатання і квакання. Пах гніласці і дзікі смурод росту. Трэскат атамаў, распад малекул. З берагоў да нас цягнецца папараць. Рухаецца, бы жывая. У чараці размазваюцца і рассейваюцца карціны, проста створаныя мазгавой дзейнасцю.

Пянлівая сіла мяты памнажае цішу. Араматычныя эфірныя алеі паціху замутняюць клёк.

– Як пятніца перад табой укленчыць, душа ў табе жальбою енчыць, – мовіць Мургі.

– Няма ўва мне душы – адныя вушы, – адгукваюся я.

– Без вушэй няма душы, – мовіць Рульпа.

Прагаліна ў вегетацыі адкрывае нам выгляд на распараны выган. Бык ззаду лезе на карову, тая адскок-вае, бяжыць, бык за ёй. З-пад бруха ў яго тырчыць даўжэзная ярка-чырвоная морквіна. Трохі воддаль,

за кустом, два мужыкі гвалтуюць жанчыну. Той, што стаіць, прытрымлівае тонкія белыя ножкі. Зрэшты, з такім самым поспехам гэта могуць быць і браканьеры, якія трыбушаць казу.

– Я ведаю аднаго тыпа, у якога ў галаве псіхічны пеніс, – расказвае Рульпа папараці, што праплывае міма нас. – Вы яго таксама ведаеце, ходзіць па Вінаградах у крышнаіцкіх лахманах і ў турбане. Ён умее скруціць язык і цюкнуць ім дакладна ў тое месца ў насаглотцы, дзе ў яго гэты пеніс пачынаецца. Яму з яго капае гармон несмяротнасці, які ён называе амрыт.

– І што ён з гэтага мае? – пытаецца папараць вуснамі Мургі.

– Часам сёй-той купляе яму вячэру, каб ужо прытрымаў свой язык.

– Чаму менавіта вячэру?

– Бо ён не п'е.

– Значыць, гэта не фін, – кажа Мургі.

– Не, гэта інжынер Маер, звычайна туляецца ля “Акропаліса”.

– А чаму фін? – пытаюся я.

– Бо там п'юць усе. Ведаеш, як робіцца іх нацыянальны напой? У пэт-бутэльку наліваеш фінляндую, засоўваеш туды кучу лакрыцы... еў лакрыцу? Ну, потым бутэльку закруціш, засунеш у пралку, уключыш на 30 градусаў, а пасля ахалодзіш.

– Ёй нот, – мяркуе Рульпа.

– Табе на гэта адкажа першы глыток, ёй нот, – мовіць Мургі.

Нашу кантэмпляцыю парушае гырканне матору. Глядзім, адкуль яно прыходзіць. Па канале насустрач нешта блізіцца. Нешта, што нагадвае нахмураны рыцарскі шлем. Робата-капача. Хадзячага жалезнага та-

рантула. Канцавіны падымаюцца і апускаюцца. Рэч крочыць да нас. Павялічваецца. Шуміць, як мукамольня. Скрыпіць, гахае. З яе дыміць. Яна праціскаецца пратокай, у якой ледзь змяшчаецца. Дрэвы вакол яе трасуцца і падаюць.

– Шубісь! – камандуе Мургі.

Мы выкідваем багаж, вырываем барку з вады.

Вакол нас з грукатам прадзіраецца балотная драга. Разрывае роў, а ў дадатак зыклівымі ланцуговымі піламі сцінае ўсё, што расце ў дасягальнасці. На носе неапісальна дзівачнага механізму, у абы-як зваранай будцы, сціскае рычагі ўквэцаны насаты мужык у шапцы з пампонам хатняга вырабу. Другі, абсалютна такі самы, чуйнуе над рэштаю агрэгата, седзячы верхам на будцы. Куляе з пляшкі, праз адтуліну ў блясе падае яе ўнутр. Зашмальцаваная рука прымае тару. Бандура цягне за сабой пантон, у які з траскай трубы хлышча гразюка. У вырваных нутрах планеты пабліскваюць вярбовыя лісткі, рыбіна кроў.

Перад намі – кіламетровае рэчышча з абадранымі берагамі, запоўненае мёртвай бурай кашай. Мы спускаем у яе нашую шкарлупіну. Рэшту дня маўчым.

13

Гэтак пару дзён туляемся па водных прасторах, назвы якіх не затрымліваюцца ў галаве. Да мапы тут даверу няма, усё плаўна змяняецца, зарастае, згнівае, нешта паглынае чарот, нешта багна. Пратокі забіваюцца, перасоўваюцца, астравы вандруюць.

Пад носам лодкі рухаюцца групкі цяжкіх тоўстых рыб; іх шлях раз-пораз перасякаюць чародкі серабрыстых сікілявак, што стараюцца ўвішна манеўраваць. На нашу блешню дружна плююць і адны, і другія. Тады

мы вырашаем праверыць плеценага бычка, пастаўленага пры вусці зарослага водарасцямі меандра. З мутнай вады на нас вязджае зубастая шчупаковая пыса. Белая, як камамбер. Рыбіна даўнодохлая. На другім баку бычка трапечуцца пару лінёў. Яны таксама выглядаюць падплеснявелымі, але прынамсі варушацца.

У момант, калі мы кідаем іх у лодку, з-за чароту вынырвае мужык на шаландзе, махае доўгім шастом і галёкае:

– Вы у мяня выграблі пасудку! Чорт! Пасудку у мяня выграблі!

Пасля кароткіх перамоваў прапануем яму на знак прымірэння дзесяць пакецікаў кавы. Ён тут жа хавае іх у мех. Ад злосці варочае ў роце языком, гатовы бараніць здабычу. Пытаецца, адкуль мы. Кажам, што такой краіны не ведае. Але так і быць, рыбу можам пакінуць сабе. Кажам, што нам спадабаецца. Потым махае, каб ехалі за ім, маўляў, пакажам, як лавіць сама. Мы плывём следам у чаканні драматычнага спектакля. Мужчына бярэ сталёвую ліну з некалькімі адматанымі валокнамі, да якіх прычэпленыя крукі, абкручвае ліну вакол вярбы, корпаецца ў скрыні, выцягвае пісклівага шчура, насоўвае яго на крук, выцягвае яшчэ трох, аперацыю тройчы паўтарае і закідвае ўсё ў тоню.

– Да рана час, – кажам ён і адплываем.

Вараных лінёў мы дадаём у рыс. Без захаплення каўтаем слізкую страву.

14

Уначы мяне будзіць цюканне кропель па нейлоне. Расшпільваю маланку, запальваю ліхтарык. З сярэдзіны святлавога конусу на мяне выпінае сінюшную морду страшыдла. Я западаю назад у намёт. Там розум мне

падказвае, што хоць гэта і нешта агіднае, але з нашага вымярэння. Замылены конь, утоплены трыбухач.

Прыадчыняю клапан. Шырокі лысы твар высалоплівае на мяне мясісты язык. Рыбак падараваў нам сама. Вылажу на карачках у слоту, кладу руку на пляскаты чэрап. Гладжу бела-зялёны рабаціністы мокры хрыбет. Асцярожліва падбіраю пальцам доўгі тугі вус.

Падымаюся, адыходжу апаражніць мачавы пухір. Вегетацыя гаркава пахне, лісце матляецца і шыпіць. На супрацьлеглым краі поплава сярод алешынаў нешта ёсць. Нешта жывое. Выглядае так, быццам там пад дажджом стаіць голая пігмейка. Цыцкастая карліца. Вяпрук, Вій. Адзін міг пазіраем адно на аднога. Насуперак бесперастаннаму імжэнню камары заядаюць. Лепш вярнуцца ў спальнік. Яшчэ чую, як нехта шныпарыць вакол намётаў. Рыюся ў рукзаку, шукаючы мачэтэ, няма. Стома адольвае, засынаю.

Раніцай сама як ветрам змяло. У вогкай траве на таптаныя гразкія следзікі. Мы з Рульпам выбіраемся разгадаць дзіўны гіерогліф. Троп цягнецца праз сярэдзіну нашай лежні да прывязанай лодкі, потым вяртаецца. Перад маім уваходам прымак, ён будзе ад сама. Далей прыхаднеў след скіроўваецца да маскавальнага шапіто Мургі, там перамінаецца, разварочваецца і аддаляецца праз пясчыстае закругленне вострава. Вядзе нас праз асаку, у якой амаль знікае, а потым яго зноў можна распазнаць у хвашчовым зарасніку. Абрываецца ў чароце. Паламаныя сцёблы выразна паказваюць, дзе істота ўвайшла ў раку.

– Рыбак, дух, п'янчуга, злодзей, – кажу я.

– Свіння, каза, падводнік, вадзянік, – мяркуе Рульпа і задуменна шкрабе свежы фінгал, – чаму злодзей?

– Знікла мачэтэ.

– У лодцы пад сядзеннем.

– Ага.

Вяртаемся. Запараная зямля выдыхае зіхоткую ймглу. У мяне адчуванне, што існаванне святла прама залежыць ад майго сардэчнага пульсу, але я не ў стане нічога з гэтага выснаваць. Хіба толькі тое, што рэчаіснасць непасрэдна залежная ад насычэння кіслародам арганізму. Што гэта не больш, чым фідбэк, праверка спраўнасці. І з гэтага вынікае, што няма патрэбы разбірацца ў ідэнтычнасці. Яна дадзеная ўжо тым фактам, што індывід дыхае.

Калі б я быў пігмеем, тут жа пусціўся б у скокі ад радасці. Але паколькі я звычайны палавінны юдэ, то спакойна брыду сабе праз алешнік і кажу сабе, што я, пэўна, правільна змаўчаў пра таго сама. Навошта муціць раніцу пустымі здагадкамі.

– Дзе ты надыбаў такі клёвы фенік? – пытаюся ў Руплы дзеля прыліку.

– Атрымаў па мордзе.

Вось што мне ў гэтым хлопцы падабаецца – лішне не балбоча.

Між тым наш кампаньён, выпрабаваўшы ўсе магчымыя прынады, заваліў урэшце гусарскага шчупака. Мургі з ім песціцца, узважвае, перапрашае ў яго. Я яго трыбушу, націраю соллю з часныком, дадаю пару лісткоў шчаўя. Рупла ламае сухастой, галлё, чыркае запальнічкай. Мургі пшыкае перакісам на далонь, разрэзаную лёскай.

Утрох мы з цікавасцю назіраем, як дробныя рыбкі абкусваюць шчупаковую галаву, укінутую ў ідылічную імшаную завадзь пад берагам. Вось у чэрапа ўжо няма вачэй, ён страчвае колер, шматкі ляцяць на ўсе бакі.

15

Мы вяслуем і вяслуем.

Сонца гарыць, хлопцы аблазяць. Старанна зрываюць тонкія плёўкі спаленай скуры і паступова адмаўляюцца ад свайго іміджу. З кожным днём на іх усё меней фенечак, паяскоў, пантовых капшучкоў. Няма і следу іх рагатлівасці, няма і следу маёй гугнявай языкатасці. Мы сабраныя, спакойныя.

16

Сонца гарыць. Мы прамінаем вал, прыздоблены брыламі застылага цэменту і раскурочанымі тракавымі транспарцёрамі. Па вале бягуць рагулі. Наступная група быдла брыдзе па канале нам напярэймы. Сапучая галава з шырачэзнымі рагамі мінае наш борт за пару дэцыметраў.

На беразе б'юцца два аблепленыя сухім гноем быкі, з трэскам налятаюць адзін на аднога. Першы саслізгвае на бок, ляскае хвастом, зноў становіцца на ногі. Па сшарэлым ад пылу карку цягнецца крываваы шнар. Канацікі цягліцаў дрыжаць, пена пырскае. Зноў бяруць разгон. Ялавічныя чарапы гахаюць.

17

Хлопцы аблазяць.

Па берагавых пясчаных плиткаводдзях поўзаюць балотныя чарапахі. У кожнай другой на панцыры ножыкам выразана пасланне: Жоржа ябе Міну, Дайце мне напалм!, Цуйка сёлета харошая, AC/DC. Іншыя маюць толькі наспех накрэмзаную шыбеніцу, крыж, мярцвячую галаву, ініцыялы, лагатып мерсэдэса.

– Гэй! Трэба піць, – палохаецца Рульпа.

– Чаму піць?

– Здаецца, у нас сонечны ўдар!

– Што ты ўсё з гэтым ударам? – дыстанцуемся мы млява. – Які яшчэ ўдар?

18

Я налягаю на вёслы, са свістам дыхаю і аддаюся плыткім думкам. Калі рэчаіснасць залежыць ад насычанасці кіслародам, то яна мусіць разгортвацца цыклічна. У квантах. У вымяральных адзінках. Тады думка, мяркуючы па ўсім, працуе як імпульсны радар – прымае адлюстраваныя хвалі і стварае з іх спрошчаны вобраз. З’явы не маюць зместу, толькі частату. Мозг – гэта ў дупель прымітыўны хэдап-дысплэй.

– Якое шыкоўнае фіялетавае неба над намі, – моўць Рульпа.

– Я бачу, – адказвае Мургі. – Клёвае. Але не фіялетавае, а зялёнае.

– Яно ж ружовае, – пярэчу я.

19

Мы пасярод возера. Па імшаных выпачках перпендыкулярна кірунку нашага плавання крочыць белы бусел. Мы даём яму прыярытэт. Выстрэльвае ў нас вокам і спакойна ідзе сваёй дарогай.

20

Вось так і трэба, думаю я. Рухацца. Шукаць, як далей. Паставіць перад сабой задачу, выканаць яе, паставіць наступную. Не імкнуцца надаць усяму рамкі, форму, дзею. Дзея – гэта фікцыя, што прадвызначае слухача, гледача, карацей – хлусня. Катод засунь у ёмістасць з надпісам НЕНАВІДЖУ, анод у ЛЮБЛЮ, прышпандор пачатак, канец – і валяй. Дзея не здзівіць. Дзівіць тое,

што ў звычайным жыцці дзеяў, гісторый з пачаткам і канцом, амаль не здараецца.

Прыходзіць паведамленне: “Ці ты некалі пераломіш гэты стэрэатып у мысленні?”

“Можаш не сумнявацца”, – адказваю я.

21

Паветра прарэзвае гучнае буркатанне. На дно чоўна падае страказа, заціснутая жаваламі шэршня. Той безадкладна кроіць яе на часткі – адшчыквае крылы, ногі, галаву, з рэштаю адлятае.

22

Я налягаю на вёслы. Пераламлю, не пераламлю, адкуль я ведаю. Пытанне, адказ. Выдых, удых. У кожнай жывой клетцы ад пачатку да канца ідзе неўтаймоўны бунт супраць страты сэнсу. Усё жывое прагне тлумачэння, развязкі. А што такое развязка? Сама аснова стэрэатыпу. Дык навошта яго пераломліваць.

23

Па лілеях спрытна шмыгае вялікі павук. У яго на спіне едзе маленькая аса. Як толькі нагасцік дабіраецца да берага, аса злазіць, джаліць яго, павук увесь скручваецца і пруцянее. Аса штомоцы цягне яго адтуль. Хутчэй за ўсё накладзе ў яго яечкі.

– Шты, вэ, – каментуюць справу мальцы.

– Няхіла.

– Трындос.

24

Рульпа пакурвае, выбірае трэскай мушак з гарбаты і расказвае пра дзядзьку. Дзядзька ў восемдзесят

першым ірвануў на скрадзеным грузавіку праз кардон, прабіў шлагбаўм, памежнікі стралялі, праз кабінку прайшло 69 куляў, з іх 22 праз дзядзьку. У такім стане той здолеў праехаць яшчэ пяць кіламетраў, пасля чаго яго чакала куча аперацый у Рэгенсбурзе, год у панцыры, два ў крэсле. Калі пасля перавароту ён вярнуўся, то даведаўся, што сярод стралкоў быў і ягоны брат, Рульпаў тата, які акурат у той час матаў службу ў ПС.

Мургі цікавіцца, ці дзядзька яму прабачыў.

– Напалову, – кажа Рульпа, – ён разлічваў на тое, што калі там будзе бацька, то ён да страляніны не дойдзе.

– Мо твой баця проста не здолеў астатнім неяк перашкодзіць? – мяркуе Мургі.

– Здолеў бы, яны ўсё абмазгавалі, але ён зблытаў дзень. Думаў, што дзядзька паедзе толькі праз тыдзень.

25

Па небе плыве цэлы атлас птушак. У нас над галавой кружляюць эскадрыллі пеліканаў. Проці сонца відаць, як адзін у паддзюбным мяшку з крывянымі пражылкамі нясе непраглынутую рыбіну.

Увышшу над імі два самалёты крэсляць на небе бялявы крыж. Падвойныя кандэнсацыйныя сляды хлышчуць з-пад хвастоў цесна адзін каля другога, значыць, гэта не транспартнікі. Траха адсюль – Украіна, дык гэта, пэўна, Су-24 або падобныя каракаціцы.

26

Зрэдчас мы натыкаемся на рыбакоў у крохкіх чорных гандолах. Як на тое, што мы выматаныя, перапэцканыя і ўвогуле страчаныя, яны ставяцца да нас прыязна. Іх заўчасна пакамечаныя твары сведчаць пра тое, на

колькі розных спосабаў лёс умее адтрахаць беднякоў; пра тое, ці проста гэта – круглы год жыць у найвялікшым чаротніку Еўропы. Яны ні пра што не пытаюцца, выцягваюць бутэльку цуйкі – хатняй самагонкі, мы па чарзе куляем з імі і едзем далей. У горшых выпадках пляшкі ўтрымліваюць больш выкшталцоня пойлы – на дне матляюцца розныя абсапляныя ягады, кавалкі рэвеню, карэньчыкі, змейкі, жамярыныя лічынкі, аднойчы нават некалькі цэлых яшчарак.

27

Мы пльвём па строга выпрастаным канале.

Берагі ляваюць слупы высокага напружання і старызныя дуплістыя вербы. Вада тут колеру жалеза. Вакол нас праціскаюцца самыя розныя тыпы суднаў, што выглядаюць як спісаныя аўтобусы, адслужылыя напорныя рэзервуары, старыя печы, прывараныя на кавалак пантону. Іх імёны – GIURGIU, TELEGRAFUL, APICULA, STUFUL. Абрака добра, буркочуць маторы. Дабрадайнасцю роўнага адрэзку карыстаюцца, як выглядае, выключна абарыгены. Гэта пэўнага кшталту мясцовы праменад.

На пукатым насціле аднаго з чаўноў сядзіць сурочлівая брунэтка ў злітным купальніку, лыткі манерна адставіла ўбок. У нетрах каюты сціскаюць стырно дзве пачварна валасатыя рукі.

– Падобна, мы на Старым Дунаі, – вяшчае Рульпа. – Пры гэтым мы павінныя быць зусім не тут.

Прамінаем вёску. Над гонтавымі стрэхамі яршыцца лес шастоў, каромыслаў, рэяў. На платах сушыцца рыба. Аслы з завязанымі вачыма круцяць жорны. Кабеты аддана грэбаюцца ў крапіве. За вёскай вытыркаецца ў неба тытанічная руіна фігведаечаго –

траверсная аснова, жалезная вежа з парэнчамі, рэбры парцялянавых ізалятараў, скамянелыя падважнікі, спечаныя вазелінам зубчатыя перадачы. Усё разам нагадвае гіганцкага заржавелага казла, што стаіць на задніх нагах.

Затым сярод чароту з'яўляецца вытапаная пляцоўка. Банда крываногіх старцаў у кепі ганяе па ёй шышкаваты мяч.

– Вів ля Франс! – крычыць адзін у наш бок.

– Ды гол хоць забі, – гукае Мургі.

– Дэ Голь! Да! Браво, салдаці! – крычаць яны. – Вів дэ Голь!

Ледзь-ледзь не нарываемя на небяспечна доўгую затопленую рэч. Цесна пад гладдзю засела металічная акругласць – фланцы, люкі, завараныя швы.

– У вас тут у-бут, – паказвае Мургі. – Submarine is here!

– Субмарэн, да! – старыя радуюцца, як дзеці. – Субмарэн нуклеэр, фортэль навалі! Вів ля Франс!

28

З чорнай палі, што тырчыць з чорнай вады чорнага канала, уздымаецца чорны як сажа ібіс і нячутна адлятае.

Уключыны рыпяць. Значыць, да мора найхутчэй не дабяромся, кажу ў думках бацьку. Не страшна, заедзем туды на ракеце. Мора будзе, гэта я табе гарантую. Ну на халеру такія падарожжы. Твая рацыя, так нельга, знайду сабе жанчыну. Хай сабе будзе скандальная, лабільная – але ў меру, мне да пары. Галоўнае, каб не шантажавала. Пачакаю, пакуль міма пройдзе нейкая афектаваная альтруістка – упаду да яе ног і квіта. Як будзе з дзіцём, то тым лепш.

– Налева! – крычыць з носу Рульпа.

Грабу правым вяслом.
– Направа! – крычыць ён.

Грабу левым.
– Стой, давай я, – кажа.

Перадаю галею яму.

Чытаю прынятую смс: “Я раздумвала пра цябе, ты постмадэрновы да чорцікаў. Таму не можааш чытаць Дастаеўскага і кахаць жанчыну. Усё праз фільтр. Анасродкавана. Рэчы могуць прамаўляць да цябе толькі праз рэфлексіўныя крывыя. Бабель, Сэлін. Галоўнае нічога не перажываць непасрэдна. Тым не менш мне трэба ў цябе сёння пераночыць”.

Ну вось, бачыш, кажу ў думках бацьку, такія вось мяне прыцягваюць. Атакоўцы, знішчальнікі, саманаводныя снарады. Жанчыны з мужыкоўскай душой. Якія з гэтай сваёй мужыкоўскай душы самі вар’ююцца. Якія не адчуваюць сатысфакцыі, нават калі дзеля іх гараць груды трупам, трэскаюцца званы.

“Чаму менавіта Дастаеўскага?” – шлю запытанне.

“Хутчэй за ўсё таму, што я яго цяпер чытаю, – адказвае. – Дык што?”

Пішу: “Я ў Румыніі”.

Адказ гучыць: “Ок. Узваж сам, ці табе яшчэ некалі пашчасціць спаткаць жанчыну з 20-гадовым целам і жыццёвай неперадузятасцю як у 50”.

“Я надзяляю табе столькі ўвагі, як мала каму іншаму, – прырэчу, – толькі за смскі з табой плачу тры соткі штомесяц”.

“Табе здаецца, што гэтага досыць?”

“Я гэтага не сцвярджаю, хоць дыялог мне падаецца значна больш сэксуальным, чым трах”.

“Ты мусіш ведаць, што я табе на гэта адкажу: што трах – таксама дыялог”.

“Так, але трахаюцца дзеля абавязку, нуды, юрліва-сці, жаласці – з усіх магчымых прычын, тым часам як кантынэуальна перапісвацца паўтара года, як я з та-бой, – такое магчыма толькі дзеля любові”.

“Адно што ты любіш толькі дыялог, а не мяне. Але сёння мне не патрэбная любоў, дастаткова начлегу”.

“Я ў Румыніі”, – адпісваю зноў.

Дзіва, што тут ёсць сігнал.

– Ядрыгонах! Задрала ўжо гэтае веславанне! – выбухае Мургі і адкідвае зацёртыя прылады.

Мы з ім салідарныя. Гэта ж шызануцца можна – так высільвацца, жорці багну і шукаць, куды далей.

– Хэбля, а што матор? – прыходзіць да галавы Руплу.

– Не фурыча.

– Скуль ведаеш?

Мы пазіраем на ламачча ля кармы. На абкручаны брудным пластыкам аднацыліндырк. Калі б выкінулі яго адразу ў першы дзень, маглі б гойсаць па азёрах як грабец звычайны. Мургі прэ да берага. Не можа суняцца. Расплятае дрот, адмотвае поліэтылен. Выцягвае з кішэні мультытул, здымае века і натхнёна занурвае замурзаныя матацыклісцкія пальцы ў апарат.

29

Мы ўдвох выскокваем на камяністы бераг. Пацягваемся, адганяем аваднёў. Стаім у цені чатырохметровага хмызняку з вялізнымі лістамі.

– Рэйнутрыя сахалінская, – адзначае Рупла. – Цяпер актыўна засмечвае Еўропу.

Залазім углыб рэйнутрыі, расшпільваем прарэхі. Стаім на мінімальнай адлегласці, але адзін аднаго праз гушчэчу не бачым.

– Я два гады жыў з адной дзеўкай, – расказвае Рульпа спляценням сцёблаў і лістоў. – У яе была чатырохгадовая дачка, з той было фэйна. Мы прыдумалі з ёй свой танец, называлі яго *калі ты так, то і я так*. І вось нядаўна мы так забаўляемся, ну, малая рагоча, вялікая качаецца са смеху па піяніне, на якім заадно і йграе, раптам адчыняюцца дзверы, заходзіць нейкі тып і заязджае мне кулаком у лыч, я ажно кніжную шафу перакуліў.

– Бацька? – пытаюся.

– Ага. Вырасыў да іх вярнуцца праз тры гады.

– І як усё скончылася?

– Вярнуўся, цяпер яны разам.

– Хранова.

– Ды ведаеш, не. Я б і так не змог далей дурыць малой галаву, што некаторыя рэчы – заўсёды добрыя, а некаторыя дрэнныя, ну ты разумееш, што я маю на ўвазе. Маніць, што існуе праўда. Мне не шкада, што я аказаўся лішні. Шкада толькі, што дзявуля адгэтуль будзе ўспрымаць такі спосаб вяртання баці ў сям’ю як пазітыўную мадэль.

– Мусіць, так. Тупейшыя хахалі нават не змогуць дакумекаць, чаго яна ад іх хоча, а разумнейшыя разнясуць разок нахер кніжную шафу і будзе спакуха.

– Спакухі не будзе, – мовіць Рульпа.

Мы зашпільваем прарэхі, вяртаемся на святло.

Мургі заўзята торгае за шпагат. Чатырохтактавік выкашлівае агідны дым і заводзіцца. Грабны вал з вінтом у вадзе. Непрывязанае судна рвецца з месца і ляціць на першы ж валун. Гахаецца, адлятае. Чувак у бейсболцы хапаецца за рычаг кіравання, выводзіць лодку на вольную ваду. Бравурна, шырокай дугой, вяртаецца да месца, дзе мы стаім і пазіраем як

пугачы. Да нас акурат даходзіць, дзе мы знаходзімся. А знаходзімся мы на пачатку нашага паломніцтва, за заднім трактам гатэля “Лебада”. На месцы, з якога мы выпраўляліся. За пару метраў ад мола, да якога мы планавалі трыумфальна прыбыць з другога боку – ад мора.

Без матора – справа дрэнь. Хто ж мог здагадацца, што ён працуе. Логіка нам падказвала, што мясцовы бос здаў нам напратат заезджаную каракаціцу, каб яшчэ больш з нас паздзекавацца. А яна, сука, фурычыць.

Рульпа з уздыхам раскладае мапу.

– Ведаеш, табе яшчэ адносна пашанцавала, – спрабую я яго суцешыць.

– Чаму ты так думаеш?

– Калі ведаеш, чаму зваліў, то не так сумуеш.

– У тым і штука, што сумую так, ажно выць хочацца, – адказвае ён спакойным голасам, гледзячы на падраную матэрыю.

30

Завяршаецца ўсё ў офісе брухастага Гаспадзіна, якому мы вяртаем лодку. Мужык калупаецца мезенцам у табурэтцы, аблізвае яго, разважліва прыцмоквае і лупіцца ў тэлевізар на панылую балканскую эстраду. Калі мы просім вярнуць пашпарты, адказвае, нават не абдарыўшы нас поглядам, што ў яго іх няма. Калі б былі, без пытанняў прадаў бы нам іх, але няма.

Мы не зацягваем, вымаем кэш і выкупляем уласныя пашпарты. Нават нядорага. Магчыма, махляр на свой лад ацаніў нашае прыбыццё. Дзякуючы клёку Мургі, які на пяць хвілін абудзіў матор да жыцця, мы прыгналі па затоцы да ягонай фазэнды, ахутаныя воб-

лакам чаду, не горш за марскую пяхоту. Мургі скарыстаўся разгонам і цалкам выехаў з вады на бераг. Калі толькі берагам можна назваць мора гаўна, абрэзкаў, рыбіных пухіроў і мёртвых мышэй, што атачаюць палац Гаспадзіна.

31

Сядзім на валунах, што лямяюць цэнтральную пра-току. Мургі вылоўлівае з рукзака свае старыя фенечкі, раменьчыкі, ланцужкі, навушнікі. Усё нацягвае на сябе, на спробу парачкай з іх цынькае, насаджвае бейсболку, падымаецца і без развітання сыходзіць.

– Спакуха, – гэтым разам Рульпа суцяшае мяне. – Ён пачакае нас у Тулчы або ў Канстанцы, я яго знаю. Адтуль мы потым у Турцыю, давай з намі.

Я кажу, што хутчэй паспрабую адваротны кірунак, на Суліну, то-бок пайду шукаць паром на другі бераг.

Мы падаем адзін аднаму здзервянелыя ад веславання рукі, удачы, будзь, будзь. Ён брыдзе прочкі, рукзак наўскасяк праз плячо, як брэйгелеўскі туляга, вечны анархіст з дзіркаю на калене.

Па беразе шпацыруюць гламурныя румынкі, павесіўшыся на хмурных марудных джэнтэльменаў з кашэчымі вусамі. Смятанка на вакацыях. Каўнерыкі белыя, валакно штучнае, значыць, гатэль відавочна працуе.

Я махаю няголенаму мужчыну, які на шаландзе вязе пару валізак і дзвюх турыстак. Мужчына падграбае да майго валуна. Я падаю яму багаж, асцярожна ступаю ў лодку. Шаланда калыхнулася, ледзь не зачэрпнуўшы вады. Сядаю на карме, дзяўчаты на перадку. Класічны тандэм – бадзёрая бландзінка і эмпатычная брунэтка, абедзве блакітнавокія. Яўна з усходняга блоку. Яны

нічому не дзівяцца, не выказваюць незадаволенасці, з усяго смяюцца. Дно шаланды пакрывае слой адрэзаных курыных ножак.

Мужчына механічна вяслуе і глядзіць перад сабой, то-бок скрозь маю грудную косць.

– Як вы пажываеце? – пытаюся ў яго.

– Веру ў трыадзінага Бога, – кажа ён, суха цмокае, выцягвае пляшку, зубамі выцягвае затычку, адпівае, затыкае, хавае назад.

Нас абганяе абавязковы акіянскі лайнер. Высока-высока над намі ўздываецца нос. Ад яго моцна-моцна патыхае мазутам. Нас узносіць серыя жорсткіх рэзкіх хваляў. Мужчына спраўна дае адпор, тут грабок адным вяслом, тут другім. Мы як на лахнэскай пачварыне. Дзеўкі хіхікаюць.

Набліжаючыся да прыстані, мужчына пачынае гандлявацца – еўры, цыгарэты. Даю яму рэшту пакецікаў “Douwe Egberts”. Ён задаволены.

Сяджу на парэнчы ля стаянкі ракет, пазіраю. На суку, які нясе плынь, дзьмецца пташка з людскім тварыкам. Варочае галавой сюды-туды на добрыя 200 градусаў; мабыць, соўка. Далей па вадзе плыве папяровая абгортка ад вырабу з назвай “Genius”.

32

Пад вечар валяюся на адхоне за пасёлкам Суліна. Кусяю хлеб з каўбасой, папіваю віно, ад якога тхне рыбай. Перада мной пясчана-балоцістая раўніна, поўная дзёрну і каровіных ляпёхаў. Над гарызонтам дамінуе касцяк гандлёвага карабля, пазбаўлены надбудоваў. Тырчыць на пляжы, падпёрты з усіх бакоў бэлькамі, іржавы і цьмяны. За ім калыхаецца алейна-вясёлкавая паласа мора.

Праз пустку да пасёлка чэша дзядзька з кабылкай, маладзёны з сачкамі, групка гарластых увеленых бандзюганаў у скурзамаўскіх пінжаках, аднарукі карлік з дудкай.

Я спакойна гляджу на іх. З тыднёвай шчэццю я не вылучаюся з масы. І хай мне ніхто не кажа, што ён ні ў чым не вінаваты, калі раптам дастане ў морду. Маючы трохі разважлівасці, не праблема пашыцца ў дурні. Але пры гэтым нельга прыкідвацца. Трэба рэальна самім сабой грэбаваць. Што зусім не праблема – досыць проста ўсвядоміць уласныя матывы.

“На Пэтршынах пенсіянеры абсталявалі нешта накшталт пляцоўкі, акурат замест лазілак і арэляў там розныя трэнажоры, напрыклад, вяслярскі”, – піша яшчэ тая знаёмая.

“Так, – адказваю, – гэта пазітыўныя праявы, людзі пачынаюць рухацца”.

“Табе таксама варта было б паспрабаваць”, – адпісвае яна.

“Спрабую”.

“Тады падымі задніцу і давай вып’ем недзе па манхэттане з чарэшняй”.

“Я ў Румыніі”.

“Самота цябе знішчыць!”

“Я ведаю”, – адказваю.

Шэра-жоўтае сонца апускаецца ў шэра-жоўтыя воды. Карабельны шкілет цямнее, мора свеціцца, як свінец.

Чытаю адказ: “Не міне і 10 гадоў, як ты будзеш падыхаць ад жаху, усвядоміўшы, што правароніў. Прыйдзе час, калі ты будзеш удзячны за кожны выпадковы спам, бо дах ад самоты ў цябе паедзе ў сто разоў горш, чым цяпер у мяне”.

Пры гэтым у яе дзіця і муж, які з тым дзіцём цяпер, пэўна, сядзіць дома.

Пішу: “Плюнь на мяне. У цябе патрэба людзей на чарзе паглынаць і адкідваць у кут. Так не жывуць. Вяртанне ключоў, падарункаў, вяртанне ключоў, падарункаў”.

Адказвае: “Ты памыляешся, калі думаеш, што я не ведаю, што наводжу сябе як псіх. Я таксама маю ўяўленне пра тваю рэфлексію: у табе ўсё бунтуе супраць таго, каб табе нехта нешта дыктаваў, маніпуляваў табой, каб табе даводзілася пераносіць фантаны сарказму, хныкі і ўпрошванні... Але гэта не-магчыма спыніць. Нешта ўва мне завялося на пратэст супраць таго, што ты мне столькі ўсяго набяцаў і нічога не выканаў”.

Паведамленне доўгае, пасылае з кампутара. Заключэнне гучыць: “Таксама, калі ў мяне цяжкі перыяд, я абсалютна не магу чакаць ад цябе падтрымкі. Максімум, чаго магу дачакацца, гэта вагона агульных слоў пра жыццё. Проста абняць – адзіны эфектыўны сродак ад болю, але ты яго не прызнаеш”.

“Прызнаю”.

“Не прызнаеш”.

“Стараюся”.

“Не стараешся, – адказвае яна. – Але ў срацы ты, а не я – бо пісаніна замяніла табе жывых людзей”.

33

Адназначна, кажу я сабе, адназначна. І не толькі гэта, яна замяніла мне і мяне самога. Яшчэ надаўна такога спантаннага, пастаянна ўсмешлівага мальчика. Яна мае рацыю, ты маеш рацыю, мы абое маем рацыю.

Апроч, хіба, Дастаеўскага. Я тут нядаўна падчас атакі грыпу праглынуў “Злачынства і кару”, гэты плюгавец апярэдзіў экспрэсіянізм на паўстагоддзя. Усю тую звяглівасць, шызанутасць, немагчымасць нармальнага існавання. Вусцішнае харавство ўнутранай эміграцыі.

Дзыньк, прыходзіць дадатак: “Да таго ж ты здатны пісаць хіба што пра сябе, а ў тваім выпадку гэта смяротная нудота”.

“І што мне зрабіць? Прыбіць сябе?” – пішу.

“Будзе досыць, калі ты перастанеш пісаць і дазволіш мне ў цябе пераночыць”.

Разраджаная батарэйка пазбаўляе мяне магчымасці адказаць.

Я вызваляю з рукзака урну з бацькавым попелам. Яна прыкідваецца бронзавай, але гэта пластык. З дапамогай швейцарскага нажа чыкрыжу, надломваю века, здымаю яго, потым зноў правізорна закрываю, вяртаю ў рукзак. Надзяваю рамяні. Запlechнік лягуткі, харчы з’едзеныя. Намёт я пазычыў Мургі, гэты спрытнага прымудрыўся свой “desert shield” прапаліць.

Устаю і іду. Хутка змяркаецца. Я не бачу, куды ступаць. Часам спатыкаюся аб нейкую каструлю, часам аб дзёран. Дзесьці блізка гудзе электраправодка. На поўным хаду напорваюся рабрынай на нейкі востры сякач. Корчуся на карачках, абмацваюся, з мяне нічога не цячэ. Боль паволі сціхае. Пасля працяглага ўглядання пачынаю разрозніваць перад сабой чыгунную агароджу з дзідападобнымі наканечнікамі. За ёй ледзь бачныя абрысы крыжоў. Адзінарных, падвойных, застрэшаных і голых. Пагост на пляжы. Хутчэй пагосцік, прывет зніклым плыўцам.

Праз раўніну набліжаецца статак быдла. Зямля гудзіць. Чую, як жывёліны вырываюць з гразі нястрымныя капыты, як задышліва ўцягваюць паветра, як фыркаюць. Нясуцца сюды.

34

Ціснуся да рашоткі. Пах майго поту не адрозніць ад бацькавага. Гэта я прыкмеціў ужо досыць даўно. Ён так пах, дакуль мая памяць сягае. А сягае яна не далей, чым да пары, калі мне было дваццаць. Што я тады рабіў? Як жыў? Бязвылазна пісаў дзённік, гэта дакладна. Улетку хадзіў начаваць у Ледэбурскі сад, пад раніцу снедаў запаленымі абрыкосамі проста з дрэва і пазіраў на цыбуліну святога Мікалая. Потым ішоў праз Карлаў мост на працу. Часам я начаваў і на Пэтршыне. Што яшчэ? Пару імёнаў: Маржэнка Зэмэнава, Іван Дырынгер, Смарчок, Фафа, Квецік. Нейкая Эла Балвінава, з якой я дзяліў затхлы здымны катух, дзе абвіваў яе павуціннем выдуманых баек і не здагадваўся, што як толькі я выбіраюся на начную змену, туды тут жа нязмушана падцягваецца Лэмба, патлаты маўчун з Астравы. Фраер, які без папярэджання выкідвае з акна гасцей, што прыйшліся яму не даспадобы. Высокі першы паверх, але і так.

Далей мне ўспамінаецца Плеціха, філосаф па адукацыі, кіроўца трамвая па прафесіі. З ім я чыста дзеля спартыўнага азарту ездзіў у начныя змены, абапершыся на аргшкло кабіны. Ён на хаду саваў у дзірку паміж вусамі і барадой хлебныя лусты з салам і прыгадваў, як гарбаціўся на шахтах, калі яго выкінулі з факультэта. Як барукаўся з мужыком за пісталет і як яму адстрэліла палец. Паказваў руку – неставала сярэд-

няга. У адказ я апавядаў яму пра Гайдэгера. Апісваў, як мысляр прысаджваўся перад горным пансіёнам, глядзеў у даліну, і ў ім даспявала перакананне, што ён не ёсць самім сабой, што ён – складнік паняцця яно. Тады я штудзіраваў “І цзін”, цікавіўся быццём у часе. Плечіха пранізліва ўзрагатваў, пырскаў крошккамі. Хто ведае, чаму ён цяпеў побач з сабой гагатлівага шаснаццацігадовага ідыёта. Можа, яму ўсё было лепш, чым быць аднаму? Часам ён даваў мне пакіраваць. А чацвёртай раніцы, калі ў вагоне было пуста. Белая Гара – Выпіх – Дрынаполь – Малаванка. Весці трамвай – лёгка, як пярэ спаціць, трэба толькі зважаць на галаварэзаў і дзівакоў. Адзін такі рэгулярна сядзеў у трамвай на Малаванцы за гадзіну да світання, стаеў не трымаючыся, гуляў у бухнадол, ля Бельведэра выходзіў.

35

Сапенне кароў у Суліне сціхае. Я адлепліваюся ад агароджы, спрабую зноў узяць першапачатковы кірунак. Дзёран, галлё, ямы, арміраваны дрот.

Раптам адчуваю пад нагамі лянівы прыбой. Пена, водарасці. Я на месцы. Здымаю транты, складаю іх на рюкзак. Сямейнікі пакідаю. Вада халодная, дно ўсеянае слізкімі прадметамі. Залажу па лыткі, па калена, па сонечнае спляценне. Добра, добранька. Адкрываю і сыплю. Бывай і не крыўдуй. У цябе быў прынамсі я, а ў мяне акрамя дзвюх блазнаватых сталкерак няма нікога. Што з урнай? Закіну яе потым на пагост, да маракоў. Насаджваю века, акуратна кладу яе на павярхню. Плыве. Вада нерухомая, сярэдне густая, нармальная.

Заглыбляюся ў яе, ныраю, плыву пад паверхняй.
Расплюшчваю вочы. Гляджу сам сабе зблізку ў лых.
Від жахлівы, але, як ні круці, так намнога лепш, чым
не бачыць нічога.

З чэшскай пераклаў Сяргей Смятрычэнка

Змест

ПРА БАЦЬКОЎ І ДЗЯЦЕЙ

Павільён з пінгвінамі.....	7
Чаму экіпаж “Курска” не мог сам пакінуць падводную лодку.....	9
Свет.....	31
Няхай жыве маршал Ціта!.....	39
Што ў жыцці новага.....	47
Пра бацькоў і дзяцей (1).....	58
Пра бацькоў і дзяцей (2).....	70
Пра бацькоў і дзяцей (3).....	80
Дом.....	94
Пра бацькоў і дзяцей (4).....	98
Дэкарацыі.....	111
Пра бацькоў і дзяцей (5).....	115
Прынц Генрых.....	126
Кава.....	142

НОРМЫ КАМІЧНЫХ ПАВОДЗІН

Першая частка.	
Давай вышэй!.....	147
Другая частка.	
Нормы камічных паводзін.....	186
Трэцяя частка.	
Могілки на пляжы.....	239

Літаратурна-мастацкае выданне

16+

Эміль Гакл

Нормы камічных паводзін

Рэдактары: Сяргей Смятрычэнка, Марыя Пушкіна
Малюнак на вокладцы Валерыі Маньковіч

Выдавец "Logvino literatūros namai"
J. Savickio g. 4, LT-01108 Vilnius

Надрукавана ў ПВУП «Логвінаў»
пр-т Незалежнасці 37а, 220030 Мінск

Эміль Гакл – творчы псеўданім Яна Бэнэша, народжанага ў 1958 г. у Празе. Першую кнігу вершаў ён выдаў у 1991 г., але пад канец мінулага тысячагоддзя перайшоў на пісанне прозы, чым досыць удала займаецца дагэтуль. Крытыкі параўноўваюць творчы метад Эміля Гакла з пісьмом славутага Багуміла Грабала, называючы Гакла адным з найяскравейшых прадстаўнікоў цяперашняй “карчомнай прозы”. Першы вялікі поспех пісьменнік зведаў як аўтар аповесці “Пра бацькоў і дзяцей” (2002), якая атрымала прэстыжную прэмію “Magnesia Litera”, на 8 гадоў пазней Гакл быў уганараваны прэміяй імя Ёзэфа Шкворэцкага за аповесць “Нормы камічных паводзін”, а ў 2013 г. паўтарыў дасягненне як найлепшы празаік года з раманам “Сапраўдная падзея”.

Раманы “Пра бацькоў і дзяцей” і “Нормы камічных паводзін” звязваюць міжсобку постаці дзвюх асобаў – апавядальніка (у якім мы пазнаем многія рысы самога аўтара) і ягонага бацькі. У першай са згаданых аповесцяў чытач выпраўляецца на прагулку з галоўнымі героямі, у размовах якіх чаргуюцца ўспаміны, дзіцячыя траўмы ці каментары актуальных ды гістарычных падзей, і з усяго гэтага паўстае цэльны вобраз не толькі жыцця апавядальніка, але і ўсёй эпохі. Цэнтральнае месца ў другой аповесці (яе дзеянне адбываецца на некалькі гадоў пазней), займае бацькава хвароба і смерць, якую сын па-свойму спрабуе адрэфлексаваць, выправіўшыся ў дэльту Дуная на пошукі сябе самога.

ЛОГВІНАЎ

ЭМИИТЪ ЛАКОТЪ НИОРМЫ КАЗИЧНИ БОДЗИНЪ